KAITSEVÄE ÜHENDATUD ÕPPEASUTUSED

ESTONIAN NATIONAL DEFENCE COLLEGE

SÕJATEADLANE

ESTONIAN JOURNAL OF MILITARY STUDIES

AJATEENISTUSEST EESTI KAITSEVÄES

INSIGHTS INTO CONSCRIPTION IN THE ESTONIAN DEFENCE FORCES

6 / 2018

SÕJATEADLANE

Estonian Journal of Military Studies

6 / 2018

KAITSEVÄE ÜHENDATUD ÕPPEASUTUSED
TARTU ÜLIKOOLI STRATEEGILISE JÄTKUSUUTLIKKUSE KOMPETENTSIKESKUS

SÕJATEADLANE

Estonian Journal of Military Studies

AJATEENISTUSEST EESTI KAITSEVÄES
INSIGHTS INTO CONSCRIPTION IN THE ESTONIAN DEFENCE FORCES

Toimetajad
Kairi Kasearu ja Andres Saumets

SÕJATEADLANE
6 / 2018

SÕJATEADLANE
ESTONIAN JOURNAL OF MILITARY STUDIES

Peatoimetaja / Editor-in-chief:
Andres Saumets (Estonia)

Toimetuskolleegium / Editorial Board:

Wilfried Gerhard (Germany)
Ken Kalling (Estonia)
Jörg Keller (Germany)
Erik Männik (Estonia)
Andreas Pawlas (Germany)
Nele Rand (Estonia)
Claus Freiherr von Rosen (Germany)
Karl Salum (Estonia)
Vladimir Sazonov (Estonia)
Volker Stümke (Germany)
René Värk (Estonia)

Keeletoimetajad / Language Editors:

Collin W. Hakkinen (USA)
Kristiina Haug (Estonia)
Reet Hendrikson (Estonia)
Marika Kullamaa (Estonia)
Epp Leete (Estonia)
Argo Mund (Estonia)
Amy Christine Tserenkova (USA)

Nõuandev kogu / International Advisory Committee:

Sten Allik (Estonia)
Hubert Annen (Switzerland)
Richard H. Clevenger (USA)
Angelika Dörfler-Dierken (Germany)
Sharon M. Freeman-Clevenger (USA)
Martin Herem (Estonia)
Thomas R. Kämmerer (Germany)
Jakob Kübarsepp (Estonia)
Ants Laaneots (Estonia)
Tõnu Lehtsaar (Estonia)
Rain Liivoja (Australia)
Gale A. Mattox (USA)
Enno Mõts (Committee Manager, Estonia)
Ago Pajur (Estonia)
Robert Rollinger (Austria)
Michael N. Schmitt (USA)
Martti Turtola (Finland)
Zdzislaw Sliwa (Poland)

Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies) on Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes väljaantav, eelretsenseeritav ja rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga sõjateaduslik ajakiri.

Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), the journal of the Estonian National Defence College (ENDC) is a peer-reviewed military journal with an international board of editors and open to international contributors.

Väljaandja ja autoriõigus / Publisher and Copyright: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, 2018

Toimetuse kontakt / Editorial Contact:
Riia 12, 51013 Tartu, Estonia
Tel: +372 717 6421
E-mail: andres.saumets@mil.ee

Ajakirja koduleht / Homepage of the Journal:
http://www.ksk.edu.ee/teadus-ja-arendustegevus/publikatsioonid/

Kaastööd / Address for Submission: publikatsioonid@mil.ee

Kirjastus / Publishing House: Eesti Ülikoolide Kirjastus, www.eyk.ee

ISSN 2461-4378 (print)
ISSN 2461-4386 (online)

SISUKORD

MILITAARSOTSIOLOOGILINE SISSEVAADE: AJATEENISTUS EESTI KAITSEVÄES 7
Kairi Kasearu

MILITARY LEGACY: USE IT OR LOSE IT? 22
Taavi Laanepere, Tiia-Triin Truusa, Linda Cooper

KUI VAJALIKUKS PEAVAD AJATEENIJAD AJATEENISTUST? MÕJUTEGURID JA HINNANGU MUUTUS TEENISTUSE JOOKSUL 52
Anet Müürsoo

RAHULOLU AJATEENISTUSEGA JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID EESTI KAITSEVÄES 108
Eteri Demus

AJATEENIJATE TEENISTUSMOTIVATSIOONI JA TEENISTUSSE JÄÄMISE SOOVI PROGNOOSIVAD TEGURID 138
Inga Karton, Tõnis Männiste, Alo Tepp, Ivar Kornilov

WHAT IF THEY FORGET WHO I AM? FEARS OF ESTONIAN CONSCRIPTS IN CONNECTION WITH THE SERVICE 170
Tiia-Triin Truusa, Kairi Talves

MENTAL HEALTH IN MILITARY CONTEXT: EMOTIONAL STATES AND HELP-SEEKING BEHAVIOURS DURING CONSCRIPTION 196
Merle Purre, Leila Oja

AJATEENISTUSEST ENNE TÄHTAEGA RESERVI ARVAMISE SOTSIAALSED TEGURID JA DÜNAAMIKA 223
Kairi Kasearu, Ulvi Uulimaa-Margus

TERVISE TÕTTU AJATEENISTUSEST ENNE TÄHTAEGA VÄLJALANGEMINE JA SELLEGA SEOTUD TEGURID..... 245
Leila Oja, Jaanika Piksööt

SUMMARIES IN ENGLISH AND IN ESTONIAN..... 271

AUTORID..... 281

CONTRIBUTORS..... 285

MILITAARSOTSIOLOOGILINE SISSEVAADE: AJATEENISTUS EESTI KAITSEVÄES

Kairi Kasearu

■

1. Sissejuhatus

Meeldiv on juhatada sisse Sõjateadlase erinumber, mis esindab tugevalt militaarsotsioloogilist lähenemist. Sõjateadlase kolmandas numbris arutles Heiko Biehl militaarsotsioloogia olukorra üle Saksamaal ja tõi esile, et praegu ei ole üheski tsiviilülikoolis militaarsotsioloogia õppetooli või suuremat uurimisrühma, kuid militaarsotsioloogia on tugevasti esindatud Bundeswehris[1]. Rõõmustav on nentida, et Eestis on koostöö Tartu Ülikooli, Tervise Arengu Instituudi, Kaitseministeeriumi ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste vahel viinud selleni, et saame rääkida militaarsotsioloogia esimestest ühistest sammudest. Muidugi on väga häid rakenduslikke sotsioloogilisi uuringuid tehtud aastakümneid. Näiteks elanikkonna arvamusuuringud kaitsetahte vallas[2] ning alates 2007. aastast uuring „Arvamused Eesti kaitseväest enne ja pärast ajateenistust".[3] Siiski on sügavam akadeemiline militaarsotsioloogiline vaade alles arenemas. Käesolev erinumber keskendub ajateenistuse eri tahkudele: ajateenijate hoiakutele ajateenistuse ja kaitsevalmiduse küsimuses, ajateenijate motivatsioonile, rahulolule, vaimsele ja füüsilisele tervisele ning enne tähtaega ajateenistusest reservi arvamisele. Artiklite aluseks olev empiiriline

[1] **Biehl, H**. 2016. History looms … resources, restrictions, and perspectives on military sociology in Germany. – Sõjateadlane, nr 3, pp. 167–187. [**Biehl** 2016]

[2] **Kivirähk, J**. 2017. Riigikaitse ja avalik arvamus. Ülevaade arvamusmonitooringus sisaldunud küsimustest 2000–2017. [**Kivirähk** 2017]

[3] Uuringuraportid on kättesaadavad: <https://www.kra.ee/kodanik-ja-riigikaitse/uuringud-ja-aruanded/>.

analüüs tugineb kompleksuuringule[4, 5, 6], täpsemalt 2016. aasta eel- ja põhikutse ajateenijate küsitlustele. Kompleksuuring on pikemaajaline uuringutsükkel, mis täidab mitut eesmärki – järjepidev inimressursi monitooring kaitsevaldkonnas, põhjuslike seoste esiletoomine, inimressursiga seotud protsesside prognoos ning uuringute killustatuse vähendamine[7].

2. Militaarsotsioloogiline vaade: ajateenistus – kellele ja milleks?

Kaitsevõimekus on olnud läbi sajandite üks põhiküsimusi, olgu selleks siis riigitasandil iseseisvuse ja riigina eksisteerimise säilitamine või indiviiditasandil küsimus ellujäämisest ja individuaalsest panusest[8]. Inimkonna sõjalistehniline võimekus on ühelt poolt kasvanud kordades, teisalt üritatakse piirata võidurelvastumist ja panna paika piirid, mis on lubatav ja mis mitte. Globaliseerumise tõttu ja massimeedia vahendusel jõuavad kõik sõjalised konfliktid meieni – info- ja kübersõda on lahutamatu osa igapäevaelust. Seega tuleb nentida, et kaitsevõimekus on endiselt aktuaalne, kuid see on muutunud tunduvalt mitmetahulisemaks ja keerulisemaks. Seetõttu on igati ootuspärane, et kaitsevaldkonna investeeringud ei ole vähemalt Eestis viimastel aastatel kahanenud, vaid pigem kasvanud, mis on vastavuses NATO ootustega[9]. Mitmed riigid, kes on vahepeal loobunud kohustuslikust ajateenistusest, on seda taastamas (nt Rootsi) või siis rakendamas soolist võrdset

---

[4] 2013. aastal sõlmisid EV Kaitseministeerium, Tervise Arengu Instituut (TAI) ja Tartu Ülikool (TÜ) kolmepoolse koostöölepingu, mille raames loodi Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus (SJKK). Tegemist oli uurimisrühmaga, mis koondab endas teadlasi TAI-st ja TÜ-st. Antud uurimisrühm koostöös KVÜÕA-ga algatas 2015. aasta sügisel kompleksuuringu.

[5] **Allik, S.; Talves, K**. 2016. Inimressursi kompleksuuringu väljatöötamine kaitsevaldkonnas. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. Toim. L. Oja. SJKK, lk 13–23.

[6] **Kasearu, K.; Murakas, R.; Talves, K.; Trumm, A.; Truusa, T-T**. 2017. Ajateenijate kompleksuuring: metodoloogiline ülevaade. – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Toim. A. Trumm. Tartu: Tartu Ülikool, lk 9.

[7] **Trumm, A.; Kasearu, K.; Tuursa, T-T.; Harro-Loit, H**. 2016. Inimressrusiga seotud andmete kogumine ja kasutamine kaitsevaldkonnas. – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Toim. A. Trumm. SJKK, lk 8–20.

[8] **Møller, B**. 2002. Conscription and its alternatives. – The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces [Comparative Social Research, Vol. 20]. Ed. by L. Mjøset; S. van Holde. Emerald Group Publishing Limited, pp. 277–305.

[9] **Defence Expenditures of NATO countries** (2009–2016). <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_160704-pr2016-116.pdf>.

kohtlemist (nt Norra). Kui vaadata Euroopa kaarti, siis on ajateenistus peale Eesti kohustuslik Soomes, Taanis, Norras, Rootsis, Leedus, Austrias ja Šveitsis. Samas kaotasid mitmed Ida- ja Kesk-Euroopa riigid (nt Sloveenia, Rumeenia, Tšehhi) kohustusliku ajateenistuse suhteliselt hiljuti – 2000. aastate esimeses pooles. Ilmselt on iga otsuse taga, kas kohustuslik ajateenistus kaotada või kehtestada, nii ajaloolised, poliitilised, majanduslikud kui ka sotsiaalsed tegurid. Tuginedes Haltneri analüüsile, võib väita, et nendest teguritest kõige olulisem on militaarpoliitiline olukord maailmas (nt külm sõda, välismissioonid, NATO-liikmesus)[10].

Militaarsotsioloogia eristab kahte tasandit – struktuuri- ehk institutsioonitasand, mis käsitleb laiemalt kaitseväe rolli ja tähendust ühiskonnas, suhestumist teiste institutsioonidega, institutsionaalseid piiranguid ja võimalusi, ning teisalt subjekti ehk indiviiditasand, mis keskendub küsimusele individuaalsetest kogemustest ja käitumisest kaitseväe kui institutsiooni sees[11]. Selle kogumiku artiklite vaatenurk on interdistsiplinaarne – peale sotsioloogia on kaasatud psühholoogia, terviseteadused ja vähemal määral sotsiaaltöö. Seega keskenduvad erinumbri autorid peamiselt indiviidi ehk subjekti agentsuse küsimusele ajateenistuse süsteemis.

2.1. Sotsiaalne kihistumine ja ajateenistus

Eestis on ajateenistuse läbimine kohustuslik kõikidele kutsealustele, kelleks on 17–27-aastased meessoost Eesti kodanikud[12]. Ajateenistuse kestus on 8 või 11 kuud, mis on võrreldav Soomega. Arvamusuuringutes on välja tulnud elanikkonna üldine suur kaitsetahe[13, 14]. Samas tuleb esile suur erinevus ajateenistuse läbinute osakaalus, kui Soomes on see ligikaudu 80%[15], siis Eestis ligikaudu üks kolmandik. Venemaa näitel saab tuua esile, et kui Nõukogu Liidu armees teenis aega umbes 80% sünnikohordist, siis nooremate

[10] **Haltiner, K**. 1998. The Definite End of Mass Army in Western Europe? – Armed Forces and Society, Vol. 25(1), pp. 7–36.

[11] **Biehl** 2016.

[12] Kaitseväeteenistuse seadus. – RT I, 10.07.2012, 1.

[13] **Kivirähk** 2017.

[14] **Harinen, O.; Leskinen, J**. 2009. General conscription in Finland after 2008 – some reasons behind Finland's population's and conscripts' attitudes towards general conscription. – Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos [Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development, Vol. 12, Part 2]. Ed. by G. Caforio. Emerald Group Publishing Limited, pp. 51–64.

[15] *Ibid.*

põlvkondade puhul, kelle ajateenistus möödub Vene armees, on vastav näitaja 43%[16]. Seega on ilmne, et praegu on ajateenistus Eestis tunduvalt selektiivsem kui Soomes või näiteks aastakümneid tagasi Nõukogude armees ning puudutab otseselt tunduvalt väiksemat hulka elanikkonnast. Kaitseressursside ameti iga-aastased ülevaated toovad esile, et arstlikud komisjonid hindavad ajateenistuskõlbulikuks ligikaudu ühe kolmandiku kutsealustest ning ajateenistusest arvatakse enne tähtaega reservi ligikaudu üks viiendik[17]. Seega tuleb nentida, et ajateenistuse läbinud noored on väga tugevalt selekteeritud grupp ehk neid võib pidada eriliseks, kuna enamik nende eakaaslastest jääb ajateenistusest kõrvale. Nii tekib küsimus, mille alusel selline selektsioon tekib – kes tuleb ja kes ei tule ajateenistusse ning kuivõrd on ajateenistus seotud sotsiaalse kihistumisega[18]. Venemaal tehtud uuringud näitavad, et ajateenistusse tulevad suurema tõenäosusega madalamasse sotsiaalsesse klassi kuuluvad noored ja need, kes on pärit maapiirkondadest, nt Moskvas ja Peterburis elaval noormehel on 11 korda väiksem tõenäosus ajateenistusse tulla kui tema maal elaval eakaaslasel[19]. Samuti kinnitavad USA-s tehtud uuringud, et selektsioon toimub nii kohustuslikku teenistusse astumise[20] kui ka vabatahtliku ajateenistuse[21] korral ja samamoodi ehk kõrgema sotsiaalse staatusega peredest pärit noormehed jäävad suurema tõenäosusega kõrvale. Peale selle toimub teine selektsioon sõjaväes. MacLean näitab oma analüüsides, et kui ollakse militaarsüsteemis, siis kõrgema sotsiaalse staatusega meestel on väiksem tõenäosus osaleda otseses sõjalises konfliktis.[22] Seega

---

[16] Rossiyskiy monitoring ekonomicheskogo polozheniya i zdorov'ya naseleniya NIUVSHE (2014). Viidatud **Svynarenko, A**. 2016. The Russian demography problem and the armed forces. Trends and challenges until 2035. – Puolustusvoimien tutkimuslaitos, Julkaisuja, 6, kaudu, p. 43. [**Svynarenko** 2016]

[17] **Aruanne kaitseväekohustuse täitmises ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2017. aastal**. <https://www.kra.ee/static/aruanne_kaitsevaekohustuse_taitmisest_riigis_2017.pdf>.

[18] Sotsiaalne kihistumine on ühiskonnaliikmete jagunevad sotsiaalsetesse gruppidesse/klassidesse vastavalt sotsiaalsele staatusel. Kihistumise aluseks võivad olla erinevad tegurid, kuid peamiselt ametialane positsioon, sissetulek, haridus,

[19] **Svynarenko** 2016, p. 43.

[20] **MacLean, A**. 2005. Lessons from the Cold War: Military Service and College Education. – Sociology of Education, Vol. 78(3), pp. 250–266.

[21] **Bachman J. G.; Segal, D. R.; Freedman-Doan, P.; O'Malley, P. M**. 2000. Who Chooses Military Service? Correlates of Propensity and Enlistment in the US Armed Forces. – Military Psychology, Vol. 12(1), pp. 1–30.

[22] **MacLean, A**. 2011. The stratification of military service and combat exposure, 1934–1994. – Soc Sci Res, Vol. 40(1), pp. 336–348. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2990971/>.

tuleb nentida, et sotsiaalse kihistumise mõju kandub tsiviilsfäärist üle militaarsfääri.

Kihistumise taga on kaks peamist põhjust. Ühelt poolt institutsionaalsed piirangud ja võimalused, mis tähendab, et seadustega on sätestatud, kes saab ajateenistusse astuda ja millistel juhtudel vabastatakse või antakse pikendust (nt hariduse, terviseseisundi, ülalpidamiskohustuse või intelligentsustestide alusel), ning teisalt individuaalne aktiivsus nende võimaluste kasutamisel. Pärast taasiseseisvumist on Eesti Kaitseväes kehtinud reeglid ajateenistusse astumise aja pikendamise ja sealt vabastamise kohta. Nendest üks olulisemaid on seotud hariduse omandamisega. Näiteks 2000. aasta kaitseväeteenistuse seadusega vabastati suur hulk mehi ajateenistuskohustuse täitmisest (paragrahv 216) põhimõtteliselt tagasiulatuvalt ehk need kutsealused, kes seaduse jõustumise ajal omandasid kõrgharidust kutseõppeasutuses, riiklikult akrediteeritud õppekava alusel rakenduskõrgkoolis või ülikooli statsionaarses õppevormis või olid kõrghariduse juba omandanud, arvati 28-aastaseks saamisel reservi ajateenistust läbimata[23]. See tähendab, et ühe kümnendi jooksul toimus hariduse alusel väga selge põlvkonnasisene selektsioon – need, kes läksid kõrgharidust omandama, pigem ei läbinud ajateenistust. Selliste institutsionaalsete ehk struktuursete võimaluste enda kasuks pööramine sõltub indiviidi ressurssidest ehk inim- ja sotsiaalsest kapitalist. Näiteks kõrgelt haritud vanemate lapsed lähevad suurema tõenäosusega kõrgharidust omandama kui madalama haridustasemega vanemate lapsed. Peale selle varieeruvad meelestatus ja hoiakud sotsiaalsete gruppide kaupa. Venemaal kasvab negatiivne meelestatus ajateenistusega seoses sissetulekuga ehk kui 90% vaesemast elanikkonnast peab ajateenistust iga mehe kohustuseks, siis kõige rikkamatest 60%.[24] Seega võib eeldada, et paremad võimalused ajateenistusest vabastamise või pikenduse saamise kasutamiseks on kõrgemate ressurssidega peredest pärit noortel.

---

[23] **Kasearu, K.; Tarum, H**. 2016. Kui erinevad on kaitseväega seotud ja mitteseotud mehed? – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Toim. A. Trumm. SJKK. lk 36.

[24] **Levada-Tsentr** 2015. Obshchestvennoye mneniye 2014. Moskva: Analiticheskiy tsentr Yuriya Levadu. Viidatud **Svynarenko** 2016 kaudu.

2.2. Ajateenistuse tähendus individuaalsel eluteel

Tugev selektsioon viib polariseerumiseni ja seega tekib küsimus normaalsusest ehk mida peetakse ühiskonnas normiks ja mis on kõrvalekalle? Soome uuringud toovad esile, et ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamist tõlgendatakse kui „mitte hakkamasaamist" ja sellisel negatiivsel kuvandil võib olla pikem mõju ka tsiviilelus ehk tegemist on sildistamisega[25] Siinkohal võiks küsida, kas Eestis toimub vastassuunaline sildistamine – ajateenistuse läbimine kui oskamatus ajateenistusest kõrvale hoida ehk saamatus? Kui jah, siis kus peituvad sellise kuvandi juured ja millest see tuleneb? Ühelt poolt peame võtma arvesse ajaloolis-sotsiaalset konteksti: ligemale 50 aastat tähendas ajateenistus mitmeaastast eemalolekut kodust ja võõras keelekeskkonnas viibimist ehk teenistust Nõukogude armees[26]. Samas on Eestis elanikkonna toetus ajateenistusel põhinevale sõjaväele praegu suurem kui kunagi varem[27]. Seda võib seletada Cronbergi tõlgendusega kaitsetahte ja ajateenistuse pooldamise seose kaudu[28] ehk olukorras, kus tajutakse julgeolekule ohtu, kaitsetahe kasvab ja ajateenistuse pooldamine ühes sellega. Seega on üldine sotsiaalne foon ja ühiskonna toetus ajateenistusele ühelt poolt suur, kuid teisalt on kutsealuste noorte meeste seas suhtumine pigem ambivalentne[29]. Ilmneb kaks tasandit – ajateenistuse vajalikkus rahvusriigi ja ühiskonna ning indiviidi enda seisukohalt[30]. Ilmselt on ühiskonnas liiga vähe räägitud teemal, milline on ajateenistuse läbimise positiivne mõju indiviidile ehk milline kasu võiks sellega kaasneda (nt sotsiaalsed oskused). Rohkem lähtutakse riigi vajadustest ja oma kodanikukohuse täitmisest riigi

---

[25] **Appelqvist-Schmidlechner, K.; Henriksson, M.; Parkkola, K.; Stengard, E**. 2013. Predictors of Completing Compulsory Military Service Among Men Who Have Recieved a Temporary Exemption from Service. – Military Medcine, Vol. 178, No. 5, p. 549.

[26] **Truusa, T-T.; Kasearu, K**. Capable patriots – narratives of Estonian women living with military service members. [Peatükk esitatud raamatusse „Rethinking civil-military relations. Anthropologcal Perspectives". Kirjastaja: Berghahn (forthcoming)].

[27] **Kivirähk**, J. 2017. Riigikaitse ja avalik arvamus. <http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_oktoober_2017.pdf>.

[28] **Cronberg, T**. 2006. The will to defend: a Nordic divide over security and defence policy. – The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy. Ed. by Bailes, A. J. K.; Herolf, G.; Sundelius, B. SIPRI, pp. 315–322.

[29] Vaata ka **Raid, K.; Kasearu, K.; Truusa, T-T**. 2018. "I just want to be done with it!" – Estonian conscripts negotiating the tensions between military, family and personal agendas. – The Politics of Military Families, Tensions between State, Work Organizations and the rise of the Negotiation Household. Ed. by Moelker, R.; Rones, N. Routledge (forthcoming).

[30] Ajateenistuse vajalikkuse küsimust ja hoiaku muutust ajateenistuse esimeses pooles vaatleb oma artiklis pikemalt Anet Müürsoo.

ees. Seega toimub vastandumine – ühiskonna ootus *vs*. isiklikud elusihid. Kui vaadata vabatahtlikult ajateenistusse asunud ajateenijate osakaalu ning neid, kes tuleksid vabatahtlikult teenistusse ka siis kui teenistus on vabatahtlik[31], peab nentima, et ajateenistus ei kuulu tänapäeval noorte inimeste eluplaanidesse. Eluteede teooria järjestab inimese elutee sündmuste ahelaks, millest märgilisema tähendusega on vanematekodust lahkumine, tööturule sisenemine ja perekonna loomine ehk lapse sünd. Palju on räägitud elutee deinstitutsionaliseerumisest – sündmuste ajastatus ja järjestatus on järjest vähem ühiskonna poolt ette määratud ehk institutsionaliseeritud. Elukestev õpe, hilisemasse vanusesse nihkunud laste sünd ning programmid „töö ja reis" välisriikides on ainult mõned märksõnad, mis ilmestavad võimaluste paljusust. Inimese enda vabadus planeerida, teha valikuid ja otsuseid on järjest määravama tähtsusega. Muutunud ühiskondlikus kontekstis on ajateenistus vägagi institutsionaliseeritud – selge eesmärgi, reeglite ja ajastatusega. Kohustusliku ajateenistuse süsteemi edukas rakendamiseks, et säiliks nii riigi kaitsevõime kui ka ühiskonna soov panustada riigikaitsesse, tuleb leida inimese individuaalsel elukaarel ajateenistuse läbimiseks võimalikult parim ajastus. See tuleb selgelt esile Sõjateadlase artiklites – isikliku avalduse alusel ajateenistusse tulek ning positiivne meelestatus tagavad nii positiivsema hoiaku, suurema rahulolu ja motivatsiooni kui ka ajateenistuse eduka lõpetamise tähtaegselt reservi arvamisega.

3. Metodoloogiline vaade

Sotsioloogiliste uuringute kujundamisel tuleb esmalt mõelda läbi kaks olulist küsimust: 1) kas meile piisab hetkeolukorra selgitamisest või me soovime jälgida muutust; 2) kas muutuse jälgimiseks piisab meile grupitasandi võrdlusest või me soovime jälgida indiviiditasandi muutusi ning kuivõrd me soovime oma uuringuga leida vastuseid põhjus-tagajärg seostele. Esimene küsimus tähendab seda, mitu korda ja millise intervalliga me soovime küsitleda uuritavaid ning teine küsimus seda, kas me kujundame oma uuringu selliselt, et saame indiviiditasandil küsitlusetappide andmed omavahel kokku siduda ehk küsitleme samu indiviide, kuid ajalise intervalliga. Kompleksuuring

[31] **Kasearu, K.; Truusa, T-T**. 2018. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompeksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: KVÜÕA, TÜ, TAI, SJKK, lk 13. <http://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2018/03/Ajateenijate_kompleksuuringu-2016.-2017.aruanne.pdf>.

järgib viimast ehk longituuduuringu põhimõtteid: samu indiviide küsitletakse ajateenistuse jooksul mitu korda ajalise intervalliga. Kui klassikaliste longituuduuringute puhul jälgitakse indiviide pika ajalise intervalli jooksul – uuringud võivad kesta aastakümneid ehk kahe küsitlusetapi vahe võib olla 5, 10 jne aastat[32], siis ajateenijate puhul on intervall tunduvalt lühem, kuna vaatlusalune periood on määratletud ajateenistuse kestusega[33]. Mida selline lähenemine annab? Longituuduurimus teenib kahte peamist eesmärki: kirjeldada muutuste mustrit ning hinnata põhjusliku suhte suunda ja tugevust[34]. Selline lähenemine võimaldab näiteks selgust saada, kuidas ajateenijad hindavad Kaitseväe mainet ajateenistuse alguses ja kuidas lõpus, ning kas, kuidas ja kelle puhul ning millistest teguritest tulenevalt hinnang muutub. Seega tekib võimalus põhjuslikud seosed välja selgitada eeldusel, et ajas varem mõõdetud hoiakud, motivatsioon, meelestatus ja käitumuslikud aspektid on aluseks ajaliselt hiljem mõõdetud hoiakutele, kavatsustele ja käitumisele. Sõjateadlase kogumikus on selline ideestik näiteks aluseks Kasearu ja Uulimaa-Marguse artiklis, kus vaadatakse, kuidas ajateenistusse astumise viis ja meelestatus prognoosib ajateenistuse jooksul teenistusest enne tähtaega reservi arvamist. Vanusest tulenevate individuaalsete muutustega tegelevad peamiselt haridus- ja kasvatusteadused ning arengupsühholoogid, kuid sotsioloogilises vaates on vanusel oluline roll elutee teooriast lähtuvalt.[35] Seega on longituuduuringute puhul peale ajamomendi oluline arvestada indiviidi vanust ehk millises vanuses üks või teine sündmus toimub. Ajateenijad on vanuseliselt suhteliselt homogeenne grupp, kuid lähtudes elutee teooriast, võib ajastatus personaalsel vanusteljel mängida olulist rolli. Näiteks ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise risk on suurem 23-aastaste ja vanemate ajateenijate puhul[36] ehk need ajateenijad, kelle ajateenistusse astumine langeb hilisemale eale, on end suurema tõenäosusega tugevamalt sidunud tööalaselt või lähisuhetega.

Longituudne lähenemine ei ole miltaarsotsioloogias võõras[37], nt on pikema aja jooksul uuritud välismissioonidelt naasnud sõdurite vaimset

---

[32] Näiteks Eestis prof Titma poolt ellu kutsutud „Ühe põlvkonna elutee", mis sai alguse 1980ndatel ja viimane küsitluslaine toimus 2004. aastal.

[33] Samas ei välista võimalust siduda uuringu andmed tulevikus reservväelaste küsitlustega.

[34] **Menard, S. W**. 2008. Handbook of longitudinal research: design, measurement and analysis. Burlington: Elsevier Inc.

[35] *Ibid.*

[36] Vt **Kasearu** ja **Uulimaa-Margus** käesolevas artiklikogumikus.

[37] **Han, J.; Andres, M**. 2014. Longitudinal design in using surveys in military research: Common challenges and techiniques. – Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies. Ed. by Soeters, J.; Shields, M.; Rietjens, S. London and New York: Routdlege, pp. 194–204.

tervist[38], ajateenistusega kohanemist[39], baastreeningu mõju sõdurite isiklikule ja professionaalsele arengule[40] ning missiooni mõju sõdurite partneritele[41].

Inimvara kompleksuuringu 2016. aasta uuringus küsitleti eel- ja oktoobri põhikutse ajateenijaid kolmel korral: ajateenistuse alguses, teenistuse keskel pärast sõduri baaskursuse läbimist[42] ning ajateenistuse lõpus. Kuna eelkutse- ja põhikutse alustavad oma ajateenistust vastavalt juulis ja oktoobris, siis tähendas see viit küsitlusvooru. Küsitluse korraldasid väeosades Tartu Ülikooli teadlased koos üliõpilastega. Ajateenijad täitsid ankeedi LimeSurvey keskkonnas. Küsitluses osalemine oli vabatahtlik ning soovi korral võis ajateenija vastamise igal hetkel katkestada. Tabelis 1 on esitatud vastajate arv küsitlusvoorude kaupa. Esimeses etapis osales 91% kõigist ajateenijatest, mis on väga hea vastamismäär. Kui teises etapis vastas küsitlusele 70% ajateenistusse tulnutest, siis kolmandas etapis ehk enne reservi arvamist üks kolmandik. Suurel vastajate kaol on mitmesugused põhjused: tehnilised (nt seoses internetiühenduse kadumisega), korralduslikud (seoses ajateenijate ümberpaiknemisega teenistuse jooksul ja reservi arvamisega) ja sisulised. Sisuline põhjus on enne tähtaega reservi arvatud ajateenijad. Kolme küsitlusetapi andmeid on võimalik analüüsida võrdlevalt kui läbilõikeandmeid, mis ilmestavad kolme ajamomenti ajateenistuse jooksul, samas on sisulisem vaade see, kui jälgime individuaalseid muutusi teenistuse jooksul. Seetõttu on etappide andmed omavahel lingitud, kuid anonüümsel kujul koodisüsteemis. Kõigist ajateenistusse astunud ajateenijatest veerand osales kõigis kolmes etapis, mis tähendab, et on võimalik uurida muutusi indiviiditasandil. Siinkohal tuleb rõhutada, et kui esmapilgul tundub vastamismäär väike, siis tuleb võtta arvesse, et tegemist ei ole juhuvalimiga, vaid meil on tegemist kõikse valimiga. Kui jätta välja need 18%, kes arvati reservi enne tähtaega ning võtta aluseks I etapis vastanute arv, siis saame vastamismääraks 35%.

---

[38] **Lee, J. E. C.; Sudom, K. A.; Zamorski, M. A**. 2013. Longitudinal Analysis of psychological resilience and mental health in Canadian military personnel returning from overseas deployment. – Journal of Occupational Health Psychology, Vol. 18(3), pp. 327–337.

[39] **Han, J.; Xiao, L. J.; Han, J**. 2011. The adjustment of new recruits to military life in the Chinese Army: The longitudinal predictive power of MMPI-2. – Journal of Career Assessment, Vol. 19(4), pp. 392–404.

[40] **Swain, J**. 2015. The effect of Phase One training on young recruits' personal and professional development in the British army. – Journal of Youth Studies, Vol. 19(1), pp. 117–132.

[41] **Andres, M.; Moelker, R.; Soeters, J**. 2012. A longitudinal study of partners of deployed personnel from the Netherlands Armed Forces. – Military Psychology, Vol. 24(3), pp. 270–288.

[42] SBK – sõduri baaskursus.

Kompleksuuring on koostatud sellisel viisil, et kui ajateenija ka jätab ühes etapis vastamata, siis võib ta soovi korral järgmises etapis ikka osaleda. Seetõttu on tabelis 1 toodud vastajate arv suhteliselt erinev, nt II etapis vastas 176 ajateenijat, kes esimeses etapis uuringus ei osalenud. Seetõttu tuleb andmete analüüsimisel pidada silmas, millise vastajate kogumiga analüüs tehakse. Vastajate kadu on üks longituuduuringute põhiprobleeme ja sellega tuleb arvestada, mis tähendab, et eraldi tuleb jälgida, kes on need, kes jätavad ühes või teises uuringuetapis vastamata. Vastamata jätmise põhjuseid võib olla kolm: 1) ei soovi vastata ja loobub sel etapil küsimustikule vastamast; 2) korralduslikel põhjustel jäi uuringu etapist kõrvale (nt liikumine teise väeossa jne); 3) osales esimesel etapil, kuid ühel järgnevatest mitte, sest enne järgmise küsitluse toimumist on ajateenistusest vabastatud. Sellekohane märge andmestikus võimaldab nii andmekontrolli kui ka analüütilisel eesmärgil analüüsida, kes on need, kes vabastatakse ajateenistusest enne tähtaega. Seega tuleb longituuduuringute puhul alati arvestada, et andmetena saab käsitada ka mittevastamist. Kompleksuuringu tegemise järgmistel aastatel planeerime kasutada lisaankeeti, mille täidavad need ajateenijad, kes vabastatakse enne tähtaega.

Tabel 1. Kompleksuuringu 2016. aasta küsitlusetapid ja vastajate ning enne tähtaega teenistusest reservi arvatute arv

	2016 juuli eelkutse		**2016 oktoobri põhikutse**		**Kokku**	
	N	%	N	%	N	%
2016. aastal ajateenistust alustanute arv	1785	100,0	1171	100,0	2956	100,0
Küsitluses osalejate arv: 1. laine	1600	89,6	1077	92,0	2677	90,6
2. laine	1311	73,4	773	66,0	2084	70,5
3. laine	576	32,3	413	35,3	989	33,4
1. ja 2. laine	1189	66,6	719	61,4	1908	64,5
1. ja 3. laine	511	28,6	380	32,5	891	30,1
2. ja 3. laine	486	27,2	326	27,8	812	27,5
1., 2. ja 3. laine	444	24,9	306	26,1	750	25,4
Enne tähtaega teenistusest reservi arvatud	361	20,1	185	15,7	546	18,4

Tulenevalt uurimisfookusest, on artiklites aluseks eri etappide andmed. Müürsoo artikkel põhineb I ja II etapi andmetel, Kasearu ja Uulimaa-Marguse artikkel I etapi andmetel. Demuse artiklis on kirjeldava analüüsi jaoks kasutatud kõigi kolme etapi andmeid, kuid regressioonanalüüsis I ja II etappi. Kõigi kolme etapi andmeid on oma artiklites rakendanud Karton, Männiste, Tepp ja Kornilov; Purre ja Oja; Oja ja Pikksööt; ning Truusa ja Talves.

4. Lühike sissevaade artiklitesse

Sõjateadlase erinumbri kaante vahel on oma koha leidnud kaheksa artiklit, millest üks on ajateenistuse lahtimõtestamine teoreetilisemas võtmes. Artiklitest kolm on kirjutatud inglise keeles. Artiklid annavad hea ülevaate ajateenijate motiivide ja õpihoiakute, ajateenistuses osalemise hoiakute, rahulolu, terviseseisundi ning teenistusest enne tähtaega vabastamise riskitegurite kohta.

Lähtuvalt selektsiooni hüpoteesist uurivad **Kairi Kasearu** ja **Ulvi Uulimaa-Margus**, kuivõrd on sotsiaaldemograafilise tausta alusel võimalik eristada ajateenistusest enne tähtaega vabastatuid nendest, kes läbivad ajateenistuse. Ilmneb, et vanusel ja eelhäälestatusel on oluline roll – ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise risk on suurem vanemaealiste ajateenijate ja nende puhul, kes tulid teenistusse kutse alusel ning vabatahtliku ajateenistuse võimaluse korral jätaksid ajateenistusse tulemata.

Anet Müürsoo käsitleb oma artiklis ajateenistusega seotud hoiakute muutust ning uurib, kas ja kuivõrd tulevad ajateenijate puhul esile sotsiaalsed grupid, kelle hoiak ajateenistuse vajalikkuse küsimuses on negatiivsem ning kuivõrd on see hoiak teenistuse jooksul püsivam ühe või teise sotsiaalse grupi puhul. Ajateenijatest üks kolmandik muudab oma arusaama ajateenistuse vajalikkusest ajateenistuse jooksul, samas ei saa tuua esile, et hoiaku muutus oleks iseloomulikum ühele või teisele sotsiaalsele grupile, küll aga on püsivalt ajateenistuse vajalikkuses kahtlejaid rohkem kõrgharidusega ja kutse alusel ajateenistusse astunud noormeeste hulgas.

Eteri Demus kontrollib oma artiklis selektsiooni ideed, uurides ajateenijate üldist eluga rahulolu ja selle seost ajateenistuse rahulolu aspektidega ning seda, kuivõrd rahulolu eristub vanust, haridust, kodust keelt ja püsisuhte olemasolu arvestades. Ilmneb, et üldine eluga rahulolu halveneb teenistuse keskel ja ajateenistuse lõpuosas pigem paraneb. Rahulolu varieerub vastavalt sellele, kuidas ajateenijad hindavad kaitseväge kui teenistuskeskkonda, nt rahulolu väljaõppega. Need kolm artiklit toovad selgelt esile, kui tähtis on ajateenija meelestatus ajateenistuse alguses. Kõige enam on oma eluga rahul,

hindavad ajateenistuse vajalikkust kõrgelt ja on väiksema riskiga teenistusest välja langema need ajateenijad, kes astusid Kaitseväkke isikliku avalduse alusel ja tuleksid teenistusse ka siis, kui see oleks vabatahtlik.

Tiia-Triin Truusa ja **Kairi Talves** vaatlevad oma artiklis eluteede teooriast tulenevat sündmuste ajastatust ajateenistusega kaasnevate hirmude võtmes. Ilmneb, et ajateenistust tõlgendatakse senise elu katkestusena, mitte ühe osana eluteest ning hirmud taanduvad küsimusele agentsusest ehk kuivõrd on võimalik olla n-ö iseenda peremees. Arvestades reservväel põhineva riigikaitse olemust, tuleb tahes-tahtmata pöörata rohkem tähelepanu siiretele militaar- ja tsiviilsfääri vahel ning indiviidi rollile nende edukas toimimises.

Taavi Laanepere, **Tiia-Triin Truusa** ja **Linda Cooper** pakuvad teoreetilise raamistiku tsiviil- ja militaarsfääride vahel toimuvate üleminekute mõtestamiseks. Võttes aluseks Bourdieu kapitalide, *habituse* ja välja teooria, loovad nad mudeli militaarpärandi mõtestamiseks. Üks oluline komponent, mis võib panustada militaarpärandi kujunemisesse, on motivatsioon. **Inga Karton**, **Tõnis Männiste**, **Alo Tepp** ja **Ivar Kornilov** keskenduvad oma artiklis küsimusele, milline on ajateenijate teenistusmotivatsioon, millest see sõltub ning kuivõrd see teenistuse jooksul muutub. Ilmneb, et sisemine teenistusmotivatsioon teenistuse jooksul pigem väheneb ja autorid põhjendavad seda pigem ajateenistuse kui keskkonna mõjuga.

Ajateenistuse jooksul toimuvaid muutusi analüüsitakse ka kahes järgmises artiklis, kuid nende fookus on ajateenijate tervisel. Sõjaväelaste vaimne tervis on pälvinud militaarpsühholoogia ja -sotsiaaltöö valdkonnas palju tähelepanu. **Merle Purre** ja **Leila Oja** artikkel toob esile erisuse ajateenijate vaimses tervises ja selle muutumises teenistuse jooksul vastavalt sellele, kas ajateenija astus teenistusse isikliku avalduse alusel ehk vabatahtlikult või kutse alusel. Ka tuleb esile, et abi küsimine spetsialistide (psühholoogi, sotsiaaltöötaja) käest on väga tagasihoidlik. **Leila Oja** ja **Jaanika Piksööt** juhivad tähelepanu sellele, et kuigi võiks eeldada, et ajateenistuse jooksul eelnevad vigastused ja haigused süvenevad ja seetõttu arvatakse tervislikel põhjustel enne tähtaega reservi, ei ole tulemused nii üksühesed. Küll aga selgitavad nii Oja ja Piksöödi kui ka Kasearu ja Uulimaa-Marguse artiklid, et subjektiivselt mõõdetud tervisenäitajaid (tervise enesehinnang, tervisega rahulolu) arvestades on võimalik küllaltki hästi ennustada teenistusest enne tähtaega vabastamist.

Ajateenistusse astumine tähendab sisenemist teise süsteemi, millega kaasneb uus positsioon ja roll. Ajateenistuse tähendus on tugevalt seotud väärtustega ning on ajas ja sotsiaalses kontekstis muutuv. Tuginedes käesoleva kogumiku artiklitele, joonistub välja järgmine tõlgenduste rida. Võib

öelda, et kaitsetahte hoiakud, ajateenistuse vajalikkus, rahulolu teenistuse eri aspektidega ja motivatsioon moodustavad ühtse kompaktse terviku, mis omakorda on seotud eelhäälestuse ja kaasneva käitumisega. Varasem kokkupuude kaitsevaldkonnaga (nt osalemine kaitseliidus, noorkotkaste tegevuses jne) annab piisavalt head teadmised ajateenistuse olemusest ning võimaldab teenistusse astumise ajastada teadlikumalt ja kaalutletumalt. Siiski on enam kui poolte ajateenijate jaoks ajateenistus kohustus, mida tuleb täita ning nad näevad seda pigem senise elu katkestusena.

Kirjandus

Allik, S., Talves, K. 2016. Inimressursi kompleksuuringu väljatöötamine kaitsevaldkonnas. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. Toim. L Oja. SJKK, lk 13–23.

Andres, M.; Moelker, R.; Soeters, J. 2012. A longitudinal study of partners of deployed personnel from the Netherlands Armed Forces. – Military Psychology, Vol. 24(3), pp. 270–288.

Appelqvist-Schmidlechner, K.; Henriksson, M.; Parkkola, K.; Stengard, E. 2013. Predictors of Completing Compulsory Military Service Among Men Who Have Recieved a Temporary Exemption from Service. – Military Medcine, Vol. 178, No. 5, p. 549.

Aruanne kaitseväekohustuse täitmises ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2017. aastal. <https://www.kra.ee/static/aruanne_kaitsevaekohustuse_taitmisest_riigis_2017.pdf>.

Bachman, J. G.; Segal, D. R.; Freedman-Doan, P.; O'Malley, P. M. 2000. Who Chooses Military Service? Correlates of Propensity and Enlistment in the US Armed Forces. – Military Psychology, 12(1), pp. 1–30.

Biehl, H. 2016. History looms … resources, restrictions, and perspectives on military sociology in Germany. – Sõjateadlane, nr 3, pp. 167–187.

Cronberg, T. 2006. The will to defend: a Nordic divide over security and defence policy. – The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy. Ed. by Bailes, A. J. K.; Herolf, G.; Sundelius, B. SIPRI, pp. 315–322.

Defence Expenditures of NATO countries (2009–2016). <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160704_160704-pr2016-116.pdf>.

Haltiner, K. 1998. The Definite End of Mass Army in Western Europe? – Armed Forces and Society, Vol. 25(1), pp. 7–36.

Han, J.; Andres, M. 2014. Longitudinal design in using surveys in military research: Common challenges and techiniques. – Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies. Ed, by Soeters, J.; Shields, M.; Rietjens, S. London and New York: Routdlege, pp. 194–204.

Han, J.; Xiao, L. J.; Han, J. 2011. The adjustment of new recruits to military life in the Chinese Army: The longitudinal predictive power of MMPI-2. – Journal of Career Assessment, Vol. 19(4), pp. 392–404.

Harinen, O.; Leskinen, J. 2009. General conscription in Finland after 2008 – some reasons behind Finland's population's and conscripts' attitudes towards general conscription. – Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos [Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development, Vol. 12, Part 2]. Ed. by G. Caforio. Emerald Group Publishing Limited, pp. 51–64.

Kasearu, K.; Murakas, R.; Talves, K.; Trumm, A.; Truusa, T-T. 2017. Ajateenijate kompleksuuring: metodoloogiline ülevaade. – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Toim. A. Trumm. Tartu: Tartu Ülikool.

Kasearu, K.; Tarum, H. 2016. Kui erinevad on kaitseväega seotud ja mitteseotud mehed? – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Toim. A. Trumm. SJKK, lk 33–49.

Kasearu, K.; Truusa, T-T. 2018. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompeksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: KVÜÕA, TÜ, TAI, SJKK, lk 12–27. <http://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2018/03/Ajateenijate_kompleksuuringu-2016.-2017.aruanne.pdf>.

Kivirähk, J. 2017. Riigikaitse ja avalik arvamus. Ülevaade arvamusmonitooringus sisaldunud küsimustest 2000–2017.

Lee, J. E. C.; Sudom, K. A.; Zamorski, M. A. 2013. Longitudinal Analysis of psychological resilience and mental health in Canadian military personnel returning from overseas deployment. – Journal of Occupational Health Psychology, Vol. 18(3), pp. 327–337.

Levada-Tsentr 2015. Obshchestvennoye mneniye 2014, Moskva: Analiticheskiy tsentr Yuriya Levadu.

MacLean, A. 2005. Lessons from the Cold War: Military Service and College Education. – Sociology of Education, vol. 78(3), pp. 250–266.

MacLean, A. 2011. The stratification of military service and combat exposure, 1934–1994. – Soc Sci Res. Vol. 40(1), pp. 336–348. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2990971/>.

Meeus, W. 2016. Adolescent Psychosocial Development: A Review of Longitudinal Models and Research. – Developmental Psychology, Vol. 52, No. 12, pp. 1969–1993.

Menard, S. W. 2008. Handbook of longitudinal research: design, measurement and analysis. Burlington: Elsevier Inc.

Møller, B. 2002. Conscription and its alternatives. – The Comparative Study of Conscription in the Armed Forces [Comparative Social Research, Vol. 20]. Ed. by L. Mjøset; S. van Holde. Emerald Group Publishing Limited, pp. 277–305.

Raid, K.; Kasearu, K.; Truusa, T-T. 2018. "I just want to be done with it!" – Estonian conscripts negotiating the tensions between military, family and personal agendas. –The Politics of Military Families, Tensions between State, Work

Organizations and the rise of the Negotiation Household. Ed. by Moelker, R.; Rones, N. Routledge (forthcoming).

Swain, J. 2015. The effect of Phase One training on young recruits' personal and professional development in the British army. – Journal of Youth Studies, Vol. 19(1), pp. 117–132.

Svynarenko, A. 2016. The Russian demography problem and the armed forces. Trends and challenges until 2035. Puolustusvoimien tutkimuslaitos, Julkaisuja, 6.

Trumm, A.; Kasearu, K.; Tuursa, T-T.; Harro-Loit, H. 2016. Inimressrusiga seotud andmete kogumine ja kasutamine kaitsevaldkonnas. – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Toim. A. Trumm. SJKK, lk 8–20.

Dr **KAIRI KASEARU**
Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi üldsotsioloogia dotsent

MILITARY LEGACY: USE IT OR LOSE IT?

Taavi Laanepere, Tiia-Triin Truusa, Linda Cooper

Abstract. This paper presents a Military Legacy Model that is designed to assist conscripts in forming a military identity during their training period, and later help them quickly re-establish their military attributes after they have been transferred to the Armed Forces' reserves. This model can also be used to better understand the motivational dynamics of Estonian reservists who must regularly move back and forth between the civilian life and reservist duty. In order to create this framework we modified the Model of Transition in Veterans (hereinafter: MoTiVe) proposed by Cooper *et al*. 2017 and 2018.[1] Both the MoTiVe and our Military Legacy Model are based on Bourdieu's theoretical concepts of field, habitus and the conversion of capitals. Our hope is to foster further research into the Estonian Defence Forces (hereinafter: EDF) reserves in particular, as well as conscripts and reservists in other countries in general.

Keywords: *military legacy, Bourdieu, military field, conversion of capitals, conscripts, reservists*

Võtmesõnad: *militaarpärand, Bourdieu, militaarväli, kapitalide konversioon, ajateenijad, reservväelased*

1. Introduction

The aim of this paper is to initiate a discussion about the military readiness of the reserve forces by submitting our Military Legacy Model that is based mainly on Bourdieu's theory of capitals. This is a predominantly theoretical paper, supported by some empirical examples from the most recent results

[1] See two papers on MoTiVe (the actual model is in paper 2017):
1. **Cooper, L.; Caddick, N.; Godier, L.; Cooper, A.; Fossey, M.; Engward, H**. 2017. A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. – Journal of Military, Veteran and Family Health, Vol. 3 (2), pp. 53–60. <http://dx.doi.org/10.3138/jmvfh.4301> (accessed January 2, 2018). [**Cooper *et al.*** 2017]
2. **Cooper, L.; Caddick, N.; Godier, L.; Cooper, A.; Fossey, M**. 2018. Transition From the Military Into Civilian Life: An Exploration of Cultural Competence. – Armed Forces & Society, Vol. 44 (1), pp. 156–177.
<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0095327X16675965> (accessed January 2, 2018). [**Cooper *et al.*** 2018]

of the human resources survey conducted among the EDF conscripts.[2] It is evident that the better the convertibility of different types of capitals between the civilian and military fields is, the higher the motivation of conscripts and reservists will then be to contribute to the country's military defence. We hope that our model and the subsequent discussion will inspire further ideas for developing effective measures that will have a positive influence on the motivation of conscripts and military preparedness of the reserve forces. It is also hoped that we can provide some fresh viewpoints to interpret results from surveys about conscripts and reservists.

In order to translate the experiences gained in the military field into profitable capitals, or into an investment that can be transferred between the military and civilian spheres of life, we used Bourdieu's theory of capitals. We believe that it is important to develop research based knowledge on capitals as social and individual factors that can be used to understand the reservists' ability and willingness to attend reservist trainings. This is becoming increasingly necessary as reservists are developing into an ever more important part of the EDF.

For the EDF to be able to fulfil its main objectives as a ready fighting force, it is crucial to know the factors that influence and enhance the reserves' military readiness. As reservists are "ex-conscripts" who have completed their compulsory service and then been assigned to wartime units, it is expedient to discuss the various methods by which conscripts acquire, use and transfer economic, cultural, social and symbolic capitals between the military and civilian fields.

The University of Tartu in Estonia has done some previous research into human resources in the EDF (Kasearu 2016, Müürsoo 2016, Demus 2016, Talves & Truusa 2016 and Karton 2016).[3] But to our knowledge, the reserve component of the EDF has thus far not been studied or researched at all. We hope to rectify this by providing a valid theoretical starting point for further discussion and research into these topics about reservists in Estonia, as well as other countries, that rely on reservists for military purposes.

Due to the demanding security situation and operational needs, most of the research in the study field of reserve forces has been conducted in Israel

---

[2] **Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne**. 2017. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK. [**Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus** 2017]

[3] See **The Centre of Excellence for Strategic Sustainability 2017 Conference papers**. 2017. <https://www.yti.ut.ee/et/sjkk/2017-0> (accessed January 2, 2018).

and the USA. Most of these studies have focused on reservists' identity and attitudes.[4] Finland has also undertaken some research on their conscripts and reservists[5], but for the most part, researchers have recognized that there is a paucity of scholarly attention devoted to reserve forces.[6] It is our intention to bridge that research gap.

In order to help contextualise our work, in the next section we will examine some of the security developments occurring in the Baltic region and highlight some aspects of conscript and reserve service in Estonia.

2. Estonian security and military context

At the end of the last decade several countries in the Baltic Sea region, such as Lithuania, Germany and Sweden, suspended conscription and opted to professionalize their armed forces. During that period there was also a public debate in Estonia as to whether or not to suspend conscription. Ultimately the abolishment of conscription was not supported by the society at large, so the total defence model was kept. Ever since the re-establishment of Estonian independence in 1991 conscription, and the conscription based reserve forces' defence approach, has had very high public support in Estonia.[7] However, according to reports made by the Ministry of Defence to the Government of Estonia, the reservist's attendance at reserve trainings tends to be rather low.[8]

---

[4] See for example **Perliger, A**. 2011. The Changing Nature of the Israeli Reserve Forces: Present Crises and Future Challenges. – Armed Forces & Society, Vol. 37 (2), pp. 216–238; **Griffith, J**. 2009. Being a Reserve Soldier. A Matter of Social Identity. – Armed Forces & Society, Vol. 36 (1), pp. 38–64; **Griffith, J**. 2011. Reserve Identities: What Are They? And Do They Matter? An Empirical Examination. – Armed Forces & Society, Vol. 37 (4), pp. 619–635.

[5] See for example **Salo, M**. 2008. Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. – Publication Series 2, Research Reports No 21. Helsinki: National Defence University; **Reserviläisten toimintakyky vuonna 2015**. 2016. – Toimittaneet Jani Vaara & Heikki Kyröläinen. Tampere: Juvenes Print. <http://puolustusvoimat.fi/documents/1951253/2670014/PEVIESTOS-Reservilaistutkimus2015-20160525/00312ea2-fa34-41e4-93f0-0aa7a81d51b5> (accessed January 2, 2018).

[6] **Lomsky-Feder, E.; Gazit, N.; Ben-Ari, E**. 2008. Reserve Soldiers as Transmigrants. Moving between the Civilian and Military Worlds. – Armed Forces & Society, Vol. 34 (4), p. 596. [**Lomsky-Feder, Gazit and Ben-Ari** 2008]

[7] See Estonian public polls **Public Opinion and National Defence**. 2012–2017. <http://www.kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/national-defence-and-society> (accessed January 2, 2018).

[8] See reports from official webpage of Estonian Ministry of Defence: **Aruanne kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest**. 2000–2016.

The change in the security situation that Eastern Europe now faces has triggered new developments of military activities in the Baltic and Nordic regions and also boosted defence cooperation in Europe. To address the security concerns of Eastern Europe, the ruling governments of the NATO member countries have committed themselves to the Readiness Action Plan at the 2016 NATO Warsaw summit. This was done in order to enhance the collective defence and strengthen deterrence measures on NATO's eastern border.[9] The decision to take these steps was further augmented by a steady increase of defence expenditure. Interestingly this has also led to the decision to bring back conscription in some of the countries of the region, such as Lithuania and Sweden. Under these circumstances, more attention has been directed towards the reserve component in Estonia, and subsequently other Baltic Sea countries may also follow suit.

In her speech in the summer of 2017, which was dedicated to the start of Estonia's Presidency of the Council of the European Union, the President of Estonia, Kersti Kaljulaid, characterized the Estonian economic and security situation as the best that the republic had ever experienced. "We are richer than we have ever been in our history, we are better protected than at any given point in history."[10] However, the Estonian National Defence Strategy 2010 cautioned that "/…/small countries must account for the possibility that an unfavourable occurrence of events may result in the international community failing to react with due expediency to their security issues"[11].

Taking these concerns into account, Estonian defence planners have consistently emphasized the importance of developing a strong and capable reserve force. Recent developments in the Baltic region have transformed

---

<http://www.kmin.ee/et/eesmargid-tegevused/iseseisev-kaitsevoime-ja-kaitsevaeteenistus> (accessed January 2, 2018).

[9] See **Warsaw Summit Communiqué**. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8–9 July 2016. § 35–§ 38 and § 40. <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm> (accessed January 2, 2018).

[10] **Address of the President of the Republic to the Estonian people on the eve of the Estonian Presidency of the Council of the European Union.** 01.07.2017. Office of the President. <https://president.ee/en/official-duties/speeches/13419-president-of-the-republic-/index.html> (accessed January 2, 2018).

[11] **National Defence Strategy**. 2010. Estonian Ministry of Defence, pp. 6–7. <http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_defence_strategy.pdf> (accessed January 2, 2018).

the region from "a strategic backwater" to a "geopolitical frontier".[12] For this reason the EDF has undertaken several reforms of the EDF reserves. Changes in legislation have increased the volume and duration of reserve training and also added the option of flash-exercises.[13] Previously this had been an unpractised form of reserve training in Estonia.

The EDF are structured according to the principle of a reserve force, which means that the main part of the state's defence forces are units in the reserve. These units are mostly comprised of soldiers who have completed their conscription period and have then been assigned to a war time unit. This type of transition makes them reservists. By law the duration of the conscript service is between 8 to 12 months, depending on the conscript's speciality and position.[14] Male citizens can be called up from the age of 17, until the age of 27.[15]

A reservist is someone who has served as a professional military service member and is not on active duty, but is still assigned to a war time unit. This may include members of the Defence League, (the Estonian voluntary defence organization), who may also be assigned to war time units. A reservist can also be a person who has completed his or her conscript service and has then been assigned to a wartime unit. This is the group that we will mostly be focusing on. Most of the education and training of these reservists is understandably geared towards giving them the tools to fulfil military tasks and the skills needed to fight as part of a military unit. These reservists must sustain, as well as develop these abilities for the whole duration of their obligation (until the age of 60)[16]. Those in the reserve can be called back to reserve training several times during their reserve service period.[17]

Since 2013 women can apply for defence duty on a voluntary basis. In this article, however, we shall not distinguish between male and female conscripts or reservists, as we do not consider gender to be relevant to the focus of this

---

[12] **Rogers, J**. 2017. Reinforcing Deterrence Though Societal Resilience: Countering Hybrid Threats in the Baltic Region. – A Civil-Military Response to Hybrid Threats. Eds. Cusumano, E. and Corbe, M. Cham: Palgrave Maximillian, p. 260.

[13] **National Defence Act**. Passed 11.02.2015, § 68–§ 72. – Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/517112015001/consolide> (accessed January 2, 2018).

[14] **Military Service Act**. Passed 13.06.2012. § 46, (1). – Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513032017006/consolide> (accessed January 2, 2018). [**Military Service Act** 2012]

[15] *Ibid.*, § 2, (3).

[16] *Ibid.*, § 2, (2), 2.

[17] *Ibid.*, § 69, (1).

paper. Issues connected to diversity in the military can be considered when further developing our model.

Each year approximately 2500–3000 recruits serve in the EDF. However, as Estonia is experiencing a declining population, the call-up selectee pool will be significantly reduced (approximately 24% by 2022).[18] This will have an effect on the planning and managing of human resources in the military. Consequently, an understanding of the mechanisms that increase reservist military readiness and support the transition between the military and civilian fields has become, and will continue to be, an issue of great importance in the future.

3. The legacy of military service

We adopted the Bourdieu's concepts of habitus, field and capital as a framework to conceptualise the total military experience. Our model is based on the work of Cooper *et al.* 2017 and 2018, who suggested that in the UK context veterans most often remember the peak experiences that they were exposed to during their basic training, or during their time in the combat theatre. Veterans recall these enduring memories as a part of their military legacy. Their paper suggests that military legacy can become either a positive, neutral or negative factor when transitioning from the military into the civilian field. We see military legacy as something that could be used to support the motivation of reservists during their reserve service. In this paper, we have adapted the concept of military legacy and used it to consider how the military lifestyle must be re-lived in between periods of civilian life when reservists are recalled for reserve trainings. The term military legacy, can be used to describe how the experiences gained during military service may have an enduring influence on the motivation of conscripts and reservists. We believe that the proposed Military Legacy Model conceptualizes military readiness and the motivational dynamics of reservists and can serve as a useful tool for designing future empirical research methods of conscripts and reservists.

[18] **Kasearu, K.; Trumm, A**. 2016. Ajateenistusse kutsutute ja kutsealuste võrdlus 17–27-aastaste meeste üldpopulatsiooniga perioodil 2000–2014. – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Artiklikogumik. Toimetaja A. Trumm. Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus, p. 25. <https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/www_ut/ajateenistusse_kutsutute_ja_kutsealuste_vordlus_17-27-aastaste_meeste_uldpopulatsiooniga_perioodil_2000-2014.pdf> (accessed January 2, 2018).

In order to propose a reservists' Military Legacy Model, we must first introduce some key Bourdieusian terms. After that we will introduce the Military Legacy Model and the role of capitals in this model. In the discussion part we will explore possibilities of application of conversion of capitals and our model to the conscript and reserve contexts.

4. Theory – Why Bourdieu?

The concepts of Pierre Bourdieu are commonly used in academia to explore how ownership of capitals, in certain social spaces, can affect people's lives. According to Bourdieu every field has capitals that are especially important, and specific to that particular field. The importance of these capitals (economic, cultural, social and symbolic) is determined by how instrumental they are in producing profit and power within that particular field.[19] When moving from one field to another the value of acquired capitals may, and often will change, therefore it becomes important to realise how capitals can be converted between fields.

At present there is a growing interest in military sociology towards applying the theoretical concepts of Bourdieu to the military field.[20] Using Bourdieu's theoretical framework, Cooper *et al*. 2017 and 2018 developed a theoretical and practical framework for considering some of the issues that are faced by UK soldiers as they transition from the regular Armed Forces to civilian life. For example, it was found that knowledge and networks can be used to enable a more positive experience during and after transition. The Model of Transition in Veterans (MoTiVe) considers how the mobilisation of capitals can aid the transition process. We believe that the model translates well, and can be applied to the Estonian context. As such, it can be used to ease the transition of non-full-time serving personnel, i.e. conscripts and

[19] See **Bourdieu, P**. 1986. The forms of capital. Originally in: Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood. pp. 241–58. [**Bourdieu** 1986] <http://www.socialcapitalgateway.org/content/paper/bourdieu-p-1986-forms-capital-richardson-j-handbook-theory-and-research-sociology-educ> (accessed January 2, 2018), p. 19. (Footnotes follow page numbers from web version).

[20] For example, in 2017 The Biennial International Conference of the Inter-University Seminar on Armed Forces & Society, in Panel 66: Economic Challenges Facing Veterans, D. G. Kachtan from The Open University of Israel and E. Binks from Liverpool Hope University discussed about "Converting Social, Cultural, and Symbolic Capital and Skills from Military to the Civilian Society and Labor Market – The Cases of Israeli and British Militaries". <http://2017.iusafs.net/files/2017Program.pdf> (accessed January 2, 2018), p. 27.

reservists, into the civilian sphere, or back into a military environment. The use of Bourdieusian theory to underpin the model remains crucial to our argument. We also believe that operationalizing Bourdieu's theoretical concepts allows us to construct a model that has broad explanatory capabilities, and can assist in generating some quantifiable tools for further research.

5. Bourdieusian terms explained in the military field

5.1. Habitus and Military Habitus

The concept of habitus allows for the exploration of ways of behaving and believing, it is formed through our regular social encounters, and is a set of unconscious dispositions that are embodied in social practices.[21] Habitus is not deterministic, therefore it can be shaped by the life experiences we encounter.[22] It also reinforces all experiences that are made outside of the home environment.[23] Prospects can be influenced and interpreted within the habitus, as long term decisions can be constrained or legitimised through understanding, a sense of perspective and a belief in what we understand to be possible.[24] This is particularly important when moving between two social fields such as the home and a military environment. The disposition of the habitus is based on what is familiar and necessary and therefore sets expectations or limits on the realities that we may face at any given time.[25] The norms and values that are fundamental within the home and the work environment need to be negotiated when moving between the civilian and military field. The military habitus is a way of being, which is first constructed during basic training, or during conscript training, as soldiers adapt to the military culture and are removed from their civilian lifestyle. This change of habitus helps the soldiers to internalize the necessary masculine attributes and organizational competences that allow them to deal with warfare, as well as potential life or

[21] See **Bourdieu, P.; Passeron, J-C**. 1977. Reproduction in education, society and culture. London: Sage, pp. 72–82. [**Bourdieu, Passeron** 1977]

[22] See **Bourdieu, P**. 1994. In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology. Cambridge: Polity Press, pp. 123–140.

[23] See **Sayer, A**. 2005. The Moral Significance of Class. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 74–111.

[24] See **Hodkinson, P**. 1998. Career Decision Making and the Transition from School to Work. – Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory. Ed. by. Grenfell, M., and James, D. Abingdon: Routledge Falmer, pp. 89–103.

[25] See *ibid.*

death situations. Maringira, Gibson and Richters[26] discuss the enduring nature of the behaviours learnt within the military habitus. Bourdieu suggested that those who can successfully develop 'cultural competence' within a given field will thrive '*as a fish in water*'[27]. This trait is important for those moving between the changing conditions of the military and civilian lifestyles during the reservist period.

For conscripts and reservists in Estonia, the move between home and military fields is different from that of professional military service members. Conscripts are more limited in their movements. Conscripts are granted leave, but not every weekend. During basic training there are certain units where leave is not granted at all. When reservists are called to a reserve trainings, they are immersed in, and confined to, the military field for the duration of their reserve training. Because of the short time period, reservists must quickly adapt between the home and the military habitus and quickly draw upon military legacy. It follows that the duration of the Estonian conscription service and reserve exercises are too short for those in service to develop a viable military habitus, such as we see developing in professional armies. It is most probable that the budding military habitus acquired during conscription period will become diffused upon re-entry into the civilian world, thus necessitating the search for solutions as to how best to preserve and revive the necessary military habitus that is required to perform reserve duties, both in peacetime and during times of crisis and war.

5.2. Field and Military Field

Bourdieu characterizes field as a site of social and cultural reproduction. It is a place where power and control interact with meanings and values, thereby affecting the meanings and beliefs that individuals hold, which were originally embodied through the habitus.[28] Bourdieu and Passeron concluded that habitus, field and capital are relational, so the field or social space in which an individual life is shaped, together with the individual's available capital, has implications for both the individual as well as the collective in which he

[26] See **Maringira, G.; Gibson, D.; Richters, A**. 2015. 'It's in my blood': The military habitus of former Zimbabwean soldiers in exile in South Africa. – Armed Forces & Society, Vol. 41 (1), pp. 23–42.

[27] **Wacquant, L. T. D**. 1989. Towards a reflexive sociology: a workshop with Pierre Bourdieu. – Sociological Theory, Vol. 7, No. 1, p. 43.

[28] See **Bourdieu, P**. 1990. The logic of practice. Cambridge: Polity Press, pp. 63–64.

or she socializes.[29] It is possible that in conscription and reserve armies there is a constant striving towards maintaining the military field by professional military service members, because conscripts and reservists are continuously trying to re-adapt to the military habitus and move away from the experiences and modes of behaviour that they are accustomed to in the civilian field. The military and civilian environments are fields with social structures that are defined by their own sets of rules and their own levels of authority.[30] In a way similar to the professional military, in order to participate in a military career and feel a sense of belonging in that environment, conscripts and reservists must assimilate and be immersed in the expected culture.[31] The habitus within the military field is recognized as being a masculine dominated, authoritative environment that is embodied by serving personnel.[32] Habitus is also fashioned by the capitals that are of value in that particular field.

5.3. Types of Capitals

It has been observed that "the particular forms of capital available within a field are also often specific to that field and may not transfer to other fields."[33] Transitioning between fields makes convertibility of capitals an especially important precondition. As Bourdieu pointed out:

> *The convertibility of the different types of capital is the basis of the strategies aimed at ensuring the reproduction of capital (and the position occupied in social space) by means of the conversions least costly in terms of conversion work and of the losses inherent in the conversion itself (in a given state of the social power relations).*[34]

Fields can prove advantageous by offering economic, cultural, social and symbolic capital, thereby allowing one to position oneself more securely in the power hierarchy of any given field. The same principle is important for reservists moving between military and civilian fields. The lessons and

---

[29] See **Bourdieu, Passeron** 1977, pp. 72–82.

[30] See **Jolly, R**. 1996. Changing step: from military to civilian life: people in transition. London: Brassey's, pp. 35–52, and **Higate, P**. 2000. Tough bodies and rough sleeping: Embodying homelessness amongst ex-servicemen. – Housing, Theory and Society, Vol. 17 (3), pp. 97–108.

[31] See **Cooper *et al.*** 2017 and 2018.

[32] See **Hale, H**. 2008. The development of British military masculinities through symbolic resources. – Culture and Psychology, Vol. 14 (3), pp. 305–332.

[33] **Cooper *et al.*** 2018, p. 162.

[34] **Bourdieu** 1986, p. 25.

experiences acquired from the military field can become actualized in the civil society as profitable capitals both individually and collectively.

Capitals acquired in the military field must first be conceptualized within that field. For conscripts and reservists not taking part in military deployments during peacetime the best way to develop an enduring military legacy is to participate in large military exercises. At the same time it is important to consider that if conscripts are able to identify the ways in which the capitals that they have acquired in the military field can be converted to the civilian field, then it may raise the overall value of the conscript experience, both individually and at the societal level. This calls for a reflection on capitals specific to the military field; how they are acquired, and how they could be converted between fields. Bourdieu looks at four different types of capital that we shall discuss briefly in the following sections.

6. A Closer look at capitals

6.1. Economic capital

In his work "The Forms of Capital" Bourdieu does not dedicate a special chapter to the concept of economic capital. This has led to some confusion and criticism among researchers.[35] However, Bourdieu does describe some essential features of economic capital that are useful for our argument. Bourdieu seems to accept that everything in this world is objectively and subjectively oriented toward the maximization of profit, i.e. economic self-interest.[36] This is applicable to all types of capitals, but economic capital is clearly more important in this regard. Highlighting the differences of the three main capitals (economic, cultural and social) Bourdieu defines the term "economic capital" as something that is immediately and directly convertible to money, or something that may be institutionalized in the form of property rights, and that is more easily convertible to other types of capital than vice versa.[37]

[35] See for example **Tittenbrun, J**. 2016. Concepts of capital in Pierre Bourdieu's theory. – Miscellanea Anthropologica et Sociologica 2016, Vol. 17 (1), pp. 81–103.

[36] **Bourdieu** 1986, p. 16.

[37] See *ibid.*

6.2. Cultural capital

For Bourdieu cultural capital can exist in three forms: in the embodied state, in the objectified state, and in the institutionalized state. In the military sphere, embodied cultural capital is comprised of skills and knowledge, as well as physical prowess, but is also manifest in the use of military professional argot and terminology and behaviour appropriate to the military field. Therefore Bourdieu defines embodied cultural capital as the "long-lasting dispositions of the mind and body"[38]. Objectified cultural capital on the other hand would be manifest in the soldier's belongings such as weapons, books, amulets, photos and other mementos. Cultural capital is institutionalized in the form of rank, position, and qualifications.[39]

6.2.1. Cultural capital – embodied state

According to Bourdieu "Most of the properties of cultural capital can be deduced from the fact that, in its fundamental state, it is linked to the body and presupposes embodiment"[40] and "/…/it implies a labour of inculcation and assimilation, costs time, time which must be invested personally by the investor"[41]. Therefore, the time spent in conscription could be seen an investment that can be applied towards both the military and civilian fields. The more one profits from the skills and knowledge acquired in the military field, the more one is likely to invest even further in the military field and then re-assign such capital upon leaving the military. The will and desire to periodically invest in the military field is an integral part of the reserve army system.

6.2.2. Cultural capital – objectified state

Objectified cultural capital within the Bourdieu's framework can be described as both material objects as well as media objects.[42] Objectified cultural capital can be acquired, bought and gifted, but the skills and knowledge, or the cultural capital needed to appreciate and value these objects must be learned

---

[38] *Ibid.*, p. 17.

[39] **Cooper *et al.*** 2018, p. 162.

[40] **Bourdieu** 1986, pp. 17–18.

[41] *Ibid.,* p. 18.

[42] **Bourdieu** 1986, p. 19.

on one's own.[43] In the military cultural capital is objectified mostly in soldiers' personal military equipment and media objects.

6.2.3. Cultural capital – institutionalized state

Institutionalized capital comes in the form of different kinds of diplomas, certificates and titles, which are given in order to prove that one has acquired certain skill or knowledge. Institutionalized cultural capital proffers official recognition and is a guarantor of skills, unlike unofficial competence, which can be called into question at any given time. However, the skills embodied by the owner of the certificate are not always in complete accordance with the certificate.[44] In the case of the military, field rank is the most obvious sign of an institutionalized cultural capital.

6.3. Social capital

The military unit offers great potential for creating high value and easily convertible social capital. In the military unit there is a strong emphasis placed on creating unit cohesion. This is necessary as members of a military unit depend on each other in very difficult situations and need one another in order to complete a task or a mission. According to Bourdieu social capital is:

> *the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition—or in other words, to membership in a group—which provides each of its members with the backing of the collectively owned capital, /.../.*[45]

Bourdieu also states that

> *The volume of the social capital possessed by a given agent thus depends on the size of the network of connections he can effectively mobilize and on the volume of the capital (economic, cultural or symbolic) possessed in his own right by each of those to whom he is connected.*[46]

---

[43] *Ibid.*, p. 19.

[44] See *ibid.*, pp. 20–21.

[45] *Ibid.*, p. 21.

[46] **Bourdieu** 1986.

6.4. Symbolic capital

Any capital, whether it be economic, social or cultural can be considered to be symbolic capital if social agents realise and value it as symbolic. As Bourdieu noted:

> *Symbolic capital, that is to say, capital—in whatever form—insofar as it is represented, i.e., apprehended symbolically, in a relationship of knowledge or, more precisely, of misrecognition and recognition, presupposes the intervention of the habitus, as a socially constituted cognitive capacity.*[47]

Because of the strict hierarchy of power and the non-negotiable set of rules that are bound by authority, symbolic capital is a powerful currency in the Armed Forces. Symbolic capital also refers to honour and prestige and is closely related to social recognition.[48] For example, some units are considered to be more prestigious to serve in. Also, within certain units there are also sub-units that are valued more, and quite often the most important values of one unit may differ from those of another unit. This may stem from different unit cultures and traditions and the particular tasks that a unit performs. Thus symbolic capital may differ from unit to unit.

Capitals acquired in the military field and the experiences specific to that field will form the military legacy. The question then arises: how do conscripts reconfigure their military legacy after leaving the military field? Should one seek to enhance the profitability of capitals acquired in the military and then apply them towards other fields or social spaces? The other option is to try and diminish the influence of the military legacy so that it does not interfere with the successful transition to a different field. We have found that the different military systems and the different groups of military personnel may have different needs.

In the next section we will look more closely the MoTiVe model that our model is based on.

---

[47] *Ibid.*, p. 27.

[48] **Cooper *et al.*** 2018, p. 162.

7. Application

7.1. UK example – MoTiVe model

The MoTiVe model[49] was developed in order to explore the possible effects of military life on a future life course. It is important to note that the paper suggested that the intense, peak experiences that become imprinted on a person during their time in the Armed Forces leaves an enduring military legacy that lasts the entire lifetime. MoTiVe is a representation of the extreme experiences in the Armed Forces and the difficulties of negotiating commitments to family life and working within a military environment (see Diagram 1). The model acknowledges that change remains consistent over time, and that lifestyle is strongly associated with economic, social and cultural capital. Although the application of the model is constant for all of those who use it, it should be clearly acknowledged that there are outcomes in life that are specific to every individual and these are continually changing.

The lived experience of being a service person requires a shift in understanding of self-identity when renegotiating cultural norms within the civilian context. Bigo uses the analogy of magnetic forces that draw us towards or away from different fields.[50] For example, the 'pull' towards travel and adventure that is offered by the military 'pushes' an individual away from the routine and security of family life. Segal outlines the tension of soldiers face when trying to maintain family relationships, together with the pressure of being in a vocation that controls their geographical movement and the amount of time spent on leave.[51] Deployments with the Armed Forces also affect the lives of family members. The emotional consequences of enforced separation and the sudden transition from civilian life back into the combat theatre can be traumatic.[52] It is important to recognize that not all military service members experience combat theatres. Nevertheless it is important to acknowledge that experiences in the military field, whether they be simple

[49] See **Cooper *et al.*** 2017.

[50] See **Bigo, D**. 2011. Pierre Bourdieu and international relations: powers of practices: practices of power. – International Political Sociology, Vol. 5 (3), pp. 225–258.

[51] See **Segal, M**. 1986. The military and family as greedy institutions. – Armed Forces & Society, Vol. 13 (1), pp. 9–38.

[52] See **Bergman, B.; Burdett, H.; Greenberg, N**. 2014. Service life and beyond – institution or culture? – The RUSI Journal. Vol. 159 (5), pp. 60–68.

military experiences such as conscript service, or wartime, or combat experience, all have long-term outcomes for post military pathways.[53]

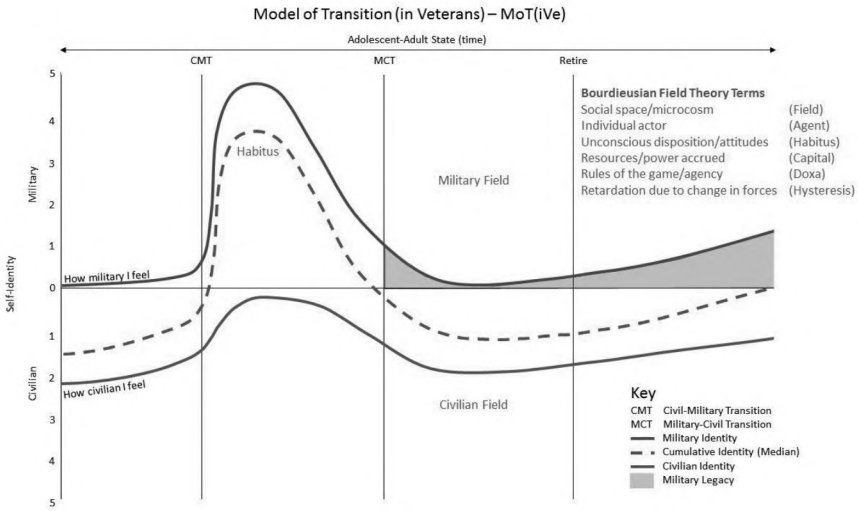

Diagram 1. The Model of Transition in Veterans (MoTive)

7.2. Application for conscripts and reservists' component of defence forces – EDF example

The MoTiVe model helps explain how military legacy can become a hindrance when transferring from the military field to the civilian life. This is often because the intensity of the experiences that are gained in the military field overshadows the experiences that are accumulated in the civilian field. This might also apply to professional military service members in Estonia. However, because of the brevity of the service period for Estonian conscripts, as well as the relatively short period of time spent on the later reserve training, it is most likely that a military legacy is probably not a hindrance for conscripts or reservists when they transfer from the military field to the civilian field.

In our article, we would like to stress that militaries utilizing the conscript and reserve military service models would profit by deliberately developing and raising awareness of the ways in which capitals that are acquired in the military field could then be converted to profitable and useful capitals in the

[53] See **Spiro, A. III.; Settersten, R. A.; Aldwin, C. M**. 2016. Long-term Outcomes of Military Service in Aging and the Life Course: A Positive Re-envisioning. – Gerontologist, Vol. 56, No. 1, pp. 5–13.

civilian field. This would likely also help towards understanding military legacy on the societal level and assigning value to it, thereby boosting the service readiness of reservists.

By adapting the MoTiVe model, it is possible to incorporate the movement between civilian life and reservist activity into the Estonian context. Conscription can be viewed as a way of preparing (predominantly) men to protect their country. It is also a way of forming a mind-set and a mode of being that reservists can then resume when they are re-called to the reserve training. Cooper *et al.* 2017 suggest that in civilian life there is a tendency towards "looking back"[54] to the peak experiences encountered in the military during formative years. This can become an important factor in helping reservists reconnect with the military environment when they are called back for training.

However, for reservists who are intermittently in and out of service life for a number of years, there is an imperative to maintain or elicit a strong identity with their military experiences in order for them to thrive within their reservist units. Reservists, who re-establish themselves back into civilian life and then are re-called to duty understand that these ensuing 'push' and 'pull' factors can be disruptive to an established civilian life. Therefore, seeing a direct link between the skills and capital acquired in the military field and their efficacy in civilian life must be well understood both on the part of the military as well as on the part of the reservist himself.

Diagram 1 above illustrates the movement into the military and away from civilian life, demonstrating two competing fields. It also shows that civilian life is unlikely to have the intense experiences of a military career, particularly at the end of the reservist activity and after the permanent return to civilian life.

We therefore suggest that reservists will display a different trajectory across the life course, as they need to maintain their cultural and social capital accumulated at basic training and need to re-create the rules within the military environment when they are called back for reservist training. This can perhaps include the re-living of their peak experiences. Diagram 2 illustrates the movement in and out of military and civilian fields during the reserve service and the ways in which the military legacy needs to be lived and embodied during these periods of reserve activity. The reserve soldier then needs to renegotiate the military habitus each time the process is repeated during the training periods.

---

[54] **Cooper *et al.*** 2017, p. 53.

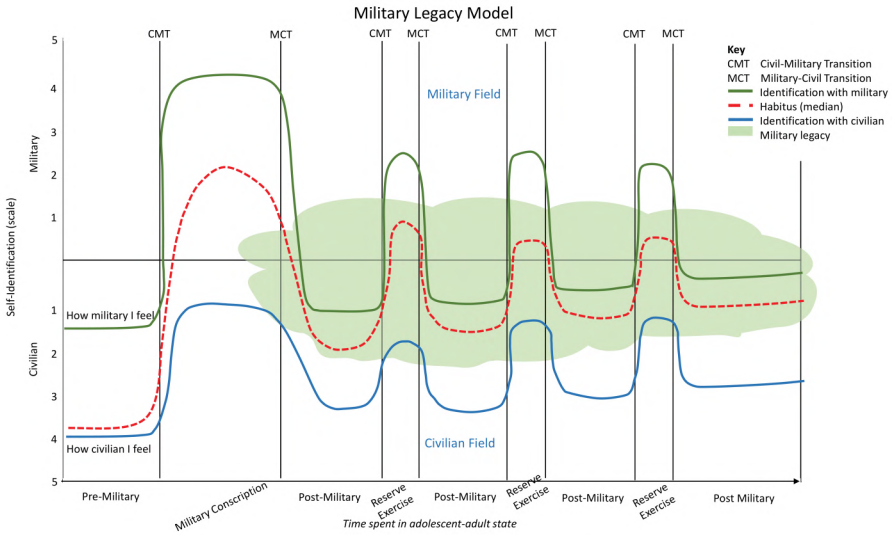

Diagram 2. Military Legacy Model[55]

Our model demonstrates the importance of military legacy as a possible key component towards aiding reservists and conscripts in their successful transition between the civilian and military fields during their reserve trainings. It is essential that the military legacy be strong enough to allow the reservist to easily re-access the necessary skills and modes of behaviour, yet at the same time the military legacy should not be so strong that it becomes an obstacle to transferring back into the civilian life.

We believe there is a direct connection between the creation of a military legacy through the accumulation of cultural, social and symbolic capitals during conscription training and an enduring military legacy that influences the motivation of the reservists during their reserve training. This also applies to when they are not training. The authors of this article believe that Pierre Bourdieu's concept of capitals together with *habitus and* field have a vast explanatory potential and can be applied towards analysing the essential factors of conscripts' and reservists' motivation and their ability to connect with a later military legacy. This connection can then determine the dispositions and actions that enable a successful return to reservist duty.

[55] We would like to thank Alex Cooper from the Anglia Ruskin University Veterans & Families Institute for Military Social Research for the help with conceptualizing and visualizing the Military Legacy Model.

Understanding different aspects of the influence of capitals and their effects enables us to use a larger selection of motivators that may affect conscripts and reservists. Moving as transmigrants[56] between civilian and military fields raises the need look more closely as to the possibilities of capital conversion as an important motivator.

8. Discussion

The following discussion is derived from Bourdieu's theory of capitals, the Military Legacy Model presented in this paper, and from the authors' own subjective understanding of and experiences in the military field. Where applicable we will use examples from the 2016 Conscript Survey.[57] Our aim is to refer to topics and themes connected to factors influencing defence readiness and motivational dynamics of conscripts and reservists.

We believe that assigning a value to military legacy on the societal level and the deliberate conversion of capitals acquired during service in the military will help with the motivation and service readiness of reservists. The military legacy of reservists is mostly acquired and accumulated during the conscript period. It is apparent from the Conscript Survey analysis that Estonian conscripts tend to characterize their period of service as something that they want "to be done with"[58]. Few perceive it in terms of the acquisition of useful skills, experiences or social connections. We hope to contribute to the discussion as to how the conscript period could come to be seen as a period of accumulation of convertible capitals.

The deliberate development and conscious construction of peak experiences that assist in maintaining an enduring military legacy could assist in smoothing the transmigration process of the reservists. At the same time capitals acquired during conscription, as well as during reserve trainings need to be looked at in terms of convertibility and profitability for the civilian fields. Employers also need to be further educated and informed as to the possible positive aspects of employing someone who has completed the conscript service. Such a person has been trained to work under stressful situations and has versatile experiences. Conscript service is often a good chance to

---

[56] See **Lomsky-Feder, Gazit, Ben-Ari** 2008, pp. 598–599.

[57] **Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus** 2017.

[58] See **Kasearu, K.; Truusa, T.-T**. 2017. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK, pp. 7–23.

work towards common goals with people from different social and ethnic backgrounds.

It is commonly accepted that the skills and knowledge acquired in the military field during conscript service and reserve trainings can boost the motivation of both conscripts and reservists if those skills are conceptualized as an investment that can be converted into profitable capitals in the civilian field.

When discussing military legacy and conversion of capitals it is helpful to start with economic capital.

In the military field, economic capital is seen as being less visible and not as profitable as it is in most other fields. Unification by wearing the same uniform, sharing the same living conditions and food are most visible signs in the EDF and may be considered as a negation of the power of the economic capital. "Profit" in the military field can be gained more successfully through cultural capital, such as knowledge, qualifications or rank and is also influenced by social and symbolic capital.

However, there are conscripts whose families are dependent on the economic support that they provide. For these individuals the conscription period presents an immediate economic loss. Survey results from the 2016 Conscript Survey show that approximately two thirds of those starting their service had been gainfully employed, meaning that they had to stop working and suffer the economic loss in connection with their service.[59] But when we consider that economic factors for conscripts are not as dominant for keeping motivation during the service period as they are for reservists. For reservists' economic factors may often turn out to be more significant in deciding whether or not to answer the summons to a reserve training or to risk the legal consequences (fine or detention[60]) for not attending. The gap between the subsidies of conscripts and reservists is rather large and also differs between ranks.[61] How influential the loss of economic capital actually is during the period of conscript and reserve service is too broad for the scope of this paper, but it does have a real life implications for conscripts and their families. Analysis

---

[59] **Kasearu, K.; Trumm, A.; Talves, K.; Truusa T-T**. 2017. Noor õppur läheb meelsamini aega teenima. – Sõdur, nr 3, lk 50.

[60] **Military Service Act** 2012, § 224.

[61] See the last legal act of subsidies for conscripts and reservists in Estonia from the beginning of year 2017: **Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservväelasele õppekogunemisel osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord**. Vastu võetud 03.01.2017, nr 1. – Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/104012017030> (accessed January 2, 2018).

of the attrition rate of Estonian conscripts has shown that the risk of dropping out of the conscript service prior to finishing is higher among those who estimate the economic well-being of their families to be low or very low.[62] The level of economic capital in a family can be a benefit or a detriment to the conscript, based on their status prior to the period of conscription.

A conscript who is from a good socio-economic background might experience more severe loss of status in terms of economic welfare when they enter the armed services, as the capital they have acquired in the civilian world may not translate into the military field. This is perhaps most noticeable during basic training, which is a period of intense inculcation of military values in order to reduce the influence of the civilian fields in the conscript's life and initiate them into the military field. It is an intense period of developing a military legacy.

In the case of reservists, the government of Estonia has tried to level the income gap between civilian jobs and the remuneration received by reservists when they are called up for duty, such as for example during reserve training. Economic considerations can be reflected in the participation rates of classical reserve-trainings, which usually last at least for a week and the flash-exercises that can last up to four days. The participation rate for the 2016 flash-exercise "Needle" was 88% of those who received the summons *vs* 65.8% for those summoned to a classical reserve trainings.[63] Economic calculations are certainly not the only ones as four days of which two days fall onto a week-end is less disruptive of family and work life than a one week or an even longer training.

In January 2018 the government was scheduled to raise the remuneration that reservists would receive during their reserve trainings and bring it closer to the mean salary in Estonia.[64]

At the same time, there is a discrepancy between public sector employees and private sector employees. While private sector companies are encouraged

---

[62] **Uulimaa-Margus, U.; Kasearu, K**. 2017. Ennetähtaegselt reserve arvamise mõjutegurid. Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK, p. 44.

[63] **Aruanne kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2016. aastal**. 2017. <http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/aruanne_kaitsevaekohustuse_taitmisest_riigis_2016.pdf> (accessed January 2, 2018), p.19.

[64] See information from the official webpage of Estonian Ministry of Defence 28. September 2017: **Government confirmed the increase in support for participants in reservist training**. <http://www.kaitseministeerium.ee/en/news/government-confirmed-increase-support-participants-reservist-training> (accessed January 2, 2018).

to keep paying their employees when they are called to a reserve training, the law does not allow for this, for public sector employees. Therefore, public sector employees must take unpaid leave for the duration of the training.[65]

Overall, economic capital is not usually acquired or enhanced during conscript or reserve service. For those who suffer a loss of earnings due to their period of service, this could in some way be compensated via the acquisition of social and symbolic capitals that may be of value and profitable in the civilian field.

The ongoing conscript survey also allows us to analyse the dynamics of acquiring embodied cultural capital such as skills, knowledge and physical prowess. However, aspects related to language use and behavioural practices, such as saluting, need rather more ethnographic approaches of study.

Initially it may seem that military argot and behavioural practices might not be easily converted to the civilian field. However, these aspects can if fact be converted into social capital in the civilian field. For example, the use of some military terms can serve as signal to others who have also been through conscription, that they share a military background. This might allow for a commonality of experience to be shared.

Creating a sustainable military legacy is contingent upon creating an early awareness of how skills and knowledge that are acquired during the conscription period can then be implemented in the civilian field, and is need for re-capturing such knowledge when serving as reservists. Some skills can be immediately transferred such as C-category driving licence, leadership skills, discipline, survival skills in nature, a healthy lifestyle (sports and nutrition) and teamwork. Analysis of the Conscript Survey shows that conscripts expect to gain both learning military specific skills as well as further develop skills and experiences that support and can be used in civilian life.[66] Therefore, skills and knowledge acquired during conscription are important factors when considering satisfaction with conscript service.

Reserve trainings can be seen as a way of revitalizing and engaging with a military legacy. It is likely that the more reservists can make use of the

---

[65] See Delfi news portal article from reporter **Mägi, K. A**. 2017. Riik palub eraettevõtjatel reservõppekogunemistel osalejate töötasu säilitada, ise jätab aga riigitöötajatele samas olukorras palga maksmata. <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/riik-palub-eraettevotjatel-reservoppekogunemistel-osalejate-tootasu-sailitada-ise-jatab-aga-riigitootajatele-samas-olukorras-palga-maksmata?id=79504842> (accessed January 2, 2018).

[66] **Tooding, L. M**. 2017. Rahulolu ajateenistusega Eesti Kaitseväes. Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK, p. 35. [**Tooding** 2017]

embodied military cultural capital, the more sustainable military legacy is and the easier it is to draw upon military legacy during reserve trainings. This presupposition will be tested with the reservists' survey in future.

Therefore, when training and educating conscripts, the emphasis should not be on final exercise of the conscript service, it should be on prolonging the military identity until the end of reservists' obligation. For example, physical training should not be solely aimed at test results, but should create rather enjoyable habits and skills that can be used throughout the lifetime. This can also increase the convertibility of this capital.

At the same time, it is clear that militaries can utilize the skills and knowledge learned in the civilian field. For example, the Headquarters of Staff and Signal Battalion has been recruiting conscripts with experience in media, photography and editing. Such an approach can be further developed and applied to both conscripts and reservist, although granted, it is a little more difficult to apply towards reservists as they have already been assigned a specific position in a wartime unit where certain skills are expected of them.

Concerning the objectified cultural capital, the soldier's individual uniform, weaponry and other personal military equipment are a part of a military legacy. Enhancing the military legacy may be encouraged by the retention of the uniform or part of their individual kit after they have completed their conscription service. It is worthwhile to consider the Swiss practice, where reservists are allowed to keep their personal equipment and weapons at home.[67] In Estonia we have positive experience regarding personal military equipment at home with members of voluntary defence organizations such as the Defence League and Women's Voluntary Defence Organization.

Military legacy is also fortified by photos, videos, music and other media objects connected to the military field. Conscripts and reservists could be encouraged to form social media groups to stay in contact with the comrades with whom they served. These activities would naturally have to comply with the EDF social media regulations. This in turn will enhance the overall awareness of digital hygiene and how social media can be used as a strategic weapon[68] by hostile groups.

---

[67] See for example developments in Swiss practice: **Soldiers can keep guns at home but not ammo**. 2007. <https://www.swissinfo.ch/eng/soldiers-can-keep-guns-at-home-but-not-ammo/970614> (accessed January 2, 2018).

[68] See **Nissen, T. E**. 2015. Sotsiaalmeedia kasutamine relvasüsteemina: tänapäeva konfliktide omadused. – Tallinn: Postimees.

Battalion and unit insignias, military rucksacks, name tags etc. are all artefacts and may be considered as objectified cultural capital. It is also clear that these artefacts, together with conscription related media objects, carry with them an additional positive aura because they are also connected to the younger selves of their owners, possibly adding a more positive emotional attachment to these artefacts, as well as adding to the military legacy.

The aim of the conscription period is also to institutionalise the cultural capital acquired in the military field. This is actualized by the positions that reservists are assigned to, together with the ranks that they receive. For example, the position of a squad leader implies a certain set of skills and knowledge that the person is automatically assumed to possesses. The same goes for ranks, where certain qualifications go with the rank and are assigned to the person. Reserve units have positions with a different convertibility value between fields. The highest convertibility positions are in medicine, signals, IT and operating heavy machinery. The military field is becoming technologically more advanced and complex, which in turn demands more diverse skills and knowledge from the conscripts. These skills must be taught and honed during the service period and are, at the same time, more easily convertible to the civilian field. For those skills that become institutionalized capital through certificates of acquired competences, however, it is important to note that these certificates should carry actual value and not be used as motivational awards for conscripts, because the future employer or educator needs to trust that the certificate proves that certain skills have been acquired. Another consideration is awarding academic credits (ECTS) that are valid in Estonian universities.

For example, many Finnish universities and vocational colleges give credit points for the completion of a longer service period, or to special training. Qualifications can be proven either by a defence forces' service certificate, or by the portfolio built up during leadership training. The successful completion of military service is also a significant advantage when applying for a job in Finland.[69]

When talking about social capital, Estonia appears to be more of a horizontal society. It is less class based than, for example, the UK, and this extends to the military field as well. It can be argued that the armed forces that are mainly composed of reserve units and have less room for inflexible

[69] **Building Sustainable and Effective Military Capabilities. A Systemic Comparison of Professional and Conscript Forces**. 2004. Edited by Kristina Spohr Readman. IOS Press, NATO Science Series, Series V: Science and Technology Policy, Vol. 45, p. 105.

rank separations due to their being more based on the concept of "citizen soldier"[70]. The fact that there is perhaps less separation between ranks allows for the cultivation of a more diverse array of social capital, which can also then be converted to the civilian field.

Other factors influencing the creation of social capital in the military field are, for example, the size of the unit, the prestige of the unit, the nature of the tasks the unit performs, the unit cohesion and camaraderie of the unit and also the style of leadership of the commanders. Value based, and person centred leadership practices, are more likely able to enhance and stimulate the creation of social capital within the units. Analysis of the 2016 Conscript Survey showed that satisfaction with the conscription period is strongly influenced by the extent to which leaders are able to create an environment where the conscript is perceived as an individual, and to what degree conscripts share responsibility for assigned tasks.[71] Satisfaction with the conscript period creates a positive background for enhanced conversion of acquired capitals to the civilian fields. And satisfaction with the conscription period will also improve the motivation to attend reservist training.[72]

Social capital in the form of unit cohesion means that the greater the bond created within the unit is, the greater the chance there will be that this social capital will carry over to the civilian field once the conscripts become reservists. The reservists who have experienced strong bonding within the unit are likely to be more motivated to attend reserve trainings as they place more value on their military legacy and feel a stronger sense of camaraderie among friends and colleagues.

In the broader societal context social capital acquired in the military field will help with integration of different social and national groups. A study conducted among veterans in the United States concluded that experiences in the military field tend to help integrate different ethnic groups within the society by, for example, diminishing racial segregation in different neighbourhoods.[73]

A good example of purposefully creating increased symbolic capital by the Estonian MoD is the Estonian Veterans Policy, which was adopted in

---

[70] See **Cohen, E. A**. 2001. Twilight of the citizen-soldier. – Parameters: Journal of the US Army War College, Summer 2001, pp. 23–28. <http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/articles/01summer/Cohen.htm> (accessed January 2, 2018).

[71] **Tooding** 2017, pp. 24–38.

[72] *Ibid.,* p. 24.

[73] See **Fischer, M. J.; Lundquist, J. H.; Vachon, T. E**. 2016. Residential segregation: The mitigating effects of past military experience. – Social Science Research, Vol. 60, pp. 61–73.

2012 and designates recognition measures such as the Veteran's Day, as well as the veteran recognition campaign "Hepatica Flower". In the context of a reserve army, perhaps an analogous reservists' policy is needed in order to look at the issues of conscript-reserve army in a more holistic way. Arguably the value of cultural and social capitals that have been acquired in the military field are convertible to the degree that they have the possibility to be assigned symbolic value in the civilian field.

To sum up, we would like to point out that finding culturally and socially acceptable ways of fostering support for conscripts and reservists movement between civilian and military fields is of vital importance as it can increase whole nation's readiness to participate in the defence of the state. It is important to recognize that military service brings with it a personal deficit in some form, and this deficit should be accounted and compensated for either through policy initiatives, support and services and societal recognition.

9. Conclusion

Using Bourdieusian theory and an existing Model of Transition in Veterans (MoTiVe) proposed by Cooper *et al.* 2017 and 2018 we have proposed a Military Legacy Model that reflects the movement of EDF reservists between military and civilian fields. The Military Legacy Model is analysed and discussed by using Bourdieu's concept of conversion of capitals. We suggest that appreciating the value of cultural, social and symbolic capitals that are acquired during time in the military field can later be turned into a profitable investment for civilian life, and can be an influential factor in developing a positive military legacy. This can in turn assist in preserving the military readiness of reservists. The Military Legacy Model conceptualizes these factors in order to help understand the influences and the experiences of military training. It also gives planners the ability to make appropriate adjustments in personal, institutional or the larger societal level when and where needed. Our model can also be seen as a way of prompting further discussion and as a proposal of a theoretical frame for further empirical research. We concede that the viability and influence of the military legacy is also dependent on a nation's geopolitical situation and the perceived security environment.

Estonia has several neighbouring countries that use conscription and reserve based armed forces. These include Denmark, Norway, Finland and Lithuania. We believe the practice of cultivating convertible capitals is being implemented in these countries as well. For example the Norwegian defence

forces have a webpage that is dedicated to conscription. It offers service options through skills learned in the military, as well as skills that can be transferred between the military and civilian fields.[74] Finland has also made an effort to take the personal orientation and the civilian training of its conscripts into consideration during the selection process.[75] We also believe our Military Legacy Model presents a kind of common ground and encourages cooperation in research with our partners from other countries that have similar military systems.

References

Address of the President of the Republic to the Estonian people on the eve of the Estonian Presidency of the Council of the European Union. 01.07.2017. Office of the President. <https://president.ee/en/official-duties/speeches/13419-president-of-the-republic-/index.html> (accessed January 2, 2018).

Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. 2017. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK.

Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservväelasele õppekogunemisel osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord. Vastu võetud 03.01.2017 nr 1. – Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/104012017030> (accessed January 2, 2018).

Aruanne kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest. 2000–2016. <http://www.kmin.ee/et/eesmargid-tegevused/iseseisev-kaitsevoime-ja-kaitsevaeteenistus> (accessed January 2, 2018).

Bigo, D. 2011. Pierre Bourdieu and international relations: powers of practices: practices of power. – International Political Sociology, Vol. 5 (3), pp. 225–258.

Bourdieu, P. 1986. The forms of capital. Originally in: Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood. pp. 241–258. <http://www.socialcapitalgateway.org/content/paper/bourdieu-p-1986-forms-capital-richardson-j-handbook-theory-and-research-sociology-educ> (accessed January 2, 2018). pp. 15–29.

Bourdieu, P. 1990. The logic of practice. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, P. 1994. In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology. Cambridge: Polity Press.

---

[74] See **Tjenesteoversikt**. – Norges Forsfar. <https://forsvaret.no/karriere/forstegangstjeneste/muligheter> (accessed January 2, 2018).

[75] **Building Sustainable and Effective Military Capabilities. A Systemic Comparison of Professional and Conscript Forces**. 2004. p. 104.

Bourdieu, P.; Passeron, J-C. 1977. Reproduction in education, society and culture. London: Sage.

Building Sustainable and Effective Military Capabilities. A Systemic Comparison of Professional and Conscript Forces. 2004. Edited by Kristina Spohr Readman. IOS Press, NATO Science Series, Series V: Science and Technology Policy – Vol 45.

Cohen, E. A. 2001. Twilight of the citizen-soldier. – Parameters: Journal of the US Army War College, Summer 2001, pp. 23–28.

Cooper, L.; Caddick, N.; Godier, L.; Cooper, A.; Fossey, M.; Engward, H. 2017. A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. – Journal of Military, Veteran and Family Health, Vol. 3 (2), pp. 53–60. <http://dx.doi.org/10.3138/jmvfh.4301> (accessed January 2, 2018).

Cooper, L.; Caddick, N.; Godier, L.; Cooper, A.; Fossey, M. 2018. Transition From the Military Into Civilian Life: An Exploration of Cultural Competence. – Armed Forces & Society, Vol. 44 (1), pp. 156–177. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0095327X16675965> (accessed January 2, 2018).

Fischer, M. J.; Lundquist, J. H.; Vachon, T. E. 2016. Residential segregation: The mitigating effects of past military experience. – Social Science Research, Vol. 60, pp. 61–73.

Government confirmed the increase in support for participants in reservist training. –Estonian Ministry of Defence, 28. September 2017. <http://www.kaitseministeerium.ee/en/news/government-confirmed-increase-support-participants-reservist-training> (accessed January 2, 2018).

Griffith, J. 2009. Being a Reserve Soldier. A Matter of Social Identity. – Armed Forces & Society, Vol. 36 (1), pp. 38–64.

Griffith, J. 2011. Reserve Identities: What Are They? And Do They Matter? An Empirical Examination. – Armed Forces & Society, Vol. 37 (4), pp. 619–635.

Hale, H. 2008. The development of British military masculinities through symbolic resources. – Culture and Psychology, Vol. 14 (3), pp. 305–332.

Higate, P. 2000. Tough bodies and rough sleeping: Embodying homelessness amongst ex-servicemen. – Housing, Theory and Society, Vol. 17 (3), pp. 97–108.

Hodkinson, P. 1998. Career Decision Making and the Transition from School to Work. –Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory. Ed. by Grenfell, M.; James, D. Abingdon: Routledge Falmer.

Jolly, R. 1996. Changing step: from military to civilian life: people in transition. London: Brassey's.

Kasearu, K.; Trumm, A. 2016. Ajateenistusse kutsutute ja kutsealuste võrdlus 17–27-aastaste meeste üldpopulatsiooniga perioodil 2000–2014. Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Artiklikogumik. Toimetaja Avo Trumm. Tartu: Tartu Ülikool, Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskus, pp. 21–32. <https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/www_ut/ajateenistusse_kutsutute_ja_kutsealuste_vordlus_17-27-aastaste_meeste_uldpopulatsiooniga_perioodil_2000-2014.pdf> (accessed January 2, 2018).

Kasearu, K.; Truusa, T.-T. 2017. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK, pp. 7–23.

Kasearu, K.; Trumm, A.; Talves, K.; Truusa T.-T. 2017. Noor õppur läheb meelsamini aega teenima. – Sõdur, nr 3, pp. 49–51.

Lomsky-Feder, E.; Gazit, N.; Ben-Ari, E. 2008. Reserve Soldiers as Transmigrants. Moving between the Civilian and Military Worlds. – Armed Forces & Society, Vol. 34 (4), pp. 593–614.

Maringira, G.; Gibson, D.; Richters, A. 2015. 'It's in my blood': The military habitus of former Zimbabwean soldiers in exile in South Africa. – Armed Forces & Society, Vol. 41 (1), pp. 23–42.

Military Service Act. Passed 13.06.2012. – Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513032017006/consolide> (accessed January 2, 2018).

Mägi, K. A. 2017. Riik palub eraettevõtjatel reservõppekogunemistel osalejate töötasu säilitada, ise jätab aga riigitöötajatele samas olukorras palga maksmata. – Delfi, Eesti uudised. <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/riik-palub-eraettevotjatel-reservoppekogunemistel-osalejate-tootasu-sailitada-ise-jatab-aga-riigitootajatele-samas-olukorras-palga-maksmata?id=79504842> (accessed January 2, 2018).

National Defence Act. Passed 11.02.2015. – Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/517112015001/consolide> (accessed January 2, 2018).

National Defence Strategy. 2010. Estonian Ministry of Defence. <http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_defence_strategy.pdf> (accessed January 2, 2018).

Nissen, T. E. 2015. Sotsiaalmeedia kasutamine relvasüsteemina: tänapäeva konfliktide omadused. Tallinn: Postimees.

Perliger, A. 2011. The Changing Nature of the Israeli Reserve Forces: Present Crises and Future Challenges. – Armed Forces & Society, Vol. 37 (2), pp. 216–238.

Public Opinion and National Defence. 2012–2017. <http://www.kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/national-defence-and-society> (accessed January 2, 2018).

Reserviläisten toimintakyky vuonna 2015. 2016. Toimittaneet Jani Vaara & Heikki Kyröläinen. Tampere: Juvenes Print. <http://puolustusvoimat.fi/documents/1951253/2670014/PEVIESTOS-Reservilaistutkimus2015-20160525/ 00312ea2-fa34-41e4-93f0-0aa7a81d51b5> (accessed January 2, 2018).

Rogers, J. 2017. Reinforcing Deterrence Though Societal Resilience: Countering Hybrid Threats in the Baltic Regin. – A Civil-Military Response to Hybrid Threats. Ed. by Cusumano, E. and Corbe. M. Cham: Palgrave Maximillian, pp. 259–280.

Salo, M. 2008. Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. – Publication Series 2, Research Reports No 21. Helsinki: National Defence University.

Sayer, A. 2005. The Moral Significance of Class. Cambridge: Cambridge University Press.

Segal, M. 1986. The military and family as greedy institutions. – Armed Forces & Society, Vol. 13 (1), pp. 9–38.

Soldiers can keep guns at home but not ammo. 2007. <https://www.swissinfo.ch/eng/soldiers-can-keep-guns-at-home-but-not-ammo/970614> (accessed January 2, 2018).

Spiro, A. III.; Settersten, R. A.; Aldwin, C. M. 2016. Long-term Outcomes of Military Service in Aging and the Life Course: A Positive Re-envisioning. – Gerontologist, Vol. 56, No. 1, pp. 5–13.

The Centre of Excellence for Strategic Sustainability 2017 Conference papers. 2017. <https://www.yti.ut.ee/et/sjkk/2017-0> (accessed January 2, 2018).

Tittenbrun, J. 2016. Concepts of capital in Pierre Bourdieu's theory. – Miscellanea Anthropologica et Sociologica 2016, Vol. 17 (1), pp. 81–103.

Tjenesteoversikt. Norges Forsfar. <https://forsvaret.no/karriere/forstegangstjeneste/muligheter> (accessed January 2, 2018).

Tooding, L. M. 2017. Rahulolu ajateenistusega Eesti Kaitseväes. Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK, pp. 24–38.

Uulimaa-Margus, U.; Kasearu, K. 2017. Ennetähtaegselt reserve arvamise mõjutegurid. Ajateenijate hoiakute ja käitumise muutmine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK, pp. 39–52.

Wacquant, L. T. D. 1989. Towards a reflexive sociology: a workshop with Pierre Bourdieu. – Sociological Theory. Vol. 7, No. 1, pp. 26–63.

Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8–9 July 2016. § 35–§ 38 and § 40. <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm> (accessed January 2, 2018).

2017 IUS Biennial Conference Preliminary Program. Version: October 18, 2017. <http://2017.iusafs.net/files/2017Program.pdf> (accessed January 2, 2018).

Lieutenant Colonel **TAAVI LAANEPERE**, *magister theologiae*
Junior research fellow, Centre for Applied Research, ENDC, Estonia

TIIA-TRIIN TRUUSA, Master of Social Work
Junior reseach fellow, Institute of Social Studies, Univesity of Tartu, Estonia

Dr. **LINDA COOPER**
Research fellow, Veterans and Families Institute, Anglia Ruskin University, UK

KUI VAJALIKUKS PEAVAD AJATEENIJAD AJATEENISTUST? MÕJUTEGURID JA HINNANGU MUUTUS TEENISTUSE JOOKSUL

Anet Müürsoo

ÜLEVAADE.[1] Artikli teooriaosas kirjeldatakse, mis on väärtused ja hoiakud ning nende põhjal kujunevad hinnangud ja kuidas need on seotud inimese käitumisega. Samuti seda, kuivõrd muutlikud on inimeste hoiakud ning millistel mõjuteguritel võib olla selles osa hoiakute muutumisel. Lisaks näidatakse, millised on Eesti elanikkonna hoiakud ajateenistuse vajalikkusele ja esitatakse varasemate uuringute tulemused selle kohta, kas ajateenijad Eestis peavad ajateenistust vajalikuks või mitte ning millised tegurid võivad hinnanguid mõjutada. Artikli analüüsiosas analüüsitakse ajateenijate hinnanguid teenistuse vajalikkusele isikliku arengu ja Eesti riigi julgeoleku seisukohalt. Kuna tegu oli longituudandmetega, võimaldas see vaadata, kuivõrd muutlikud on hinnangud ajateenistuse vajalikkusele teenistuse jooksul ja ühtlasi analüüsida, millised tegurid mõjutavad ajateenijaid oma hinnanguid muutma või stabiilsena hoidma. Analüüsist selgus, et kolmandiku ajateenijate puhul muutuvad hoiakud ajateenistuse jooksul ja peamisteks mõjuteguriteks on teised kaitseteemalised hoiakud. Sotsiaaldemograafilistest näitajatest osutusid olulisteks põhiline kodune keel ja tõsiasi, kas ajateenija tuli teenistusse omal algatusel või kutse alusel. Eesti keelt põhilise koduse keelena rääkivate ajateenijate puhul on võrreldes venekeelsetest kodudest pärit ajateenijatega suurem tõenäosus, et nad peavad ajateenistust püsivalt teenistuse jooksul vajalikuks. Samuti saab analüüsi põhjal öelda, et nendel, kes astusid ajateenistusse omal algatusel, on suurem võimalus, et nad muudavad oma hoiakut ajateenistuse vajalikkusele ainult mõnevõrra. Teisisõnu leiavad nad pärast sõduri baaskursue (SBK) lõppu ikkagi, et ajateenistus on vajalik kas isikliku arengu või Eesti riigi julgeoleku seisukohalt. Hoiakuliste tunnuste puhul kehtib trend – kui välismisssioonide olulisuse küsimuses ollakse positiivselt meelestatud, kui usutakse, et oskused on kaitsetegevuseks piisavad, aega tuldi teenima hea meelega ja tuldaks ka siis, kui ajateenistus oleks vabatahtlik, on ka suurem võimalus, et ajateenistus leitakse vajalik olevat. Kindlat tendentsi, mis suunas hoiakud ajateenistuse jooksul muutuvad, välja ei tulnud.

Võtmesõnad: *ajateenistuse vajalikkus, ajateenistus, hinnangud, hoiakud, hoiakute muutus*

Keywords: *importance of compulsory military service, compulsory military service, attitudes, attitude change*

[1] Autor tänab oma juhendajat, dotsent Kairi Kasearu konstruktiivse tagasiside ja kasulike näpunäidete eest.

1. Sissejuhatus

Eesti Vabariigi kodanikud on põhiseaduse paragrahvi 124 järgi kohustatud võtma osa riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras[2] ning Eesti Vabariigi kaitseväeteenistuse seaduse paragrahvi 2 lõike 2 punkti 1 järgi on kaitseväekohustuslane ka kutsealune, kusjuures kutsealune on lõike 3 järgi 17–27-aastane (k.a) meessoost isik kuni aja- või asendusteenistusse asumiseni või aja- ja asendusteenistusest vabastamiseni[3]. Teisisõnu on Eesti üks riikidest, kus ajateenistus on kohustuslik. Samuti on Eestile ajateenistus oluline julgeolekupoliitilistel põhjustel, sest Eesti kaitsepoliitika põhineb esmasel iseseisval kaitsevõimel ja NATO kollektiivkaitsel[4]. Ühtlasi on Eesti julgeolekupoliitika alustes[5] kirjas, et Eesti kaitsevägi komplekteeritakse elukutselistest ja reservkaitseväelastest ning ajateenistuses on oluline, et lisanduksid järjest uued reservüksused, toimides värbamisväljana kaadrikaitseväelaste leidmisel. Eelnevast järelduvalt saab väita, et ajateenistusel on suur tähtsus Eesti riigi julgeoleku tagamisel.

Avalik arvamus on Eestis ajateenistust pooldav[6]. 2017. aasta oktoobris pidas 92% kõikidest küsitletutest[7] ajateenistuse läbimist noormeeste jaoks vajalikuks (63% kindlasti vajalikuks ja 29% pigem vajalikuks)[8]. Positiivne hoiak ajateenistuse vajalikkuses on olnud läbi aastate püsiv, alates 2008. aastast stabiilselt 90% või rohkem[9]. Samas, võrdluses kogu elanikkonnaga, leiavad just kutsealused ja ajateenistuse läbinud inimesed, et ajateenistus

---

[2] **Eesti Vabariigi põhiseadus** 1992. Vastu võetud 28.06.1992. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12846827>.

[3] **Kaitseväeteenistuse seadus** 2012. Vastu võetud 13.06.2012. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001>. [**Kaitseväeteenistuse seadus** 2012]

[4] **Eesti julgeolekupoliitika alused** 2010. Riigikogus heaks kiidetud 12.05.2010. <http://vm.ee/sites/default/files/content-editors/JPA_2010.pdf>. [**Eesti julgeolekupoliitika alused** 2010]

[5] *Ibid.*

[6] Hoiakuid ajateenistuse kohta on Eestis ka varasemalt uuritud. Eesti Vabariik tellib kaks korda aastas avaliku arvamuse ja riigikaitse uuringut, milles uuritakse muude aspektide seas ka Eesti elanikkonna suhtumist ajateenistusse. Riigikaitse teemalise avaliku arvamuse monitooringuseeriaga tehti algust jaanuaris 2000. Vt lähemalt **Kivirähk, J**. 2017. Avalik arvamus ja riigikaitse. Tellija: Kaitseministeerium. Tallinn: Turu-uuringute AS, lk. 42. <http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_oktoober_2017.pdf>. [**Kivirähk** 2017]

[7] Uuringu käigus küsitleti 1201 Eesti elanikku (nii mees- kui ka naissoost) alates 15 aasta vanusest (**Kivirähk** 2017, lk 4).

[8] *Ibid.*, lk. 42.

[9] *Ibid.*

on pigem vajalik kui kindlasti vajalik – protsendid vastavalt ajateenistuse läbinute puhul 40% ja 30% ning kutsealuste puhul 35% ja 27%[10]. Seega on ajateenistusega otseselt kokkupuutuvate vastajate hulgas, võrreldes kogu elanikkonnaga, mõnevõrra rohkem vajalikkuses kahtlejaid. Oluline on siin järeldusena välja tuua, et ajateenistuse läbinud isikud peavad ajateenistust vajalikumaks kui need, kellel on võimalik teenistus alles ees. Seega võib eeldada, et hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta võib ajateenistuse jooksul mõnevõrra paraneda.

Elanikkonna seas korraldatud uuringud on toonud esile rahvustevahelised erinevused – 69% eestikeelsetest vastajatest peab ajateenistust kindlasti vajalikuks ja sama protsent venekeelsete vastajate puhul on 52[11]. Erinevusi on näha ka vanuseti – kehtib üldine tendents, et mida vanem on vastaja, seda suurem on tõenäosus, et ta peab ajateenistust noormeeste jaoks kindlasti vajalikuks. Seega nende puhul, keda ajateenistus isiklikult puudutab (nooremad vanusegrupid 15–19-aastased ja 20–29-aastased), on väiksem võimalus, et nad peavad ajateenistust kindlasti vajalikuks[12]. 15–19-aastastest noortest leidis 43% ning 20–29-aastasest 44%, et ajateenistus on kindlasti vajalik[13]. Nende puhul oli ka suurim protsent, et ajateenistust peeti kas pigem või täiesti mittevajalikuks (vastavalt 15–19-aastaste puhul 12% ja 20–29-aastaste puhul 17% vastanutest)[14]. Seega saab väita, et üldine hoiak ajateenistuse vajalikkuses on ühiskonnas positiivne, kuid nende seas, kes ise või kelle eakaaslased puutuvad ajateenistusega isiklikult kokku, on see ühiskonna üldise arusaamaga võrreldes palju vähem positiivne.

Teisalt võib esile tuua, et hoiakud ja arusaamad võivad ajateenistuse jooksul muutuda[15] ning seda juba sõduri baaskursuse (SBK) jooksul[16]. Pärast SBK-d väärtustasid ajateenijad rohkem perekonda ja agressiivsust, suurenenud

---

[10] **Turu-uuringute AS** 2016. Arvamused Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust. Tallinn, lk 11. <https://www.kra.ee/static/Aruanne-2016.pdf>. [**Turu-uuringute AS** 2016]

[11] **Kivirähk** 2017, lk 42.

[12] *Ibid.*

[13] *Ibid.*

[14] *Ibid.*

[15] **Kasearu, K**. 2017. Ajateenistuse vajalikkus ja Kaitseväe kuvand – mil määral muutuvad ajateenijate arvamused ajateenistuse jooksul? – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Artiklikogumik. Tartu: SJKK. <https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/aki/ajateenistuse_vajalikkus_ja_kaitsevae_kuvand.pdf>. [**Kasearu** 2017]

[16] **Prants, R**. 2013. Ajateenijate hoiakute muutmine sõduribaaskursuse jooksul. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. <https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/84/2013_Prants.pdf?sequence=1>. [**Prants** 2013]

oli õigusteadlikkus ja ajateenijad lõid rohkem põhjus-tagajärg seoseid ehk mõeldi rohkem oma tegude tagajärgedele ja oldi kaalutlevamad[17]. Samuti näitasid ajateenijad pärast SBK läbimist üles tahet muuta oma hoiakuid vastavalt ühiskonnas kehtivatele tava- ja moraalinormidele[18]. Eestis ei ole veel põhjalikult uuritud, mis tegurid ja mil määral need põhjustavad hoiakute muutusi teenistuse kestel. Käesolev artikkel keskendub järgmistele uurimisküsimustele: Mida arvavad ajateenistuse vajalikkusest ajateenijad teenistuse alguses ja pärast SBK läbimist? Kuivõrd on hinnang ajateenistuse vajalikkusest mõjutatud sotsiaaldemograafilistest ja kuivõrd hoiakulistest teguritest? Kuivõrd ja kas üldse muutuvad hinnangud ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul? Mis tegurid mõjutavad ajateenistuse vajalikkusele antud hinnangute võimalikke muutusi? Analüüsitakse kahte tüüpi mõjutegureid – hoiakulisi ja sotsiaaldemograafilisi. Artiklis on lähtutud teoreetilisest eeldusest, et hoiakud võivad muutuda[19, 20, 21, 22] ja eriti siis, kui inimese elus toimub mõni suur pööre[23, 24, 25] või kui kujuneb ümber vanusega seotud roll, mida isik ühiskonnas parasjagu kannab[26] – see tähendab, et väärtused sotsialiseeruvad[27].

---

[17] *Ibid.,* lk 66, 79.

[18] *Ibid.*, lk 79.

[19] **Bardi, A.; Goodwin, R**. 2011. The dual route to value change: Individual processes and cultural moderators. – Journal of Cross-Cultural Psychology, Vol. 42, pp. 271–287. [**Bardi, Goodwin** 2011]

[20] **Maio, G. R**. 2010. Mental representations of social values. – Advances in experimental social psychology. Ed. by Zanna, M. P. Vol. 42, New York, NY: Academic Press, pp. 1–43. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0065260110420018?showall%3Dtrue%26via%3Dihub>. [**Maio** 2010]

[21] **Schwartz, S. H**. 2005. Validity and applicability of the theory of values. – Valores e comportamentos nas organizacoes. Ed by. Tamayo, A. & Porto, J. B. Petropolis, Brasil: Editora Vozes, pp. 56–95. [**Schwartz** 2005]

[22] **Bardi, A.; Buchanan, K. E.; Goodwin, R.; Robinson, M.; Slabu, L**. 2014. Value Stability and Change During Self-Chosen Life Transitions: Self-Selection Versus Socialization Effects. – Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 106, No. 1, pp. 131–147 [**Bardi *et al*.** 2014]

[23] **Bardi, Goodwin** 2011.

[24] **Bardi *et al*.** 2014.

[25] **Maio** 2010.

[26] **Schwartz** 2005.

[27] **Bardi *et al*.** 2014.

2. Väärtused ja hoiakud ning nende põhjal kujunevad hinnangud

2.1. Milleks uurida väärtusi ja hoiakuid?

Igal inimesel on elunähtuste puhul oma teatud väärtused ja hoiakud. Väärtused on isiklikest soovitud lõppeesmärkidest tulenevad üldistatud uskumused, mis juhivad inimese hinnanguid ja käitumist[28] ning on järjestatud isikliku tähtsuse järgi[29, 30]. Paljud väärtuste uurijad[31, 32, 33, 34] on välja pakkunud, et need kujunevad suure tõenäosusega välja just konkreetse indiviidi vajaduste, iseloomuomaduste, temperamendi, isiklike kogemuste ja sotsialiseerumise tulemusena. Väärtused omakorda juhivad ja kujundavad inimeste hoiakuid, arusaamasid, eesmärke ja käitumist[35, 36].

Tihti põhjendatakse inimeste käitumist just väärtuste kaudu[37] või et vähemalt mingis ulatuses kujundavad need inimeste eesmärke, hoiakuid ja käitumist[38]. Üheks tuntuimaks hoiakute ja käitumise seose teooriaks on planeeritud käitumise teooria[39]. Selle teooria kohaselt sõltub inimkäitumine kavatsusest, mis on omakorda sõltuv käitumisele suunatud hoiakutest, subjektiivsetest normidest ja tajutavast käitumuslikust kontrollist, mis omakorda kujuneb

---

[28] **Schwartz, S. H**. 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. – Advances in experimental social psychology, Vol. 25. Ed. by Zanna, M. P. New York: Academic Press, pp. 1–65. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0065260108602816>. [**Schwartz** 1992]

[29] *Ibid*.

[30] **Rokeach, M**. 1973. The nature of human values. New York: Free Press. [**Rokeach** 1973]

[31] **Rokeach** 1973.

[32] **Schwartz** 1992.

[33] **Roccas, S.; Sagiv, L.; Schwartz, S. H.; Knafo, A**. 2002. The Big Five personality factors and personal values. – Personality and Social Psychology Bulletin, Vol. 28.

[34] **Calogero, R. M.; Bardi, A.; Sutton, R**. 2009. A need basis for values: Associations between the need for cognitive closure and value priorities. – Personality and Individual Differences, Vol. 46.

[35] **Maio** 2010.

[36] **Bardi, A.; Calogero, R. M.; Mullen, B**. 2008. A New Archival Approach to the Study of Values and Value-Behavior Relations: Validation of the Value Lexicon. – Journal of Applied Psychology, Vol. 93.

[37] **Schwartz** 1992.

[38] **Maio** 2010.

[39] **Ajzen, I**. 1991. The Theory of Planned Behavior. – Organizational Behavior and Human Decision Processes, Vol. 50, Issue 2.

välja uskumustest[40]. Taustamõjutajateks on ka individuaalsed näitajad, nagu näiteks väärtused ja stereotüübid, sotsiaaldemograafilised tegurid (sh kultuuriline taust) ning muud teadmised (nt meedia)[41]. Seega saab eelnevast lähtudes öelda, et hoiakud on ühed tegurid, mis mõjutavad inimese käitumist. Teisisõnu, suunates teadlikult indiviidi hoiakuid, on võimalik mõjutada tema käitumist. Eesti julgeoleku ja Kaitseväe seisukohalt on oluline, et kujundataks positiivne kaitsetahte hoiak, mis kokkuvõttes tagaks selle, et kaitsetegevusse panustaks suurem hulk inimesi[42].

2.1.1. Kuidas uurida hoiakuid?

Kui väärtused on ajas püsivamad ja situatsiooniülesemad, siis hoiakud sõltuvad situatsioonist ja on suunatud kas mingile abstraktsele või kindlale objektile[43]. Hoiakuid saab vaadata kui indiviidide tunnetuslikke representatsioone, millega antakse nähtusele positiivne või negatiivne hinnang[44]. Seega saame hinnangute kaudu välja selgitada inimeste hoiakud. Teisisõnu on hoiakud operatsionaliseeritud hinnangute kaudu[45]. Üldistatult – inimestel on erinevad väärtushinnangud, mis on püsivamad ehk muutuvad vähem, need on baasilisemad ja situatsiooniülesemad, millest omakorda kujunevad välja hoiakud abstraktsete või konkreetsete nähtuste või objektide kohta (on konteksti- või situatsioonispetsiifilisemad), millele antakse omakorda hinnang – kas siis positiivne või negatiivne. Selles uurimuses on kasutatud põhitunnustena ajateenistuse vajalikkusele antud hinnanguid, mis võisid olla nii positiivsed kui ka negatiivsed, tänu millele on võimalik välja selgitada ajateenijate hoiakud teenistuse vajalikkuse kohta.

---

[40] *Ibid.*

[41] *Ibid.*

[42] **Narusk, J**. 2010. Ajateenijate riigikaitsetahe ja sellest aru saamine 2001 võrdlus 2010 Kirde kaitseringkonna ajateenijatega. Lõputöö. Tartu: KVÜÕA. <https://ilias.mil.ee/goto.php?target=file_41887_download&client_id=uusilias>.

[43] **Bergman, M. M**. 1998. Social representations as the mother of all behavioral predispositions? The relations between social representations, attitudes, and values. – Papers on Social Representations. Vol. 7, p. 82.

[44] **Eagly, A. H.; Chaiken, S**. 1993. The psychology of attitudes. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College.

[45] **Roberts, C**. 2010. Measuring Social Attitudes. Social Measurement through Social Surveys. An Applied Approach. Ed. by Blumer, M.; Gibbs, J.; Hyman, L. Farnham: Ashgate Publishing Limited, p. 196.

2.2. Kuivõrd püsivad on väärtused, hoiakud ja hinnangud?

Väärtusi peetakse üldjuhul suhteliselt stabiilseteks[46], mis ei tähenda, et need mitte mingil juhul ei muutu – väärtused on sotsialiseerumisele lihtsalt vähem vastuvõtlikud kui näiteks hoiakud[47], sest väärtused on oma olemuselt palju abstraktsemad[48] ja hõlmavad kesksemaid kohti inimeste baasteadmistes, mistõttu on nad muutustele vähem vastuvõtlikud[49]. Varem on uuritud pigem väärtuste püsivust, mitte niivõrd seda, et nad võivad ka muutuda[50]. Viimastel kümnenditel on hakatud rohkem rääkima teemal, kuivõrd püsivad on väärtused ja kuivõrd need võivad aja jooksul muutuda. Väärtusuuringute tulemusena on leitud, et inimeste väärtushinnangud võivad muutuda, kui inimeste elus toimub mingi suur pööre[51, 52] – väärtused muutuvad vastavalt sellele, mis sobitub paremini uute elusituatsioonidega[53]. Väärtuste muutumise puhul mängivad olulist rolli indiviidi vanusega seotud muutused elukaarel ning see, millist sotsiaalset rolli ta ühiskonnas parasjagu kannab[54] – mida rohkem aspekte inimese elus muutub, seda altimad on väärtused muutustele ehk väärtused sotsialiseeruvad[55]. Ajateenistusse astuja elus muutub palju – elukoht, uued kaaslased, eemalolek lähedastest, koolist või tööst jne. Senised arusaamad ja hinnangud võivad muutuda, eriti selle kohta, mis puudutab ajateenistust, kaitsevalmidust ja -tahet. Seega, kui muutuvad väärtused, muutuvad ühtlasi ka hoiakud eri nähtustesse suhtumisel, sest väärtustest kujunevad välja hoiakud, mis on omakorda operatsionaliseeritud hinnangute kaudu.

2.3. Kaitseväe põhiväärtused ja hoiakud teenistuse jooksul

Ajateenijad on osa ühiskonnast, mistõttu saab eeldada, et nende hoiakuid mõjutavad üldised ühiskonna arusaamad. Eesti ühiskond leiab, et ajateenistus

---

46 **Rokeach** 1973, p. 11.
47 **Bardi *et al*.** 2014, p. 133.
48 **Schwartz** 1992.
49 **Bardi, Goodwin** 2011.
50 *Ibid.*
51 *Ibid.*
52 **Maio** 2010.
53 **Bardi, Goodwin** 2011.
54 **Schwartz** 2005.
55 **Bardi *et al*.** 2014.

on vajalik[56, 57] samuti väärtustavad Eesti elanikud turvatunnet[58, 59], mistõttu võib eeldada, et ka ajateenistust peetakse vajalikuks, sest see võib olla üks aspekt, mis loob inimestes turvatunnet. Seda, kas ühiskond on ajateenistuse puhul pigem pooldaval seisukohal või mitte, mõjutab asjaolu, kas teenistus on riigis kohustuslik või mitte ning missugune retoorika ühiskonnas ajateenistuse kohta levib[60]. Seetõttu võib oletada, et ajateenijad on ajateenistuse vajalikkuse küsimuses pigem positiivselt meelestatud ja samas ka mõjutatud mitmetest ühiskonnas levivatest müütidest, nt „saad poisist meheks" või „arendad oma distsipliini"[61], mis võivad ühelt poolt tekitada näiteks hirmu või teisalt hoopis positiivset ootusärevust. Peale ühiskondliku konteksti on oluline rääkida indiviidi ümbritsevast vahetust keskkonnast, mis ajateenijate puhul on kardinaalselt erinev harjumuspärasest. Uus keskkond on väljapoole suletud ja hõlmab endas liikmeks olemist uues sotsiaalses grupis ja militaarses organisatsioonis.

Ajateenijate kui ühe sotsiaalse grupi puhul on oluline termin sotsiaalne sidusus, mida soodustavad jagatud väärtused, usaldus, solidaarsus[62] ja militaarkontekstis ühisõppused, mille käigus luuakse sotsiaalsed kontaktid[63] ja sotsiaalsed sidemed gruppide, rühmakaaslaste, ülemate, väeosa ja Eesti kaitseväe kui institutsiooni vahel[64]. Sõduritel on kaitsetahe ja nad on nõus oma elu mängu panema, kui neid ümbritsevad oma grupi liikmed ehk sõbrad, mistõttu sõltub kaitsevägi tugevast sotsiaalsest sidususest[65]. Samuti on

---

[56] **Kivirähk** 2017. lk 42.

[57] **Turu-uuringute AS** 2016.

[58] **Lilleoja, L.; Tart, I**. 2011. Estonian Basic Value Structures. – Basic Human Values in Estonia and Baltic Sea Countries. Ed. by Tart, I. Tartu: TÜ Kirjastus, p. 49.

[59] **Realo, A**. 2013. Väärtused. Eesti inimarengu aruanne 2012/2013. Eesti maailmas. Tallinn: Eesti Koostöökogu, lk 43–53.
<https://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2014/05/EIA_lowres.pdf> (08.04.2018).

[60] **Leander, A**. 2004. Drafting community: understanding the fate of conscription. – Armed Forces and Society, Vol. 30, No. 4. [**Leander** 2004]

[61] **Uuk, R**. 2013. Eesti ajateenistuse müüdid. Risto Uuk'i kodulehekülg.
<http://www.ristouuk.com/eesti-ajateenistuse-muudid/> (26.02.2018).

[62] **Breidahl, K. N.; Holtug, N.; Kongshøj, K**. 2018. Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark. – European Political Science Review, Vol. 10, Issue 1. [**Breidahl *et al*.** 2018]

[63] **King, A**. 2006. The Word of Command. Communication and Cohesion in the Military. – Armed Forces and Society, Vol. 32, No 4. [**King** 2006]

[64] **Siebold, G. L**. 2007. The Essence of Military Group Cohesion. – Armed Forces and Society, Vol. 33, No. 2.

[65] **King** 2006.

relvajõud jätkusuutlikud ainult siis, kui nende liikmed pühenduvad kollektiivsetele eesmärkidele ja usaldavad üksteist[66], mis on ka välja toodud mitmete riikide militaarorganisatsioonide põhiväärtustes[67, 68, 69]. Peale selle muudab grupina ühes ja samas uues situatsioonis olemine grupi liikmed vastuvõtlikumaks teiste liikmete ideedele[70], mis tähendab, et ollakse mõjutatavamad. Seega tekib ajateenijatest suure tõenäosusega ühise tegevusega sidus grupp, kus liikmed jagavad ühiseid väärtusi, usaldavad teineteist ja on seetõttu teineteise poolt rohkem mõjutatavad.

Peale ühiskonnas levivate hoiakute kujundab sõdurit sõjaliselt korraldatud organisatsioon ise, kes peaks seda tegema nii, et noorsõdur võtaks otsuseid vastu vastavalt organisatsiooni huvidele, mitte mõjutatuna eakaaslastest[71]. Riikide militaarorganisatsioonide põhiväärtustena on peamiselt esile toodud austus[72, 73, 74] julgus/ vaprus[75, 76, 77, 78], lojaalsus[79, 80, 81], ennastsalgavus[82, 83] või

---

66 *Ibid.*

67 **Values and Standards of the British Army** 2008. Great Britain, British Army. <http://ethics.iit.edu/ecodes/node/5512>. [**Value and Standards of the British Army** 2008]

68 **Core Values**. Swedish Armed Forces kodulehekülg. <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/vision/core-values/>. [**Core Values**]

69 **Marshall, A**. 2017. US Navy Values & Standards. US Navy Core Values. Boot Camp & Military Fitness Institute kodulehekülg. <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2017/06/23/us-navy-values-standards/>. [**Marshall** 2017]

70 **Bruggeman, J**. 2018. Consensus, cohesion and connectivity. – Social Networks, Vol. 52.

71 **Patterson, M. S.; Phipps, J. E**. 2002. Ethics – Redirecting the Armys Moral Compass. Harvard University, John F. Kennedy School of Government. National Security Programm, pp. 6, 9. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404268.pdf>.

72 **The Army Values**. U.S. Army. Army.mil kodulehekülg. <https://www.army.mil/e2/downloads/rv7/values/armyvalues.pdf>. [**The Army Values**]

73 **Land Force** 2014. Lithuanian Armed Forces kodulehekülg. <https://kariuomene.kam.lt/en/structure_1469/land_force.html>. [**Land Force** 2014]

74 **Marshall** 2017.

75 *Ibid.*

76 **The Army Values**.

77 **Land Force** 2014.

78 **Value and Standards of the British Army** 2008.

79 *Ibid.*

80 **The Army Values**.

81 **Land Force** 2014.

82 **Value and Standards of the British Army** 2008.

83 **The Army Values**.

lihtsalt pühendumine[84, 85]. Samas on näiteks Leedu põhiväärtustes kirjas ka patriotism[86] ja Rootsis avatus, sh ka usaldus[87]. Eesti kaitseväe põhiväärtustes on esindatud ausus, vaprus, asjatundlikkus, ustavus, koostöövalmidus ja avatus[88, 89], mis omakorda kujundavad Kaitseväe organisatsioonikultuuri[90]. Eetikakoodeks on Kaitseväe isikkoosseisule soovituslike juhtnööride kogum, tavakodanikele selgitab see organisatsiooni ootusi ja nõudmisi oma liikmetele[91]. Põhiväärtused on esile toodud koos mina-vormis selgitustega, „kuna iga muutus peab alguse saama inimesest endast"[92]. Kaitseväe eetikakoodeksi[93] sissejuhatuses on sõnastatud organisatsiooni ootus, et inimene muudab oma väärtusi vastavalt organisatsiooni huvidele. Kaitseväeteenistuse seaduse paragrahvis 6 on öeldud, et „sõjaväeline väljaõpe on Kaitseväe nõuetele vastav teadmiste, oskuste, vilumuste ja hoiakute kogum, mis on vajalik teenistusülesannete edukaks täitmiseks rahu- ja sõjaajal"[94] ja sama seaduse paragrahvi 56 lõikes 4 seisab, et „esmane sõjaväeline väljaõpe on väljaõpe, mille käigus omandatakse lahingutegevuseks ja edasise teenistuse jätkamiseks vajalikud esmased sõjaväelised teadmised, oskused ja hoiakud"[95]. Eelnevast saab järeldada, et nende dokumentide alusel on Kaitseväel kui organisatsioonil oma kindlad väärtused ja hoiakud, mida ajateenijatele selgitatakse ja õpetatakse. Sõjalise õppe käigus ja selle lõppedes peaksid ajateenijate väärtused ja hoiakud järgima Kaitseväe põhiväärtusi ehk need peaksid sotsialiseeruma. Kuna väärtused ja hoiakud on militaarorganisatsioonile väga oluline teema, on Kaitseväes sõnastatud põhiväärtuste eetikakoodeks ning selle vajalikkus tuuakse välja ka seadustes. Vaatamata eelnevalt kirjeldatule, on selgunud,

---

84 **Marshall** 2017.

85 **Land Force** 2014.

86 *Ibid.*

87 **Core Values.**

88 **Kaitseväe eetikakoodeks** 2016. Kinnitatud Kaitseväe juhataja 17.02.2016 käskkirjaga nr 54. <http://www.mil.ee/UserFiles/sisu/kaitsevagi/symboolika/Kv%20eetikakoodeks%20KVJ%20kk%20nr%2054.pdf>. [**Kaitseväe eetikakoodeks** 2016]

89 **Kaitseväe sisemäärustik** 2013. Kinnitatud Kaitseväe juhataja 05.04.2013 käskkirjaga nr 95. <http://www.mil.ee/UserFiles/sisu/kaitsevagi/organisatsioon/õigusaktid/Kaitseväe%20sisemäärustik.pdf>.

90 **Kaitseväe eetikakoodeks** 2016.

91 *Ibid.*

92 *Ibid.*

93 *Ibid.*

94 **Kaitseväeteenistuse seadus** 2012.

95 *Ibid.*

et vähemalt ajateenijatest juhtide puhul ei suuna Eesti kaitsevägi hoiakute kujunemist[96].

Varasematest uuringutest on teada, et 2016. aastal ajateenistusse astunute puhul ei mängi vanus, haridustase ega ajateenistusse pöördumise alus (kas enda avalduse või kutse alusel) rolli selles, kas hoiak ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul muutub või ei[97]. Muutlikum on hinnang ajateenistuse vajalikkusele aga nende puhul, kelle kodukeel on vene keel[98]. Samuti on teada, et erinevused sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes olid suuremad küsimuse puhul, mis käsitleb ajateenistuse vajalikkust Eesti riigi julgeoleku seisukohalt, kui küsimuse puhul, mis käsitleb ajateenistuse vajalikkust isikliku arengu seisukohalt[99]. Ajateenistuse jooksul muutub teenistujatel rohkem arvamus selle kohta, kas ajateenistus on vajalik isikliku arengu seisukohalt ning vähem selle kohta, kas ajateenistus on vajalik Eesti riigi julgeoleku seisukohalt[100]. Seda teadmist arvesse võttes on artikli analüüsis kasutatud sotsiaaldemograafilisi tegureid, et selgitada, kuidas need mõjutavad ajateenistuse vajalikkuse kohta käivate hoiakute muutusi. Samuti on varasem uuring näidanud, et pool aastat Afganistanis teeninud Rootsi sõdurid oma väärtusi suures osas ei muutnud, olgugi, et tegemist oli viibimisega teistsuguses sotsiaalses keskkonnas (militaarses) – näha oli vaid minimaalseid muutusi üldise keskmise poole[101]. Kusjuures hoiakute muutusi mõjutasid minimaalselt haridus ja varasem missioonidel osalemise kogemus ning mõnevõrra rohkem indiviidide isikuomadused[102]. Ülalkirjeldatust lähtuvalt saab eeldada, et ajateenijate hoiakuid võivad mõjutada nii kaudne keskkond (ühiskond) kui ka ümbritsev lähikeskkond (militaarorganisatsioon, teenistuskaaslased) ning sotsiaaldemograafilised tegurid. Seetõttu on selle artikli analüüsis peale sotsiaaldemograafiliste tegurite vaadeldud ajateenijate hoiakulist profiili ehk kuidas teised kaitseteemalised hoiakud on seotud ajateenistusse suhtumisega ning hoiakulist küsimust, kuivõrd usaldatakse teisi inimesi.

---

[96] **Pungar, M**. 2014. Ajateenijast juhtide hoiakute kujundamine Kuperjanovi ja Viru jalaväepataljoni jalaväekompaniide näitel. Magistritöö. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, lk 88. <https://ilias.mil.ee/goto.php?target=file_30910_download&client_id=uusilias>.

[97] **Kasearu** 2017, lk 65.

[98] *Ibid*., lk 66.

[99] *Ibid*., lk 74.

[100] *Ibid*., lk 65.

[101] **Sundberg, R**. 2016. Value Stability and Change in an ISAF Contingent. – Journal of Personality, Vol. 84, No.1, p. 91. [**Sundberg** 2016]

[102] *Ibid*., pp. 98–99.

3. Andmed ja metoodika

Analüüsis kasutatakse 2016. aastal kogutud Eesti kaitseväe inimvara kompleksuuringu I ja II uuringuetapi andmeid (kogutud vastavalt ajateenistuse alguses ja pärast sõduri baaskursust 4.–5. kuul (edaspidi nimetatud ka „ajateenistuse alguses" ja „pärast SBK-d"). I uuringuetapil vastas küsimustikule kokku 2677 ajateenijat (91% ajateenistust alustanutest) ja II uuringuetapil 2084 ajateenijat (71% ajateenistust alustanutest). Kahe uuringuetapi peale on longituudseid andmeid kokku 1908 (65% ajateenistust alustanutest) vastaja kohta. Eel- ja põhikutset vaadeldakse analüüsis ühtse valimina.

3.1. Analüüsis kasutatavad tunnused

3.1.1. Sõltuvad tunnused

Analüüsis on kasutatud kahte põhilist ankeediküsimust: 1) Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist Eesti riigi julgeoleku jaoks? ja 2) Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks? Küsimustele oli ajateenijatel võimalik vastata, valides nelja järjestusskaala vastusevariandi vahel: „kindlasti vajalik", „pigem vajalik", „pigem mittevajalik" ja „täiesti mittevajalik". Mõlemad tunnused on kodeeritud kaheväärtuseliseks, kus on kokku liidetud kaks esimest („vajalik") ja kaks viimast väärtust („mittevajalik"). Kahe küsimuse põhjal moodustati mõlema uuringuetapi jaoks eraldi koondtunnus, mille alusel on võimalik ajateenijad liigitada nelja gruppi:

1) „vajalik nii riigi kui isikliku arengu seisukohalt" – kokku on liidetud mõlema tunnuse väärtused „vajalik";
2) „vajalik riigi, aga mitte isikliku arengu seisukohalt" – kokku on liidetud esimese tunnuse väärtus „vajalik" ja teise tunnuse väärtus „mittevajalik";
3) „vajalik isikliku arengu, aga mitte riigi seisukohalt" – kokku on liidetud esimese tunnuse väärtus „mittevajalik" ja teise tunnuse väärtus „vajalik";
4) „ei ole kummalegi vajalik" – kokku on liidetud mõlema tunnuse väärtused „mittevajalik".

Mõlemad moodustatud tunnused on edaspidi I ja II etapi regressioonanalüüsis kasutusel sõltuvate tunnustena. Moodustatud I etapi tunnusel (edaspidi nimetatud ka kui „ajateenistuse vajalikkus I") on vastused olemas 2383 respondendi kohta ja II etapi tunnusel (edaspidi nimetatud ka kui „ajateenistuse vajalikkus II") 1848 respondendi kohta.

Artiklis uuritakse, kas ja mil määral hoiakud ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul muutuvad ning millised tegurid võivad olla nende muutuste põhjustaja(te)ks. Selle tarbeks on moodustatud kahe ülalkirjeldatud uue tunnuse põhjal üks koondtunnus, millel on viis kategooriat:

1) „püsivalt vajalik" – vastajad, kelle pooldav hinnang ajateenistuse vajalikkusele on jäänud ajas püsivaks. Nad on vastanud mõlemal uuringuetapil samamoodi ja leidnud, et ajateenistus on nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt vajalik või vähemalt ühe eelnevalt nimetatud aspekti puhul vajalik;
2) „vajalikkus paraneb" – vastajad, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele on paranenud. Nad on vastanud, et ajateenistus ei ole vajalik ei riigi julgeoleku ega ka mitte isikliku arengu või ainult ühe eelnevalt nimetatu seisukohalt. Pärast SBK-d on nad hinnanud ajateenistuse vajalikuks kas nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohast või kui vastanu eelnevalt hindas, et ajateenistus pole kummalgi puhul vajalik, siis pärast SBK lõppu hindas ta ajateenistuse vajalikuks vähemalt ühe eelnevalt nimetatud aspekti puhul;
3) „mõnevõrra pooldajad" – vastajad, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele on mõnevõrra muutunud, st nad on varem leidnud, et ajateenistus on vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohast, aga pärast SBK-d leidnud, et ajateenistus on vajalik ainult riigi julgeoleku või isikliku arengu seisukohalt või vahetanud hinnangu vajalikkusele välja, leides ajateenistuse alguses, et ajateenistus on vajalik isikliku arengu seisukohalt ja pärast SBK-d, et ajateenistus on vajalik riigi julgeoleku seisukohalt või vastupidi;
4) „vajalikkus halveneb" – vastajad, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele on halvenenud. Teisisõnu on nad varem hinnanud, et ajateenistus on vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu või emba-kumba seisukohalt, pärast SBK-d leidsid aga, et ajateenistus ei ole vajalik kummagi seisukohalt;
5) „püsivalt mittevajalik" – vastajad, kelle hinnangul ei ole ajateenistus vajalik ei ajateenistuse alguses ega ka pärast SBK-d ei Eesti riigi julgeoleku ega ka isikliku arengu seisukohalt. Kirjeldatud tunnust on edaspidi nimetatud kui „vajalikkuse muutus" ja kasutatud vajalikkuse muutuse regressioonanalüüsis sõltuva tunnusena. Koondtunnuse moodustumist on võimalik näha lisa 1 lisatabelist 1.

3.1.2. Sõltumatud tunnused

Muutuse dünaamika prognoosimiseks logistilise regressioonanalüüsi abil on kasutatud sotsiaal-demograafilisi tunnuseid I uuringuetapist ning rühmale või ajateenistusele iseloomulikke ehk hoiakulisi tunnuseid I uuringuetapist (I etapi regressioonanalüüsis) ja II uuringuetapist (II etapi ja vajalikkuse muutuse regressioonanalüüsis). Kirjeldavast statistikast on võimalik ülevaade saada lisa 1 lisatabelitest 2–4.

Kasutatavad sõltumatud tunnused I uuringuetapist (sotsiaaldemograafilised küsimused):

- vastaja vanus, mis on kodeeritud kolme gruppi: 18–19-aastased, 20–22-aastased ning 23-aastased ja vanemad ajateenijad;
- vastaja põhiline kodune keel – kas eesti või vene;
- vastaja elukoht, mis on kodeeritud nelja rühma: 1) suur linn (Tallinn, Tartu, Narva); 2) maakonnakeskus/väikelinn/alev; 3) alevik/suurem küla ja 4) väiksem küla/talu;
- vastaja haridustase, mis on kodeeritud nelja gruppi: 1) põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil; 2) keskharidus; 3) kutseharidus keskhariduse baasil/keskeriharidus; 4) rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD);
- tunnus, kas vastaja astus ajateenistusse enda avalduse või kutse alusel.

Järgnevad kaks tunnust kuuluvad hoiakute-tunnuste alla ja pärinevad kõigi kolme regressioonanalüüsi puhul I uuringuetapist:

- „Milliste tunnetega ajateenistusse tulite?", mille skaala on kahepalline: 1) tulin hea meelega (tulin hea meelega + olin valmis oma kohust täitma) ning 2) vastumeelselt (võimaluse korral oleksin tulemata jätnud + tulin täiesti vastumeelselt);
- „Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas oleksite astunud ajateenistusse?", mille skaala on kahepalline: 1) jah (jah, kindlasti + arvatavasti jah) ning 2) ei (arvatavasti mitte + kindlasti mitte).
- Analüüsis kasutatavad hoiakutepõhised tunnused, mis on pärit kas I uuringuetapi tunnuste (I etapi regressioonanalüüs) või II uuringuetapi tunnuste hulgast (II ja vajalikkuse muutuse regressioonanalüüs):
- „Kuivõrd oluline on teie hinnangul Eesti julgeoleku jaoks meie sõjaliste üksuste osalemine välismissioonidel?", mille skaala on kahepalline: 1) oluline (väga oluline + oluline) ning 2) ei ole oluline (ei ole oluline + ei ole üldse oluline);

- „Hinnake palun, kas teie arvates oleks võõrriigi relvastatud kallaletungi korral võimalik Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni?", mille skaala on kahepalline: 1) jah (jah, kindlasti oleks + tõenäoliselt jah) ning 2) ei (tõenäoliselt mitte + kindlasti mitte);
- „Üldiselt hinnates, kas teie arvates saab enamikku inimesi usaldada? Palun andke oma hinnang skaalal 0–10, kus 0 tähendab, et enamikku inimesi ei saa usaldada ja 10, et enamikku inimesi saab usaldada".

Peale selle on II ja vajalikkuse muutuse regressioonanalüüsis kasutatud hoiakulist tunnust, mida ei küsitud I uuringuetapis:

- „Kui Eestile tungitaks kallale, kas usute, et teie võimed ja oskused on piisavad, et kaitsetegevuses osaleda?", mille skaala on kahepalline: 1) jah (jah, kindlasti on + tõenäoliselt jah) ning 2) ei (tõenäoliselt mitte + kindlasti mitte).

3.2. Andmete analüüsi metoodika

Artiklis on andmete analüüsiks kasutatud mitmeid meetodeid – kirjeldavat statistikat (kahemõõtmelised sagedusjaotused, seosekordajad) ja põhjusanalüüsi (logistiline regressioonanalüüs), prognoosimaks ajateenijate hoiakute profiile (sõltuvad tunnused: „vajalikkuse muutus", „ajateenistuse vajalikkus I" ja „ajateenistuse vajalikkus II", kirjeldatud eelnevalt). Kusjuures „vajalikkuse muutuse" tunnuse prognoosimudel on kaheetapiline ehk esmalt on lisatud mudelisse ainult sotsiaaldemograafilised tunnused ja seejärel lisaks hoiakute tunnused. Selleks, et kogu analüüs ja kõik regressioonimudelid oleksid omavahel võrreldavad ja kogu analüüsi ajal oleks kirjeldatud ühte ja sama kogumit, on analüüsist välja jäetud need, kelle kohta puuduvad andmed „vajalikkuse muutuse" logistilises regressioonanalüüsis. Kolme regressioonimudelisse on kaasatud ühed ja samad sõltumatud tunnused, välja arvatud tunnus selle kohta, kas ajateenija hindab oma oskusi ja võimeid piisavaks, et kaitsetegevuses osaleda, sest seda küsimust ei küsitud I uuringuetapis. Selleks et kindlaks teha, kas kogu analüüsis on kasutatud ühtede ja samade vastanute kohta käivaid andmeid, on moodustatud filter ehk analüüsist on välja jäetud kõik vastajad, kes on kasvõi ühe analüüsi valitud küsimuse puhul jätnud küsimusele vastamata. Filter on moodustatud kõiki regressioonimudelitesse kaasatud tunnuseid (k.a prognoositavat tunnust) arvestades, st analüüsi on kaasatud need indiviidid, kes on kõigile vajalikkuse muutuse tunnuse logistilises regressioonanalüüsis kasutatud tunnustele andnud vastuse. Tänu filtrile on kõigis kolmes regressioonimudelis analüüsitud ühte ja sama indiviidide kogumit. Andmeid analüüsiti andmetöötluspaketiga SPSS 23.0.0.0.

4. Analüüs

4.1. Hinnang ajateenistuse vajalikkusele teenistuse alguses ja pärast SBK-d

Ajateenijatelt küsiti, kuivõrd vajalikuks peavad nad ajateenistust isikliku arengu ning kuivõrd Eesti riigi julgeoleku seisukohalt. Jooniselt 1 selgub, et teenistuse alguses leiavad enam kui pooled ajateenijatest, et ajateenistus on vajalik mõlema seisukohalt ning umbes viiendik vastanutest arvab, et ajateenistus ei ole ei riigi julgeoleku ega ka mitte isikliku arengu seisukohalt vajalik. Pärast SBK läbimist on ajateenijate hoiakud veidi muutunud – vähenenud on nende hulk, kes leiavad, et ajateenistus on vajalik mõlema (vähenenud 4%) või isikliku arengu seisukohalt (vähenenud 4%) ning suurenenud (5%) nende ajateenijate hulk, kelle arvates ei ole ajateenistus kummagi seisukohalt vajalik või et ajateenistus on vajalik riigi julgeoleku seisukohalt (suurenenud 2%, joonis 1). Järeldusena saab välja tuua, et muutused hinnangutes ajateenistuse vajalikkusele ei ole märkimisväärselt suured ja üldine pilt on suhteliselt muutumatu.

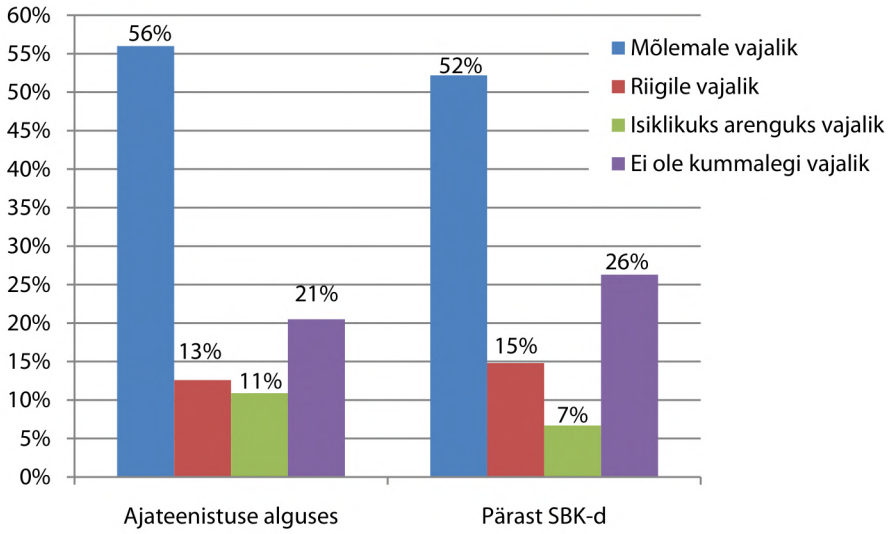

Joonis 1. Kellele on ajateenistus vajalik (%)?

Märkus: N = 1299. χ^2 = 630,0 (df = 9, p < 0,001). Crameri V = 0,402, p < 0,001.
Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Järgnevalt rakendati logistilist regressioonanalüüsi, et selgitada välja, milliste tegurite kaudu on võimalik prognoosida ajateenijate hinnanguid ajateenistuse vajalikkusele ajateenistuse alguses (tabel 1). Kokku on kaasatud 10 sõltumatut tunnust ja analüüsitavate isikute arv mudelis on 1168. Mudeli kirjeldusvõimet iseloomustav Nagelkerke kordaja (R^2) on 0,565, mis näitab, et mudeli kirjeldusvõime on väga hea. Samuti kinnitab mudeli väga head kirjeldusvõimet hii-ruut-statistik, olles 18,5 korda suurem oma vabadusastmete arvust (df = 45). Mudel on tervikuna statistiliselt oluline ja mudelis ei esine multikollineaarsust (läbi viidud standardsed diagnostilised testid).

Mudelis on kolm vastusekategooriat „vajalik mõlemale", „vajalik riigile" ja „vajalik isiklikuks arenguks" ning igaühte neist on võrreldud taustakategooriaga „ei ole kummalegi vajalik". On näha, et suures osas mängivad kategooriate puhul statistiliselt olulist rolli samad tunnused. Statistiliselt ei oma „ajateenistuse vajalikkus I" tunnuse logistilises regressioonanalüüsis tähtsust vanus, elukoht, omandatud haridus ja tõsiasi, kas ajateenija astus teenistusse enda avalduse või kutse alusel. Tabelist 1 on näha, et sotsiaaldemograafiliste tunnuste puhul on ainsaks statistiliselt oluliseks prognoosivaks tunnuseks vastanu põhiline kodune keel, mis mängib olulist rolli kahe kategooria puhul: „vajalik mõlemale" ja „vajalik riigile". Välja saab tuua, et eesti keelt põhilise koduse keelena rääkivatel ajateenijatel on võrreldes venekeelsetest kodudest pärit ajateenijatega suurem tõenäosus pidada ajateenistust vajalikuks kas Eesti riigi julgeoleku (7,9 korda suurem tõenäosus) või nii riigi julgeoleku kui ka enesearengu seisukohast (2,8 korda suurem tõenäosus).

Hoiakute regressiooniosa puhul on kõigi viie tunnuse puhul tegemist statistiliselt oluliste prognoosivate tunnustega (vt tabel 1). Esmalt on vaatluse alla võetud kategooria „vajalik mõlemale". Hinnangut, et ajateenistus on vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt, prognoosib kõige paremini tunnus „mis tunnetega tuli ajateenistusse". Kui ajateenija tuli hea meelega ajateenistusse, siis on 21 korda suurem tõenäosus, et tema hinnangul on ajateenistus vajalik nii isikliku arengu kui ka riigi julgeoleku seisukohalt, mitte et pole kummagi puhul vajalik. Sama kehtib nende puhul, kes tuleksid aega teenima ka siis, kui see ei oleks kohustuslik, vaid vabatahtlik (11,5 korda suurem tõenäosus), kelle arvates on välismissioonid olulised (3,8 korda suurem tõenäosus) ning kelle arvates on Eestit võimalik kaitsta võõrriigi relvastatud kallaletungi korral (2,8 korda suurem tõenäosus). Kehtib suundumus, et mida rohkem inimene üldiselt arvab, et teisi inimesi saab usaldada, seda suurem on võimalus, et tema hinnangul on ajateenistus vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt, mitte et ajateenistus ei ole kummalgi puhul vajalik.

Järgnevalt on võetud vaatluse alla tegurid, mis prognoosivad selle tõenäosust, et vastanu hindab ajateenistuse vajaliku olevat riigi julgeoleku seisukohalt (tabel 1). Esmalt saab välja tuua, et mida rohkem leiab ajateenija, et teisi saab usaldada, seda suurem on tõenäosus, et tema arvates on ajateenistus riigi julgeoleku seisukohalt vajalik. Sama kehtib ka nende puhul, kes tulid hea meelega aega teenima (4,2 korda suurem tõenäosus), kelle arvates on välismissioonid olulised (2,8 korda suurem tõenäosus) ja kelle arvates on võõrriigi relvastatud kallaletungi korral võimalik Eestit kaitsta (2,3 korda suurem tõenäosus).

Statistiliselt olulisi prognoositegureid „vajalik isiklikuks arenguks" kategooria puhul on kaks (tabel 1). Esiteks saab jälle esile tuua sama tendentsi, mida eelneva kahe kategooria puhul – mida rohkem leiab ajateenija, et teisi saab usaldada, seda suurem on tõenäosus, et tema hinnangul on ajateenistus vajalik isikliku arengu seisukohalt. Teise tulemusena saab välja tuua, et nende puhul, kes tulid hea meelega aega teenima, on tõenäosus 5,6 korda suurem, et nad leiavad ajateenistuse vajaliku olevat isikliku arengu seisukohalt, kui et ajateenistus on ebavajalik nii isikliku arengu kui ka riigi julgeoleku seisukohalt.

Tabelis 2 on näha logistilise regressioonanalüüsi tulemused ajateenistuse vajalikkuse koondtunnust arvestades pärast SBK-d. Kokku on kaasatud 11 sõltumatut tunnust ja analüüsitavate isikute arv mudelis on 1240. Nagelkerke kordaja (R^2), mis näitab mudeli kirjeldusvõimet, on 0,540, mis omakorda näitab, et mudeli kirjeldusvõime on väga hea. Mudeli head kirjeldusvõimet näitab ka hii-ruut-statistik, olles 17,2 korda suurem oma vabadusastmete arvust (df = 48). Samuti on mudel tervikuna statistiliselt olulise tähtsusega ja mudelis ei esine multikollineaarsust (standardsed diagnostilised testid).

Kirjeldatavas mudelis on samamoodi nagu eelmises mudelis kolm vastuse kategooriat „vajalik mõlemale", „vajalik riigile" ja „vajalik isiklikuks arenguks", mida igaühte on võrreldud taustakategooriaga „pole kummalegi vajalik" (tabel 2). Võttes vaatluse alla esmalt sotsiaaldemograafilised tunnused, on näha, et võrreldes ajateenistuse alguse regressioonimudeliga, on ka selle mudeli puhul ainsaks statistiliselt oluliseks prognoosivaks tunnuseks põhiline kodune keel, mille olulisus on võrreldes eelmise mudeliga vähenenud. Pärast SBK lõppu on põhiline kodune keel oluliseks prognoosivaks tunnuseks vaid „vajalik riigile" kategoorias, mis näitab, et eestikeelsetest kodudest pärit ajateenijate puhul on suurem võimalus, et nende hinnangul on ajateenistus vajalik riigi julgeoleku seisukohalt, võrreldes nende ajateenijatega, kelle põhiliseks koduseks keeleks on vene keel.

Tabel 1. Logistiline regressioonanalüüs ajateenistuse vajalikkuse koondtunnusele ajateenistuse alguses

	Vajalik mõlemale[1]			Vajalik riigile[1]			Vajalik isiklikuks arenguks[1]		
	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%
Vabaliige	–3,63***			–4,26***			–1,65**		
Vanus 17–19a[3]	0,52	1,67	0,67–4,17	0,53	1,69	0,64–4,49	0,98	2,65	0,96–7,31
Vanus 20–22a[3]	–0,07	0,94	0,49–1,80	–0,20	0,82	0,41–1,65	0,09	1,09	0,51–2,32
Elukoht suur linn[4]	–0,47	0,62	0,34–1,14	0,24	1,27	0,66–2,45	0,06	1,06	0,52–2,15
Elukoht maakonnakeskus/ väikelinn[4]	–0,20	0,82	0,42–1,58	–0,11	0,90	0,43–1,89	–0,29	0,75	0,34–1,66
Elukoht alevik/suurem küla[4]	–0,49	0,61	0,29–1,28	–0,52	0,59	0,26–1,38	–0,41	0,66	0,43–2,57
Põhiharidus/kutseharidus põhihariduse baasil[5]	0,23	1,26	0,54–2,96	–0,43	0,65	0,27–1,60	0,05	1,05	0,35–1,90
Keskharidus[5]	0,03	1,03	0,46–2,30	–0,48	0,62	0,27–1,41	–0,20	0,82	0,31–1,92
Kutseharidus keskhariduse baasil/ keskeriharidus[5]	0,00	1,00	0,42–2,38	0,11	1,12	0,46–2,69	–0,26	0,77	0,60–2,43
Enda avalduse alusel[6]	0,20	1,22	0,65–2,27	0,32	1,38	0,70–2,72	0,19	1,21	0,33–1,09
Eesti keel[7]	1,02**	2,77	1,33–5,78	2,07***	7,92	2,61–24,06	–0,52	0,60	0,74–1,98

	Vajalik mõlemale[1]			Vajalik riigile[1]			Vajalik isiklikuks arenguks[1]		
	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%
Usaldab inimesi	0,20***	1,22	1,11–1,34	0,17***	1,19	1,07–1,32	0,19***	1,21	1,09–1,38
Välismissioonid olulised[8]	1,32***	3,76	2,33–6,06	1,02***	2,77	1,64–4,70	0,19	1,21	0,74–1,98
Kallaletungimisel võimalik kaitsta[9]	1,04***	2,84	1,82–4,44	0,83***	2,28	1,40–3,72	–0,18	0,84	0,48–1,47
Tuli hea meelega[10]	3,05***	21,00	10,61–41,58	1,44***	4,23	1,96–9,14	1,72***	5,59	2,61–12,00
Vabatahtlik[11]	2,44***	11,50	3,41–38,75	0,99	2,69	0,69–10,46	0,39	1,47	0,38–5,75
N	1168								
R^2	0,565								
Üldtest[12]	830,8 (45)***								

Märkus: statistiline olulisus *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Tähistused: B – regressioonikordaja; Exp(B) – šansside suhte kordaja; N – analüüsitavate indiviidide arv; R^2 – Nagelkerke kordaja. [1]taustakategooriaks: ajateenistus ei ole kummalegi vajalik. [3]taustakategooriaks: vanus 23+ [4]taustakategooriaks: elukohaks väiksem küla/talu. [5]taustakategooriaks: haridustasemeks rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD). [6]taustakategooriaks: kutse alusel. [7]taustakategooriaks: põhiliseks koduseks keeleks vene keel. [8]taustakategooriaks: välismissioonidel osalemine ei ole oluline. [9]taustakategooriaks: kallaletungimisel ei ole võimalik Eestit kaitsta. [10]taustakategooriaks: tuli ajateenistusse vastumeelselt. [11]taustakategooriaks: kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis vastaja ei oleks astunud ajateenistusse. [12]hii-ruut-statistik, sulgudes selle vabadusastmete arv.

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Tabel 2. Logistiline regressioonanalüüs ajateenistuse vajalikkuse koondtunnusele pärast SBK-d

	Vajalik mõlemale[1]			Vajalik riigile[1]			Vajalik isiklikuks arenguks[1]		
	B	Exp(B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp(B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp(B)	Usaldus-vahemik, 95%
Vabaliige	–4,10***			–3,56***			–3,61***		
Vanus 17–19[3]	–0,27	0,76	0,33–1,74	–0,21	0,81	0,33–1,98	–0,65	0,52	0,16–1,68
Vanus 20–22[3]	0,02	1,02	0,55–1,91	–0,13	0,88	0,45–1,70	0,11	1,12	0,45–2,78
Elukoht suur linn[4]	–0,10	0,90	0,53–1,55	0,04	1,04	0,59–1,84	0,48	1,61	0,71–3,66
Elukoht maakonnakeskus/ väikelinn[4]	0,05	1,05	0,59–1,88	–0,09	0,91	0,48–1,71	0,28	1,33	0,55–3,20
Elukoht alevik/suurem küla[4]	–0,29	0,75	0,38–1,46	–0,31	0,73	0,35–1,52	–0,06	0,94	0,33–2,70
Põhiharidus/kutseharidus põhihariduse baasil[5]	0,15	1,16	0,53–2,56	–0,54	0,59	0,25–1,38	0,35	1,42	0,41–4,95
Keskharidus[5]	0,38	1,47	0,69–3,12	0,27	1,31	0,60–2,86	0,80	2,22	0,68–7,26
Kutseharidus keskhariduse baasil/ keskeriharidus[5]	0,28	1,32	0,59–2,98	0,12	1,13	0,48–2,66	0,86	2,37	0,69–8,15
Enda avalduse alusel[6]	0,22	1,24	0,72–2,16	0,13	1,14	0,61–2,11	0,62	1,85	0,91–3,79
Eesti keel[7]	0,34	1,41	0,78–2,54	1,43**	4,16	1,76–9,80	–0,30	0,74	0,38–1,44

	Vajalik mõlemale[1]			Vajalik riigile[1]			Vajalik isiklikuks arenguks[1]		
	B	Exp(B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp(B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp(B)	Usaldus-vahemik, 95%
Usaldab inimesi	0,19***	1,21	1,11–1,31	0,06	1,07	0,98–1,16	0,10	1,10	0,99–1,23
Välismissioonid olulised[8]	1,79***	5,99	3,88–9,24	1,43***	4,18	2,60–6,70	0,72*	2,05	1,18–3,55
Kallaletungimisel võimalik kaitsta[9]	0,53*	1,70	1,10–2,61	0,56*	1,75	1,09–2,82	–0,95**	0,39	0,19–0,78
Oskused piisavad[10]	1,59***	4,91	3,24–7,43	0,88***	2,41	1,53–3,80	1,07***	2,92	1,66–5,15
Tuli hea meelega[11]	0,99***	2,70	1,77–4,09	0,31	1,36	0,85–2,18	0,73*	2,06	1,17–3,66
Vabatahtlik[12]	2,39***	10,92	5,64–21,15	0,20	1,22	0,53–2,81	1,21**	3,34	1,42–7,85
N	1240								
R^2	0,540								
Üldtest[13]	825,3 (48)***								

Märkus: statistiline olulisus *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

Tähistused: B – regressioonikordaja; Exp(B) – šansside suhte kordaja; N – analüüsitavate indiviidide arv; R^2 – Nagelkerke kordaja. [1]taustakategooriaks: ajateenistus ei ole kummalegi vajalik. [3]taustakategooriaks: vanus 23+. [4]taustakategooriaks: elukohaks väiksem küla/talu. [5]taustakategooriaks: haridustasemeks rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD). [6]taustakategooriaks: kutse alusel. [7]taustakategooriaks: põhiliseks koduseks keeleks vene keel. [8]taustakategooriaks: välismissioonidel osalemine ei ole oluline. [9]taustakategooriaks: kallaletungimisel ei ole võimalik Eestit kaitsta. [10]taustakategooriaks: oskused ei oleks kallaletungi korral piisavad. [11]taustakategooriaks: tuli ajateenistusse vastumeelselt. [12]taustakategooriaks: kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis vastaja ei oleks astunud ajateenistusse. [13]hii-ruut-statistik, sulgudes selle vabadusastmete arv.

Andmed: ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Hoiakute regressiooniosas on ka selle mudeli puhul kõik viis tunnust ja lisaks hoiakuline tunnus „oskuste piisavus" statistiliselt olulised prognoosivad tunnused (tabel 2). Esimesena on vaatluse alla võetud „vajalik mõlemale" kategooria. Esmalt saab välja tuua, et mida rohkem leiab ajateenija, et teisi inimesi saab usaldada, seda suurem on tõenäosus, et tema hinnangul on ajateenistus vajalik nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt (mitte, et tema hinnangul ei ole ajateenistus kummagi seisukohalt vajalik). Kõige paremaks prognoosivaks tunnuseks selle kategooria puhul on „kui oleks vabatahtlik, kas oleks tulnud", mis näitab seda, et kui ajateenija oleks teenistusse astunud ka siis, kui see ei oleks kohustuslik, vaid vabatahtlik, on tema hinnangul 10,9 korda suurem tõenäosus, et ajateenistus on vajalik nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt (mitte, et ajateenistus ei ole kummagi seisukohalt vajalik). Sama kehtib ka nende puhul, kelle hinnangul on välismissioonid olulised (6 korda suurem tõenäosus), kelle arvates on tema oskused kallaletungi korral piisavad (4,9 korda suurem tõenäosus), kes tuli hea meelega aega teenima (2,7 korda suurem tõenäosus) ja kelle hinnangul on kallaletungi korral võimalik Eesti riiki kaitsta (1,7 korda suurem tõenäosus).

Järgmisena on kirjeldatud tegureid, mis prognoosivad selle tõenäosust, kas vastanu hindab ajateenistuse vajaliku olevat just riigi julgeoleku seisukohalt (tabel 2). Välja saab tuua, et kui ajateenija leiab, et välismissioonidel osalemine on oluline, siis eksisteerib 4,2 korda suurem tõenäosus, et tema hinnangul on ajateenistus vajalik just riigi julgeoleku seisukohalt (mitte et tema hinnangul ei ole ajateenistus ei riigi julgeoleku ega ka isikliku arengu seisukohalt vajalik). Sama kehtib ka nende puhul, kelle arvates on tema oskused kallaletungi korral piisavad (2,4 korda suurem tõenäosus) ning kelle arvates on võõrriigi relvastatud kallaletungi korral võimalik Eestit kaitsta (1,8 korda suurem tõenäosus).

Statistiliselt olulisi prognoositegureid on kategoorias „vajalik isikliku arengu" viis (tabel 2). Nende puhul, kes tuleksid aega teenima ka siis, kui ajateenistus oleks vabatahtlik, on 3,3 korda suurem tõenäosus, et nende hinnangul on ajateenistus vajalik isikliku arengu seisukohalt (mitte, et ajateenistus ei ole ei riigi ega ka isikliku arengu seisukohalt vajalik). Sama kehtib nende ajateenijate puhul, kelle hinnangul nende oskused on kallaletungi korral piisavad (2,9 korda suurem tõenäosus), kelle arvates on välismissioonidel osalemine oluline (2,1 korda suurem tõenäosus) ja kes tulid hea meelega aega teenima (samuti 2,1 korda suurem tõenäosus). Huvitav on siinkohal analüüsitulemus, mis näitab, et nende ajateenijate arvates, kelle hinnangul ei ole Eestit võimalik võõrriigi kallaletungi korral kaitsta, on suurem võimalus, et nende hinnangul on ajateenistus vajalik just isikliku arengu seisukohalt.

4.2. Ajateenistuse vajalikkuse hinnangu muutus teenistuse jooksul

Teenistuse jooksul jäid oma positiivsele hinnangule ajateenistuse vajalikkuse osas kindlaks pooled (N = 650) ajateenijad (peavad ajateenistust vajalikuks nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d) ja 15%-l (N = 189) oli nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d arvamus, et ajateenistus on ebavajalik. Neid, kelle jaoks arusaamine ajateenistuse vajalikkusest paranes, on kokku 176 (14%). Kümnendik (N = 131) ajateenijatest pooldab ajateenistust mõnevõrra – pärast SBK-d hindasid nad ajateenistuse vajalikuks kas riigi julgeoleku või isikliku arengu seisukohalt (varem leidsid, et ajateenistus on nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt vajalik või otsustasid ajateenistuse vajalikkuses ümber, leides ajateenistuse alguses, et ajateenistus on vajalik isikliku arengu seisukohalt ja pärast SBK-d, et ajateenistus on vajalik riigi julgeoleku seisukohalt või vastupidi). Veidi enam kui kümnendiku (12%, N = 153) vastanute hinnangud ajateenistuse vajalikkusele halvenesid ehk nad leidsid pärast SBK-d, et ajateenistus ei ole ei riigi julgeoleku ega ka mitte isikliku arengu seisukohalt vajalik. Selle põhjal saab väita, et selgelt joonistub välja viis gruppi: 1) püsivalt vajalikuks pidajad; 2) vajalikkus paraneb; 3) mõnevõrra pooldajad; 4) vajalikkus halveneb; 5) püsivalt ebavajalikuks pidajad, mida on kirjeldatud ka käesoleva artikli andmeid silmas pidades.

Järgnevalt on kirjeldatud eeltoodud viie grupi sotsiaaldemograafilisi näitajaid. Esmalt olgu tähelepanu juhitud, et soolises jaotuses jäid kõik analüüsis osalevad naisajateenijad (13) oma positiivsele hinnangule kindlaks ehk nad kuuluvad gruppi „püsivalt vajalik". Joonisel 2 on näha vajalikkuse muutuse tunnuse viis gruppi sotsiaaldemograafiliste tunnuste kaupa ja saab esile tuua, et erinevused on statistiliselt olulise tähtsusega ainult vanuse, põhilise koduse keele ja selle tunnuse põhjal, mis näitab, kas ajateenija tuli aega teenima enda avalduse või kutse alusel. Minnes esmalt vanuse tunnuse juurde, on näha, et kolmest vanusrühmast eristub kõige enam noorim (17–19-aastased), kus on teiste vanusrühmadega võrreldes proportsionaalselt kõige rohkem neid, kelle hinnangul on ajateenistus vajalik nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK läbimist ning kõige vähem neid, kelle hinnangul ei ole ajateenistus vajalik ei ajateenistuse alguses ega ka pärast SBK läbimist. Kaks vanemat vanuserühma (20–22-aastased ja 23+) on omavahel väga sarnased ja nende seas on võrreldes noorematega rohkem neid, kes arvavad püsivalt teenistuse jooksul, et ajateenistus on ebavajalik, ja vähem neid, kelle hinnangul on ajateenistus püsivalt vajalik. Samas on kahes vanemas vanuserühmas kõige nooremaga võrreldes mõnevõrra rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele

paranes. Erinevused vanusgruppide vahel on statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 47{,}0$, df = 8, $p < 0{,}001$).

Järgnevalt on kirjeldatud vajalikkuse muutuse tunnuse viit gruppi elukohta arvestades. Erinevused viie grupi vahel elukohta arvestades ei ole suured ega ka mitte statistiliselt olulised ($\chi^2 = 19{,}4$, df = 12, $p = 0{,}079$). Võrreldes „vajalikkuse muutuse" gruppide jaotuvust nelja elukoha tüübi järgi, on näha, et proportsionaalselt on neid, kes jäid kindlaks hinnangule, et ajateenistus on vajalik, nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d, kõige rohkem pärit väiksemast külast või talust. Proportsionaalselt on kõige vähem neid, kes ajateenistust püsivalt vajalikuks hindasid, pärit suurest linnast. Kõrvutades elukohagruppe omavahel, on näha, et suurtest linnadest pärit ajateenijate hulgas on kõige rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele teenistuse jooksul paranes (15%) ja selles grupis on umbes samapalju ka neid (18%), kelle hinnangul on ajateenistus nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d mittevajalik. Samuti on jooniselt 2 näha, et „mõnevõrra pooldajad" ja „vajalikkus halveneb" rühmad on kõigis elukohagruppides enam-vähem sama suurusega.

Samuti on teineteisega suhteliselt sarnased vajalikkuse muutuse tunnuse grupid haridustasemeti (joonis 2) ning erinevused haridustaseme gruppide vahel ei ole statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 20{,}4$, df = 12 $p = 0{,}059$). Proportsionaalselt on kõige rohkem neid, kes hindasid ajateenistuse teenistuse jooksul püsivalt vajalikuks, keskharidusega, ja neid, kes hindasid püsivalt ebavajalikuks, kõrgharidusega. Põhiharidust või kutseharidust (põhihariduse baasil) omavate ajateenijate hulgas on võrdluses teiste haridustasemetega kõige rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul paranes. Samuti on nende hulgas kõige rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele teenistuse jooksul halvenes. Saab väita, mingit üldist tendentsi haridustasemeti välja tuua ei saa.

Järgnevalt on vaatluse all viis vajalikkuse muutuse tunnuse gruppi vastanu kodust keelt arvestades (joonis 2). Erinevused on selgelt näha ja statistiliselt olulised ($\chi^2 = 73{,}2$, df = 4, $p < 0{,}001$). Esiteks on näha, et venekeelsetest kodudest pärit ajateenijate hulgas on 25% vähem neid, kelle hinnangul on ajateenistus püsivalt teenistuse jooksul vajalik ja peaaegu samapalju (21%) rohkem neid, kelle hinnangul on ajateenistus nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d ebavajalik. Samuti on vene keelt koduse keelena kõnelevate ajateenijate seas 6% rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele teenistuse jooksul halvenes. Neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul paranes, on mõlemas keelegrupis enam-vähem võrdselt.

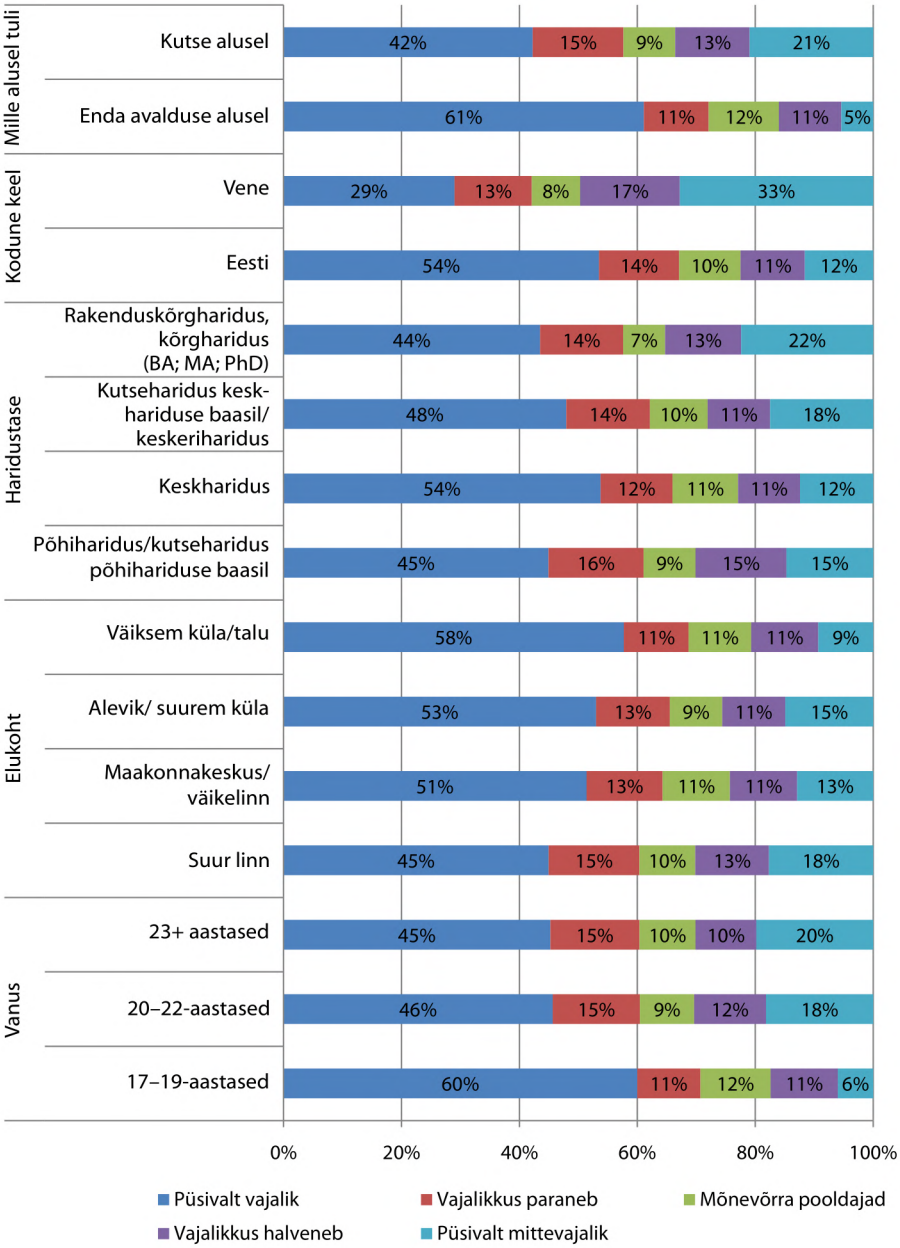

Joonis 2. Vajalikkuse muutuse tunnuse jaotus sotsiaaldemograafiliste tunnuste kaupa (%)

Märkus: N = 1299. Püsivalt vajalik N = 650, vajalikkus paraneb N = 176, mõnevõrra pooldajad N = 131, vajalikkus halveneb N = 153, püsivalt mittevajalik N = 189; 17–19-aastased N = 402, 20–22aaastased N = 771, 23+ N = 126, $\chi^2 = 47{,}0$ (df = 8, $p < 0{,}001$), Crameri V 0,134 ($p < 0{,}001$); suur linn N = 560, maakonnakeeskus/väike linn N = 325, alevik/suurem küla N = 168, väiksem küla N = 246, $\chi^2 = 19{,}4$ (df = 12, p = 0,079), Crameri V = 0,071 (p = 0,079); põhiharidus / kutseharidus põhihariduse baasil N = 285, keskharidus N = 683, kutseharidus keskhariduse baasil / keskeriharidus N = 246, rakenduskõrgharidus, kõrgharidus (BA, MA, PhD) N = 85, $\chi^2 = 20{,}4$ (df =12, p = 0,059), Crameri V = 0,072 (p = 0,059); eesti keel N = 1116, vene keel N = 183, $\chi^2 = 73{,}2$ (df = 4, $p < 0{,}001$), Crameri V = 0,237 ($p < 0{,}001$); omal algatusel N = 537, kutsega N = 762, $\chi^2 = 83{,}5$ (df = 4, $p < 0{,}001$), Crameri V = 0,254 ($p < 0{,}001$).
Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Samuti on joonisel 2 välja toodud vajalikkuse muutuse tunnuse jaotus selle alusel, kas ajateenija tuli teenistusse enda avalduse või kutse alusel. Kutsega tulnute seas on 16% rohkem neid, kelle hinnangul on ajateenistus nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK lõppu ebavajalik ning 19% vähem neid, kelle hinnangul on ajateenistus nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d vajalik.

Samas on näha, et kutsega tulnute seas on natuke rohkem (4%) neid ajateenijaid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul paranes. Kutse alusel tulnute seas oli ajateenistuse alguses peaaegu viiendiku võrra rohkem neid ajateenijaid, kes leidsid, et ajateenistus ei ole kummagi aspekti puhul vajalik, mistõttu on suurem hoiaku positiivseks muutnute protsent igati loogiline. Erinevused kahe grupi vahel on statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 83{,}5$, df = 4, $p < 0{,}001$).

Eelnevalt kirjeldatu põhjal saab väita, et kodune keel, vanus ja see, kas teenistusse astuti enda avalduse või kutse alusel, võivad mõnevõrra mõju avaldada sellele, kas ajateenija muudab oma hoiakut teenistuse vajalikkuse kohta ajateenistuse jooksul või mitte. Kõige selgemaid erinevusi on näha eelkõige vastanu kodust keelt ja teenistusse tulekut enda avalduse või kutse alusel arvestades. Kahjuks ei saa vanust, haridustaset ja elukoha silmas pidades mingeid üldisemaid tendentse välja tuua, mis suunas ning kas üldse mingi teatud sotsiaalne grupp oma hinnanguid muudab. Järgnevalt on vaadeldud, kuidas jaotuvad viis vajalikkuse muutuse tunnuse gruppi hoiakuliste tunnuste kaupa.

Usalduse küsimuse puhul saab öelda, et keskmiselt kõige rohkem (M = 6,28, sd = 2,3) peavad inimesi usaldusväärseteks need ajateenijad, kes kuuluvad gruppi „vajalikkus paraneb". Seejärel „püsivalt vajalik" (M = 6,23, sd = 2,4), „mõnevõrra pooldajad" (keskmine 5,95, sd = 2,4), „vajalikkus halveneb" (M = 5,37, sd = 2,6) ning kõige vähem teisi usaldavad inimesed on need, kelle hinnangul on ajateenistus mittevajalik nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d (M = 4,54, sd = 2,6; lisa 1, lisatabel 4). On näha, et oma hinnangut parandanud või püsivalt ajateenistust vajalikuks pidanud ajateenijad usaldavad üldiselt rohkem inimesi kui need, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta halveneb või kes arvavad püsivalt, et ajateenistus on ebavajalik. Erinevused gruppide vahel on statistiliselt olulise tähtsusega (F-statistik = 21,2, df = 4, $p < 0{,}001$).

Joonisel 3 on esile toodud vajalikkuse muutuse tunnuse jaotus hoiakuliste tegurite kaupa. Minnes esmalt tunnuse „välismissioonide olulisus" juurde, on selgelt näha, et nende hulgas, kelle hinnangul ei ole välismissioonidel osalemine oluline, on ka võrreldes positiivselt meelestatutega rohkem neid, kelle

hinnang ajateenistuse vajalikkusele on teenistuse jooksul halvenenud või püsinud teenistuse jooksul püsivalt „mittevajaliku" tasemel. Samas välismissioonide puhul on positiivselt meelestatute hulgas jällegi proportsionaalselt rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul paranes või kelle hinnangul on ajateenistus vajalik olnud nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d. Erinevused rühmade vahel on statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 303{,}3$, df = 4, $p < 0{,}001$).

Minnes edasi järgmise hoiakulise tunnuse, „kallaletungimisel võimalik kaitsta" juurde (joonis 3), on näha, et üldjoontes kehtivad siin samad tendentsid, mis eelevagi tunnuse juures, kuid on märgata, et nt grupi „vajalikkus kasvab" puhul ei ole vahe kirjeldatava tunnuse puhul positiivselt ja negatiivselt meelestatute vahel nii suur kui eelnevalt. Üldiselt saab väita, et selle hoiakulise tunnuse suhtes positiivselt meelestatute hulgas on rohkem neid, kelle hinnangul on ajateenistus vajalik nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d. Nende hulgas, kelle hinnangul ei ole kallaletungi korral võimalik Eestit kaitsta, on rohkem neid, kelle hinnangul on ajateenistus püsivalt teenistuse jooksul ebavajalik. Erinevused gruppide vahel on statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 181{,}3$, df = 4, $p < 0{,}001$).

Järgnevalt on kirjeldatud gruppide jaotust tunnust „kas oskused oleks piisavad" arvestades, kus on samuti üldjoontes näha samu tendentse nagu eelneva kahe tunnuse puhul (joonis 3). Nende hulgas, kes usuvad, et nende võimed ja oskused ei ole piisavad kaitsetegevuses osalemiseks, on rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta halveneb teenistuse jooksul, võrreldes nendega, kes leiavad, et nende oskused ja võimed on kaitsetegevuses osalemiseks piisavad. Suur vahe (34%) on ka nende hulgas, kelle hinnangul on ajateenistus vajalik nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d – selliseid ajateenijaid on rohkem nende hulgas, kelle arvates on nende oskused ja võimed piisavad, et osaleda kaitsetegevuses. Nende hulgas, kelle arvates ei ole nende oskused piisavad, on rohkem neid, kelle hinnangul pole ajateenistus vajalik. Erinevused rühmade vahel on statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 225{,}7$, df = 4, $p < 0{,}001$).

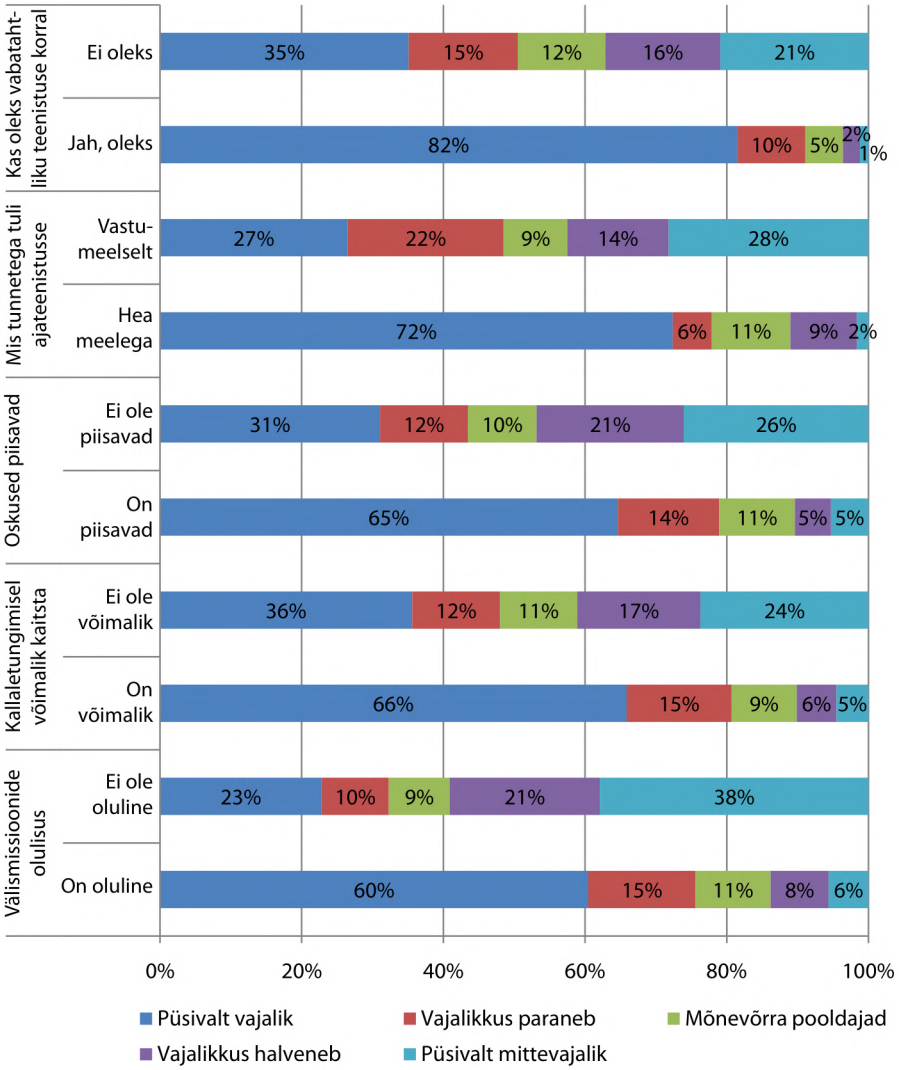

Joonis 3. Vajalikkuse muutuse tunnuse jaotus hoiakuliste tunnuste kaupa (%)

Märkus: N = 1299. Püsivalt vajalik N = 650, vajalikkus paraneb N = 176, mõnevõrra pooldajad N = 131, vajalikkus halveneb N = 153, püsivalt mittevajalik N = 189; välismissioonid on olulised N = 940, ei ole olulised N = 359, $\chi^2 = 303{,}3$ (df = 4, p < 0,001), Crameri V = 0,483 (p < 0,000); võimalik kaitsta N = 620, ei ole võimalik kaitsta N = 679, $\chi^2 = 181{,}3$ (df = 4, p < 0,001), Crameri V = 0,374 (p < 0,000); oskused oleksid piisavad N = 722, oskused ei oleks piisavad N = 518 (NB! summa N = 1240), $\chi^2 = 225{,}7$ (df = 4, p < 0,001), Crameri V = 0,427 (p < 0,001); hea meelega N = 668, vastumeelselt N = 631, $\chi^2 = 366{,}5$ (df = 4, p < 0,001), Crameri V = 0,531 (p < 0,001); oleks vabatahtlikult tulnud N = 417, ei oleks vabatahtlikult tulnud N = 882, $\chi^2 = 264{,}1$ (df = 4, p < 0,001), Crameri V = 0,451 (p < 0,001).

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Võrreldes omavahel neid, kes tulid ajateenistusse hea meelega ja neid, kes tulid vastumeelselt, on näha selgeid erinevusi, mis on ka statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 366{,}5$, df = 4, $p < 0{,}001$; joonis 3). Positiivselt meelestatute hulgas on võrreldes vastumeelselt tulnutega palju rohkem neid, kelle hinnangul on ajateenistus vajalik nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d. Samas on vastumeelselt tulnute seas rohkem neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta teenistuse jooksul paraneb, mis võib tingitud olla sellest, et vastumeelselt tulnute seas oli ajateenistuse alguses rohkem neid, kelle hinnangul ajateenistus ei olnud vajalik, mistõttu oli vastumeelselt tulnute seas rohkem neid, kelle hinnang paranes. Olulise erinevusena saab esile tuua, et vastumeelselt tulnute seas on 26% rohkem neid, kelle hinnangul ei olnud ajateenistus vajalik ei ajateenistuse alguses ega ka pärast SBK-d.

Järgmisena on kirjeldatud vajalikkuse muutust tunnust „kui ajateenistus oleks vabatahtlik, kas oleks siis tulnud" arvestades (joonis 3). Ka selle tunnuse puhul on erinevused rühmade vahel statistiliselt olulise tähtsusega ($\chi^2 = 264{,}1$, df = 4, $p < 0{,}001$). Samuti on näha, et nende seast, kes oleksid ka vabatahtlikult aega teenima tulnud, hindab 82% ajateenistust vajalikuks nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d. Ka on selle tunnuse puhul näha sama tendents nagu eelneva tunnuse puhul – nende hulgas, kes ei tuleks vabatahtlikult aega teenima on rohkem neid, kes hindavad ajateenistust püsivalt ebavajalikuks ja ka neid, kelle hinnangul ajateenistuse vajalikkus kasvas.

Eelnevast lähtuvalt saab väita, et hoiakulistes tunnustes on vajalikkuse muutuse tunnuse gruppide vahel suuremad erinevused kui sotsiaaldemograafilistes tunnustes. Tulemus annab põhjuse eeldada, et järgnevas regressioonanalüüsis võivad just hoiakulised tunnused olla paremad prognoosijad, kas ajateenijate hoiakud ajateenistuse vajalikkusele muutusid või mitte. Alljärgnevatest tabelitest on võimalik näha logistilise regressioonanalüüsi tulemusi vajalikkuse muutuse tunnust arvestades. Regressioonanalüüs koostati sammude kaupa, st esmalt moodustati mudel sotsiaaldemograafiliste tunnustega (tabel 3.1.) ning seejärel lisati teise sammuna sotsiaaldemograafilistele tunnustele hoiakute tunnused (tabel 3.2.). Mudelites on kasutatud viit sotsiaaldemograafilist tunnust ja koondmudelis lisaks kuut hoiakulist tegurit. Mõlemad regressioonimudelid on tervikuna statistiliselt olulise tähtsusega ja mudelites ei esine multikollineaarsust (standardsed diagnostilised testid). Sotsiaaldemograafiliste tunnustega mudeli Nagelkerke kordaja (R^2) on 0,127, mis näitab mudeli suhteliselt väikest kirjeldusvõimet. Seda näitab ka hii-ruut-statistik, olles vaid 4,1 korda suurem oma vabadusastmete arvust (df = 40). Lisades mudelisse viiele sotsiaaldemograafilisele tunnusele kuus hoiakulist küsimust, suurenes mudeli kirjeldusvõime oluliselt ($\chi^2 = 840{,}8$, df = 64,

$p < 0{,}001$). Samuti suurenes Nagelkerke kordaja (R^2) 0,127-lt 0,526-le, mis näitab mudeli väga head kirjeldusvõimet, mis omakorda näitab seda, et hoiaku püsivus või muutus on tunduvalt paremini kirjeldatav pigem teiste hoiakute kui sotsiaaldemograafiliste tunnuste kaudu.

Mudelites on neli vastuse kategooriat: „püsivalt vajalik", „vajalikkus paraneb", „mõnevõrra pooldajad" ja „vajalikkus halveneb", mida igaühte on võrreldud taustakategooriaga „püsivalt mittevajalik". Võttes vaatluse alla esmalt ainult sotsiaaldemograafiliste tunnustega mudeli (tabel 3.1.), on näha, et statistiliselt olulist mõju omavad kaks tunnust – põhiline kodune keel ning see, kas vastaja asus aega teenima enda avalduse või kutse alusel. Eestikeelsest kodust pärit ajateenijatel on suurem tõenäosus sattuda esimesse kolme kategooriasse ning enda avalduse alusel tulnutel on suurem tõenäosus sattuda pigem nelja vaadeldavasse kategooriasse kui kategooriasse „püsivalt mittevajalik". Enda avalduse alusel tulnutel on 4,2 korda suurem tõenäosus, et nad peavad ajateenistust püsivalt vajalikuks, 3,8 korda suurem tõenäosus, et nad kuuluvad rühma „mõnevõrra pooldajad" ning 2,4 korda suurem tõenäosus, et hinnang ajateenistuse vajalikkusele halveneb või 2,4 korda suurem tõenäosus, et hinnang paraneb (taustakategooriaks „püsivalt mittevajalik"). Eelnevat võib põhjendada sellega, et 90% enda avalduse alusel tulnutest kuuluvad 17–19-aastaste vanusegruppi, mistõttu võivad nad oma nooruse tõttu olla muutusetele vastuvõtlikumad kui vanemad. Põhilisel kodusel keelel on anlüüsitavale tunnusele samalaadne mõju – eesti keelt koduse keelena rääkivatel ajateenijatel on võrreldes venekeelsete ajateenijatega 4,5 korda suurem tõenäosus, et nende hinnangul on ajateenistus vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d. Ka saab eestikeelsetest kodudest pärit ajateenijate kohta öelda, et nende puhul eksisteerib 3,2 korda suurem tõenäosus, et nad kuuluvad gruppi „mõnevõrra pooldajad" ning 3 korda suurem tõenäosus, et hinnang ajateenistuse vajalikkusele paraneb võrreldes nendega, kes hindavad ajateenistust püsivalt ebavajalikuks. Nende puhul, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele on ajateenistuse jooksul halvenenud, ei ole koduse keele tunnusel statistiliselt olulist tähtsust. Seega eesti keelt põhikeelena rääkivate ja enda avalduse alusel tulnud ajateenijate hoiakud on ajateenistuse jooksul muutlikumad.

Minnes edasi koondmudeli juurde (tabel 3.2.), on näha, et sotsiaaldemograafilistest tunnustest on endiselt statistiliselt oluline mõju vaid kahel – kas vastanu tuli aega teenima enda avalduse või kutse alusel ning põhilise koduse keele tunnus, aga seda vähemate kategooriate puhul kui mudelis, kus olid vaid sotsiaaldemograafilised tunnused. Hoiakulistest tunnustest on mõju kuuest viiel. Esmalt saab välja tuua, et eestikeelsetest kodudest pärit

ajateenijatel (võrdluses venekeelsetest kodudest pärit ajateenijatega) on 2,3 korda suurem tõenäosus, et nad leiavad nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d, et ajateenistus on vajalik nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt. Enda avalduse alusel tulnutel on 1,6 korda suurem tõenäosus, et nende hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta muutub mõnevõrra, mis võib tingitud olla sellest, et suurem osa (71%) enda avalduse alusel tulnutest leidis ajateenistuse alguses, et ajateenistus on vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt, mistõttu oli nende seas palju neid, kelle arvamus langes positiivsest mõnevõrra madalamale.

Järgnevalt on vaatluse alla võetud hoiakulised prognoosid kategooriale „püsivalt vajalik". Kõige tugevamat mõju avaldab sellele kategooriale tõsiasi, kas ajateenija tuli hea meelega aega teenima või mitte. Nende puhul, kes tulid hea meelega, on 16,3 korda suurem tõenäosus, et positiivne hinnang ajateenistuse vajalikkusele püsib ajateenistuse vältel, mitte ei pea ajateenistust püsivalt ebavajalikuks. Sama kehtib ka nende puhul, kes hindavad välismissioonidel osalemist oluliseks (7,1 korda suurem tõenäosus) ja kes oleks ajateenistusse tulnud ka siis, kui see oleks vabatahtlik (7,6 korda suurem tõenäosus) ning kes hindavad oma oskusi piisavaks (3 korda suurem tõenäosus). Samuti kehtib tendents – mida rohkem ajateenija usaldab teisi inimesi, seda suurema tõenäosusega püsib tema hoiak teenistuse vajalikkuse kohta kogu teenistuse vältel positiivne.

Vajalikkuse hinnangu kasvu prognoosivad statistiliselt olulise tähtsusega viis hoiakulist tegurit. Esmalt saab välja tuua tendentsi – mida rohkem inimene leiab, et saab teisi usaldada, seda suurem on võimalus, et tema hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta paraneb, kuid seda veidi vähem kui nende puhul, kellel on püsiv hinnang, et ajateenistus on vajalik. Kõige tugevamalt prognoosib ajateenistuse vajalikkuse hinnangu paranemist välismissioonide olulisuse tunnus – kui ajateenija leiab, et välismissioonidel osalemine on oluline, siis on 6,8 korda suurem tõenäosus, et ta hindab pärast SBK-d ajateenistuse vajalikkust rohkem, võrreldes nendega, kelle arvates on ajateenistus püsivalt nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d ebavajalik. Sama kehtib nende puhul, kes oleksid aega teenima tulnud ka siis, kui see oleks vabatahtlik (5,3 korda suurem tõenäosus), nende puhul, kes leiavad, et nende oskused on piisavad (2,9 korda suurem tõenäosus) ning nende puhul, kes tulid hea meelega aega teenima (1,6 korda suurem tõenäosus). Selle kategooria puhul ei mängi tunnus „mis tunnetega tuli" statistiliselt olulist rolli tõenäoliselt seetõttu, et juba ajateenistuse alguses oli üdini positiivne hoiak ehk leiti, et ajateenistus on vajalik nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt (85% ajateenijatest), mistõttu on nende seas ka vähe neid, kelle hinnang ajateenistuse vajalikkusele oleks saanud muutuda veelgi positiivsemaks.

Tabel 3.1. Vajalikkuse muutuse tunnuse logistiline regressioonanalüüs ainult sotsiaaldemograafiliste tunnustega

	Püsivalt vajalik[1]			Vajalikkus paraneb[1]			Mõnevõrra pooldajad[1]			Vajalikkus halveneb[1]		
	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%
Vabaliige	–0,25			–1,44**			–1,79**			–0,87		
Vanus 17–19[3]	0,35	1,43	0,66–3,09	0,27	1,31	0,51–3,33	0,32	1,37	0,50–3,80	0,74	2,10	0,78–5,62
Vanus 20–22[3]	–0,03	0,97	0,57–1,66	0,03	1,03	0,53–2,01	–0,07	0,93	0,43–2,01	0,21	1,24	0,59–2,59
Elukoht suur linn[4]	–0,42	0,66	0,39–1,13	0,12	1,13	0,59–2,19	–0,33	0,72	0,36–1,43	–0,25	0,78	0,40–1,53
Elukoht maakonnakeskus/ väikelinn[4]	–0,26	0,77	0,43–1,39	0,06	1,06	0,51–2,18	–0,11	0,89	0,43–1,88	–0,22	0,80	0,39–1,67
Elukoht alevik/suurem küla[4]	–0,56	0,57	0,30–1,09	–0,35	0,71	0,32–1,59	–0,65	0,52	0,22–1,24	–0,56	0,57	0,25–1,31
Põhiharidus/ kutseharidus põhihariduse baasil[5]	–0,00	1,00	0,50–2,00	0,38	1,46	0,62–3,46	0,25	1,28	0,44–3,75	0,32	1,38	0,57–3,31
Keskharidus[5]	0,04	1,05	0,55–2,00	0,06	1,06	0,47–2,42	0,35	1,43	0,51–3,95	–0,14	0,87	0,37–2,04

	Püsivalt vajalik[1]			Vajalikkus paraneb[1]			Mõnevõrra pooldajad[1]			Vajalikkus halveneb[1]		
	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%
Kutseharidus keskhariduse baasil/ kesk-eriharidus[5]	0,22	1,25	0,62–2,50	0,31	1,37	0,57–3,30	0,48	1,61	0,55–4,74	–0,06	0,94	0,38–2,34
Enda avalduse alusel[6]	1,43***	4,16	2,41–7,19	0,87**	2,39	1,25–4,56	1,33***	3,80	1,92–7,52	0,86**	2,37	1,22–4,61
Eesti keel[7]	1,50***	4,50	2,85–7,10	1,11***	3,04	1,73–5,33	1,17***	3,21	1,66–6,21	0,52	1,67	0,98–2,87
N	1299											
R^2	0,127											
Üldtest[8]	164,4 (40)***											

Märkus: statistiline olulisus *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

Tähistused: B – regressioonikordaja; Exp(B) – šansside suhte kordaja; N – analüüsitavate indiviidide arv; R^2 – Nagelkerke kordaja. [1]– taustakategooriaks: püsivalt mittevajalik. [3]taustakategooriaks: vanus 23+, [4]taustakategooriaks: elukohaks väiksem küla/talu. [5]taustakategooriaks: haridustasemeks rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD). [6]taustakategooriaks: kutse alusel. [7]taustakategooriaks: põhiliseks koduseks keeleks vene keel. [8] hii-ruut-statistik, sulgudes selle vabadusastmete arv.

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Tabel 3.2. Vajalikkuse muutuse tunnuse logistiline regressioonanalüüs koos kaitseväelaste hoiakuliste tunnustega

	Püsivalt vajalik[1]			Vajalikkus paraneb[1]			Mõnevõrra pooldajad[1]			Vajalikkus halveneb[1]		
	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%
Vabaliige	–3,27***			–3,83***			–3,94***			–1,48*		
Vanus 17–19[3]	–0,16	0,86	0,31–2,37	–0,21	0,81	0,27–2,45	–0,11	0,89	0,27–2,91	0,30	1,36	0,45–4,05
Vanus 20–22[3]	0,03	1,03	0,50–2,13	0,12	1,13	0,51–2,49	–0,04	0,96	0,40–2,32	0,14	1,15	0,52–2,57
Elukoht suur linn[4]	–0,41	0,67	0,33–1,34	0,29	1,34	0,62–2,92	–0,40	0,67	0,30–1,49	–0,43	0,65	0,31–1,37
Elukoht maakonnakeskus/ väikelinn[4]	–0,35	0,70	0,33–1,49	0,06	1,06	0,46–2,47	–0,28	0,75	0,32–1,76	–0,43	0,65	0,29–1,45
Elukoht alevik/ suurem küla[4]	–0,82	0,44	0,19–1,02	–0,41	0,67	0,26–1,73	–0,85	0,43	0,16–1,15	–0,78	0,46	0,18–1,14
Põhiharidus/kutseharidus põhihariduse baasil[5]	–0,20	0,82	0,32–2,09	0,35	1,42	0,52–3,93	0,37	1,45	0,43–4,82	0,18	1,20	0,45–3,18
Keskharidus[5]	0,20	1,22	0,51–2,94	0,31	1,36	0,52–3,57	0,56	1,74	0,56–5,48	–0,29	0,75	0,29–1,94
Kutseharidus keskhariduse baasil/ keskeriharidus[5]	0,15	1,16	0,45–3,01	0,47	1,60	0,57–4,51	0,62	1,85	0,55–6,27	–0,14	0,87	0,31–2,42
Enda avalduse alusel[6]	0,59	1,81	0,88–3,74	0,78	2,17	1,00–4,73	0,94*	1,56	1,14–5,75	0,74	2,11	0,99–4,48

	Püsivalt vajalik[1]			Vajalikkus paraneb[1]			Mõnevõrra pooldajad[1]			Vajalikkus halveneb[1]		
	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%	B	Exp (B)	Usaldus-vahemik, 95%
Eesti keel[7]	0,82*	2,27	1,17–4,43	0,17	1,18	0,59–2,36	0,40	1,49	0,67–3,32	0,27	1,31	0,69–2,51
Usaldab inimesi	0,18***	1,19	1,08–1,31	0,22***	1,24	1,12–1,38	0,18**	1,20	1,07–1,34	0,12*	1,13	1,02–1,25
Välismissioonid olulised[8]	1,96***	7,12	4,25–11,91	1,92***	6,83	3,85–12,11	1,72***	5,57	3,01–10,29	0,83**	2,29	1,34–3,90
Kallaletungimisel võimalik kaitsta[9]	0,40	1,49	0,83–2,67	0,44	1,56	0,84–2,90	0,04	1,04	0,53–2,02	–0,07	0,93	0,48–1,83
Oskused piisavad[10]	1,11***	3,03	1,77–5,18	1,06***	2,88	1,61–5,15	1,01***	2,75	1,48–5,11	–0,28	0,76	0,41–1,39
Tuli hea meelega[11]	2,79***	16,29	7,77–34,13	0,47	1,60	0,69–3,72	2,60***	13,40	6,05–29,72	2,35***	10,46	4,89–22,38
Vabatahtlik[12]	2,03***	7,63	2,46–23,66	1,67**	5,31	1,64–17,22	0,35	1,42	0,42–4,84	–0,26	0,77	0,21–2,84
N	1240											
R^2	0,526											
Üldtest[13]	840,8 (64)***											

Märkus: statistiline olulisus *p <0,05; **p< 0,01; ***p < 0,001.

Tähistused: B – regressioonikordaja; Exp(B) – šansside suhte kordaja; N – analüüsitavate indiviidide arv; R^2 – Nagelkerke kordaja. [1] – taustakategooriaks: püsivalt mittevajalik. [3] – taustakategooriaks: vanus 23+, [4] taustakategooriaks: elukohaks väiksem küla/talu. [5] taustakategooriaks: haridustasemeks rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD). [6] – taustakategooriaks: kutse alusel. [7] taustakategooriaks: põhiliseks koduseks keeleks vene keel. [8] taustakategooriaks: välismissioonidel osalemine ei ole oluline. [9] taustakategooriaks: kallaletungimisel ei ole võimalik Eestit kaitsta. [10]taustakategooriaks: oskused ei oleks kallaletungi korral piisavad. [11]taustakategooriaks: tuli ajateenistusse vastumeelselt. [12]– taustakategooriaks: kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis vastaja ei oleks astunud ajateenistusse. [13] hii-ruut-statistik, sulgudes selle vabadusastmete arv.

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Gruppi „mõnevõrra pooldajad" sattumist prognoosivad statistiliselt olulise tähtsusega neli hoiakulist tegurit. Usalduse teguri puhul kehtib sama suundumus – mida rohkem ajateenija leiab, et teisi saab usaldada, muutub tema hinnang ajateenistuse vajalikkusele ainult mõnevõrra ehk ta leiab ka pärast SBK-d, et ajateenistus on kas isikliku arengu või riigi julgeoleku seisukohalt vajalik. Selle kategooria puhul prognoosib kõige paremini oma hinnangut mõnevõrra muutma, ehk olema mõnevõrra pooldajad ajateenistuse vajalikkusele, tunnus „mis tunnetega tuli". Kui vastanu tuli aega teenima hea meelega, siis eksisteerib tema puhul 13,4 korda suurem tõenäosus, et ta muudab ajateenistuse jooksul mõnevõrra oma hinnangut, ehk pooldab ajateenistust mõnevõrra (kas isikliku arengu või riigi julgeoleku vajalikkuse seisukohast). Sama kehtib ka nende puhul, kelle arvates on välismissioonid olulised (5,6 korda suurem tõenäosus) ja nende puhul, kes hindavad oma oskusi kallaletungi korral piisavaks (2,8 korda suurem tõenäosus). Selle kategooria puhul ei ole statistiliselt olulist rolli kahel hoiakulisel tunnusel: „kallaletungimisel võimalik kaitsta" ja „kui ajateenistus oleks vabatahtlik, kas siis tuleks".

Statistiliselt olulisi tegureid, mis prognoosivad seda, et ajateenija hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta halveneb (ehk ta leiab pärast SBK läbimist, et ajateenistus ei ole vajalik ei isikliku arengu ega ka mitte riigi julgeoleku seisukohalt), on kokku kolm. Usalduse tunnuse puhul kehtib sama suundumus nagu kolme eelneva kategooria puhul – mida rohkem ajateenija leiab, et teisi saab usaldada, seda suurem on tõenäosus, et hinnang ajateenistuse vajalikkusele pärast SBK läbimist on halvenenud (võrdluses nendega, kes peavad ajateenistust algusest peale ebavajalikuks nii riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt). Samuti mängivad siin jällegi olulist rolli tunnused välismissioonide olulisuse ning teenistusse hea meelega tuleku kohta. Kui ajateenija leiab, et välismissioonidel osalemine on oluline, on 2,3 korda suurem tõenäosus (palju väiksem kui sama tunnuse teiste kategooriate puhul), et ta hinnang ajateenistuse vajalikkusele teenistuse jooksul halveneb, kui et ta hindab nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d, et ajateenistus on ebavajalik. Sama tendents kehtib ka nende puhul, kes tulevad hea meelega aega teenima (10,5 korda suurem tõenäosus).

Analüüsi põhjal saab kokkuvõtlikult väita, et ajateenistuse vajalikkuse hinnangu muutust või püsivust prognoosivad paremini teised hoiakulised tegurid, mis on analüüsi kaasatud. Hoiakulistest teguritest ei osutunud statistiliselt oluliseks prognoosijaks vaid üks: „võõrriigi relvastatud kallaletungi korral võimalik kaitsta". Statistiliselt oluliseks prognoosijaks on ka vastanu koduse keele tunnus – venekeelsetest kodudest pärit ajateenijatel on suurem risk

jääda teenistuse jooksul püsivalt hinnangu juurde, et ajateenistus ei ole vajalik ei isikliku arengu ega ka riigi julgeoleku seisukohalt. Samuti on statistiliselt oluliseks prognoosivaks teguriks see, kas ajateenija tuli teenistusse enda avalduse või kutse alusel. Analüüsitavatest hoiakulistest teguritest on kõige suurem mõju asjaolul, kas ajateenija tuli hea meelega aega teenima või mitte ning kas välismissioonidel osalemist peetakse oluliseks või mitte.

5. Arutelu

Artiklis analüüsiti ajateenijate hinnanguid ajateenistuse vajalikkusele ja hinnangute muutust teenistuse jooksul. Analüüsist selgus, et suurem osa ajateenijatest leiab, et ajateenistus on kas nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu või ainult riigi julgeoleku või ainult isikliku arengu seisukohalt vajalik (ajateenistuse alguses 80% vastanutest, pärast SBK-d 74% vastanutest). Tulemus kinnitab teadmist, et Eesti ühiskond ja ajateenijad ühe osana sellest on üldiselt ajateenistust pooldavad[103, 104]. Samas kinnitab analüüs ka seda, et ajateenijad ehk need, keda teenistus isiklikult puudutab, ei hinda ajateenistust nii vajalikuks, kui seda teeb ülejäänud ühiskond[105, 106] – 92% avaliku arvamuse ja riigikaitse uuringu küsitlusele vastanutest leiab, et ajateenistus on vajalik[107]. Kinnitust ei saanud aga see, et ajateenistuse jooksul võib hinnang ajateenistuse vajalikkuse kohta paraneda, mida võis eeldada sellest, ajateenistuse läbinud hindasid ajateenistust vajalikumaks kui need, kes ei ole seda läbinud, aga on kutsealused[108]. Samuti saab olulise tulemusena välja tuua selle, et mõlemas küsitlusvoorus leidus suhteliselt palju selliseid (ajateenistuse alguses 21%, pärast SBK-d 26%), kelle hinnangul ei ole ajateenistus vajalik ei Eesti riigi julgeoleku ega ka isikliku arengu seisukohalt. Võrdluseks saab siinkohal välja tuua, et ajateenistust peavad ebavajalikuks kutsealustest 29%, ajateenistuse läbinutest 24%[109] ning kogu elanikkonnast 6% vastanutest[110].

---

[103] **Kivirähk** 2017, lk 42.
[104] **Turu-uuringute AS** 2016.
[105] *Ibid.*, lk 11.
[106] **Kivirähk** 2017, lk 42.
[107] *Ibid.*, lk 42.
[108] **Turu-uuringute AS** 2016, lk 11.
[109] *Ibid.*
[110] **Kivirähk** 2017, lk 42.

Analüüsi põhjal olid ajateenistuse vajalikkuse hinnangutele statistiliselt olulisteks ja kaalukamateks prognoosivateks tunnusteks mõlemas uuringuetapis hoiakulised tegurid (võrreldes sotsiaaldemograafiliste teguritega). Esmalt saab sotsiaaldemograafiliste näitajate puhul esile tuua, et nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK läbimist ei omanud statistiliselt olulist tähtsust prognoosivate tunnustena ajateenistuse vajalikkuse hinnangule sotsiaaldemograafilised tegurid (peale põhilise koduse keele tunnuse). Eelnevast lähtudes saab väita, et ajateenijad on rühmana üsna homogeenne grupp. Huvitava aspektina saab välja tuua, et eestikeelsetest kodudest pärit ajateenijate puhul on mõlema uuringuetapi puhul näha, et nad leiavad ajateenistuse vajaliku olevat just Eesti riigi julgeoleku seisukohalt (peale selle on neil ajateenistuse alguses suurem tõenäosus sattuda ka kategooriasse „vajalik mõlemale"), mis on ootuspärane, et eestikeelsest kodust pärit ajateenija hindab ajateenistust just oma isamaa kaitsmise seisukohalt vajalikuks. Eelnevalt väidetut kinnitavad ka varasemate ajateenistuse vajalikkuse ning riigi turvalisuse kohta käivate uuringute tulemused, kus on välja tulnud, et eestlaste ja venelaste väärtushinnangutes on erinevused[111, 112, 113], sest tegu on teistsuguse kultuurilise tausta, ajaloo ja traditsioonidega[114].

Omapärase tulemusena saab välja tuua selle, et teiste inimeste usaldamise tegur mängis statistiliselt olulist ja tähtsamat rolli ajateenistuse alguses, mitte pärast SBK läbimist, nagu oleks võinud eeldada, et ajateenijate vahel tekib suurem usaldus ja suurem grupitunnetus just aja jooksul ühistegevuses[115, 116, 117, 118]. Teisisõnu mängib selles kontekstis suurem usaldus teiste inimeste vastu rolli just ajateenistuse alguses ja aja jooksul ei oma see enam nii suurt tähtsust, kas teisi usaldatakse või mitte. Samas oli üldistatud usalduse tunnus oluliseks prognoosivaks tunnuseks vajalikkuse muutuse regressioonianalüüsis, kus kehtis suundumus, et mida rohkemaid inimesi üldiselt usaldatakse, seda suurem on võimalus, et ajateenistust hinnatakse vajalikuks

[111] *Ibid.*

[112] **Kasearu** 2017.

[113] **Müürsoo, A**. 2016. Eesti elanikkonna hoiakud riigi turvalisuse kohta Eurobaromeetri 2015. aasta eriuuringu andmetel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

[114] **Tart, I**. 2011. Introduction. Basic Human Values: Social Psychology, Sociology, Culture and the Units of Cultural Communities. – Basic Human Values in Estonia and Baltic Sea Countries. Tart, I. (ed.). Tartu: TÜ kirjastus.

[115] **Bruggeman** 2017.

[116] **Siebold** 2007.

[117] **King** 2006.

[118] **Breidahl *et al***. 018.

kui et hinnatakse ajateenistust ebavajalikuks nii teenistuse alguses kui ka pärast SBK-d. Mida rohkem usaldatakse teisi, seda suurem on võimalus, et minnakse kaasa ka teiste mõtetega ehk muudetakse oma hoiakut kui et omatakse püsivalt hinnangut, et ajateenistus on ebavajalik.

Analüüsist selgus, et ligi 2/3 vastanutest pidas ajateenistust kas püsivalt vajalikuks või ebavajalikuks ning ligi kolmandiku (35%) ajateenijate puhul muutus hinnang ehk seeläbi ka hoiak ajateenistuse vajalikkusele, mis omakorda kinnitab teooriat, et hoiakud võivad muutuda[119, 120, 121, 122, 123, 124]. Hoiakute muutumist võivad põhjustada suured muutused elus[125, 126, 127] ja muutused rollis, mida indiviid ühiskonnas hetkel kannab[128]. Mõlemad on käesoleva artikli puhul hästi jälgitavad – ajateenija kolib pikaks ajaks oma tuttavast kodusest keskkonnast ära, on väeosas olemise ajal väliskeskkonnast justkui välja lülitatud, täiesti eraldi ja esialgu uudses militaarmaailmas, ümbritsetud uuest seltskonnast, mis kõik kokku annavad aluse väärtushinnangute muutuseks. Analüüsi põhjal ei saa aga väita, et väärtused oleksid sotsialiseerunud või et ajateenijatest oleks tekkinud ühtne, teineteist usaldav ja samade väärtushinnangutega grupp. Samuti saab analüüsi põhjal välja tuua, et nende indiviidide hulk, kelle arvates ei ole ajateenistus ei riigi julgeoleku ega ka isikliku arengu seisukohalt vajalik, suureneb võrreldes teiste gruppidega (ajateenistust riigi julgeoleku ja isikliku arengu seisukohalt vajalikuks pidajad ning mõlema seisukohalt vajalikuks pidajad) veidi rohkem (5% võrra). Huvitav on asjaolu (olenemata sellest, et muutused on väikesed), et teenistuse jooksul jõuab suurem osa respondente (2% võrra) teadmiseni, et ajateenistus on just riigi julgeoleku seisukohalt vajalik ning samas väheneb nende indiviidide hulk (4% võrra), kes leiavad, et ajateenistus on isiklikuks arenguks vajalik. See võib tingitud olla sellest, et tänu õppetööle ajateenistuses jõutakse arusaamani, et riigi seisukohalt on ajateenistus oluline, aga isikliku arengu koha pealt pettutakse. Samuti saab siinkohal olulise tulemusena välja tuua,

---

[119] **Bardi, Goodwin** 2011.
[120] **Maio** 2010.
[121] **Schwartz** 2005.
[122] **Bardi *et al.*** 2014.
[123] **Kasearu** 2017.
[124] **Prants** 2013.
[125] **Bardi, Goodwin** 2011.
[126] **Bardi *et al.*** 2014.
[127] **Maio** 2010.
[128] **Schwartz** 2005.

et hinnangute muutusi ja püsivust saab tunduvalt paremini ennustada ja kirjeldada teiste kaitsealaste hoiakute põhjal kui sotsiaaldemograafiliste tegurite kaudu, mida sai eeldada ka varasematele uuringutele toetudes[129, 130]. Olulisteks prognoosivateks teguriteks olid hinnang välismissioonide olulisusele, tunnetus, kas oskused on piisavad kallaletungi korral, kas aega tuldi teenima hea meelega ning kas teenistusse tuldaks ka siis, kui see ei oleks Eesti riigis kohustuslik, vaid vabatahtlik. Üldistatult saab öelda, et kui leitakse, et välismissioonid on olulised, oskused on kallaletungi korral piisavad, aega tuldi teenima hea meelega ja tuldaks ka siis, kui see oleks vabatahtlik, siis on ka suurem võimalus, et teenistuse jooksul puudub püsiv hinnang, et ajateenistus ei ole vajalik ei Eesti riigi julgeoleku ega ka mitte isikliku arengu seisukohalt. Sama saab väita üldise usalduse kohta – mida rohkem üldiselt inimesi usaldatakse, seda suurem on tõenäosus, et teenistuse jooksul ei kujune püsivat hinnangut ajateenistuse ebavajalikkuse kohta.

On teada, et üheks võimalikuks käitumist suunavaks teguriks on hoiakud[131] ja Eesti Kaitseväe seisukohalt on tähtis kujundada ja säilitada positiivseid hoiakuid, et kaitsetegevusse panustajaid oleks rohkem[132]. Seega võiks Eesti Kaitseväe prioriteet olla kaitsealaste hoiakute positiivsemaks muutmine. Selleks, et saavutada parem tulemus väljaõppes – ehk selle artikli kontekstis – saavutada rohkemate indiviidide puhul, et neil oleks ajateenistuse algusest peale ja ka teenistuse jooksul püsiv hinnang, et ajateenistus on vajalik nii Eesti riigi julgeoleku kui ka isikliku arengu seisukohalt (50% vastanutest) või et nende hinnang ajateenistuse vajalikkusele paraneks teenistuse jooksul (14% vastanutest), tuleks tegeleda kolme aspektiga. Esiteks mõjutab ajateenijate hoiakud kogu ühiskond ja seal levivad arusaamad[133]. Seega tuleks tegeleda teavitustööga kogu Eesti ühiskonnas, selgitades näiteks ajateenistuse vajalikkust ja murda negatiivseid müüte. Teise punktina saab välja tuua, et kuna analüüsist selgus, et ei ole ühtegi sotsiaalset gruppi (v.a lõhe eesti- ja venekeelsete vahel), kellega saaks otseselt selles küsimuses „tegeleda", siis tuleks pigem jälgida ja proovida suunata kaitsealaseid hoiakuid, k.a ajateenistuse vajalikkuse mõistmist. Eriti oluline on positiivne hoiak välismissioonide olulisuse küsimuses, tänu millele leitakse, et ajateenistus on pigem vajalik kui ebavajalik. Samuti on Kaitseväe puhul positiivsema

[129] **Kasearu** 2017.
[130] **Sundberg** 2016.
[131] **Ajzen** 1991.
[132] **Narusk** 2010.
[133] **Leander** 2004.

hoiakuga (leiavad, et ajateenistus on vajalik) need indiviidid, kes arvavad, et nende oskused on kallaletungi korral piisaval. Teisisõnu tuleks tegeleda ka ajateenijate vaimsema poolega – süstida neisse eneseusku ja kindlust, et nende oskused on piisavad. Kolmandana saab välja tuua, et püsivalt hindavad ajateenistust vajalikuks need ajateenijad, kes tulevad aega teenima hea meelega, mistõttu tuleks tegeleda positiivsete hoiakute loomise ja kujundamisega juba enne ajateenistusse astumist.

6. Kokkuvõte

Kokkuvõtlikult saab öelda, et ajateenijate hinnangud (ehk seeläbi ka hoiakud) ajateenistuse vajalikkusele võivad teenistuse jooksul muutuda. 2016. aastal aega teenima asunutest ligikaudu kolmandik muutis oma hoiakut ajateenistuse jooksul teenistuse vajalikkuse kohta ning ülejäänud 2/3 jäid ka pärast SBK-d kindlaks oma ajateenistuse alguses antud hinnangule, leides et ajateenistus on vajalik nii isikliku arengu kui ka Eesti riigi julgeoleku seisukohalt või et ajateenistus ei ole kummagi seisukohalt vajalik. Ühtset kindlat tendentsi – kas hoiakuid muudetakse Kaitseväele positiivsemas või negatiivsemas suunas, välja tuua ei saa. Märkimisväärne on siinkohal asjaolu, et mingeid kindlaid sotsiaalseid gruppe, kes oma hoiakuid muudaks, ei õnnestunud välja selgitada. Tõdeda saab vaid seda, et eesti keelt põhilise koduse keelena rääkivate ajateenijate puhul on võrreldes venekeelsetest kodudest pärit ajateenijatega suurem tõenäosus, et nad peavad ajateenistust püsivalt teenistuse jooksul vajalikuks. Samuti saab analüüsi põhjal öelda, et nende puhul, kes astusid ajateenistusse omal algatusel, on suurem võimalus, et nad muudavad oma hoiakud ajateenistuse vajalikkuse kohta vaid mõnevõrra, ehk leiavad pärast SBK lõppu, et ajateenistus on vajalik kas isikliku arengu või Eesti riigi julgeoleku seisukohalt. Analüüsist selgus, et paremini on ajateenistuse vajalikkuse hinnangu muutus seletatav teiste kaitseteemalitse hoiakute kaudu, mis olid ajateenijatel välja kujunenud pärast SBK lõppu. Üldine tendents on, et mida positiivsema hoiakuga ollakse erinevates kaitseteemalistes küsimustes, seda suurem on tõenäosus, et ajateenistust hinnatakse nii ajateenistuse alguses kui ka pärast SBK-d vajalikuks või et hinnang ajateenistuse vajalikkusele paraneb ja vastupidi. Peale selle on oluliseks mõjutajaks asjaolu, kas tuldi hea meelega aega teenima või mitte ja kas tuldaks teenistusse ka siis, kui see ei oleks Eesti Vabariigis kohustuslik, vaid vabatahtlik. Kui ollakse positiivselt meelestatud (tuldi hea meelega ja asutakse aega teenima ka siis, kui see ei oleks kohustuslik), siis hinnatakse ka ajateenistuse vajalikkust positiivsemat ja vastupidi.

Lisad

Lisa 1

Lisatabel 1. Ajateenistuse vajalikkuse muutus

	Kas ajateenistus on vajalik Eesti riigi julgeoleku ja/või isikliku arengu seisukohalt? 2. uuringuetapp					
Kas ajateenistus on vajalik Eesti riigi julgeoleku ja/või isikliku arengu seisukohalt? 1. uuringuetapp		Vajalik mõlemale	Vajalik riigi julgeolekule	Vajalik isikliku arenguks	Pole kummalegi vajalik	Kokku
	Vajalik mõlemale	547	75	37	69	728
	Vajalik riigi julgeolekule	52	73	6	33	164
	Vajalik isiklikuks arenguks	47	13	30	51	141
	Pole kummalegi vajalik	32	31	14	189	266
	Kokku	678	192	87	342	1299

Märkus: Kollasega – „püsivalt vajalik"; rohelisega– „vajalikkus paraneb"; lillaga – „mõnevõrra pooldajad"; punasega – „vajalikkus halveneb"; sinisega – „püsivalt mittevajalik".

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Lisatabel 2. Kirjeldav statistika I etapi põhitunnusele „Kas peate ajateenistust vajalikuks isikliku arengu ja/või Eesti riigi julgeoleku jaoks?"

		I etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõlemale**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kummalegi vajalik**	**Kokku**
Vastaja vanus	17–19a	281 69,9%	45 11,2%	42 10,4%	34 8,5%	402 100%
	20–22a	388 50,3%	99 12,8%	87 11,3%	197 25,6%	771 100%
	23+a	59 46,8%	20 15,9%	12 9,5%	35 27,8%	126 100%
	Kokku	728 56%	164 12,6%	141 10,9%	266 20,5%	1299 100%
	χ^2	63,7 (df = 6)				
	Crameri V	0,157				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Põhiline kodune keel	Eesti	664 59,5%	160 14,3%	98 8,8%	194 17,4%	1116 100%
	Vene	64 35%	4 2,2%	43 23,5%	72 39,3%	183 100%
	Kokku	728 56%	164 12,6%	141 10,9%	266 20,5%	1299 100%
	χ^2	103,7 (df = 3)				
	Crameri V	0,282				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Vastaja elukoht	Suur linn (Tln, Trt, Nrv)	270 48,2%	80 14,3%	76 13,6%	134 23,9%	560 100%
	Maakonnakeskus/väikelinn/alev	200 61,5%	36 11,1%	30 9,2%	59 18,2%	325 100%
	Alevik/suurem küla	101 60,1%	18 10,7%	14 8,3%	35 20,8%	168 100%
	Väiksem küla/talu	157 63,8%	30 12,2%	21 8,5%	38 15,4%	1299 100%
	Kokku	728 56%	164 12,6%	141 10,9%	266 20,5%	1299 100%
	χ^2	27,4 (df = 9)				
	Crameri V	0,084				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				

		I etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõle-male**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kumma-legi vajalik**	**Kokku**
Haridustase	Põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil	161 56,5%	26 9,1%	34 11,9%	64 22,5%	285 100%
	Keskharidus	409 59,9%	84 12,3%	69 10,1%	121 17,7%	683 100%
	Kutseharidus keskhariduse baasil/keskeriharidus	125 50,8%	37 15%	26 10,6%	58 23,6%	246 100%
	Rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD)	33 38,8%	17 20%	12 14,1%	23 27,1%	85 100%
	Kokku	728 56%	164 12,6%	141 10,9%	266 20,5%	1299 100%
	χ^2	22,7 (df = 9)				
	Crameri V	0,076				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,01$				
Mille alusel astus ajateenistusse	Omal algatusel	382 71,1%	57 10,6%	51 9,5%	47 8,8%	537 100%
	Kutse alusel	346 45,4%	107 14%	90 11,8%	219 28,7%	762 100%
	Kokku	728 56%	164 12,6%	141 10,9%	266 20,5%	1299 100%
	χ^2	103,2 (df = 3)				
	Crameri V	0,282				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Kui oleks vabatahtlik, kas oleks astunud	Jah	366 92,9%	13 3,3%	11 2,8%	4 1%	394 100%
	Ei	313 37,5%	144 17,3%	124 14,9%	253 30,3%	834 100%
	Kokku	679 55,3%	157 12,8%	135 11%	257 20,9%	1228 100%
	χ^2	334,6 (df = 3)				
	Crameri V	0,522				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,000$				

		I etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõle-male**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kumma-legi vajalik**	**Kokku**
Mis tunnetega tuli	Hea meelega	566 84,7%	44 6,6%	42 6,3%	16 2,4%	668 100%
	Vastumeelselt	162 25,7%	120 19%	99 15,7%	250 39,6%	631 100%
	Kokku	728 56%	164 12,6%	141 10,9%	266 20,5%	1299 100%
	χ^2	487,7 (df = 3)				
	Crameri V	0,613				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,000$				
Osalemine välismissioonidel	Oluline	627 66,5%	129 13,7%	69 7,3%	118 12,5%	943 100%
	Ei ole oluline	99 28,4%	33 9,5%	70 20,1%	147 42,1%	349 100%
	Kokku	726 56,2%	162 12,5%	139 10,8%	265 20,5%	1292 100%
	χ^2	216,8 (df = 3)				
	Crameri V	0,410				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Kallaletungimisel võimalik kaitsta	Jah	464 73,8%	80 12,7%	29 4,6%	56 8,9%	629 100%
	Ei	237 38,7%	78 12,7%	107 17,5%	190 31%	612 100%
	Kokku	701 56,5%	158 12,7%	136 11%	246 19,8%	1241 100%
	χ^2	191,1 (df = 3)				
	Crameri V	0,392				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Usaldab ini-mesi	N M	728 6,36	164 6,28	141 5,99	266 5,01	1299 6,03
	F-statistik	22,4 (df = 3)				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				

Märkus: N – indiviidide arv, M – keskmine.

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Lisatabel 3. Kirjeldav statistika II etapi põhitunnusele „Kas peate ajateenistust vajalikuks isikliku arengu ja/või Eesti riigi julgeoleku jaoks?"

		II etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõle-male**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kumma-legi vajalik**	**Kokku**
Vastaja vanus	17–19a	253 62,9%	57 14,2%	22 5,5%	70 17,4%	402 100%
	20–22a	368 47,7%	111 14,4%	58 7,5%	234 30,4%	771 100%
	23+	57 45,2%	24 19%	7 5,6%	38 30,2%	126 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	34,2 (df = 6)				
	Crameri V	0,115				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Põhiline kodune keel	Eesti	617 55,3%	185 16,6%	63 5,6%	251 22,5%	1116 100%
	Vene	61 33,3%	7 3,8%	24 13,1%	91 49,7%	183 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	89,2 (df = 3)				
	Crameri V	0,262				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Vastaja elukoht	Suur linn (Tln, Trt, Nrv)	257 45,9%	87 15,5%	47 8,4%	169 30,2%	560 100%
	Maakonnakeskus/väikelinn/alev	181 55,7%	43 13,2%	22 6,8%	79 24,3%	325 100%
	Alevik/suurem küla	94 56%	23 13,7%	8 4,8%	43 25,6%	168 100%

		II etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõle-male**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kumma-legi vajalik**	**Kokku**
Vastaja elukoht	Väiksem küla/talu	146 59,3%	39 15,9%	10 4,1%	51 20,7%	246 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	21,5 (df = 9)				
	Crameri V	0,074				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,05$				
Haridustase	Põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil	155 54,4%	27 9,5%	17 6%	86 30,2%	285 100%
	Keskharidus	367 53,7%	114 16,7%	45 6,6%	157 23%	683 100%
	Kutseharidus keskhariduse baasil/keskeriharidus	122 49,6%	34 13,8%	21 8,5%	69 28%	246 100%
	Rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD)	34 40%	17 10%	4 4,7%	30 35,3%	85 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	21,5 (df = 9)				
	Crameri V	0,074				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,05$				
Mille alusel astus ajateenistusse	Omal algatusel	345 64,2%	69 12,8%	37 6,9%	86 16%	537 100%
	Kutse alusel	333 43,7%	123 16,1%	50 6,6%	256 33,6%	762 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	64,8 (df = 3)				
	Crameri V	0,223				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				

		II etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõle-male**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kumma-legi vajalik**	**Kokku**
Kui oleks vabatahtlik, kas oleks astunud	Jah	371 89%	15 3,6%	16 3,8%	15 3,6%	417 100%
	Ei	307 34,8%	177 20,1%	71 8%	327 37,1%	882 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	339,1 (df = 3)				
	Crameri V	0,511				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Mis tunnetega tuli	Hea meelega	485 72,6%	69 10,3%	40 6%	74 11,1%	668 100%
	Vastumeelselt	193 30,6%	123 19,5%	47 7,4%	268 42,5%	631 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	150,7 (df = 3)				
	Crameri V	0,439				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				
Osalemine välismissioonidel	Oluline	604 64,3%	157 16,7%	49 5,2%	130 13,8%	940 100%
	Ei ole oluline	74 20,6%	35 9,7%	38 10,6%	212 59,1%	359 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	316,3 (df = 3)				
	Crameri V	0,493				
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$				

		II etapi põhitunnus				
		N/%				
Tunnus	**Väärtused/ vastusevariandid**	**Vajalik mõle-male**	**Vajalik riigile**	**Vajalik isiklikuks arenguks**	**Pole kumma-legi vajalik**	**Kokku**
Kallaletungimisel võimalik kaitsta	Jah	444 71,6%	97 15,6%	16 2,6%	63 10,2%	620 100%
	Ei	234 34,5%	95 14%	71 10,5%	279 41,1%	679 100%
	Kokku	678 52,2%	192 14,8%	87 6,7%	342 26,3%	1299 100%
	χ^2	234,1 (df = 3)				
	Crameri V	0,424				
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001				
Oskused piisavad	Jah	506 70,1%	104 14,4%	37 5,1%	75 10,4%	722 100%
	Ei	144 27,8%	85 16,4%	46 8,9%	243 46,9%	518 100%
	Kokku	650 52,4%	189 15,2%	83 6,7%	318 25,6%	1240 100%
	χ^2	266,9 (df = 3)				
	Crameri V	0,464				
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001				
Usaldab inimesi	N M	678 6,42	192 5,77	87 5,51	342 4,91	1299 5,86
	F-statistik	31,0 (df = 3)				
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001				

Märkus: N – indiviidide arv, M – keskmine.

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Lisatabel 4. Kirjeldav statistika vajalikkuse muutuse tunnusele

Tunnus	Vajalikkuse muutus						
	N/%						
	Väärtused/ vastusevariandid	**Püsivalt vajalik**	**Vajalikkus paraneb**	**Mõnevõrra pooldajad**	**Vajalikkus halveneb**	**Püsivalt mitte-vajalik**	**Kokku**
Vastaja vanus	17–19	241 60%	43 10,7%	48 11,9%	46 11,4%	24 6%	402 100%
	20–22	352 45,7%	114 14,8%	71 9,2%	94 12,2%	140 18,2%	771 100%
	23+	57 45,2%	19 15,1%	12 9,5%	13 10,3%	25 19,8%	126 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	47,0 (df = 8)					
	Crameri V	0,134					
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$					
Põhiline kodune keel	Eesti	597 53,5%	152 13,6%	116 10,4%	122 10,9%	129 11,6%	1116 100%
	Vene	53 29%	24 13,1%	15 8,2%	31 16,9%	60 32,8%	183 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	73,2 (df = 4)					
	Crameri V	0,237					
	Olulisuse tõenäosus	$p < 0,001$					
Vastaja elukoht	Suur linn (Tln, Trt, Nrv)	252 45%	86 15,4%	53 9,5%	70 12,5%	99 17,7%	560 100%
	Maakonnakeskus/ väikelinn/alev	167 51,4%	42 12,9%	37 11,4%	37 11,4%	42 12,9%	325 100%
	Alevik/suurem küla	89 53%	21 12,5%	15 8,9%	18 10,7%	25 14,9%	168 100%
	Väiksem küla/talu	142 57,7%	27 11%	26 10,6%	28 11,4%	23 9,3%	246 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	19,4 (df = 12)					
	Crameri V	0,071					
	Olulisuse tõenäosus	$p = 0,079$					

Haridustase	Põhiharidus või kutse-haridus põhihariduse baasil	128 44,9%	46 16,1%	25 8,8%	44 15,4%	42 14,7%	285 100%
	Keskharidus	367 53,7%	83 12,2%	76 11,1%	72 10,5%	85 12,4%	683 100%
	Kutseharidus keskhariduse baasil/keskeriharidus	118 48%	35 14,2%	24 9,8%	26 10,6%	43 17,5%	246 100%
	Rakenduskõrgharidus või kõrgharidus (BA, MA, PhD)	37 43,5%	12 14,1%	6 7,1%	11 12,9%	19 22,4%	85 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	20,4 (df = 12)					
	Crameri V	0,072					
	Olulisuse tõenäosus	p = 0,059					
Mille alusel astus ajateenistusse	Omaalgatuslikult	328 61,1%	59 11%	64 11,9%	57 10,6%	29 5,4%	537 100%
	Kutse alusel	322 42,3%	117 15,4%	67 8,8%	96 12,6%	160 21%	762 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	83,5 (df = 4)					
	Crameri V	0,254					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					
Mis tunnetega tuli	Hea meelega	483 72,3%	37 5,5%	74 11,1%	63 9,4%	11 1,6%	668 100%
	Vastumeelselt	167 26,5%	139 22%	57 9%	90 14,3%	178 28,2%	631 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	366,5 (df = 4)					
	Crameri V	0,531					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					
Kui oleks vabatahtlik, kas oleks astunud	Jah	340 81,5%	40 9,6%	22 5,3%	10 2,4%	5 1,2%	417 100%
	Ei	310 35,1%	136 15,4%	109 12,4%	143 16,2%	184 20,9%	882 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	264,1 (df = 4)					
	Crameri V	0,451					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					

Tunnus	Vajalikkuse muutus						
	N/%						
	Väärtused/ vastusevariandid	Püsivalt vajalik	Vajalikkus paraneb	Mõnevõrra pooldajad	Vajalikkus halveneb	Püsivalt mitte-vajalik	Kokku
Osalemine välismissioonidel	Oluline	568 60,4%	142 15,1%	100 10,6%	77 8,2%	53 5,6%	940 100%
	Ei ole oluline	82 22,8%	34 9,5%	31 8,6%	76 21,2%	136 37,9%	359 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	303,3 (df = 4)					
	Crameri V	0,483					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					
Kallaletungimisel võimalik kaitsta	Jah	408 65,8%	92 14,8%	57 9,2%	35 5,6%	28 4,5%	620 100%
	Ei	242 35,6%	84 12,4%	74 10,9%	118 17,4%	161 23,7%	679 100%
	Kokku	650 50%	176 13,5%	131 10,1%	153 11,8%	189 14,5%	1299 100%
	χ^2	181,3 (df = 4)					
	Crameri V	0,374					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					
Oskused piisavad	Jah	467 64,7%	103 14,3%	77 10,7%	37 5,1%	38 5,3%	722 100%
	Ei	161 31,1%	64 12,4%	50 9,7%	108 20,8%	135 26,1%	518 100%
	Kokku	628 50,6%	167 13,5%	127 10,2%	145 11,7%	173 14%	1240 100%
	χ^2	225,7 (df = 4)					
	Crameri V	0,427					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					
Usaldab inimesi	N M	650 6,23	176 6,28	131 5,95	153 5,37	189 4,54	1299 5,86
	F-statistik	21,2 (df = 4)					
	Olulisuse tõenäosus	p < 0,001					

Märkus: N – indiviidide arv, M – keskmine.

Andmed: Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta prooviuuring

Kirjandus

Ajzen, I. 1991. The Theory of Planned Behavior. – Organizational Behavior and Human Decision Processes, Vol. 50, Issue 2, pp. 179–211.

Bardi, A.; Goodwin, R. 2011. The dual route to value change: Individual processes and cultural moderators. – Journal of Cross-Cultural Psychology, Vol. 42, pp. 271–287.

Bardi, A.; Buchanan, K. E.; Goodwin, R.; Robinson, M.; Slabu, L. 2014. Value Stability and Change During Self-Chosen Life Transitions: Self-Selection Versus Socialization Effects. – Journal of Personality and Social Psychology 2014, Vol. 106, No.1, pp. 131–147.

Bardi, A.; Goodwin, R. 2011. The Dual Route to Value Change: Individual Processes and Cultural Moderators. – Journal of Cross-Cultural Psychology. Vol 42(2), pp. 271–287.

Bardi, A.; Calogero, R. M.; Mullen, B. 2008. A New Archival Approach to the Study of Values and Value-Behavior Relations: Validation of the Value Lexicon. – Journal of Applied Psychology, Vol. 93, pp. 483–497.

Bergman, M. M. 1998. Social representations as the mother of all behavioral predispositions? The relations between social representations, attitudes, and values. – Papers on Social Representations, Vol. 7, pp. 77–83.

Breidahl, K. N.; Holtug, N.; Kongshøj, K. 2018. Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark. – European Political Science Review, Vol. 10(1), pp. 97–118.

Bruggeman, J. 2018. Consensus, cohesion and connectivity. – Social Networks, Vol 52, pp. 115–119.

Calogero, R. M.; Bardi, A.; Sutton, R. 2009. A need basis for values: Associations between the need for cognitive closure and value priorities. – Personality and Individual Differences, Vol. 46, pp. 154–159.

Core Values. Swedish Armed Forces kodulehekülg. <https://www.forsvarsmakten.se/en/about/vision/core-values/> (14.02.2018).

Eagly, A. H.; Chaiken, S. 1993. The psychology of attitudes. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College.

Eesti julgeolekupoliitika alused 2010. Riigikogus heaks kiidetud 12.05.2010. <http://vm.ee/sites/default/files/content-editors/JPA_2010.pdf> (05.10.2017).

Eesti Vabariigi põhiseadus 1992. Vastu võetud 28.06.1992. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12846827>.

Kaitseväe eetikakoodeks 2016. Kinnitatud Kaitseväe juhataja 17.02.2016 käskkirjaga nr 54. <http://www.mil.ee/UserFiles/sisu/kaitsevagi/symboolika/Kv%20eetikakoodeks%20KVJ%20kk%20nr%2054.pdf> (12.11.2017).

Kaitseväe sisemäärustik 2013. Kinnitatud Kaitseväe juhataja 05.04.2013 käskkirjaga nr 95. <http://www.mil.ee/UserFiles/sisu/kaitsevagi/organisatsioon/õigusaktid/Kaitseväe%20sisemäärustik.pdf> (12.11.2017).

Kaitseväeteenistuse seadus 2012. Vastu võetud 13.06.2012. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001> (02.12.2017)

Kasearu, K. 2017. Ajateenistuse vajalikkus ja Kaitseväe kuvand – mil määral muutuvad ajateenijate arvamused ajateenistuse jooksul? – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Artiklikogumik. Tartu: SJKK. <https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/aki/ajateenistuse_vajalikkus_ja_kaitsevae_kuvand.pdf> (16.10.2017).

King, A. 2006. The Word of Command. Communication and Cohesion in the Military. – Armed Forces and Society, Vol. 32, No 4, pp. 493–12.

Kivirähk, J. 2017. Avalik arvamus ja riigikaitse. Tellija: Kaitseministeerium. Tallinn: Turu-uuringute AS. <http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_oktoober_2017.pdf> (03.04.2017).

Kohlberg, L.; Hersh, R. H. 1977. Moral Development: A Review of the Theory. – Theory Into Practice, Vol. 16, Issue 2, pp. 53–59.

Land Force 2014. Lithuanian Armed Forces kodulehekülg. <https://kariuomene.kam.lt/en/structure_1469/land_force.html> (25.02.2018).

Leander, A. 2004. Drafting community: understanding the fate of conscription. – Armed Forces and Society, Vol. 30(4), pp. 571–599.

Lilleoja, L.; Tart, I. 2011. Estonian Basic Value Structures. – Basic Human Values in Estonia and Baltic Sea Countries. Ed. by Tart, I. Tartu: TÜ Kirjastus, pp. 39–62.

Maio, G. R. 2010. Mental representations of social values. – Advances in experimental social psychology, Vol. 42. Ed. by Zanna, P. New York, NY: Academic Press, pp. 1–43. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0065260110420018?showall%3Dtrue%26via%3Dihub> (16.02.2018).

Marshall, A. 2017. US Navy Values&Standards. US Navy Core Values. Boot Camp & Military Fitness Institute kodulehekülg. <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2017/06/23/us-navy-values-standards/> (24.02.2018).

Müürsoo, A. 2016. Eesti elanikkonna hoiakud riigi turvalisuse kohta Eurobaromeetri 2015. aasta eriuuringu andmetel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool

Narusk, J. 2010. Ajateenijate riigikaitsetahe ja sellest aru saamine 2001 võrdlus 2010 Kirde kaitseringkonna ajateenijatega. Lõputöö. Tartu: KVÜÕA. <https://ilias.mil.ee/goto.php?target=file_41887_download&client_id=uusilias> (16.01.2018)

Patterson, M. S.; Phipps, J. E. 2002. Ethics – Redirecting the Armys Moral Compass. Harvard University, John F. Kennedy School of Government. National Security Programm. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404268.pdf> (16.10.2017).

Prants, R. 2013. Ajateenijate hoiakute muutmine sõduribaaskursuse jooksul. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. <https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/84/2013_Prants.pdf?sequence=1> (09.09.2017).

Pungar, M. 2014. Ajateenijast juhtide hoiakute kujundamine Kuperjanovi ja Viru jalaväepataljoni jalaväekompaniide näitel. Magistritöö. Tartu: KVÜÕA. <https://ilias.mil.ee/goto.php?target=file_30910_download&client_id=uusilias> (10.01.2018).

Realo, A. 2013. Väärtused. Eesti inimarengu aruanne 2012/2013. Eesti maailmas. Tallinn: Eesti Koostöökogu, lk 43–53. <https://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2014/05/EIA_lowres.pdf> (08.04.2018).

Roberts, C. 2010. Measuring Social Attitudes. – Social Measurement through Social Surveys: An Applied Approach. Ed. by Blumer, M.; Gibbs, J.; Hyman, L. Aldershot: Ashgate Publishing.

Roccas, S.; Sagiv, L.; Schwartz, S. H.; Knafo, A. 2002. The Big Five personality factors and personal values. – Personality and Social Psychology Bulletin, Vol. 28, pp. 789–801.

Rokeach, M. 1973. The nature of human values. New York: Free Press.

Schwartz, S. H. 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. – Advances in experimental social psychology, Vol. 25. Ed. by Zanna, M. New York: Academic Press, pp. 1–65. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0065260108602816>.

Schwartz, S. H. 2005. Validity and applicability of the theory of values. – Valores e comportamentos nas organizacoes. Ed. by Tamayo, A.; Porto, J. B. Petropolis, Brasiilia: Editora Vozes, pp. 56–95.

Siebold, G. L. 2007. The Essence of Military Group Cohesion. – Armed Forces andSociety, Vol. 33, No. 2, pp. 286–295.

Sundberg, R. 2016. Value Stability and Change in an ISAF Contingent. – Journal of Personality, Vol. 84(1), pp. 91–102.

Tart, I. 2011. Introduction. Basic Human Values: Social Psychology, Sociology, Culture and the Units of Cultural Communities. –Basic Human Values in Estonia and Baltic Sea Countries. Ed. by Tart, I. Tartu: TÜ Kirjastus, pp. 5–8.

The Army Values. U.S. Army. Army.mil kodulehekülg. <https://www.army.mil/e2/downloads/rv7/values/armyvalues.pdf> (25.02.2018).

Turu-uuringute AS. 2016. Arvamused Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust. Tallinn. <https://www.kra.ee/static/Aruanne-2016.pdf> (11.11.2017).

Uuk, R. 2013. Eesti ajateenistuse müüdid. Risto Uuk kodulehekülg. <http://www.ristouuk.com/eesti-ajateenistuse-muudid/> (26.02.2018).

Values and Standards of the British Army 2008. Great Britain, British Army. <http://ethics.iit.edu/ecodes/node/5512> (12.02.2018).

ANET MÜÜRSOO, BA
Tartu Ülikooli sotsioloogia eriala magistrant

RAHULOLU AJATEENISTUSEGA JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID EESTI KAITSEVÄES

Eteri Demus

ÜLEVAADE. Ajateenistuse sujuvamal ja tulemuslikumal korraldamisel on oluline roll ajateenijate rahulolul enne teenistust, selle jooksul ja lõppfaasis. Artiklis arutletakse ajateenijate rahulolu ja selle kujunemise üle kaitseväes veedetud aja vältel – millised tegurid rahulolu enim mõjutavad ja kuidas erineb rahulolu ajateenijate seas vastavalt sotsiaaldemograafilisele profiilile. Rahulolu kujunemise hindamisel võeti arvesse ajateenistuse igapäevaelust erinevat korralduslikku vormi ning samuti indiviidi subjektiivse heaolu ja rahulolu kujunemisel olulist osa mängivaid tegureid. Vahest olulisim ühisosa ajateenistuse ja eluga rahulolu vahel on identiteediloome ehk ajateenijate rahulolule avaldab suurt mõju see, kui edukaks osutub nende sotsialiseerumine kaassõduritega ja kui tugev kollektiivne identiteet neil tekib. Seda kinnitasid ka tulemused, mis näitasid, et ajateenijate rahulolu ajateenistuse ajal esmalt kahanes, kuid seejärel tõusis peaaegu teenistuseelsele tasemele. Samuti tuli analüüsist esile, et omavahel on tugevalt seotud ajateenijate üldine eluga rahulolu ja rahulolu ajateenistuse eri aspektidega.

Võtmesõnad: *ajateenistus, eluga rahulolu, subjektiivne heaolu, sotsialiseerumine, kollektiivne identiteet*

Keywords: *conscription, life satisfaction, subjective well-being, socialization, collective identity*

1. Sissejuhatus

Eesti on üks vähestest Euroopa riikidest, kus kohustuslik kaitseväeteenistus on suhteliselt pikk (8 või 11 kuud). Kaitseväeteenistuse seaduse[1] järgi kutsutakse ajateenistusse 18–27-aastased Eesti Vabariigi meessoost kodanikud. Ajateenistuse läbimist võib ühe sotsiaalse grupi puhul vaadata kui etappi eluteel. Samas on selge, et kõik vastavate sünnikohortide liikmed ei läbi eri põhjustel ajateenistust. Esiteks, tulenevalt kaitseväeteenistuse seadusest, jäetakse ajateenistusse kutsumata tervislikel põhjustel või lühikese haridustee tõttu ning ajateenistusse asumisest vabastatakse piirvanuse täitumisel

[1] **Kaitseväeteenistuse seadus**, 13.06.2012, § 2. – RT I, 10.07.2012, 1, jõustunud 28.06.2012. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001> (12.12.2017).

ehk 28-aastaseks saamisel. Teiseks, ajateenistusest väljalangemine enne teenistusaja täitumist on suhteliselt suur, hinnanguliselt langeb välja 20% ajateenistusse asunutest[2]. Sellises olukorras, kus ajateenistus on kohustuslik, kuid tegelikkuses ei osale teenistuses suur osa vastavate sünnikohortide meessoost esindajatest, võib tekkida polariseerumine ehk grupid ühiskonnas muutuvad teineteise suhtes vastandlikuks. Näiteks, kui elanikkonna üldine hoiak noormeeste ajateenistuse vajalikkuse puhul on väga toetav (67% peab kindlasti vajalikuks), siis 20–29-aastaste seas on vastav osakaal 54%[3]. Enamgi veel, kvalitatiivsed uurimused on näidanud, et kutsealused toovad esile ambivalentseid tundeid seoses ajateenistusse asumisega ja isiklikest vajadustest lähtudes ei näe nad ajateenistusel erilist mõtet[4, 5]. Siiski, vaadates ajateenistuse läbinute rahulolu läbitud teenistusega, on see viimase kümne aastate jooksul jäänud 63–83% vahele, olles 2016. aastal 70%[6]. Infot kõrvutades võib järeldada, et kuigi kutsealused ei pea ajateenistust isiklikus plaanis kuigi oluliseks, ollakse ajateenistusega edukalt lõpuni jõudes selle kogemusega siiski pigem rahul. Rahulolu taga võivad peituda eri põhjused. Esmalt selektsioonimehhanism kahel tasandil: 1) ajateenistuse läbivad need ajateenijad, kes on rohkem motiveeritud juba teenistusse astumisel ja seetõttu on nende rahuloluhinnangud kõrgemad, 2) küsitlusele vastad need ajateenijad, kes ongi teenistusega rohkem rahul. Teiseks sotsiaalne õppimine[7], mille kohaselt teenistuse jooksul võetakse omaks vastava keskkonna väärtused, rollid ja sulandutakse grupiga, mistõttu rahulolu suureneb. Nendest eeldustest lähtudes vaatleb artikkel ajateenijate eluga rahulolu dünaamikat ajateenistuse jooksul ja seost ajateenistuse eri aspektide (nt väljaõpe, toitlustus jne) rahuloluga. Uurimuse eesmärk on selgitada välja, millised rahulolutegurid on ajateenijatele olulisemad, mida nad hindavad ise kõrgemalt ja kuivõrd rahulolu hinnangud varieeruvad ajateenijate seas vastavalt sotsiaaldemograa-

---

[2] **Kaitseministeerium** 2016. 2016. aasta peamised statistilised andmed. Aruanne kaitsevähekohustuste täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2016. aastal. Tallinn, lk 7. [**Kaitseministeerium** 2016]

[3] **Kivirähk, J**. 2017. Avalik arvamus ja riigikaitse. Turu-uuringud AS. <http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_marts_2017.pdf> (12.02.2018).

[4] **Susi, J**. 2017. Kõrgharidust omandavate noormeeste arvamused ajateenistusest. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut.

[5] **Kay, R**. 2006. Men in contemporary Russia: the fallen heroes of post-Soviet change? Aldershot: Ashgate.

[6] **Kaitseministeerium** 2016.

[7] **Bandura, A**. 1977. Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

filisele profiilile. Töö tulemused annavad kaitseväele tagasisidet ajateenistuse sisulise korraldamise kohta ning see võiks olla aluseks ajateenistuse edasisel planeerimisel.

2. Individuaalne heaolu ja ajateenistus

Sõjaväge vaadatakse tihti kui elu muutvat kogemust ja nii on näiteks Ameerika Ühendriikides värbamisprotsessis kasutusel loosungid „Ole kõik, mis sa saad olla" ja „Sihi kõrgele", mis viitavad sellele, et sõjaväekogemus muudab inimese elutrajektoori, andes talle selgema fookuse ja sihid[8, 9]. Samas nähakse tänapäeval ühiskondlike trendide muutumise tõttu ajateenistust üha vähem kui vajalikku rituaali täiskasvanuks saamisel, sest ajateenistuse läbimine on vastuolus muutunud eluviiside ja heaoluühiskonnas levinud ootusega kõrgele elustandardile[10]. Noored, kes tahaksid pürgida iseseisvuse, parema hariduse ja uute sotsiaalsete ja lähedaste suhete poole, peavad kaitseväkke asudes oma prioriteedid viima vastavusse kaitseväe vajadustega ja hakkama täitma rolle, mille kujunemisel nad ei saa kaasa rääkida[11]. Sageli võib noortele tunduda, et kaitseväe reeglid, kord ja hierarhilisus on vananenud, mis võib tekitada ajateenistuse vastu tõrke. Ka on elukorraldus nendes sfäärides suhteliselt erinev, näiteks tsiviilelu ja kaitseväe elutingimuste vahe tekitab paljudes kutsealustes nn kultuurišoki[12]. Ajateenijad peavad elama pikemat aega organisatsioonis, mis näiliselt rahuldab kõik nende vajadused, kuid samal ajal piirab privaatsust ja vabadust ning ohustab individuaalsust[13]. Peale privaatsuse, vabaduse ja individuaalsuse piiramise kaasnevad ajateenistusega

---

[8] **Elder, G.; Gimbel, C.; Ivie, R**. 1991. Turning points in life: The case of military service and war. – Military Psychology, 3, pp. 215–231.

[9] **Jackson, J.; Jonkmann, K.; Lüdtke, O.; Thoemmes, F.; Trautwein, U**. 2012. Military Training and Personality Trait Development: Does the Military Make the Man, or Does the Man Make the Military? – Psychological Science, 23, 3, pp. 270–277. [**Jackson** ***et al.*** 2012]

[10] **Salo, M**. 2008. Situational and organizational adjustment factors in the military. – Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service. Chapter 3. E. Ropo (Ed.). Helsinki: National Defence University, Department of Education., pp. 19–50. [**Salo** 2018]

[11] **Dar, Y.; Kimhi, S**. 2001. Military service and selfperceived maturation among Israeli youth. – Journal of Youth and Adolescence, 30, 4, pp. 427–448. [**Dar, Kimhi** 2001]

[12] **Van Maanen, J**. 1983. Doing new things in old ways. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology. [**Van Maanen** 1983]

[13] **Israelashvili, M**. 1992. Sharp Turn: A model for the involvement of the educational counselor in the preparation of students for military service. Tel Aviv: Ramot. [**Israelshvili** 1992]

napid suhtlemisvõimalused. Dar ja Kimhi[14] toovad välja soolise kallutatuse teenistuses. Nimelt piirab ajateenistus suhtlemist vastassugupoolega, kuna teenistus on domineerivalt meestekeskne. Samuti on ajateenijate jaoks probleem kaitseväes ette nähtud selged normid ja käitumisreeglid, mis võivad olla vastuolus nende varasema kogemuse ja käitumisega. Reeglite eeskujulikul täitmisel võib saada premeeritud, kuid samal ajal võib varasema elu käitumisharjumuste teenistuses praktiseerimine viia karistuseni[15]. Seega tuleb ajateenistuse alguses kohaneda uue keskkonna normide, reeglite ja oodatava käitumismustriga. Võib öelda, et peamine sotsialiseerumine toimubki sõduri baaskursuse ajal, kui harjuda tuleb uute tingimuste ja oludega[16]. Sõduri baaskursus on aeg, mil ajateenijatele õpetatakse esmaseid oskusi, nagu relvade käsitlemist, sidepidamist, navigeerimist, esmaabi andmist ja käelisi oskusi[17].

2.1. Ajateenija identiteediloome teenistuses

Peale kohanemise uue elukeskkonnaga toimub ajateenistuses identiteediloome. Isiku kategoriseerimise teooria ja sotsiaalse identiteedi teooria vaatepunktist loob militaarne organisatsioon sotsiaalse identiteedi tunnetuse, mis asendab kutsealuse varasema tunnetuse, et isik kategoriseeriks ennast rohkem sõduri, mitte näiteks üliõpilase või töötajana. Teisisõnu loodetakse sotsiaalse identiteedi mõjutamisega muuta kutsealuste isiklikku identiteeti[18, 19, 20]. Hockey järgi on ajateenistuses kutsealuste eksistents kollektiivne ning ajateenijaid käsitatakse kui kollektiivseid kogumeid ja koheldakse täpselt ühtemoodi, pakkudes võrdseid kogemusi ja oodates identseid reaktsioone[21]. Kollektiivne lähenemine on sõjaväes nii enesestmõistetav ja sügavalt juurdunud, et vahel kohtlevad isegi oskuslikud juhid kutsealuseid sel moel, nagu ei oleks

---

[14] **Dar, Kimhi** 2001, p. 428.

[15] **Schult, J.; Sparfeldt, J**. 2015. Compulsory Military Service and Personality Development. The German Socio-Economic Panel Study. Berlin. [**Schult, Sparfeldt** 2015]

[16] **Vickers, R.; Walton-Paxton, E.; Hervig, L.; Conway, T**. 1993. Stress reactivity and attrition in two basic training populations. San Diego, CA: Naval Health Research Center. [**Vickers *et. al.*** 1993]

[17] **Greener, B**. 2017. Army Fundamentals. From Making Soldiers to the Limits of the Military Instrument. New Zealand: Massey University Press. [**Greener** 2017]

[18] **Salo** 2018, p. 21.

[19] **Jackson *et al*.** 2012, p. 217.

[20] **Greener** 2017, p. 35.

[21] **Hockey, J**. 1986. Squaddies: Portrait of a subculture. Exeter, England: Exeter University Publications.

nad toimivad indiviidid, vaid pigem üksuse osad[22]. Samas on uuemad käsitlused näidanud, et sõjaväeline identiteet on mitmedimensiooniline ja mõjutatud individualistlike väärtuste võidukäigust[23].

Wendt[24] toob välja neli muutujat, mis tingivad kollektiivse identiteedi: vastastikune sõltuvus, ühine saatus, homogeensus ja enesekontroll. Nendest kolm esimest on nn aktiivsed muutujad ja viimane nn lubav muutuja. Kusjuures, mida rohkem muutujaid on kasutusel, seda suurem on tõenäosus, et tekib kollektiivne identiteet. Eelkõige on vajalik, et esineks vähemalt üks aktiivne muutuja ja lubav muutuja ehk enesekontroll[25]. Vastastikune sõltuvus, ühine saatus ja homogeensus on kollektiivse identiteedi kujunemise puhul aktiivsed põhjused ja osa selle struktuursetest muutustest. Need kasvatavad indiviidi stiimulit käituda nii, et nende tegudest saab kasu keegi teine peale nende enda, mis uuristab „enese" egoistlikke piire ja laiendab neid, et sisaldada „teisi". Siin saabki oluliseks lubav muutuja, sest protsess saab toimida vaid juhul, kui indiviid saab üle oma hirmudest olla n-ö allaneelatud nende poolt, kellega ta samastub[26]. Eelnevast tulenevalt võib järeldada, et ajateenijate rahuloluhinnangud võivad ühest küljest samastuda, kuid teisalt mõjub ilmselt taoline kollektiivne käsitlus igaühe personaalsusele erinevalt ja seetõttu võib ajateenijate rahulolu kaitseväe eri aspektidega olla rohkem mõjutatud just kutsealuste enda üldisest eluga rahulolust, mitte niivõrd konkreetsest kohtlemisest kaitseväes.

3. Rahulolu ja seda kujundavad tegurid

Rahulolu kohta on erinevaid käsitlusi ja need haakuvad tugevalt heaolu mõistega. Heaolu ja rahulolu viitavad optimaalsele psühholoogilisele kogemusele ja toimimisele ning neid on eelkõige psühholoogilisest vaatepunktist lähtudes uuritud pikka aega[27]. Heaolu võib jaotada kahte kategooriasse – hedonistlik ja

---

[22] **Zurcher, L. A. Jr.; Patton, J. F.; Jacobsen, A. M. B**. 1979. The United States Naval reservists: Some observations on satisfaction and retention. – Armed Forces and Society, 6, 1, pp. 82–121.

[23] **Johansen, R. B.; Laberg, J. Ch.; Martinussen, M**. 2014. Military Identity as Predictor of Perceived Military Competence and Skills. – Armed Forces and Society, 40, 3, pp. 521–543.

[24] **Wendt, A**. 1999. Process and structural change. – Social Theory of International Politics. Chapter 7. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 313–369. [**Wendt** 1999]

[25] **Wendt** 1999, p. 343.

[26] **Wendt** 1999, pp. 343–344.

[27] **Deci, E.; Ryan, R**. 2006. Hedonia, eudaimonia and, well-being: an introduction. – Journal of Happiness Studies, 9, 1, pp. 1–11. [**Deci, Ryan** 2006]

eudaimonistlik. Hedonistlik lähenemine vaatleb ennekõike positiivsete mõjutuste olemasolu ja negatiivsete puudumist. See läheneb rahulolule subjektiivse heaolu kaudu ehk kuidas inimene hindab oma elukvaliteeti eri komponente silmas pidades[28]. Eudaimonistlik lähenemine leiab, et heaolu on midagi enamat kui lihtsalt õnnelikkus ja rahulolu elukvaliteediga ning enam tuleks keskenduda psühholoogilisele heaolule ja inimpotentsiaali realiseerimisele[29]. Watermani[30] järgi tähendab inimpotentsiaali realiseerimine seda, et heaolu ei ole niivõrd tulemus või lõppstaadium, vaid pidev enda sisemise rahulolu rikastamine. Diener,[31] kes keskendus subjektiivsele heaolule, tõi välja, et heaolu on subjektiivne psühholoogiline nähtus ja inimesed saavad üldiselt ise hinnata, kui ulatuslikult nad heaolu kogevad. See tähendab, et subjektiivne heaolu kujuneb välja võimalikult suurest positiivsest mõjutusest, võimalikult väiksest negatiivsest mõjutusest ja võimalikult kõrgest eluga rahulolu üldisest tasemest[32]. Uuringud rõhutavad kolme komponendi (rahulolu, meeldivad mõjutused ja ebameeldivad mõjutused) ühildumist subjektiivse heaolu kujunemisel[33]. Sõjaväekogemuste mõju subjektiivsele rahulolule ei ole varasemate uuringute põhjal ühene ja järjekindel, eriti see, mis puudutab sõdureid, kes pole lahingus osalenud (nagu Eesti kaitseväes teenivad ajateenijad)[34, 35]. Seetõttu on eriti oluline keskenduda selles töös rohkem psühholoogilistele teguritele.

---

[28] **Ceriani, L.; Gigliarano, C**. 2013. Subjective and Objective Well-Being: A Bayesian Networks. Approach, 1–2. <http://www.ecineq.org/ecineq_bari13/FILESxBari13/CR2/p261.pdf> (28.10.2017).

[29] **Deci, Ryan** 2006

[30] **Waterman, A**. 1993. Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaemonia) and hedonic enjoyment. – Journal of Personality and Social Psychology, 64 (4), pp. 678–691.

[31] **Diener, E**. 1984. Subjective well-being. – Psychological Bulletin, 95, 3, pp. 542–575. [**Diener** 1984]

[32] **Diener** 1984.

[33] **Lucas, R.; Diener, E.; Suh, E**. 1996. Discriminant validity of well-being measures. – Journal of Personality and Social Psychology, 71, 3, pp. 616–628.

[34] **Schult, Sparfeldt** 2015, p. 4–5.

[35] **Friedman, M.; Rosenberg, S.; Schnurr, P**. 1993. Change in MMPI Scores From College to Adulthood as a Function of Military Service. – Journal of Abnormal Psychology, 102, 2, pp. 288–296.

3.1. Rahulolu seos psühholoogilise heaoluga

Eudaimonistlik suund, mis peab ülimaks väärtuseks õnne, lähtub sellest, et inimese subjektiivse heaolu kõrval on oluline psühholoogiline heaolu. Teisisõnu, kui subjektiivne heaolu lähtub peaasjalikult inimese hinnangust enda õnnelikkusele, siis eudaimonistliku lähenemise kohaselt ei hinda selline lähenemine indiviidi psühholoogilist rahulolu, kuid on väga oluline komponent inimese rahulolu kujunemisel[36]. Ryff[37] tõi oma uurimuses välja kuus olulist psühholoogilist tunnust, mis mõjutavad heaolu – eneseaktsepteerimine, autonoomia, positsioon ümbritsevate suhtes, head isiklikud suhted, elu eesmärk ja isiklik areng.

Indiviidi eneseaktsepteerimine on heaolu üks põhilisemaid kriteeriume ja selle kesksed väärtused on mentaalne tervis, eneseteostus, optimaalne toimimine ja indiviidi küpsus. Samuti on väga oluline enese eelneva elu aktsepteerimine ja sellega rahulolu[38]. Märkimisväärne on asjaolu, et kui igapäevaelus mõjus eelneva eluga rahulolematus heaolule negatiivselt, siis ajateenistus pakub uusi ja teistsuguseid väljakutseid ning eelneva eluga rahulolematus ei pruugi avaldada sedavõrd suurt mõju ajateenistusega rahulolule. Pigem mõjub see isegi positiivsemalt, kui nende ajateenijate puhul, kellel eelneva eluga rahulolu on suurem.

Autonoomia viitab isiku võimalusele, et tal on oma tegude puhul valikuvõimalus. Autonoomia näol on tegemist indiviidi ühe olulisema psühholoogilise vajadusega[39]. Autonoomiale iseloomulikud jooned on enesemääramine, iseseisvus ja sisemine käitumise reguleerimine, mis haakuvad eelnevalt selgitatud tunnuste väärtustega. Samuti on autonoomiale omane eneseteostus, mis hõlmab kõrget enesehinnangut ja sisemisi veendumusi. See tähendab, et hinnangutes ja otsustes ei vaja indiviid teiste heakskiitu, vaid toimib vastavalt oma standarditele, võides sealjuures kohata vastupanu uute normide ja kultuuridega harjumisel[40]. See omakorda viib selleni, et igapäevaelus kõrge heaolu- ja rahulolutasemega inimese rahulolu võib kaitseväega seonduva rahuloluga olla pöördvõrdeline, sest võrreldes mõne tavaelus vähem autonoomse

---

[36] **Deci, Ryan** 2006

[37] **Ryff, C**. 1989. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. – Journal of Personality and Social Psychology, 57, 6, pp. 1069–1081. [**Ryff** 1989]

[38] **Ryff** 1989, p. 1070.

[39] **Deci, E.; Ryan, R**. 2001. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. – Annual Review of Psychology, 52, pp. 141–166.

[40] **Ryff** 1989, p. 1071.

ajateenijaga on selle indiviidi jaoks erisus märgatavalt suurem, võides tingida ka väiksema rahulolu.

Isiku positsioon ümbritseva suhtes ja eelkõige võime luua enda ümber sobiv keskkond on samuti oluline vaimset tervist iseloomustav tunnus. Tähtsal kohal on sealjuures vaimne küpsus, mis aitab elus edasi liikuda, ning võime mõjutada ja kontrollida kompleksseid keskkondi, muutes neid loovalt nii vaimselt kui ka füüsiliselt tegutsedes[41]. Ajateenistuse seisukohalt on võib-olla kõige olulisem just see omadus, kuna ajateenijatel ei ole kaitseväes võimalik väga palju ümbritsevat keskkonda muuta, eelkõige on võimalik kohaneda ja kujundada pakutav olustik enda jaoks võimalikult mugavaks. Liina-Mai Tooding[42] toob välja, et kaitseväes omandatud oskuste ja rahulolu vahel on statistiliselt oluline seos ehk ajateenijatel, kes hindavad, et on omandanud ajateenistuse jooksul näiteks juhtimis-, ellujäämis- või planeerimisoskuse, on suurema tõenäosusega ka kõrgem rahuloluhinnang.

Head isiklikud suhted on heaolu kujunemisel väga olulisel kohal ja teoorias tekivad kõige positiivsemad suhted teistega eelkõige indiviididel, kelle eneseteostuse näitaja on kõrge, sest sellele grupile omistatakse tugevat empaatiavõimet, mis on ulatuslikuma samastumise ja sügavama sõpruse tekkimise aluseks[43]. Samuti on soojade suhete tekkimine osa täiskasvanuks saamisest ja ühtlasi on taoliste suhete olemasolu küpsuse märk.

Oluline osa vaimses tervises on elu mõtte väljakujunemisel, sellest arusaamisel, suunamisel ja tahtlikkusel, sh eesmärkide muutmisel elukaare jooksul, et saavutada suuremat produktiivsust ja emotsionaalset terviklikkust hilisemas eluetapis[44]. Indiviidil, kellel on eesmärgid, plaanid ja sihid ehk tähendusrikka elu alused, on ka heaolutunne suurem. Ajateenistuse seisukohalt on sellel suurema tõenäosusega vastupidine efekt, sest teenistusse tulijad, kellel on sihid ja eesmärgid elus kindlamalt paigas, võivad olla kaitseväes vastumeelsemalt kui need kutsealused, kes alles otsivad elu eesmärki ja mõtet. Näiteks toovad Kasearu ja Truusa[45] esile, et isikliku avalduse aluse ajateenistusse tulnud noormeestest pooled ei tuleks ajateenistusse, kui see oleks vabatahtlik, ning peamine motiiv, miks ise tullakse, on see, et

---

[41] *Ibid.*

[42] **Tooding, L-M**. 2018. Rahulolu ajateenistusega Eesti Kaitseväes. Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Tartu: Tartu Ülikool, lk 41–55.

[43] **Ryff** 1989, p. 1071.

[44] *Ibid.*

[45] **Kasearu, K.; Truusa, T-T**. 2018. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Tartu: Tartu Ülikool, lk 12–28.

soovitakse „ajateenistus ära teha", et see hiljem ei segaks teiste eluplaanide realiseerimist.

Viimaseks oluliseks käsitletavaks tunnuseks on isiklik areng, mis on jätkuks eelmisele tunnusele, sest optimaalse psühholoogilise funktsioneerimise jaoks samavõrd oluline, kui on elu mõtte välja kujunemine, on ka pidev areng, et kasvada ja areneda inimesena[46]. Üks olulisemaid omadusi inimese täisväärtusliku funktsioneerimise puhul on avatus kogemustele. See tähendab, et indiviid muutub ja areneb pidevalt ning seisab eri eluperioodidel silmitsi uute väljakutsete või ülesannetega, olemata kindlas ja paigalseisvas olekus, isegi kui selles seisundis on kõigile tema probleemidele lahendus olemas[47].

3.2. Rahulolu mõjutavad tegurid

Varasemad uuringud on näidanud, et isikuomadused selgitavad märkimisväärset osa isikutevahelistest erinevustest subjektiivses heaolus[48]. Samuti võib üldine eluga rahulolu erineda suuresti vastavalt sellele, kus inimesed elavad ja kes nad on. Üldiselt on rahulolu uurijad toonud esile järgmised tegurid: elukoht, vanus, rahvus, haridustase, perekonnaseis.

Vaadates ajateenijate vanuselist jaotuvust, siis on nad enam-vähem samaealised ehk esindavad ühte põlvkonda. Inimese elukaare võib psühholoogilise struktuuri järgi jaotada viieks etapiks, millest selles töös on olulised kaks esimest: keskmiselt 16–20-aastaseks saamiseni kestev lapsepõlv ja sellele järgnev aeg 26–30-aastaseks saamiseni[49]. Esimesel etapil elab inimene kodus ja tema elu on piiratud peamiselt kooli ja perekonnaga[50]. Teine etapp algab iseseisvate otsuste ja valikute tegemisega ning sageli on pöördepunktiks hetk, mil noor lahkub kodust iseseisvasse ellu[51]. Uuringu kohaselt saavad indiviidi jaoks kindlad sihid eluks selgeks alles teise etapi lõpus, millele järgneb kolmas, kus inimese elujõud on kõrgpunktis ja sihid hakkavad realiseeruma[52]. Ajateenijad on küll vanuse poolest suhteliselt homogeenne

---

[46] **Ryff** 1989, p. 1071.

[47] *Ibid.*

[48] **Dobewall, H**. 2013. Human values and subjective well-being: An exploration of individual and cultural differences, change across life span, and self-other agreement. Doktoritöö. Tartu Ülikooli psühholoogia instituut.

[49] **Frenkel-Brunswik, E**. 1968. Adjustments and Reorientation in the Course of the Life Span, in Middle Age and Aging. Chicago: University of Chicago Press. [**Frenkel-Brunswik** 1968]

[50] **Frenkel-Brunswik** 1968.

[51] *Ibid.*

[52] *Ibid.*

rühm, kuid lähtudes Frenkel-Brunswiki[53] periodiseeringust, võib eeldada, et ajateenijad asetuvad kahte esimesse faasi, millega seoses huvid ja sihid ei ühti. Ajateenistuse puhul on oluline tähele panna, et nooremad ajateenijad tulevad teenistusse sageli otse koolipingist (üldhariduskool või kõrgkool), kuid vanematel on sageli juba välja kujunenud oma elu, sh töökoht, elukoht ja perekond, mis tingib selle, et nende kohanemine ajateenistusega kujuneb märgatavalt keerulisemaks, kui otse koolist kaitseväkke tulnud noormeestel ja võib omakorda mõjutada rahuloluhinnangut. Empiirilised uuringud aga ei kinnita, et indiviidi vanusel oleks ühene ja oluline mõju eluga rahulolule ja heaolule[54].

Varasemad uuringud on näidanud, et üldiselt on Eestis kõige rahulolevamad Eesti kodakondsusega inimesed, kelle hulgas on 10–20 protsenti rohkem eluga rahulolevaid inimesi kui nn halli passi või Vene kodakondsusega inimeste seas[55]. Olgugi, et Eesti kaitseväkke kutsutakse vaid Eesti kodakondsusega noormehi, on ka nende seas märkimisväärne hulk vene keelt emakeelena rääkijaid. Võib eeldada, et venekeelsete ajateenijate kohanemine teenistusega on keerulisem, sest peale eeltoodud ajateenistuse kui keskkonna eripära ja identiteediloome protsessi peavad nad harjuma uue keelekeskkonnaga.

Eri autorid toovad välja vastakaid lähenemisi, kuid sageli tõdetakse[56, 57], et suurlinna pakutavad hüved ei kaalu üles väiksemate asulate rahulikku elutempot. Eesti puhul tuuakse välja, et oluline ei ole niivõrd linna- või maapiirkonna roll, kuivõrd elukoha asukoht. Näiteks erineb Eestis ambulatoorsete teenuste suhtarv inimese kohta piirkonniti kuni 60%[58]. Ajateenistuse puhul võib eeldada, et maapiirkondadest tulevatel kutsealustel on kergem kohaneda, sest sageli ei pruugi kaitseväe pakutavad tingimused olla nii head kui

---

[53] *Ibid.*

[54] **Charles, S.; Reynolds, C.; Gatz, M**. 2001. Age-Related Differences and Change in Positive and Negative Affect over 23 Years. – Journal of Personality and Social Psychology, 80, 1, pp. 136–151.

[55] **Realo, A**. 2008. Eluga rahulolu ja õnnelikkus. – Eesti inimarengu aruanne 2008. 3. peatükk. Toim. Kutsar, D. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS, lk 63–66.

[56] **Albouy, D**. 2008. Are big cities bad places to live? Estimating quality of life across metropolitan areas. University of Michigan, NBER.

[57] **Switek, M**. 2012. Life Satisfaction in Latin America: A Size-of-place Analysis. – Journal of Development Studies, 48, 7, pp. 983–999.

[58] **Aaviksoo, A.; Habicht, J**. 2008. Terviseteenused ja nende kättesaadavus. – Eesti inimarengu aruanne 2008. 2. peatükk. Toim. Aaviksoo, A. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS, lk 43–46.

mõnes Eesti mõistes suurlinnas pakutavad. Samas võib vastupidi mõjutada maapiirkondades elavaid ajateenijaid see, et suure tõenäosusega peavad nad teenistuses käima elukohast kaugemal. Näiteks saartel elavatel kutsealustel puudub võimalus kodulähedaseks teenistuseks, mis viib selleni, et ajateenijatel on märgatavalt vähem võimalusi veeta vaba aega kodus, olgugi, et väljaluba on teistega sama kestusega.

Haridus annab inimestele oskuse saada kasu teatavatest keskkonna pakutavatest võimalustest, mis tähendab seda, et hariduse omandamisega suureneb indiviidi saadav kasu[59]. Hanson[60] toob samuti välja, et kõrgem haridustase muudab elu pakutavad aspektid indiviidile nauditavamaks. Järelikult saavad kõrgemalt haritud inimesed suurema tõenäosusega pakutava tarbimisest kasu ja on seega eluga rahulolevamad[61]. Samas võib eeldada, et kaitseväe puhul toimib tsiviilelule vastupidine efekt ehk ajateenijad, kellel on kõrgem haridus, on teenistusega vähem rahulolevad, sest olgugi, et teooria kohaselt saavad nad pakutavast rohkem kasu, võib eeldada, et nende elusihid on rohkem paigas kui ajateenijatel, kellel on madalam haridustase, kuna viimaste haridustee on veel pooleli ja see kaalub üles kasu saamise.

Mitmed uurimused näitavad, et õnnelikumad inimesed on need, kellel on lähedased suhted oma pereliikmete ja sõpradega ning kes ei kõrvuta heaolu hinnates end teistega, vaid lähtuvad iseendast[62]. Ajateenijate puhul ei pruugi see seaduspärasus kehtida, sest ajateenistuse jooksul lahutatakse kaaslased korduvalt pikemaks ajaks üksteisest ja see võib tingida hoopis olukorra, kus igapäevaelus üksi olevad inimesed tunnevad end rahulolevamalt kui need, keda kodus ootab kaaslane.

4. Metoodika

Artikli analüüsis kasutatud andmed koguti 2016. aastal Eesti kaitseväe inimvara kompleksuuringu käigus. Vastavalt uuringu metoodikale osales ajateenija küsitluses kolm korda: esimene küsitlusvoor toimus teenistuse esimese kuul, teine 4.–5. kuul, pärast sõduri baaskursuse läbimist, ning küsitluse

[59] **Migheli, M**. 2017. Size of town, level of education and life satisfaction in western europe. – Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 108, 2, pp. 190–204. [**Migheli** 2017]

[60] **Hanson, G**. 2001. Scale economies and the geographic concentration of industry. – Journal of Economic Geography, 1, 3, pp. 255–276.

[61] **Migheli** 2017.

[62] **Realo** 2006.

kolmas voor teenistuse lõpus, vahetult enne reservi arvamist[63]. Kõikides voorudes on küsitluste korraldusprotsess sama: küsitlused toimuvad väeosades, kus ajateenijad täidavad elektroonilise ankeedi LimeSurvey keskkonnas. Selle artikli analüüsimisel on kasutatud andmestikku, mis koosneb esimese, teise ja kolmanda vooru tulemustest. Andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammiga SPSS. Esmalt koostati sõltuvate ja sõltumatute tunnuste vaheliste seoste leidmiseks kahemõõtmelised sagedusjaotused, seejärel kasutati andmete prognoosimiseks lineaarset regressioonanalüüsi. Lineaarne regressioonanalüüs on vajalik, et selgitada välja, kuidas tunnused teineteist mõjutavad ja milliste tegurite kaudu on võimalik prognoosida ajateenijate üldist eluga rahulolu. Prognoosimudel on kolmeetapiline ehk tunnuseid lisatakse mudelisse kolmes eri jaos. Esimeses prognoosimudelis on kasutatud peamiselt sotsiaaldemograafilisi tunnuseid. Teises lisatakse rahulolunäitajad ajateenistuse kohta. Kolmandas lisatakse üldise eluga rahulolu tunnus esimesest küsitlusvoorust, et näha millist mõju avaldab see teises prognoosimudelis olnud tunnustele. Maksimaalne valimi suurus oli 2062 vastajat. Vastajate arv varieerus vastavalt küsimustele.

5. Analüüs

Analüüsis oli sõltuvaks tunnuseks küsimus „Kuivõrd rahulolev olete oma eluga üldiselt?", kus vastajatel oli võimalik vastata skaalal 0–10. Skaalal tähendas 0, et ei ole üldse rahul ja 10, et ollakse väga rahul. Küsimusele vastas 2062 kutsealust ja 1113 jättis vastamata. Joonisel 1 on kasutatud rahulolu tunnust esimest, teisest ja kolmandast etapist. Edaspidi kasutati analüüsis sõltuva tunnusena rahulolu tunnust küsitluse teisest etapist. Ajateenijad hindasid üldist eluga rahulolu 11-palli süsteemis 6,2-ga. Standardhälve oli 2,68. Kokku kaasati analüüsi 18 sõltumatut tunnust, mida kasutati prognoosimudelites.

Sõltumatute tunnustena kasutati kaheksat rahuolu tunnust, mis käsitlevad ajateenistusega seotud aspekte: väljaõpe, elamistingimused, meditsiiniabi, sportimisvõimalused, ajateenijate omavahelised suhted, suhted ülemustega, vaba aja veetmise võimalused ja toitlustus. Eelnimetatud tunnused valiti seepärast, kuna võib oletada, et mida rahulolevam on ajateenija oma eluga

[63] **Kasearu, K.; Murakas, R.; Talves, K.; Trumm, A.; Truusa, T-T**. 2017. Ajateenijate kompleksuuring: metodoloogiline ülevaade. – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Toim. Trumm, A. Tartu: Tartu Ülikool, lk 9.

üldiselt, seda rahulolevam on ta ka kaheksa aspektiga sõjaväes. Kutsealustel oli nendele tunnustele vastates võimalik valida viie vastusevariandi vahel, kus 1 – väga rahul, 2 – pigem rahul, 3 – ei rahul ega rahulolematu, 4 – pigem ei ole rahul ja 5 – ei ole üldse rahul. Tunnustest moodustati peakomponentide meetodi abil kolm rahulolumõõdet, mida kasutati prognoosimudelis (lisatabel 1). Esimene grupp on rahulolu väljaõppega (rahulolu ülemuste, kaaslaste ja väljaõppega), teine rahulolu puhkeajaga (rahulolu sportimise ja vaba aja veetmise võimalustega) ning kolmas rahulolu olmega, kuhu kuulub rahulolu toitlustuse, elamistingimuste ja meditsiiniabiga. Rahulolu tunnused kaasati analüüsi küsitluse teisest etapist.

Nõustumine väidetega: minu rühm on kokkuhoidev ja toetav, väljaõpe ajateenistuse ajal on sisukas ja huvitav, minu arvamust kuulatakse ja ma saan otsustada, kuidas ülesandeid täita, minu ülemused arvestavad minu oskuste ning tugevate ja nõrkade külgedega. Ajateenijatel oli väidetele vastates võimalik valida viie vastusevariandi vahel: 1 – täiesti nõus väitega ja 5 – ei ole üldse nõus väitega. Väidetega nõustumise tunnused kaasati analüüsi küsitluse teisest etapist.

Sõltumatute tunnustena lisati analüüsi sotsiaaldemograafilised näitajad, nagu vanus, kodune keel, haridus ja ametlik suhte staatus. Sotsiaaldemograafilised näitajad kaasati analüüsi küsitluse esimesest etapist.

Tunnuse „Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks" puhul oli võimalik valida nelja vastusevariandi vahel: 1 – oli kindlasti vajalik ja 4 – täiesti mittevajalik. Tunnus pärineb küsitluse esimesest etapist ja kaasati analüüsi, et mõista, kuidas see mõjutab ajateenija üldist eluga rahuolu. Peale eelmainitud tunnuste tehti analüüsi osas võrdlus ajateenistusse vabatahtlikult ja kutse alusel tulnute seas, et mõista kuidas see asjaolu mõjutab ajateenijate rahulolu.

Eluga üldise rahulolu kohta uuriti ajateenijatelt kõigil kolmel korral ja kuna rahulolu on ka selle töö keskmes, siis toodi esile, kuidas muutus ajateenijate eluga üldine rahulolu ajateenistuse vältel. Kõige kõrgem on ajateenijate hinnang eluga rahulolule ajateenistuse alguses (M = 7,0; SD = 2,43), mil ajateenijad on alles teenistusse astunud. Kõige madalam oli ajateenijate hinnang eluga rahulolule pärast baaskursuse läbimist, mil ajateenijate keskmiseks hinnanguks oli 6,3 (SD = 2,74). Ajateenijate keskmine hinnang eluga rahulolule (M 6,6, SD = 2,58) suurenes mõnevõrra taas viimase küsitluse ajal, kui ajateenistus hakkas lõppema. Kolme küsitlusvooru rahulolutunnuste vahel tehti dispersioonanalüüs, et selgitada välja, kas kolme tunnuse vahel esineb statistiliselt olulisi erinevusi. Tulemustest selgus, et kõikide tunnuste vahel esineb statistiliselt oluline erinevus (F (1,988, 1415,8) = 25,810,

p < 0,0005). Tulemus kinnitab eelöeldut, et ajateenijate hinnang on kõige kõrgem hetkel, kui nad alles astuvad ajateenistusse, kõige madalam ajateenistuse keskel ja eluga rahulolu hakkab taas suurenema ajateenistuse lõppedes.

Ajateenijate rahuloluhinnangud kolme etapi arvestuses erinevad vanuseti statistiliselt olulisel määral. Jooniselt 1 selgub, et ajateenistuse jooksul on kõige rahulolevamad ajateenijad, kes on kuni 19-aastased, kõige madalam rahuloluhinnang on 23-aastastel ja vanematel ajateenijatel. Kõige madalama hinnangu üldisele eluga rahulolule annavad 25-aastased respondendid (5,12) ajateenistuse keskel.

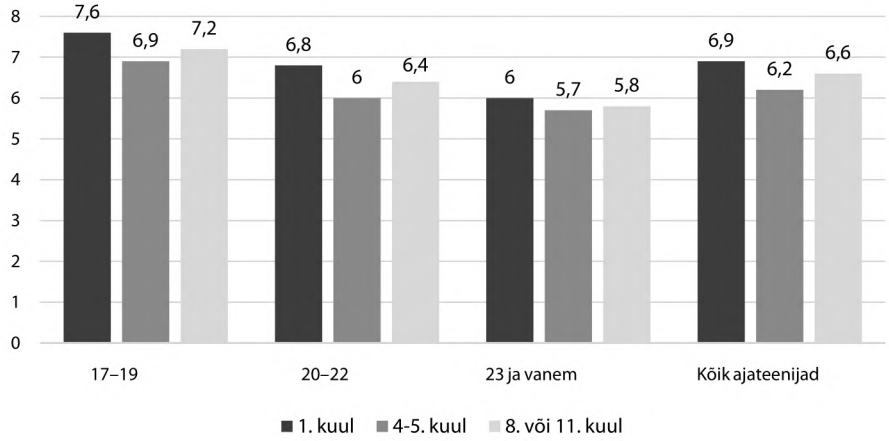

Joonis 1. Ajateenijate rahulolu keskmised hinnangud vanuseti kolmes küsitluse etapis

Kõigi rahuloluaspektide ja üldise eluga rahulolu vahel tuli esile selge positiivne seos. Teisisõnu, mida kõrgemalt hinnatakse ühte või teist ajateenistusega kaasnevat rahulolu aspekti, seda suurem on eluga rahulolu. F-statistiku (lisatabel 2) näitaja põhjal saab öelda, et tugevamad seosed olid väljaõppe, elamistingimuste ja ülemustega suhete ning üldise eluga rahulolu vahel. Nõrgemad seosed olid toitlustuse, sportimisvõimaluste ja ajateenijate omavaheliste suhete ning üldise eluga rahulolu vahel. Joonisel 2 on näha väga rahulolevate ja üldse mitte rahulolevate ajateenijate keskmised hinnangud üldisele eluga rahulolule. Selgub, et hinnangute vahed üldise eluga rahulolule on rahuloluaspektide vastusevariante võrreldes suured, mida tõestab ka see, et kõikide tunnuste puhul on vastused statistiliselt oluliselt erinevad.

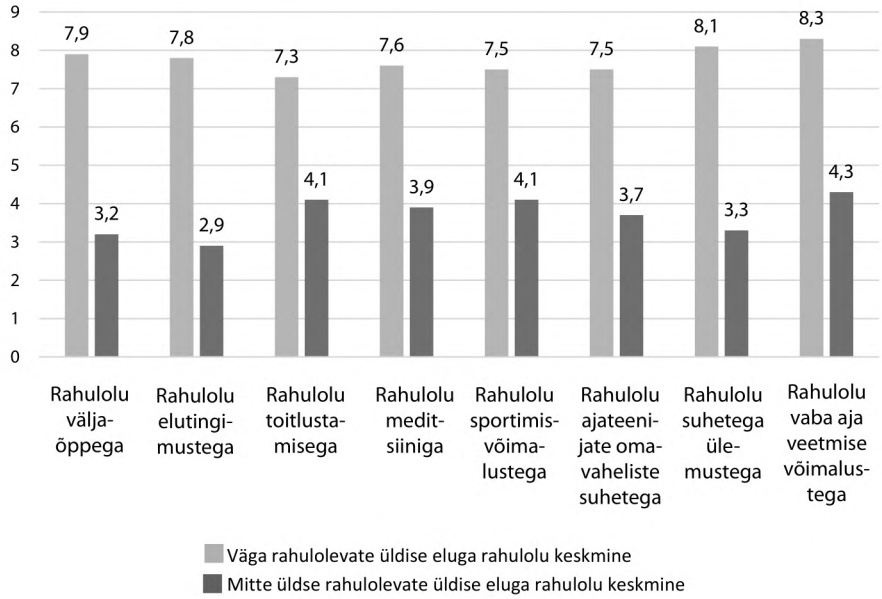

Joonis 2. Erinevate rahuloluaspektide hinnangud üldisele eluga rahulolule

Kõigi ajateenistuse kohta käivate väidete ja üldise eluga rahulolu vahel tuli esile selge positiivne seos ehk mida kõrgemalt hinnatakse ühte või teist ajateenistusega seotud väidet, seda suurem on eluga rahulolu. F-statistiku (lisatabel 2) näitaja põhjal saab öelda, et tugevamad seosed tulid ilmsiks väljaõppe ja ajateenija arvamuse kuulamise väidete ning üldise eluga rahulolu vahel. Nõrgemad seosed olid rühma ja ülemusega seotud väidete ning üldise eluga rahulolu vahel. Joonisel 3 on näha väidetega täiesti nõustunute ja üldse mitte nõustunute eluga rahulolu keskmised hinnangud. Jooniselt selgub, et väidete vastusevariantides on hinnangute vahed üldise eluga rahuloluga suured, mida tõestab ka see, et kõikide tunnuste puhul on vastused statistiliselt oluliselt erinevad.

Lisatabelist 2 selgub, et ajateenijad, kelle kodune keel on eesti keel, hindavad üldist eluga rahulolu mõnevõrra kõrgemalt kui need vastajad, kelle kodune keel on vene keel. Suhte staatus ei mõjuta üldist eluga rahulolu eriti suurel määral. Kesk- ja kõrgharidusega ajateenijad hindavad kõige kõrgemalt üldist eluga rahulolu (M = 6,35). Kõige madalama eluga rahulolu hinnangu andsid kutseharidusega respondendid (M = 5,95). Hoolimata sellest, et eluga rahulolu hinnangute erinevused ei ole väga suured, on need siiski statistiliselt olulised. Sotsiaaldemograafilistest näitajatest esines statistiliselt olulisi erinevusi ainult vanuserühmade ja haridustasemete vahel.

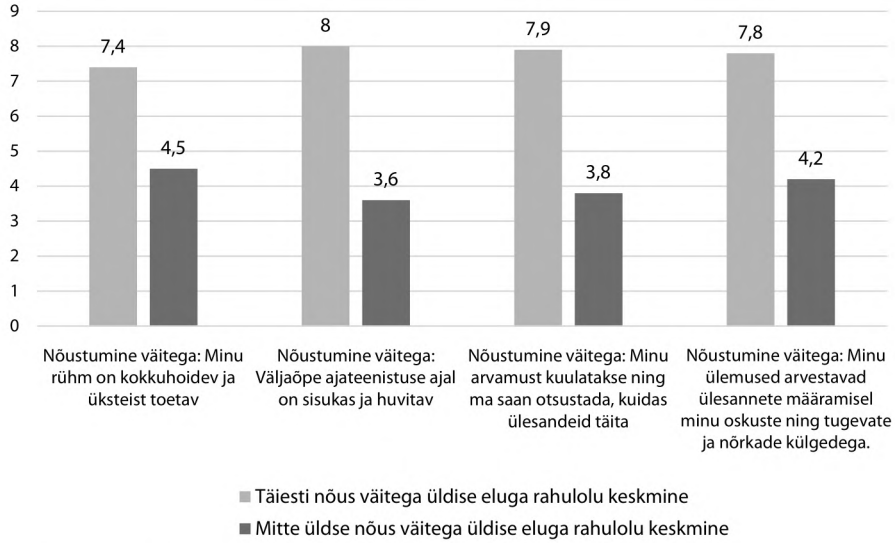

Joonis 3. Hinnangud üldisele eluga rahulolule sõltuvalt eriväidetega nõustumisest

Lisatabelist 2 selgub, et mida vajalikumaks peavad ajateenijad ajateenistust nende isiklikule arengule, seda kõrgemalt hindavad nad üldist eluga rahulolu. Respondendid, kes astusid ajateenistusse vabatahtlikult, on üldise eluga mõnevõrra rahulolevamad kui need ajateenijad, kes tulid ajateenistusse kutse alusel ning see tulemus on statistiliselt oluline ($p < 0{,}001$).

Järgnevalt rakendati andmete prognoosimiseks lineaarset regressioonanalüüsi, mis oli kolmeetapiline. Regressioonanalüüsi rakendamine on oluline, et selgitada välja, milliste tegurite kaudu on võimalik prognoosida ajateenijate üldist eluga rahulolu. Kokku kaasati 14 sõltumatut tunnust ja uuritavate ajateenijate arv jäi 1672–1751 vahele. Valimis olevate ajateenijate arv sõltub prognoosimudelitest.

Esimesse prognoosimudelisse on kaasatud kõik tunnused esimesest küsitlusvoorust ja peamiselt on esindatud sotsiaaldemograafilised näitajad. Peale sotsiaaldemograafiliste näitajate on lisatud tunnused, mis selgitavad välja, kas ajateenistusse astuti vabatahtlikult ja kas uuritava grupi jaoks on ajateenistus oluline isikliku arengu jaoks. Esimesse prognoosimudelisse valiti eeltoodud sotsiaaldemograafilised tunnused, et näha, kas vanus, haridus, kodune keel ja suhte staatus mõjutab üldist eluga rahulolu. Kutsealusel või vabatahtlikult ajateenistusse astunute kaasamine esimesse prognoosimudelisse on oluline, et näha, millist mõju avaldab see üldisele eluga rahulolule. Ajateenistuse vajalikkuse tunnus kaasati esimesse prognoosimudelisse, kuna see näitab mõneti ajateenija suhtumist ajateenistusse. Esimese prognoosi-

mudeli kaudu on võimalik välja selgitada, kas eelnimetatud tunnuste kaudu on võimalik prognoosida üldist eluga rahulolu. Esimese prognoosimudeli kirjeldusvõime on hea, seda kinnitab hii-ruut-statistik, mis on 24,3 korda suurem oma vabadusastmete arvust (df = 8). Prognoosimudel 1 on tervikuna statistiliselt oluline. Teises prognoosimudelis lisati eelnevale rahulolunäitajad ajateenistuse kohta. Teisest prognoosimudelist selgub, kas ja kuidas mõjutavad rahulolunäitajad esimeses mudelis lisatud tunnuseid ja milliste näitajate kaudu on võimalik prognoosida eluga üldist rahulolu. Teise prognoosimudeli kirjeldusvõime on hea, seda kinnitab hii-ruut-statistik, mis on 46,6 korda suurem oma vabadusastmete arvust (df = 15). Prognoosimudel 2 on tervikuna statistiliselt oluline. Kolmandas prognoosimudelis lisati juurde üldise eluga rahulolu tunnus esimesest küsitlusvoorust, et näha millist mõju avaldab see prognoosimudelis 2 olnud tunnustele. Kolmanda prognoosimudeli kirjeldusvõime on hea, seda kinnitab hii-ruut-statistik, mis on 59 korda suurem oma vabadusastmete arvust (df = 16). Prognoosimudel 3 on tervikuna statistiliselt oluline. Akaike (AIC) kordajast selgub, et prognoosimudelitesse tunnuste lisamisega paranevad ka mudelid. Mudelite paranemist näitab see, et prognoosimudelites Akaike kordaja väheneb.

Prognoosimudel 1

Lineaarsest regressioonimudelist selgus, et ajateenijad, kes peavad ajateenistuse läbimist vajalikuks isiklikuks arenguks, on ka eluga rahulolevamad. Vabatahtlikult ajateenistusse astunud respondendid hindasid ka oma üldist eluga rahulolu kõrgemalt. Kõrgharidusega vastajad hindasid eluga rahulolu kõrgemalt kui põhi-, kutse-, ja keskharidusega ajateenijad. Sotsiaaldemograafilistest tunnustest ei selgunud statistiliselt olulisi erinevusi vanust, kodust keelt ega ka suhte staatust arvesse võttes.

Prognoosimudel 2

Lineaarsest prognoosimudelist selgus, et kõik tulemused, mis olid eelmises prognoosimudelis olulised, kehtivad ka selle mudeli puhul. Veel selgus, et need ajateenijad, kelle arvates väljaõpe ajateenistuse ajal oli sisukas ja huvitav, hindasid ka oma üldist eluga rahulolu kõrgemalt. Respondendid, kes leidsid, et nende arvamust kuulati ja nad said otsustada, kuidas ülesandeid täita, hindasid kõrgemalt ka oma üldist eluga rahulolu. Vastajad, kes olid rahulolevamad olmega (toitlustamine, elamistingimused ja meditsiiniabi)

ajateenistuses, andsid ka kõrgema hinnangu eluga rahulolule. Ajateenijad, kes olid rahulolevad väljaõppe sisu ja teenistussuhetega, hindasid kõrgemalt ka üldist eluga rahulolu. Respondendid, kes olid rahulolevad puhkeaja võimalustega, hindasid kõrgemalt ka üldist eluga rahulolu.

Prognoosimudel 3

Prognoosimudelist selgus, et võrreldes eelmise mudeliga on kolm tunnust, mille puhul esines olulisi erinevusi, kuid kolmandas prognoosimudelis enam mitte. Lineaarsest regressioonimudelist selgus, et kõrgharidusega respondendid hindasid eluga rahulolu kõrgemalt kui kutseharidusega ajateenijad. Vastajad, kelle arvates väljaõpe ajateenistuse ajal oli sisukas ja huvitav, hindasid ka oma üldist eluga rahulolu kõrgemalt. Ajateenijad, kes leidsid, et nende arvamust kuulati ja nad said otsustada, kuidas ülesandeid täita, hindasid kõrgemalt ka oma üldist eluga rahulolu. Respondendid, kes on rahulolevamad olmega (toitlustamine, elamistingimused, meditsiiniabi) ajateenistuses, andsid ka kõrgema hinnangu eluga rahulolule. Vastajad, kes olid rahulolevad väljaõppe sisu ja teenistussuhetega, hindasid kõrgemalt ka üldist eluga rahulolu. Ajateenijad, kes olid rahulolevad puhkeaja võimalustega, hindasid kõrgemalt ka üldist eluga rahulolu.

Tabel 2. Ajateenistuse keskel eluga rahulolu prognoosivad tegurid

Sõltuv tunnus	Sõltumatud tunnused		Mudel 1, kõik ajateenijad N = 1752		Mudel 2, kõik ajateenijad N = 1677,		Mudel 3, kõik ajateenijad N = 1672,	
			B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Kõike kokku võttes, kuivõrd rahul olete praegu oma eluga üldiselt?	Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks?		–0,79*	0,214	–0,30*	0,063	–0,09	0,060
	Ajateenistusse astumine vabatahtlikult või kutse alusel	Vabatahtlikult	0,43*	0,160	0,29*	0,139	0,21	0,130
		Kutse alusel	0		0		0	
	Vanus		–0,57	0,048	–0,75	0,042	–0,04	0,039
	Kodune keel	Eesti keel	0,21	0,171	–0,02	0,154	0,04	0,144
		Vene keel	0		0		0	

Sõltuv tunnus	Sõltumatud tunnused		Mudel 1, kõik ajateenijad N = 1752		Mudel 2, kõik ajateenijad N = 1677,		Mudel 3, kõik ajateenijad N = 1672,	
			B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Kõike kokku võttes, kuivõrd rahul olete praegu oma eluga üldiselt?	Haridus	Põhiharidus	–0,58*	0,279	–0,63*	0,246	–0,29	0,230
		Kutseharidus	–0,70*	0,256	–0,75*	0,226	–0,61*	0,210
		Keskharidus	–0,54*	0,254	–0,44*	0,222	–0,30	0,207
		Kõrgharidus	0		0		0	
	Suhte staatus	Suhtes	0,15	0,127	0,14	0,111	0,07	0,103
		Vallaline	0		0		0	
	Nõustumine väitega: minu rühm on kokkuhoidev ja üksteist toetav				0,04	0,063	0,08	0,058
	Nõustumine väitega: väljaõpe ajateenistuse ajal on sisukas ja huvitav				–0,28*	0,073	–0,27*	0,068
	Nõustumine väitega: minu arvamust kuulatakse ning ma saan otsustada, kuidas ülesandeid täita				–0,36*	0,072	–0,27*	0,067
	Nõustumine väitega: minu ülemused arvestavad ülesannete määramisel minu oskuste ning tugevate ja nõrkade külgedega				0,09	0,066	0,08	0,061
	Rahulolu olmega				–0,34*	0,071	–0,28*	0,068
	Rahulolu väljaõppe sisu ja teenistussuhtega				–0,53*	0,087	–0,47*	0,081
	Rahulolu puhkeaja võimalustega				–0,29*	0,068	–0,25*	0,063
	Kõike kokku võttes, kuivõrd rahul olete praegu oma eluga üldiselt?						0,37	0,023
Hii-ruut-statisik			194,2		699,3		944,5	
Vabadusastmete arv (df)			8		15		16	
Akaike (AIC)			8217,8		7358,9		7094,3	

*Statistiliselt oluline **Tegemist on esimese ja teise vooru andmetega ning prognoositakse ajateenijate rahulolu ajateenistuse keskel.

6. Arutelu

Artiklis analüüsiti Eesti kaitseväes teenivate ajateenijate seas tehtud küsitluste põhjal mitmeid rahuloluga seotud aspekte. Kuna ajateenijaid küsitleti mitmel korral nende teenistusaja jooksul, oli võimalus vaadata rahulolu muutumist ja aru saada, millised võivad olla kaitseväe mõjutused inimese üldisele eluga rahulolule. Analüüsist selgus, et ajateenijate üldine eluga rahulolu oli kõige suurem teenistusaja alguses, mil kutsealused alles alustasid ajateenistusega. Tulemus on seejuures igati ootuspärane ja seda eelkõige põhjusel, et sel ajal uuritavad alles alustavad ajateenistust, pole jõudnud veel olulisel määral ajateenistusega kohaneda ning nende üldist eluga rahulolu hinnangut kujundab ilmselt enam teenistusele eelnenud aeg. Kolme vooru väikseim rahulolu oli oodatult ajateenistuse keskmises etapis ehk pärast baaskursuse lõppu, mis kinnitab teooriat[64, 65, 66, 67] ajateenistuse märkimisväärsest erinevusest igapäevaeluga. Sel ajahetkel on kaitseväes olevad noored juba kolm ja enam kuud pidanud kohanema uute reeglite ja elamistingimustega ning paljudes tekitavad need vastumeelsust. Asjaolu, et ajateenistuse lõppedes on ajateenijate rahuloluhinnang taas kõrgem, tõestab, et pärast keerulist baaskursuse aega hakkavad sõdurid üha enam ajateenistusega kohanema. Seda võib soosida näiteks linnalubade suurenev arv ehk tekib suurem kokkupuude igapäevaeluga, mis võib olla üks põhjus, et rahulolu läheneb kaitseväe-eelsele tasemele. Kindlasti ei saa tähelepanuta jätta suuremat sotsialiseerumist teiste ajateenijatega ja kollektiivse identiteedi tekkimist, mis võib avaldada rahulolule positiivset mõju. Wendt tõi välja, et vastastikust sõltuvust kasutatakse sageli koostöö defineerimisel, kuid tegelikkuses ei ole see sugugi nii, sest vaenlased võivad olla sama palju vastastikku sõltuvad kui sõbrad[68]. Teisisõnu mõjutavad ajateenistuse vältel teenistujad ja ülemad teineteist sõltumata sellest, kas neil tekivad sõprussuhted või mitte, ning see loob aluse kollektiivse identiteedi tekkeks, mis omakorda võib positiivselt mõjutada ajateenijate üldist eluga rahulolu.

Sotsialiseerumise olulisust kinnitab ka analüüsist selgunud asjaolu, et teineteise ja ülemustega häid suhteid väärtustavad ajateenijad on ka üldiselt eluga rahulolevamad. Samuti on märkimisväärne seos ajateenijate rühmasisestel suhetel ja eluga rahulolul – kokkuhoidvas ja üksteist toetavas rühmas teenivad

---

[64] **Vickers *et al.*** 1993.

[65] **Dar, Kimhi** 2001.

[66] **Van Maanen** 1983.

[67] **Israelshvili** 1992.

[68] **Wendt** 1999, p. 344.

ajateenijad hindavad enda üldist eluga rahulolu kõrgemalt kui need, kes ei pea enda teenistuskeskkonda sedavõrd ühtseks.

On igati mõistetav, et noormehed, kelle arvates on väljaõpe sisukas ja huvitav, annavad kõrgema hinnangu ka enda üldisele eluga rahulolule, seda eelkõige seetõttu, et kaitseväest saab ajateenijate argipäev ning kui see vastab nende ootusele, on kõrgem ka nende hinnang eluga rahulolule. Ajateenijad, kes tunnevad, et nende arvamust kuulatakse ja neil on võimalus osaleda otsustusprotsessis, kuidas ülesandeid täita, hindavad ka enda eluga rahulolu kõrgemalt, mis on igati loogiline, kuivõrd autonoomia on üks olulisemaid aspekte eluga rahulolu kujunemisel[69]. Ajateenistuses on paratamatult enamik asju kutsealuste eest otsustatud, näiteks elukoht, toitlustus, väljaõpe, seega on kaitseväes äärmiselt oluline igasugune otsustusõigus, kuna see muudab autonoomia tajutavamaks ja seeläbi üldise eluga rahulolu suuremaks.

Vabatahtlikult kaitseväkke astunud ajateenijad hindasid enda üldist eluga rahulolu kõrgemalt kui ajateenijad, kes tulid teenistusse kutse alusel. See on küllaltki ootuspärane, kuivõrd vabatahtlikult ajateenistusse tulnud noored on ilmselt end eelkõige vaimselt teenistuseks paremini ette valmistunud ja teinud endale selgeks, mida tähendab ajateenistus, seal olemine ja millised on kaitseväe ootused neile. Vähem oluline ei ole ka fakt, et kutse alusel teenistusse astunud ajateenijad võivad tihtipeale suhtuda teenistusse juba eelnevalt negatiivselt, sest neil puudub soov ja tahe ajateenistust läbida. Seda kinnitab ka asjaolu, et ajateenijad, kes peavad ajateenistuse läbimist isiklikuks arenguks vajalikuks, hindavad ka eluga rahulolu kõrgemalt. Võib oletada, et vabatahtlikult kaitseväkke tulnud ajateenijad peavad enamikel juhtudel ajateenistuse läbimist isiklikku arengut silmas pidades vajalikuks.

Igapäevase elu osad, nagu toit, elamistingimused ja meditsiiniabi kättesaadavus mõjutavad ajateenijate eluga rahulolu ehk olmega rahulolevamad ajateenijad hindavad ka enda üldist eluga rahulolu kõrgemalt.

Kõrgharidusega respondendid on oma eluga üldiselt rahulolevamad kui põhi-, kutse-, ja keskharidusega noormehed. Tulemus on ühest küljest mõistetav, kuna haritumate ajateenijate seas on elus juba midagi saavutatud õpitud eriala näol, millega neil on ajateenistuse lõppedes võimalik edasi tegeleda. Enne ajateenistust kõrgkoolis omandatud eriala võib pakkuda ajateenijale edaspidist elu silmas pidades kindluse, mida noormeestel, kel on vaid põhi-, kutse- või keskharidus, ei pruugi olla. Samas on tulemus siiski pisut üllatav, sest oli alust eeldada, et kaitseväes võivad eluga rahulolu hinnangud kujuneda haridustasemeti vastupidiselt üldiselt levinud arvamusele. Teisisõnu,

[69] **Ryff** 1989.

kõrgema haridusega ajateenijatel on käärid igapäevaeluga suuremad ja seeläbi eluga rahuolu väiksem, uurimus aga näitas, et nii see siiski ei ole.

Uurimus andis olulist teavet, et mõista, millised on kaitseväe mõjutused ajateenijate eluga rahulolule. Ajateenistus on oma olemuselt igapäevaelust erinev, seetõttu oli alust eeldada, et kaitseväes toimivad rahulolu mõjutajad teistmoodi kui argielus. Tulemused aga pigem kinnitasid, et hoolimata sellest, et ajateenistus erineb tavapärasest elust, kujuneb ajateenijate eluga rahulolu üldjuhul samadel alustel kui igapäevaelus.

7. Kokkuvõte

Artikli eesmärk oli välja selgitada, millised rahulolutegurid on ajateenijatele olulisemad ja kuivõrd varieeruvad rahuloluhinnangud vastavalt ajateenijate sotsiaaldemograafilisele profiilile. Analüüsis keskenduti seega nii sotsiaaldemograafilistele tunnustele kui ka kaitseväe eri aspektidele, mis võiksid avaldada mõju indiviidi üldisele eluga rahulolule. Tulemustest selgus, et ajateenijate eluga rahulolu muutus teenistusaja vältel olulisel määral, olles ajateenistuse algul suurim, kaitseväeteenistuse keskel väikseim ja lõppfaasis taas veidi suurem. Olulisemaks mõjutaks oli sealjuures rahulolu kaitseväe eri aspektidega. Statistiliselt oluline seos eluga rahulolu ja ajateenistuse aspektide vahel ilmnes mitmetel puhkudel, nagu näiteks suhetes rühmas ja ülematega, samuti oli tugevaks mõjutajaks autonoomia tajumine ja väljaõppe sisukus. Kinnitust leidis ka see, et vabatahtlikult kaitseväkke astunud ajateenijad on eluga rahulolevamad kui kutse alusel värvatud. Huvitav on asjaolu, et Eesti kaitseväes teenivate ajateenijate rahuloluhinnangutele avaldavad töös käsitletud sotsiaaldemograafilistest tunnustest olulist mõju vaid haridus ja vanus. Sealjuures kõrgemalt haritud ajateenijad olid ajateenistusega enam rahul kui madalama haridustasemega ajateenijad ja nooremad ajateenijad olid ajateenistusega rohkem rahul kui vanemad.

Rahulolu on väga keeruline temaatika, mida uurida, sest indiviidi rahulolu kujunemine on segu paljudest teguritest ja sealjuures ei pruugi samad muutujad eri inimeste puhul anda samu tulemusi. Analüüsi tulemused näitasid, et olulisem kui ajateenija isiklik profiil, oli kaitseväe pakutav keskkond ning see, kuidas kutsealune sellele reageeris. Kindlasti on ajateenistusse astujate puhul mentaliteet ja suhtumine erinevad, kuid tulemused tõestasid vastupidi ootustele, et ajateenistuses, hoolimata teatavast isoleeritusest argielust, toimub rahulolu kujunemine suhteliselt sarnastel alustel kui väljaspool kaitseväge. See annab alust uskuda, et ajateenijate rahulolu on võimalik hoida teenistusaja jooksul stabiilsena, et ei toimuks selliseid kõikumisi, nagu analüüsi põhjal selgus.

Lisad

Lisa 1

Lisatabel 1. Tunnuste moodustamine peakomponentide meetodil

	Faktorid		
	1	**2**	**3**
Rahulolu väljaõppega	0,675	–0,084	–0,034
Rahulolu elamistingimustega	0,764	–0,169	0,330
Rahulolu toitlustamisega	0,608	–0,032	0,284
Rahulolu meditsiiniabiga	0,592	0,052	0,135
Rahulolu sportimisvõimalustega	0,617	0,547	–0,100
Rahulolu ajateenijate omavaheliste suhetega	0,571	–0,088	–0,149
Rahulolu suhetes ülemustega	0,777	–0,277	–0,381
Rahulolu võimalustega veeta vaba aega	,648	0,157	–0,059

Lisa 2

Lisatabel 2. Tunnuste kirjeldav statistika

Sõltuv tunnus	Sõltumatud tunnused		Keskmine	Standardhälve	Vastajate arv	F	Sig
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu väljaõppega	Väga rahul	7,90	2,52	198	120,3	0,000
		Pigem rahul	6,90	2,24	861		
		Ei rahul ega mitte rahul	5,53	2,38	456		
		Pigem ei ole rahul	4,78	2,67	174		
		Ei ole üldse rahul	3,17	2,61	122		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu elamistingimustega	Väga rahul	7,75	2,28	287	98,9	0,000
		Pigem rahul	6,58	2,39	882		
		Ei rahul ega mitte rahul	5,68	2,51	356		
		Pigem ei ole rahul	4,79	2,58	193		
		Ei ole üldse rahul	2,92	2,42	93		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu toitlustusega	Väga rahul	7,29	2,46	415	48,8	0,000
		Pigem rahul	6,35	2,44	788		
		Ei rahul ega mitte rahul	5,76	2,64	317		
		Pigem ei ole rahul	5,13	2,80	193		
		Ei ole üldse rahul	4,08	2,77	98		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu meditsiiniabiga	Väga rahul	7,57	2,47	279	61,5	0,000
		Pigem rahul	6,46	2,46	747		
		Ei rahul ega mitte rahul	6,15	2,49	448		
		Pigem ei ole rahul	5,07	2,65	197		
		Ei ole üldse rahul	3,93	2,62	140		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu sportimisvõimalustega	Väga rahul	7,63	2,54	219	48,1	0,000
		Pigem rahul	6,55	2,43	723		
		Ei rahul ega mitte rahul	5,90	2,55	489		
		Pigem ei ole rahul	5,65	2,69	255		
		Ei ole üldse rahul	4,06	2,79	125		

Sõltuv tunnus	Sõltumatud tunnused		Keskmine	Standardhälve	Vastajate arv	F	Sig
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu ajateenijate omavaheliste suhetega	Väga rahul	7,54	2,62	256	57,9	0,000
		Pigem rahul	6,51	2,45	953		
		Ei rahul ega mitte rahul	5,52	2,52	393		
		Pigem ei ole rahul	4,95	2,60	130		
		Ei ole üldse rahul	3,75	2,88	79		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu suhetes ülemustega	Väga rahul	8,09	2,27	229	105,1	0,000
		Pigem rahul	6,71	2,31	835		
		Ei rahul ega mitte rahul	5,58	2,51	475		
		Pigem ei ole rahul	4,70	2,53	171		
		Ei ole üldse rahul	3,35	2,74	101		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Rahulolu võimalustega veeta vaba aega	Väga rahul	8,29	2,41	126	85,1	0,000
		Pigem rahul	7,08	2,34	500		
		Ei rahul ega mitte rahul	6,27	2,41	509		
		Pigem ei ole rahul	5,73	2,47	394		
		Ei ole üldse rahul	4,29	2,68	281		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Nõustumine väitega: minu rühm on kokkuhoidev ja üksteist toetav	Olen täiesti nõus	7,37	2,69	270	42,7	0,000
		Olen nõus	6,62	2,39	857		
		Ei nõustu ega ole vastu	5,71	2,70	596		
		Ei ole nõus	5,25	2,51	207		
		Ei ole üldse nõus	4,46	3,12	93		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Nõustumine väitega: väljaõpe ajateenistuse ajal on sisukas ja huvitav	Olen täiesti nõus	7,96	2,52	157	116,9	0,000
		Olen nõus	7,21	2,25	658		
		Ei nõustu ega ole vastu	6,05	2,39	728		
		Ei ole nõus	4,92	2,50	324		
		Ei ole üldse nõus	3,62	2,83	153		

Sõltuv tunnus	Sõltumatud tunnused		Keskmine	Standardhälve	Vastajate arv	F	Sig
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Nõustumine väitega: minu arvamust kuulatakse ja ma saan otsustada, kuidas ülesandeid täita	Olen täiesti nõus	7,87	2,83	110	101,9	0,000
		Olen nõus	7,35	2,24	510		
		Ei nõustu ega ole vastu	6,27	2,40	799		
		Ei ole nõus	5,44	2,53	392		
		Ei ole üldse nõus	3,81	2,71	213		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Nõustumine väitega: minu ülemused arvestavad ülesannete määramisel minu oskuste ning tugevate ja nõrkade külgedega	Olen täiesti nõus	7,76	2,69	150	68,8	0,000
		Olen nõus	6,96	2,30	589		
		Ei nõustu ega ole vastu	6,25	2,49	688		
		Ei ole nõus	5,48	2,60	372		
		Ei ole üldse nõus	4,25	2,85	221		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Vanus	18	6,81	2,36	77	5,18	0,000
		19	6,81	2,65	453		
		20	6,05	2,74	402		
		21	5,84	2,55	380		
		22	6,06	2,64	338		
		23	5,76	2,63	113		
		24	5,47	2,69	45		
		25	5,10	3,2	30		
		26	7,40	1,43	10		
		27	6,5	1,00	4		
		28			1		

Sõltuv tunnus	Sõltumatud tunnused		Keskmine	Standardhälve	Vastajate arv	F	Sig
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Kodune keel	Eesti keel	6,24	2,64	1573	3,30	0,069
		Vene keel	5,89	2,83	280		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Haridus	Põhiharidus	6,14	2,55	284	3,11	0,025
		Kutseharidus	5,92	2,77	528		
		Keskharidus	6,35	2,68	938		
		Kõrgharidus	6,35	2,45	136		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Perekonnaseis	Vallaline	6,21	2,67	1219	0,092	0,762
		Suhtes	6,17	2,91	667		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks?	Kindlasti vajalik	7,26	2,54	403	58,54	0,000
		Pigem vajalik	6,47	2,44	776		
		Pigem mittevajalik	5,44	2,51	391		
		Täiesti mittevajalik	4,80	2,93	106		
Kõike kokku võttes, kuivõrd olete praegu üldiselt oma eluga rahul?	Ajateenistusse astumine vabatahtlikult või kutse alusel	Vabatahtlikult	6,73	2,61	718	51,00	0,000
		Kutse alusel	5,84	2,65	1147		

Kirjandus

Aaviksoo, A.; Habicht, J. 2008. Terviseteenused ja nende kättesaadavus. – Eesti inimarengu aruanne 2008. 2. peatükk. Toim. Aaviksoo, A. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS, lk 43–46.

Albouy, D. 2008. Are big cities bad places to live? Estimating quality of life across metropolitan areas. University of Michigan, NBER.

Bandura, A. 1977. Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Ceriani, L.; Gigliarano, C. 2013. Subjective and Objective Well-Being: A Bayesian Networks. Approach, 1–2. <http://www.ecineq.org/ecineq_bari13/FILESxBari13/CR2/p261.pdf> (28.10.2017).

Charles, S.; Reynolds, C.; Gatz, M. 2001. Age-Related Differences and Change in Positive and Negative Affect over 23 Years. – Journal of Personality and Social Psychology, 80, 1, pp. 136–151.

Dar, Y., Kimhi, S. 2001. Military service and selfperceived maturation among Israeli youth. – Journal of Youth and Adolescence, 30, 4, pp. 427–448.

Deci, E.; Ryan, R. 2001. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. – Annual Review of Psychology, 52, pp. 141–166.

Deci, E.; Ryan, R. 2006. Hedonia, eudaimonia and, well-being: an introduction. – Journal of Happiness Studies, 9, 1, pp. 1–11.

Diener, E. 1984. Subjective well-being. – Psychological Bulletin, 95, 3, pp. 542–575.

Dobewall, H. 2013. Human values and subjective well-being: An exploration of individual and cultural differences, change across life span, and self-other agreement. Doktoritöö. Tartu Ülikooli psühholoogia instituut.

Elder, G.; Gimbel, C.; Ivie, R. 1991. Turning points in life: The case of military service and war. – Military Psychology, 3, pp. 215–231.

Friedman, M.; Rosenberg, S.; Schnurr, P. 1993. Change in MMPI Scores From College to Adulthood as a Function of Military Service. – Journal of Abnormal Psychology, 102, 2, pp. 288–296.

Frenkel-Brunswik, E. 1968. Adjustments and Reorientation in the Course of the Life Span, in Middle Age and Aging. Chicago: University of Chicago Press.

Greener, B. 2017. Army Fundamentals. From Making Soldiers to the Limits of the Military Instrument. New Zealand: Massey University Press.

Hanson, G. 2001. Scale economies and the geographic concentration of industry. – Journal of Economic Geography, 1, 3, pp. 255–276.

Hockey, J. 1986. Squaddies: Portrait of a subculture. Exeter, England: Exeter University Publications.

Israelashvili, M. 1992. Sharp Turn: A model for the involvement of the educational counselor in the preparation of students for military service. Tel Aviv: Ramot.

Jackson, J.; Jonkmann, K.; Lüdtke, O.; Thoemmes, F.; Trautwein, U. 2012. Military Training and Personality Trait Development: Does the Military Make the Man, or Does the Man Make the Military? – Psychological Science, 23, 3, pp. 270–277.

Johansen, R.; Laberg J.; Martinussen, M. 2014. Military Identity as Predictor of Perceived Military Competence and Skills. – Armed Forces and Society, 40, 3, pp. 521–543.

Kaitseministeerium 2016. 2016. aasta peamised statistilised andmed. Aruanne kaitsevähekohustuste täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2016. aastal. Tallinn.

Kaitseväeteenistuse seadus, 13.06.2012, § 2. – RT I, 10.07.2012, 1, jõustunud 28.06.2012, <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001> (12.12.2017).

Kasearu, K.; Truusa, T-T. 2018. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus Tartu: Tartu Ülikool, lk 12–28.

Kasearu, K.; Murakas, R.; Talves, K.; Trumm, A.; Truusa, T-T. 2017. Ajateenijate kompleksuuring: metodoloogiline ülevaade. – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Toim. Trumm, A. Tartu: Tartu Ülikool.

Kay, R. 2006. Men in contemporary Russia: the fallen heroes of post-Soviet change? Aldershot: Ashgate.

Kivirähk, J. 2017. Avalik arvamus ja riigikaitse. Turu-uuringud AS. <http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_marts_2017.pdf> (12.02.2018).

Lucas, R.; Diener, E.; Suh, E. 1996. Discriminant validity of well-being measures. – Journal of Personality and Social Psychology, 71, 3, pp. 616–628.

Migheli, M. 2017. Size of town, level of education and life satisfaction in western europe. – Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 108, 2, pp. 190–204.

Realo, A. 2006. Mis paneb eestlase elust rõõmu tundma? – Horisont, 2, lk 24–28.

Realo, A. 2008. Eluga rahulolu ja õnnelikkus. Eesti inimarengu Aruanne 2008. 3. peatükk. Toim. Kutsar, D. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS, lk 63–66.

Ryff, C. 1989. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. – Journal of Personality and Social Psychology, 57, 6, pp. 1069–1081.

Salo, M. 2008. Situational and organizational adjustment factors in the military. – Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service. Chapter 3. Ed. by Ropo, E. Helsinki: National Defence University, Department of Education, pp. 19–50.

Susi, J. 2017. Kõrgharidust omandavate noormeeste arvamused ajateenistusest. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut.

Schult, J.; Sparfeldt, J. 2015. Compulsory Military Service and Personality Development. The German Socio-Economic Panel Study. Berlin.

Switek, M. 2012. Life Satisfaction in Latin America: A Size-of-place Analysis. – Journal of Development Studies, 48, 7, pp. 983–999.

Zurcher, L. A. Jr.; Patton, J. F.; Jacobsen, A. M. B. 1979. The United States Naval reservists: Some observations on satisfaction and retention. – Armed Forces and Society, 6, 1, pp. 82–121.

Tooding, L-M. 2018. Rahulolu ajateenistusega Eesti Kaitseväes. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Tartu: Tartu Ülikool, lk 41–55.

Van Maanen, J. 1983. Doing new things in old ways. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology.

Vickers, R.; Walton-Paxton, E.; Hervig, L.; Conway, T. 1993. Stress reactivity and attrition in two basic training populations. San Diego, CA: Naval Health Research Center.

Waterman, A. 1993. Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaemonia) and hedonic enjoyment. – Journal of Personality and Social Psychology, 64, 4, pp. 678–691.

Wendt, A. 1999. Process and structural change. – Social Theory of International Politics. Chapter 7. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 313–369.

ETERI DEMUS, BA
Tartu Ülikooli sotsioloogia eriala magistrant

AJATEENIJATE TEENISTUSMOTIVATSIOONI JA TEENISTUSSE JÄÄMISE SOOVI PROGNOOSIVAD TEGURID

Inga Karton, Tõnis Männiste, Alo Tepp, Ivar Kornilov

ÜLEVAADE. Ajateenistuses on kesksel kohal väljaõpe ning ajateenijate motivatsioon mõjutab seda, kui hästi nad omandavad reservteenistuseks vajaminevad oskused. Motivatsioon mõjutab ka seda, kuivõrd ajateenijates tekib ja säilib valmisolek naasta reservteenistusse pärast reservi arvamist. Peale selle mõjutab motivatsioon ajateenijate soovi jätkata pärast ajateenistuse lõppu teenistust kaitseväes tegevväelasena. Lähtuvalt sellest keskendutakse artiklis ajateenijate teenistusmotivatsioonile ja õpihoiakutele, nende muutumisele ajateenistuse jooksul ning kaasnevatele seostele ja mõjuteguritele.

Uuring põhineb ajateenijate kompleksuuringu küsimustikul, mis töötati välja koostöös Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskuse (SJKK), Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustega (KVÜÕA). Küsimustiku põhistruktuur on interdistsiplinaarne ning sisaldab eri valdkondi, sealhulgas nii teenistusmotivatsiooni kui ka õpihoiakuid. Valimi moodustasid kõik 2016. aasta juulis ja sama aasta oktoobris teenistust alustanud ajateenijad.

Artiklis püstitatud olulisemate hüpoteeside järgi langevad ajateenistuse jooksul ajateenijate teenistusmotivatsioon ja õpihoiakud ning edasist teenistust tegevväelasena kaaluvad need ajateenijad, kelle teenistusmotivatsioon on suurem.

Uuringus leidis kinnitust hüpotees, mille kohaselt muutuvad nii teenistusmotivatsioon kui ka õpihoiakud, väheneb motivatsioon teenida ja õppida. Ka ajateenistuse järgse tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumisel mängis motivatsioon olulist rolli ning kui see teenistuse jooksul üldiselt vähenes, siis tegevteenistuses jätkamist kaaluvatel ajateenijatel jäi teenistusmotivatsioon ajateenistuse jooksul samaks. Kui vaadelda tegevteenistuse soovi muutumist ajateenistuse jooksul, siis selgus, et see vähenes neil ajateenijatel, kelle õpihoiak oli sügavam ning suurenes neil, kel see oli pindmisem.

Märksõnad: *ajateenijad, motivatsioon, õpihoiak, enesemääratlemise teooria*

Keywords: *conscripts, motivation, learning attitude, self-determination theory*

1. Sissejuhatus

Sõjaväelist tegevust rahuaja kontekstis saab iseloomustada keskse märksõnaga – väljaõpe. Väljaõppeprotsess sõltub mitmest sisendist, muu hulgas nendest, kes õppima asuvad, aga ka nendest, kes õpetavad, ning tingimustest, mille nad loovad. Ühe olulisema väljundina mõjutab väljaõppeprotsess oskust ja tahet kaitsta oma riiki. Kuna Eesti kaitsevägi põhineb reservarmeel, siis on iga ajateenija, keda kaitsevägi koolitab, oluline ressurss nii reservkoosseisu kui ka tegevkoosseisu tähenduses, sest reservarmeesse kasvavad tulevased tegevväelased samuti ajateenijate hulgast. See tõstatab vajaduse saavutada ajateenistuse jooksul võimalikult parim tulemus. Siinkohal on peale omandatavate oskuste olulisimal kohal motivatsioon õpetatavat omaks võtta ja vajaduse korral rakendada. Motivatsioon mõjutab seda, kuivõrd ajateenijad omandavad teenistuses vajaminevat ning kui suur tahtmine reservteenistusse naasta säilib neil pärast reservi arvamist. Motivatsioon pole nähtus iseeneses, vaid on omakorda mõjutatud nii sise- kui ka väliskeskkonna teguritest.

Uurimaks neid olulisi tegureid, kaasati ajateenijate kompleksuuringusse nii motivatsiooni kui ka õppimisega seonduv temaatika. Käesolev artikkel on fookustatud ennekõike ajateenijate teenistusmotivatsiooni ja õpihoiakute muutumisele ajateenistuse jooksul ning kaasnevate seoste ja mõjutegurite uurimisele. Õpihoiakute puhul on aluseks Biggsi[1] edasiarendus Martoni ja Säljö[2] õppimise käsitlusest ning teenistusmotivatsiooni puhul Deci ja Ryani[3] enesemääratlemise teooria. Nii teenistusmotivatsioon kui ka õpihoiakud on dünaamilised mõttelised konstruktsioonid, mistõttu mõõdeti neid kompleksuuringus kolmel ajahetkel: ajateenistuse alguses, pärast sõduri baaskursust (SBK) ja ajateenistuse lõpus. Arvestades motivatsiooni loomupärase dünaamikaga, mis uue olukorra ja muutustega kokku puutudes kaldub vähenema,

---

[1] **Biggs, J**. 1987. Student Approaches to Learning and Studying. Camberwell, Vic.: Australian Council for Educational Research, pp. 5–18; **Biggs, J**. 1994. Approaches to learning: Nature and measurement of. – The International Encyclopedia of Education. Ed. by T. Husen and T. N. Postlethwaite. Pergamon, pp. 319–322. [**Biggs** 1994]

[2] **Marton, F.; Säljö, R**. 1976. On Qualitative Differences in Learning: I. Outcome and Process. – British Journal of Educational Psychology, Vol. 46, No. 1, pp. 7–8. [**Marton, Säljö** 1976]

[3] **Deci, E. L.; Ryan, R. M**. 1985. Intrinisic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press [**Deci, Ryan** 1985]; **Deci, E. L.; Ryan, R. M**. 2000a. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. – Contemporary Educational Psychology, Vol. 25, No. 1, pp. 54–67 [**Deci, Ryan** 2000a]; **Deci, E. L.; Ryan, R. M**. 2002. Handbook of Self-Determination Research. The University of Rochester Press. [**Deci, Ryan** 2002]

ning väljaõppe eripäraga, kus intensiivseim õppetöö toimub SBK ajal, oli suurimat muutust oodata just kahe esimese mõõtmise vahel.

1.1. Sõjaväega ühinemise mõjutegurid

Inimeste motivatsioon sõjaväkke tulla, sinna jääda või hoopis sealt lahkuda on mitmetahuline[4]. Palju kasutatud analüütiline raamistik pärineb 1977. aastast, kus Charles Moskos pakkus välja mudeli, mille kohaselt saab sõjaväega liitujaid ühinemise mõjutegurite järgi liigitada kas pigem institutsionaalse orientatsiooni tõttu liitujateks, mille korral tullakse teenima (väljaõppesse) aust ja kohusetundest ajendatult, või ametialase orientatsiooni tõttu liitujateks, mille korral on keskmes enda huvi (üks valik paljudest tööturul) ja majanduslikud kaalutlused[5]. Moskose järgi oli eelmise sajandi keskpaigas Ameerika Ühendriikide kutseline sõjavägi ennekõike institutsionaalne ja vabatahtlik armee pigem ametialane[6]. Institutsionaalset orientatsiooni saab samastada sisemise motiveerituse ning pikaaegse karjääriplaaniga, ametialast orientatsiooni jälle välise motiveerituse ja lühiajalise karjääriplaaniga[7]. Näiteks on leitud, et institutsionaalsetel ehk sisemistel põhjustel sõjaväega liitunud on varmamad reservist naasma, võrreldes ametialaselt motiveeritutega[8], nagu ka seda, et keskkooli lõpuastmes ennustab just institutsionaalne orienteeritus valmisolekut sõjaväkke minna[9]. Kuid on ka tulemusi, mis näitavad, et sõjaväega ühinemise motiivid võivad pärineda, mõlemast orientatsioonist[10].

---

[4] **Taylor, J. K.; Clerkin, R. M.; Ngaruiya, K. M.; Knox Velez, A.-L**. 2015. An Exploratory Study of Public Service Motivation and the Institutional–Occupational Model of the Military. – Armed Forces & Society, Vol. 41, No. 1, pp. 142–162. [**Taylor *et al*.** 2015]

[5] **Moskos, C**. 1977. From Institution to Occupation: Trends in Military Organization. – Armed Forces & Society, Vol. 4, No. 1, pp. 41–50; **Moskos, C. C**. 1986. Institutional/Occupational Trends in Armed Forces: An Update. – Armed Forces & Society, Vol. 12, No. 3, pp. 377–382.

[6] **Woodruff, T.; Kelty, R.; Segal, D**. 2006. Propensity to Serve and Motivation to enlist Among American Combat Soldiers. – Armed Forces & Society, Vol. 32, No. 3, pp. 353–366. [**Woodruff *et al*.** 2006]

[7] **Griffith, J**. 2008. Institutional Motives for Serving in the U.S. Army National Guard: Implications for Recruitment, Retention, and Readiness. – Armed Forces & Society, Vol. 34, No. 2, pp. 230–258.

[8] *Ibid.*

[9] **Woodruff *et al*.**, pp. 353–366.

[10] **Eighmey, J**. 2006. Why do Youth Enlist?: Identification of Underlying Themes. – Armed Forces & Society, Vol. 32, No. 2, pp. 307–328. [**Eighmey** 2006]; **Segal, D**. 1986. Measuring the Institutional/Occupational Change Thesis. – Armed Forces & Society, Vol. 12, No. 3, pp. 351–375.

Kuna Eesti olukord erineb USA omast, kus kohustuslik ajateenistus ei jäta palju valikuid liitumisotsuse tegemiseks, siis on huvitav vaadata, millised tegurid ennustavad Eesti ajateenijate puhul nii teenistusmotivatsiooni kui ka soovi jätkata teenistust kaitseväes pärast ajateenistuse lõppu. Üks tegur, mis eeldatavasti mängib tulemustes olulist rolli, on isikliku avalduse või kutse alusel ajateenistusse tulek, kus lisaks sellele, et avalduse alusel tulijate autonoomsusvajadus on rohkem kaitstud, võib nende hulgas eeldada ka suuremat kohusetunnet ja patriotismi ehk institutsionaalseid motivatsioonitegureid (H4). Teine tegur, mis eeldatavasti samuti seostub kõrgema motivatsiooniga, on ajateenistuse järgse tegevteenistuses jätkamise soovi kaalumine. Enne andmete analüüsi on siiski keeruline ennustada, kas tegevteenistuses jätkamise soov seostub pigem sisemise või välise motivatsiooniga või siis mõlemaga (H5). Praegused andmed seda veel ei võimalda, kuid tulevikus on võimalik vaadata, milline on pilt reservkogunemistel ehk mis iseloomustab neid endiseid ajateenijad, kes pigem tulevad täitma oma kohust reservväelasena.

1.2. Sisemine ja väline teenistusmotivatsioon

Kui nüüd võtta vaatluse alla väljaõppeprotsessi mõjutavad tegurid väljaõppe ajal, siis nn vana kooli lähenemine, mille sisuks on käskimine ja kontroll, tingib ennekõike välist motivatsiooni[11]. Biheivioristlikul lähenemisel, kus positiivset käitumist premeeritakse ja negatiivset karistatakse[12], ja välisel motivatsioonil on palju ühiseid jooni. Juba üle kahe aastakümne on avalikus sektoris, sh ka militaarsfääris, rõhutatud muutunud ajaga kohanduvate, sisemist motivatsiooni ja enesejuhtimist paremini toetavate õppemeetodite tähtsust[13], teadvustades välise motivatsiooni olulisust ja rolli näiteks lahingumotivatsioonis[14]. Teada ja tõestatud on fakt, et laialdane väliste motivaatorite

[11] **Thomas, K. W.; Jansen, E**. 1996. Intrinsic motivation in the military: models and strategic importance. Calhoun: The NPS Institutional Archive, pp. 1–26. [**Thomas, Jansen** 1996]

[12] **Bentham, J**. 1825. Rationale of reward. London, p. 19; **Chan, K.; Soh, S.; Ramaya, R**. 2011. Military Leadership in the 21st Century: Science and Practice. Singapore, p. 75.

[13] **Thomas, Jansen** 1996, pp. 1–26; **Taylor *et al.*,** pp. 142–162; **Enhancing Human Motivation: How Leveraging Self-Determination Theory can set the Conditions for Accelerated and Lifelong Learning**. 2015. White Paper. Human Dimension Capabilities Development Task Force. Capabilities Development Integration Directorate. Mission Command Center of Excellence, pp. 1–37. [**Enhancing…** 2015]

[14] **Newsome, B**. 2003. The myth of intrinsic combat motivation. – Journal of Strategic Studies, Vol. 26, No. 4, pp. 24–46.

kasutamine pärsib sisemiste mõju[15]. Eesti Kaitseväes on levinumate motivaatoritena kasutusel ergutused, karistused[16] ja linnaload[17] ehk põhiliselt välised motivaatorid. Sellest lähtuvalt võib selle uuringu puhul eeldada samuti teenistusmotivatsiooni, eeskätt sisemise motivatsiooni vähenemist väljaõppe käigus (H2). Eriti puudutab see väljaõppe esimest etappi ehk sõduri baaskursust, kus peale autonoomia vajaduse võib suure tõenäosusega jääda rahuldamata ka kompetentsuse vajadus, mis küll käib paratamatult kaasas uute osksute omandamise algfaasiga, kuid sellega teadlikult arvestades on võimalik riski maandada. Teenistusmotivatsiooni võib mõjutada ka sõjaline õpe iseenesest, mis tänapäeva noortele on harjumatu. Näiteks Kuperjanovi jalaväepataljonis eel- põhi- ja jaanuarikutse ajateenijate hulgas (N =104) tehtud küsitluse kohaselt olid väljaõppega pigem rahul 62% ning väga rahul kuni 14% ajateenijatest, kelle hinnangud sügava õpihoiaku kohta olid isegi kuni 15 punkti võrra kõrgemad, võrreldes nendega, kes väljaõppega rahul ei olnud[18]. Sama uuringu järgi olid lisaks väljaõppele sügava õpihoiakuga pigem ajateenijad, kes 1) olid kõrgema või keskharidusega, 2) olid pigem rahul või rahul oma senise teenistusega, 3) pidasid õpikeskkonda toetavaks ja õppimist soodustavaks, 4) oleksid pigem või kindlasti läinud ajateenistusse ka siis, kui see oleks vabatahtlik, 5) leidsid ajateenistuse kas pigem või kindlasti vajaliku olevat ning 6) tulid ajateenistusse vabatahtlikult või soovist oma kodanikukohust täita[19].

1.3. Enesemääratlemise teooria

Enesemääratlemise teooria kohaselt on väliste regulatsioonide, mis moodustavad kontiiniumi (väline, ülevõetud, omaksvõetud, omandatud regulatsioon), kaudu võimalik mõjutada nii sisemise ja kui ka välise motivatsiooni määra[20]. Välise regulatsiooni puhul mõjutavad inimeste käitumist välised tingimused (ma teen kaasa, mida kästakse, sest muidu saan karistada). Ülevõetud

---

[15] **Deci, E. L.; Koestner, R.; Ryan, R. M**. 1999. A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. – Psychological Bulletin, Vol. 125, No. 6, pp. 627–668.

[16] **Kaitseväeteenistuse seadus** 13.06.2012, jõustunud 01.04.2013. – RT I, 10.07.2012, 1 … RT I, 08.07.2016,8, § 159 lg 2 p 1–6; § 168 lg 2 p 1–7.

[17] **Kuperjanovi JVP ülem** 03.08.2016, käskkiri nr 3.

[18] **Tõnisson, L**. 2015. Ajateenijate õpihoiakud ning neid mõjutavad tegurid Kuperjanovi jalaväepataljoni näitel. [Lõputöö]. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. [**Tõnisson** 2015]

[19] **Tõnisson** 2015.

[20] **Deci, Ryan** 2000a, pp. 54–67.

regulatsioonid on küll inimese sees, kuid neid kontrollib väline motivatsioon (ma töötan, sest seetõttu ma tunnen end väärilisena). Omaksvõetud regulatsiooni korral hakkab inimene mingit käitumist teadlikult väärtustama ja isiklikult tähtsaks pidama ning seega on regulatsiooniprotsessid muutunud rohkem inimese mina osaks[21]. Omandatud regulatsiooniga tajuvad inimesed, et käitumine on nende isiksuse osa, see on tingitud nende enese tajust ning on seega enesemääratletud[22]. Omandatud regulatsioon on enim arenenud välise motivatsiooni vorm ja jagab teatud omadusi teist tüüpi autonoomse motivatsiooniga – sisemise motivatsiooniga[23].

Motivatsiooni määr sõltub omakorda sellest, kuidas inimene tajub kolme baasvajaduse – autonoomsus (võimalus ise otsustada ja teha), kompetentsus (tahe tegutseda efektiivselt, sh võimetele vastavalt) ning seotus (vajadus ühtekuuluvustunde ja sotsiaalse toe järele) – rahuldatust, sest nende vajaduste rahuldamine suurendab sisemist motivatsiooni[24]. Väline regulatsioon (väline motivatsioon) on kõige väiksema autonoomiaastmega ning selle puhul on tegevus ajendatud välisest kasumist või välisest survestamisest. Omandatud regulatsioon on kõige autonoomsem ja sisemisele motivatsioonile lähedasem regulatsiooni vorm, kus inimesed tajuvad, et käitumine on nende isiksuse osa ja tingitud nende enese tajust[25]. Sisemise motivatsiooni korral tegutseb inimene huvist või saab mingi tegevuse või ülesande sooritamisest rahulolutunde, et ta saab sellega hakkama[26].

Mõned välised faktorid, nagu materiaalne kasu, tähtajad, järelevalve ja hinnangud vähendavad autonoomsuse tunnetust ning seeläbi ka sisemist motivatsiooni, samas kui mõned välised faktorid (näiteks valikuvabaduse andmine ülesande/tegevuse täitmisel), suurendavad autonoomsuse taju, mis omakorda suurendab sisemist motivatsiooni[27]. Nii näiteks on leitud, et vastupidi kontrollitud motivatsioonile on sõdurite autonoomne töömotivatsioon

---

[21] **Gagné, M.; Deci, E. L**. 2005. Self-determination theory and work motivation. – Journal of Organizational Behavior, Vol. 26, pp. 331–362. [**Gagné, Deci** 2005]

[22] *Ibid.*

[23] *Ibid.*

[24] **Deci, Ryan** 1985, pp. 9–10; **Deci, Ryan** 2002, pp. 3–4; **Ryan, R. M.; Deci, E. L**. 2017. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness. New York: The Guilford Press, pp. 80–102. [**Ryan, Deci** 2017]

[25] **Deci, E. L.; Ryan, R. M**. 2000b. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. – Psychological Inquiry, Vol. 11, No. 4, pp. 227–268; **Ryan, Deci** 2017, pp. 3–28.

[26] **Vallerand, R. J**. 1997. Toward a Hierarchical Model of Intrinsic and extrinsic Motivation. – Advances in Experimental Social Psychology, Vol. 29, pp. 271–360.

[27] **Gagné, Deci** 2005, pp. 331–362.

seotud nii vahetu kui ka kaudse organisatsioonilise toe tajumise ja suurema heaoluga[28]. Samuti on leitud, et väljaõppeprotsessis saavad instruktorid vähendada väljalangevust just autonoomia toetamisega. Näiteks Hollandi kuninglikus mereväes tehtud uuringu kohaselt seostus instruktorite-poolne autonoomia toetamine värvatute väiksema väljalangemisega baastreeningu käigus[29]. Autonoomia olulisust sõjalises väljaõppes ja teenistuses laiemalt rõhutab USA armee olukorda käsitlev dokument, kus rõhutatakse, et sisemise motivatsiooni ja omaksvõetud välise regulatsiooni toetamisega on võimalik tugevdada sõdurite tahet ja potentsiaali[30].

1.4. Õpihoiakud

Martoni ja Säljö[31] järgi on õppimistasemeid kaks: pindmine ja sügav. Pindmisel tasemel keskendub õpilane teadmiste omandamise protsessis meeldejätmisele ja sügaval tasemel arusaamisele ümbritsevast keskkonnast ja taustinfost – õpihoiak kui hoiak või viis, kuidas õppurid täidavad neile määratud ülesandeid[32]. Kui pindmine õpihoiak tuleneb inimese soovist saada püstitatud ülesanne tehtud vähima pingutusega, et ülesandes seatud kontrolltingimused on täidetud, siis sügav õpihoiak tuleneb inimese sisemisest soovist täita ülesanne eesmärgipäraselt ja korralikult, üritades leida olukorrale võimalikult sobivat tõlgendust ja viisi ülesande lahendamiseks[33]. Igapäevaelus aset leidev õppimine on enamasti segu kahest hoiakust, sõltudes ühelt poolt õppija kalduvusest olla kas pigem pindmine või sügav õppija[34] ning teisalt kontekstist,

---

[28] **Chambel, M. J.; Castanheira, F.; Oliveira-Cruz, F.; Lopes, S**. 2017. Work Context Support and Portuguese Soldiers' Well-Being: The Mediating Role of Autonomous Motivation. – Military Psychology, Vol. 27, No. 5, pp. 297–310.

[29] **Delahaij, R.; Theunissen, N.; Six, C**. 2014. The influence of autonomy support on self-regulatory processes and attrition in the Royal Dutch Navy. – Learning and Individual Differences, Vol. 30, pp. 177–181.

[30] **Enhancing …** 2015, pp. 1–37.

[31] **Marton, Säljö** 1976, pp. 7–8.

[32] **Biggs** 1994, pp. 319–322.

[33] **Biggs, J.; Tang, C**. 2011. Teaching for Quality Learning at University: Fourth Edition. Glasgow: Bell and Bain, pp. 26–27. [**Biggs, Tang** 2011]

[34] **Chin, C.; Brown, D**. 2000. Learning in Science: A Comparison of Deep and Surface Approaches. – Journal of Research in Science Teaching, Vol. 37, No. 2, pp. 109–138. [**Chin, Brown** 2000]

kus õpitakse[35], sealhulgas ka sellest, milliseid hoiakuid toetab õpetaja[36]. Õpihoiakuid eristatakse lähtuvalt õppimise tulemuslikkusest[37], kus sügavat õppimist toetavad õpikeskkonnad toovad suurema tõenäosusega kaasa paremad õpitulemused[38]. Kahjuks ei võimalda see uuring õpihoiakuid siduda ajateenijate õpitulemustega, mis kahtlemata oleks väga oluline ja informatiivne väljund. Seega piirdume õpihoiakute ja motivaatorite seoste ning nende ajas muutumise uurimisega. Kui motivatsiooni puhul võib eeldada selle vähenemist ajas, siis õpihoiakute puhul on ühesuunalist oletust keerulisem püstitada. Näiteks, kui võtta aluseks väljaõppe iseloom sõduri baaskursuse ajal, siis sisaldab see palju auditoorset laadi õpetamis- ja õppimistegevust, mis soosib pigem meeldejätmist, kui õpitust arusaamist ja selle mõistmist. Sellist õpetamist kaldutakse liigitama õpetajakeskseks[39] ja pigem pindmist õpihoiakut toetavaks. Peale selle sisaldab ajateenijate õpe sõduri baaskursuse ajal praktilisi tegevusi nii siseruumides kui ka maastikul (drillid, rännakud, harjutused jne), mis analoogselt auditoorsele õppele, kus tuleb palju asju lihtsalt pähe õppida, ei pruugi ajateenija jaoks tähendada muud, kui tegevuste kordamist meeldejäämise ja/või veatult sooritamiseni. Samas on praktilised tegevused ajateenijatele märksa huvitavamad kui auditoorne õpe, pakuvad vaheldust ja soodustavad tõenäolisemalt ka sügavamaid õpihoiakuid.

1. 5. Õpihoiakute ja motivatsiooni seosed

Sisu poolest on sügav õpihoiak lähedane sisemisele motivatsioonile, mille puhul toimub õppimine õppija isiklikust huvist ülesande vastu, hõlmates ka õpitava seostamist varasemate teadmistega[40]. Kuigi on leitud, et sisemine motivatsioon seostub positiivselt nii pindmise kui ka sügava õpihoiakuga, siis

---

[35] **McMillan, K.; Weyers, J**. 2011. Õppimine kõrgkoolis: tudengi käsiraamat. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, lk 109. [**McMillan, Weyers** 2011]

[36] **Biggs, Tang** 2011, p. 16.

[37] **Biggs** 1994, pp. 319–322.

[38] **Trigwell, K.; Prosser, M**. 1991. Improving the quality of student learning: the influence of learning context and student approaches to learning on learning outcomes. – Higher Education, Vol. 22, No. 3, pp. 251–266; **English, L.; Luckett, P.; Mladenovic, R**. 2004. Encouraging a deep approach to learning through curriculum design. – Accounting Education, Vol. 13, No. 4: Approaches to Learning in Accounting Education, pp. 461–488.

[39] **Karm, M**. 2013. Õppemeetodid kõrgkoolis. Tartu: SA Archimedes.

[40] **Chin, Brown** 2000, pp. 109–138.

seos viimasega on märkimisväärselt tugevam[41]. Lisaks motivatsioonile mõjutavad õpitulemusi ka inimeste huvid ja teadlikkus konkreetses valdkonnas[42]. Mida positiivsema eelhäälestusega väljaõppeprotsessi sisenetakse, seda kvaliteetsem on tulem ja vastupidi. Positiivse eelhäälestuse mõju motivatsioonile ja teenistuses jätkamise soovile eeldati ka käesolevas uuringus (H3), samuti seda, et ajateenijate sügavad õpihoiakud domineerivad pindmiste üle ning õpihoiakud ja motivatsioon on omavahel positiivselt seotud (H1).

Sarnaselt õpihoiakutega on motivatsioon ühelt poolt kinni indiviidis endas, teisalt on see seotud tema tegevuse ja ülesandega[43], sõltudes sotsiaalsest keskkonnast, mis kas toetab või pärsib motivatsiooni. Eelkirjeldatud enesemääratlemise teoorias eristatakse motivatsiooni liike vastavalt sellele, mis eesmärkidel inimene midagi teeb. Põhiliselt eristatakse sisemist motivatsiooni, mille puhul tehakse asju, mis on olemuselt huvitavad ja nauditavad, ning välimist motivatsiooni, mis viib mingi välise tasu saamiseni[44]. Sellisest eristamisest on lähtutud ka käesolevas uuringus. Olenevalt sellest, kas inimene tegutseb sisemise või välise motivatsiooni ajel, on ülesande täitmise viis, pühendumus ning sellest saadav kogemus erinevad[45]. Peale korduvalt tuvastatud välise motivatsiooni pärssiva mõju sisemisele motivatsioonile[46] on leitud ka seda, et nii tööalases kui ka õppekontekstis võib motivaatorite paljusus hakata mõjuma motivatsiooni pärssivalt[47].

---

[41] **Shrestha, L.; Pant, S. N**. 2018. Motivational Profiles of Medical Students of Nepalese Army Institute of Health Sciences. – Journal of Nepal Health Research Council, Vol. 15, No. 3, pp. 252–257.

[42] **Kalvaitiene, G.; Bartuseviciene, I.; Sencila, V**. 2011. Improving MET Quality: Relationship Between Motives of Choosing Maritime Professions and Students' Approaches to Learning. – International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation, Vol. 5, No. 4, pp. 535–540.

[43] **Ryan, R. M.; Deci, E. L**. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. – American Psychologist, Vol. 55, No. 1, pp. 68–78.

[44] **Deci, Ryan** 1985, pp. 5–10; **Deci, Ryan** 2002, pp. 3–4; **Ryan, Deci** 2017, pp. 3–28.

[45] **Deci, E. L.; Koestner, R.; Ryan, R. M**. 1999. A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. – Psychological Bulletin, Vol. 125, No. 6, pp. 627–668 [**Deci, Koestner, Ryan** 1999]; **Lepper, M. R.; Greene, D.; Nisbett, R. E**. 1973. Undermining children's intrinsic interest with extrinsic reward: A test of the "overjustification" hypothesis. – Journal ol Personality and Social Psychology, Vol. 28, No. 1, pp. 129–137. [**Lepper, Greene, Nisbett** 1973]

[46] **Deci, Koestner, Ryan** 1999, pp. 627–668; **Lepper, Greene, Nisbett** 1973, pp. 129–137.

[47] **Wrzesniewski, A.; Schwartz, B.; Cong, X.; Kane, M.; Omar, A.; Kolditz, Tb** 2014. Multiple types of motives don't multiply the motivation of West Point cadets. – PNAS, Vol. 111, No. 30, pp. 10990–10995.

Kuigi publitseeritud teadusuuringuid selles vallas napib, on enesemääratlemise teooriast lähtuval lähenemisel militaarmaailmas järjest rohkem kõlapinda. Näiteks käsitlesid motivatsiooni ja/või enesemääratlemise rolli sõjaväelises juhtimises ja väljaõppes mitmed Rahvusvahelise Sõjaväelise Testimise Assotsiatsiooni (IMTA) 2017. aasta konverentsi ettekanded[48]. Eestis tehtud analoogsete motivatsiooni käsitlevate uuringute põhjal võib eeldada nii sisemise teenistus-[49] ja õpimotivatsiooni ülekaalu välise ees[50] kui ka sügava õpihoiaku ülekaalu pindmise (H1) ees[51].

Kõike eeltoodut kokku võttes sõnastati uuringu hüpoteesid: (i) olles omavahel positiivselt seotud, domineerib ajateenijatel sisemine teenistusmotivatsioon välise üle ning sügav õpihoiak pindmise üle (H1); (ii) ajateenistuse jooksul sisemine teenistusmotivatsioon väheneb ja sügav õpihoiak halveneb (H2); (iii) kui teenistusse on pöördutud isikliku avalduse alusel ja positiivsete tunnetega ning seda oleks tehtud ka siis, kui ajateenistus oleks vabatahtlik, oleks ka motivatsioon teenida suurem (H3); (iv) teenistusmotivatsiooni ennustavad ajateenistuse puhul nii positiivne meelestatus, valikuvabadus oma otsuste tegemisel kui ka teenistuses jätkamise soov (H4); (v) võimalust jätkata tegevteenistuses kaaluvad need, kes tuleksid ajateenistusse ka siis, kui see oleks vabatahtlik ning kelle motivatsioon on suurem ja ajas vähem muutuv (H5).

2. Metoodika

2.1. Osalejad ja protseduur

Ajateenijate kompleksuuringu küsimustiku põhistruktuur on interdistsiplinaarne ning töötati välja koostöös Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskuse (SJKK), Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja Kaitseväe Ühendatud

[48] **Lindsay, D.; Watola, D.; Raymer, S**. 2017. Diminishing Stress Through Building Alignment. IMTA 2017, Bern: Conference Program, p. 29; **Sowinski, C.; Ivey, G.; Léveillé, M. L**. 2017. Military College Climate and Well-being Insights from Research at Canada's Military Colleges. IMTA 2017, Bern: Conference Program, p. 81; **Heerden, A. van; Beer, M. de** 2017. Perceived pathways to coping during military selection in South Africa – A positive psychology exploration. IMTA 2017, Bern: Conference Program, p. 63.

[49] **Tammur, R**. 2014. Enesemääratlemisel tuginevad motivatsiooni mõjutegurid isikukaitse büroo ja Sõjaväepolitsei näitel. [Lõputöö]. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. [**Tammur** 2014]

[50] **Karton, I.; Vanari, K.; Mägi, J**. 2010. Sisekaitseakadeemia üliõpilaste õpimotivatsioon, õpihoiak ja õppetööle pühendumine. – Sisekaitseakadeemia toimetised, nr 9, lk 142–161.

[51] **Tõnisson** 2015.

Õppeasutustega (KVÜÕA). Peale selle panustasid ankeedi koostamisse ka Kaitse Ressursside Ameti ja Kaitseministeeriumi spetsialistid. Ankeet sisaldab paljusid valdkondi, nagu näiteks sotsiaaldemograafiline profiil, tervis, enesekohased hoiakud, hoiakud riigikaitse ja teenistuse suhtes ning õppimine ja motivatsioon teenistuses. Valdkonnad on jagunenud plokkideks, mida on uuringus kokku kuus.

Küsitlus tehti SJKK ja KVÜÕA koostöös. Ajateenijaid küsitleti väeosades selleks spetsiaalselt kohaldatud tahvelarvutites, kus nad täitsid LimeSurvey keskkonnas elektroonilise ankeedi. Enne küsimustele vastamist tutvustati kõigile ajateenijatele uuringut ja võeti osalemise nõusolek. Osalemine oli vabatahtlik ja soovi korral võisid ajateenijad ankeedi täitmise igal ajal katkestada.

Valimi moodustasid kõik 2016. aasta juulis (eelkutse) ja sama aasta oktoobris (põhikutse) teenistust alustanud ajateenijad, kelle seast arvati välja gruppide väiksuse tõttu mereväe ajateenijad. 2016. aasta eelkutses alustanud ajateenijaid oli 1785 ja küsitluses osales neist 1600. Põhikutses alustanud ajateenijaid oli 1170 ja küsitluses osales neist 1077. Teises küsitluslaines olid arvud vastavalt: eelkutse 1311, põhikutse 773 ja kolmandas: eelkutse 576, põhikutse 413. Kuna kolmandas küsitluslaines oli vastanute hulk algvalimist märkimisväärselt väiksem, siis kasutatakse analüüsis nii esimese kui ka teise laine andmeid.

2.2. Mõõtmisvahendid

Teenistusmotivatsiooni mõõtmiseks kasutati uuringus enesemääratlemise teooriast lähtuvat töömotivatsiooni skaalat[52] (*The Motivation at Work Scale*; edaspidi: MAWS). Originaalversioonis jaguneb MAWS neljaks alaskaalaks: väline regulatsioon (Cronbach α = ,69), ülevõetud regulatsioon (Cronbach α = ,75), omaksvõetud regulatsioon (Cronbach α = ,83) ja sisemine motivatsioon (Cronbach α = ,89) ning igas alaskaalas on kolm väidet. Vastajad hindavad väiteid seitsmepallisel Likerti skaalal, kus 1 tähendab „üldse mitte" ja 7 „täpselt nii". Esmakordselt tõlgiti küsimustik eesti keelde R. Tammuri[53] lõputöös.

---

[52] **Gagné, M.; Forest, J.; Gilbert, M.; Aubé, C.; Morin, E.; Malorni, A**. 2010. The Motivation at Work Scale: Validation Evidence in Two Languages. – Educational and Psychological Measurement, Vol. 70, pp. 628–646.

[53] **Tammur** 2014.

Uuringu tarbeks kohandati küsimustik I. Kartoni eestvedamisel meie ajateenistuse konteksti, kus suurima muutusena asendati sõna *töötamine* sõnaga *teenimine*. Lähtuvalt olukorrast, kus küsimustik sai kohandatud laiemast kontekstist (töömotivatsioon) kitsamasse (teenistusmotivatsioon), tehti kohandamise protsessi osana esimese laine andmetega nii kirjeldav kui ka kinnitav faktoranalüüs. Mõlemad analüüsid andsid eestikeelsete ajateenijate valimi puhul neljase struktuuri asemel pigem kahese struktuuri, kus kahe äärmuse – sisemise ja välise motivatsiooni väidete ümber koondusid vastavalt kahe vahepealse alaskaala väited (N = 3058; CFI = 0,92, RMSEA = 0,115). Kuna kinnitava faktoranalüüsi kahefaktorilises mudelis on moodustunud kaks alaskaalat omavahel tugevalt seotud (r = 0,81), saab vajaduse korral peale sisemise ja välise motivatsiooni väljatoomise kasutada motivatsiooniskaala koguskoori. Moodustunud skaalade reliaablused: kogumotivatsioon (Cronbach α = ,92), sisemine motivatsioon (Cronbach α = ,92) ja väline motivatsioon (Cronbach α = ,85).

Õppimise mõõtmiseks kasutati uuringus õpihoiakute kahefaktorilist skaalat (*The Revised Two Factor Study Process Questionnaire: R-SPQ-2F*; edaspidi: SPQ). Originaalversioonis jaguneb SPQ kaheks: sügav õpihoiak (Cronbach α = ,73) ja pindmine õpihoiak (Cronbach α = ,64) mõlemas kaks viieväitelist alaskaalat: motivatsioon ja strateegia, kokku 20 väidet[54]. Küsimustiku kohandasid 2006. aastal eesti keelde A. Valk, T. Marandi ja L. Pilt. Väiteid hinnatakse viiepallisel Likerti skaalal, kus 1 tähendab „ei ole üldse nõus" ja 5 tähendab „olen täiesti nõus"[55].

Uuringu tarbeks kasutati meie ajateenistuse konteksti arvestavat versiooni, kus kõik väited olid kohandatud nii, et sobisid sõjaväelise õppimise konteksti. Kohandamise protsessi esimese osana tehti esimese laine andmetega nii kirjeldav kui ka kinnitav faktoranalüüs. Kirjeldav faktoranalüüs andis ajateenijatest valimi puhul neljase struktuuri, kirjeldades ära 54% koguhajuvusest. Samas polnud faktorstruktuur ühtlane, tunnused laadusid enim õpihoiakute õpimotivatsiooniga seotud faktoritesse ning seda ka pööratud mudeli puhul. Sama tõendas ka kinnitav faktoranalüüs, kus vaid sügava ja pindmise õpihoiaku õpimotivatsiooni alaskaalade väited koondusid suhteliselt heaks mudeliks (N = 3058; CFI = ,89; RMSEA = ,07) ja skaalad olid

[54] **Biggs, J.; Kember, D.; Leung, D**. 2001. The Revised Two Factor Study Process Questionnaire: R-SPQ-2F. – British Journal of Educational Psychology, Vol. 71, pp. 133–149.

[55] **Valk, A.; Marandi, T.; Pilt, L.; Villems, A.; Ruul, K**. 2006. Psychometric properties of the Estonian version of the revised 2-factor Study Process Questionnaire (R-SPQ-2F). Tartu: Tartu Ülikool.

omavahel eelduslikult nõrgalt seotud (r = 0,09). Õpihoiakute õpistrateegia alaskaalade väited ei koondunud heaks mudeliks, seega jäeti need analüüsist välja. Analüüsi jäänud õpihoiaku motivatsiooni alaskaalade sisereliaablused: sügav õpihoiak (Cronbach α = ,73) ja pindmine õpihoiak (Cronbach α = ,66). Kuigi need kaks alaskaalat koosnevad õpimotivatsiooni mõõtvatest küsimustest, kasutatakse käesolevas artiklis selguse ja lühiduse huvides edaspidi terminit *õpihoiak*.

Ennustava mudeli kirjeldavate tunnuste valik ning nende tunnuste skaalade kohandamise otsus tuginesid vajadusele ühtlustada vastajate hulka skaalade kaupa (lisa 1). See vähendab hilisemates analüüsides skaalade ja vastajate kõikuvusest tuleneda võiva statistilise ebausaldusväärsuse tekkimise võimalust. Muudetud tunnuste esialgsed ja muutmise järgsed skaalad on välja toodud tabelis 1. Tunnuseid 4 ja 10 kasutati analüüsides sõltuva tunnusena. Mõne tunnuse skaalad muudeti vastupidiseks, et tagada ühtsus andmetes ja selgem graafiline esitus.

3. Tulemused

Testimaks esimest ja teist hüpoteesi (H1 ja H2) sisemise teenistusmotivatsiooni ja sügava õpihoiaku domineerimise ning muutumise kohta ajas, võrreldi keskmisi sõltuvate valimite vahel. Keskmiste võrdluse (t-test) eelduste kontrollimiseks tehti kõikide tunnuste puhul normaaljaotuse kontroll, mis näitas, et ükski tunnus normaaljaotusele ei vasta ($p < ,05$), mistõttu jätkati Wilcoxoni astakmärgi testiga.

Sõltuvate gruppide keskmiste võrdlused on kajastatud tabelites 1 ja 2 ning tulemusi illustreerib ka joonis 1. Sisemise ja välise teenistusmotivatsiooni ning sügava ja pindmise õpihoiaku võrdluste puhul lainete sees (tabel 1) ilmneb eeldusele vastavalt, et kõikides lainetes domineerib oluliselt kõrgem sisemine teenistusmotivatsioon välise ning sügav õpihoiak pindmise ees (Wilcoxoni astakmärgitest, $p < ,05$).

Kui vaadata lainetevahelist teenistusmotivatsiooni ja õpihoiakute muutumist ajas (tabel 2), siis teenistusmotivatsioon väheneb laine lainelt, kus esimene laine erineb teisest ja kolmandast oluliselt kõrgema sisemise (vastavalt: $Z = –3,33$; $p < ,001$; $Z = –2,77$; $p < ,01$), välise (vastavalt: $Z = –2,70$; $p < ,01$; $Z = 2,87$; $p < ,01$) ja kogumotivatsiooni (vastavalt: $Z = –3,45$; $p < ,001$) poolest, samas kui teise ja kolmanda laine vahel olulised erinevused puudusid ($p > ,05$).

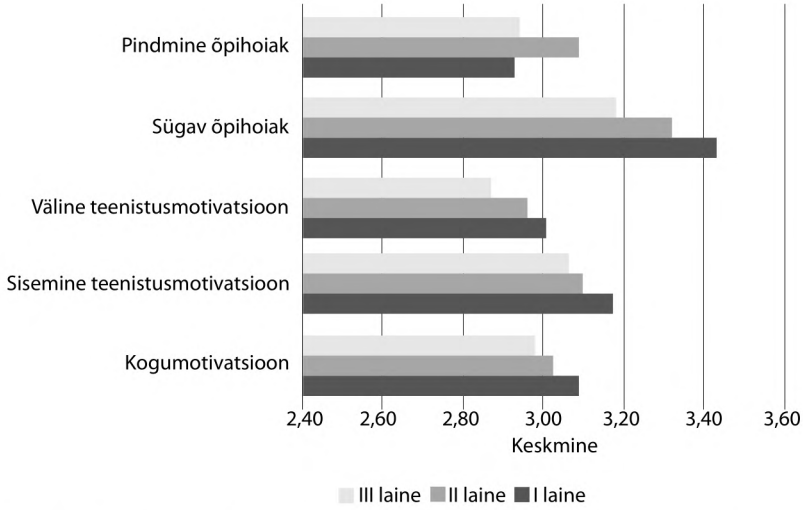

Joonis 1. Kolme küsitluslaine teenistusmotivatsiooni ja õpihoiakute keskmised

Tabel 1. Sisemise ja välise teenistusmotivatsiooni ning sügava ja pindmise õpihoiaku vahelised keskmiste võrdlused lainete sees

Skaala	Laine	N	M	SD	Z	p
Sisemine teenistusmotivatsioon	1	2594	3,09	1,37	–7,62	< ,001
Väline teenistusmotivatsioon	1		2,95	1,36		
Sisemine teenistusmotivatsioon	2	1991	3,10	1,41	–8,09	< ,001
Väline teenistusmotivatsioon	2		2,94	1,41		
Sisemine teenistusmotivatsioon	3	1071	3,05	1,33	–6,66	< ,001
Väline teenistusmotivatsioon	3		2,85	1,33		
Sügav õpihoiak	1	2589	3,41	0,66	–23,81	< ,001
Pindmine õpihoiak	1		2,96	0,66		
Sügav õpihoiak	2	1996	3,32	0,77	–11,65	< ,001
Pindmine õpihoiak	2		3,09	0,74		
Sügav õpihoiak	3	1086	3,20	0,73	–10,57	< ,001
Pindmine õpihoiak	3		2,95	0,67		

Tabel 2. Teenistusmotivatsiooni ja õpihoiakute skaalde keskmised võrdlused lainete vahel (I, II ja III)

Skaala	Laine	N	M	SD	Z	p
Sisemine teenistusmotivatsioon	1	1795	3,17	1,36	−3,33	,001
	2		3,10	1,40		
Sisemine teenistusmotivatsioon	1	805	3,19	1,34	−2,77	,006
	3		3,06	1,32		
Sisemine teenistusmotivatsioon	2	732	3,14	1,38	−1,09	,274
	3		3,07	1,33		
Väline teenistusmotivatsioon	1	1784	3,01	1,34	−2,70	,007
	2		2,96	1,41		
Väline teenistusmotivatsioon	1	798	2,99	1,33	−2,87	,004
	3		2,87	1,32		
Väline teenistusmotivatsioon	2	798	2,93	1,41	−0,06	,949
	3		2,88	1,33		
Kogumotivatsioon	1	1796	3,09	1,26	−3,45	,001
	2		3,03	,33		
Kogumotivatsioon	1	807	3,13	1,32	−3,21	,001
	3		2,98	1,31		
Kogumotivatsioon	2	734	3,03	1,37	−0,65	,516
	3		2,98	1,32		
Sügav õpihoiak	1	1791	3,43	,63	−5,95	<,001
	2		3,32	,77		
Sügav õpihoiak	1	801	3,43	,66	−9,31	<,001
	3		3,18	,73		
Sügav õpihoiak	2	732	3,30	,78	−4,33	<,001
	3		3,18	,72		
Pindmine õpihoiak	1	1789	2,93	,66	−9,34	<,001
	2		3,09	,75		
Pindmine õpihoiak	1	800	2,92	,66	−1,08	,283
	3		2,94	,66		
Pindmine õpihoiak	2	731	3,09	,76	−5,26	<,001
	3		2,95	,66		

Õpihoiakute puhul väheneb sügav õpihoiak testimislaineti oluliselt, kus teise laine sügav õpihoiak on oluliselt madam esimese laine omast ($Z = -5{,}95$; $p < {,}001$) ning kolmanda laine hoiak on oluliselt madalam nii esimese ($Z = -9{,}31$; $p < {,}001$) kui ka teise ($Z = -4{,}33$; $p < {,}001$) laine sügavast õpihoiakust. Vastupidiselt sügavale õpihoiakule kasvab pindmine hoiak oluliselt teises testimislaines ($Z = -9{,}34$; $p < {,}001$) ning väheneb kolmandas ($Z = -5{,}26$; $p < {,}001$), kus olulised erinevused on esimese ja teise ning teise ja kolmanda laine vahel, esimese ja kolmanda vahel aga oluline erinevus puudub ($p > {,}05$). Ka see tulemus oli eelduste kohane ning seega leidsid H1 ja H2 kinnitust.

Testimaks nii teenistusmotivatsiooni ja õpihoiakute omavahelisi seoseid kui ka seoseid mõnede eelduslikult oluliste küsimuste vahel, leiti Spearmani korrelatsiooni kasutades (kuna kõik skaalad ei olnud normaaljaotuslikud) seosed juba varem vaatluse all olnud skaalade ja järgmiste küsimuste vahel (tabel 3). Küsimused: ajateenistuse vajalikkus riigi (Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist Eesti riigi julgeoleku jaoks?) ja enda (Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks?) seisukohalt; tunded ajateenistuses (Milliste tunnetega ajateenistusse tulite?) ja tegevväelasena jätkamise (Kuidas suhtute teenistusse tegevväelasena?) kohta ning kas ka sellisel juhul oleksite tulnud aega teenima, kui ajateenistus oleks vabatahtlik (Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas oleksite astunud ajateenistusse?).

Märkimisväärsemate tulemustena saab tabelist 3 välja tuua sisemise teenistusmotivatsiooni tugeva ja positiivse seostumise selliste teguritega nagu teenistusse tulek ka siis, kui see oleks vabatahtlik (rho = ,71; $p < {,}001$), samuti positiivsed tunded teenistuse vastu enne teenistusse tulekut (rho = ,67; $p < {,}001$), huviga jätkata tegevteenistuses (rho = ,68; $p < {,}001$) ning teenistuse vajalikkuse tunnetamist nii isikliku arengu (rho = ,65; $p < {,}001$) kui ka riigi julgeoleku (rho = ,60; $p < {,}001$) seisukohalt. Sarnased, kuid mõnevõrra nõrgemad on välise teenistusmotivatsiooni seosed. Nende puhul, kes tuleksid teenima ka siis, kui teenistus oleks vabatahtlik, seostuvad sellega tugevalt peale kõrgema teenistusmotivatsiooni veel positiivsemad tunded ajateenistuse vastu (rho = ,74; $p < {,}001$), soov jätkata tegevteenistuses (rho = ,62; $p < {,}001$) ning ajateenistuse vajalikuks pidamine nii enda arengu (rho = ,61; $p < {,}001$) kui ka riigi julgeoleku (rho = ,59; $p < {,}001$) seisukohalt.

Tabel 3. Korrelatsioonid skaalade ja küsimuste vahel

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Ajateenistus ja julgeolek									
2 Ajateenistus ja isiklik areng	,59**								
3 Tunded aja-teenistuse suhtes	,56**	,61**							
4 Vabatahtlik ajateenistus	,61**	,61**	,74**						
5 Teenistus tegevväelasena	,44**	,49**	,54**	,62**					
6 Sisemine motivatsioon	,60**	,65**	,68**	,71**	,64**				
7 Väline motivatsioon	,50**	,53**	,51**	,52**	,51**	,75**			
8 Kogumotivatsioon	,58**	,63**	,63**	,65**	,61**	,93**	,94**		
9 Sügav õpihoiak	,28**	,34**	,32**	,32**	,31**	,40**	,33**	,39**	
10 Pindmine õpihoiak	–,07**	,01	–,12**	–,08**	,05*	–,05**	,06**	,01	–,01

Märkused: Spearman's rho; N = 2391–2595; *p < ,01; **p < ,001

Kolmanda, neljanda ja viienda hüpoteesi (H3, H4, H5) testimiseks võrreldi kõigepealt keskmisi tulemusi sõltumatute gruppide vahel lähtuvalt sellest, kas ajateenija oli tulnud teenistusse oma avalduse või kutse alusel (tabel 4). Kolmanda hüpoteesiga väideti, et kui teenistusse on tuldud isikliku avalduse alusel, on motivatsioon teenida kõrgem. Gruppide võrdlust alustati sõltumatute kogumite t-testiga. Testi eelduste kontroll (Levene test) näitas, et välise teenistusmotivatsiooni, kogumotivatsiooni, sügava õpihoiaku ja pindmise õpihoiaku korral olid üldkogumite hajuvused võrdsed ($p > ,05$) ning nende tunnuste puhul loeti testi eeldused täidetuks. Selgus, et ajateenistusse isikliku avalduse alusel ning kutse alusel pöördunute keskmised väärtused olid statistiliselt olulisel määral kõrgemad välise teenistusmotivatsiooni ($t = 12,61$; $p < ,001$), kogumotivatsiooni ($t = 15,54$; $p = < ,001$) ja sügava õpihoiaku ($t = 4,87$; $p = < ,001$) puhul (tabel 4).

Tabel 4. Keskmiste võrdlus isikliku avalduse alusel ja kutse alusel pöördunud gruppide vahel

	Sõltumatute valimite t-test					
	Grupp	**N**	**M**	**SD**	**t**	**p**
Väline teenistusmotivatsioon	1	972	3,37	1,37	12,61	<,001
	2	1596	2,69	1,29		
Kogumotivatsioon	1	976	3,50	1,28	15,54	<,001
	2	1604	2,73	1,18		
Sügav õpihoiak	1	970	3,49	,64	4,87	<,001
	2	1601	3,36	,67		
Pindmine õpihoiak	1	968	2,90	,68	–3,5	<,001
	2	1597	2,99	,65		
	Mann-Whitney U Test					
	Grupp	**N**	**M**	**SD**	**U**	**p**
Sisemine teenistusmotivatsioon	1	976	3,62	1,40	505846,00	<,001
	2	1603	2,76	1,23		

Märkus: 1 – isikliku avalduse alusel pöördunud; 2 – kutse alusel pöördunud

Sisemise teenistusmotivatsiooni korral, mille puhul polnud t-testi tingimused täidetud, jätkati Mann-Whitney U testiga. Selgus, et ka sisemise teenistusmotivatsiooni korral on isikliku avalduse alusel ajateenistusse tulnute keskmised väärtused statistiliselt olulisel määral kõrgemad ($U = 505846$; $p < ,001$) kui kutse alusel teenistusse tulnutel (tabel 4).

Kõige lõpuks tehti regressioonanalüüsid teenistusmotivatsiooni ning ajateenistuse järgset kaitseväes teenistuse jätkamise soovi ennustamiseks. Teenistusmotivatsiooni prognoosiva regressioonanalüüsi lõplike tunnuste valimiseks katsetati esmalt kõikide valitud kirjeldavate tunnustega, tõstes neid ühekaupa mudelite peamõju komponentide väljadele. Samal ajal jälgiti mudelite tulemuste muutumist. Nii katsetades tuvastati ja eemaldati mudelist tunnused, mis statistiliselt olulist tulemust ei andnud. Mudelitesse jäeti võrreldavuse tagamiseks ja tulemuste ilmestamiseks kohati sisse mõned olulisuse näitajate poolest piiri peal olevad tunnused (tabel 5). Tulemuste paremaks ja arusaadavamaks esitamiseks kasutati ka graafilist lahendust (joonis 2).

Tabel 5. Teenistusmotivatsiooni prognoosiv regressioonimudel esimese laine küsitluse alusel

		B (lower/upper)	SE	p
Vabaliige		0,62 (O,40/0,85)	0,1	0,01
Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas oleksite astunud ajateenistusse?	Ei	konstant	–	–
	Jah	0,38 (0,26/0,50)	0,06	0,02
Kas läksite ajateenistusse vabatahtlikult või kutse alusel?	Kutse	konstant	–	–
	Vabat	0,14 (0,06/0,23)	0,04	0,001
Kuidas suhtute teenistusse tegevväelasena?	Ei	konstant	–	–
	Kahevahel	0,4 (0,32/0,5)	0,05	0
	Jah	1 (0,87/1,14)	0,07	0
Kas võõrriigi relvastatud kallaletungi korral oleks võimalik Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni?	Ei	konstant	–	–
	Tõenäoliselt ei	0,23 (0,1/0,36)	0,06	0
	Tõenäoliselt jah	0,35 (0,22/0,49)	0,06	0
	Jah	0,49 (0,32/0,66)	0,09	0
Milliste tunnetega ajateenistusse tulite?	Vastumeelselt	konstant	–	–
	Meeleldi	0,43 (0,32/0,54)	0,05	0
Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist Eesti riigi julgeoleku jaoks?	Mittevajalik	konstant	–	–
	Vajalik	0,39 (0,29/0,49)	0,05	0
Kuivõrd vajalikuks peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks?	Mittevajalik	konstant	–	–
	Vajalik	0,57 (0,48/0,67)	0,05	0
Sügav õpimotivatsioon		0,27 (0,20/0,33)	0,05	0
N		2077		
(Pseudo) R-Squared		0,60		
Df		11		

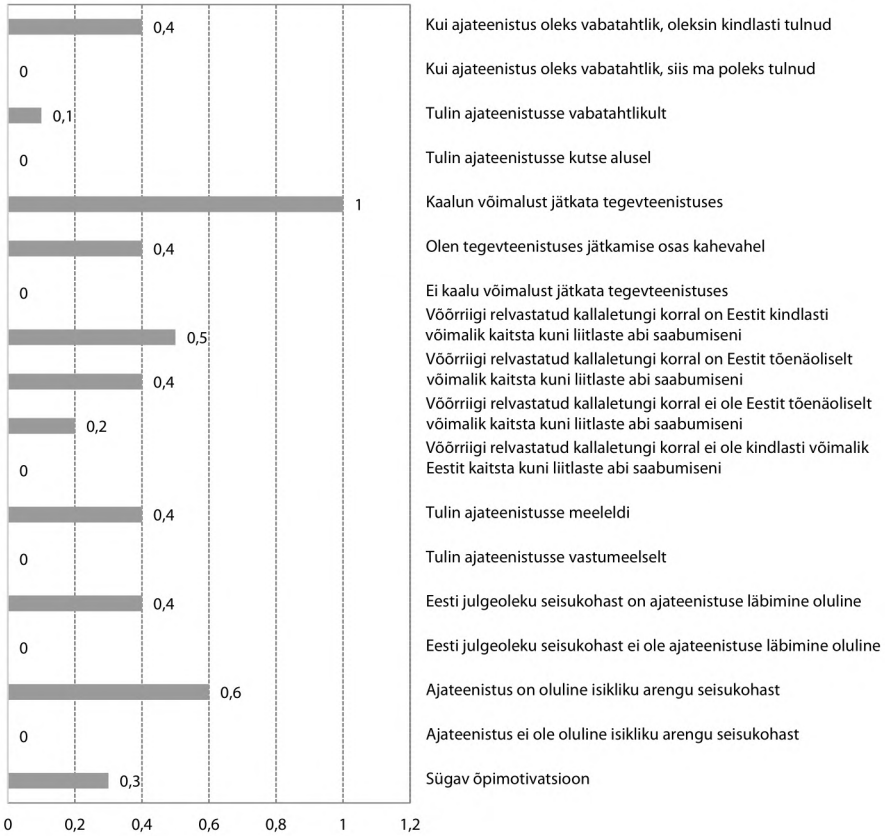

Joonis 2. Teenistusmotivatsiooni prognoosiv regressioonimudel esimese laine küsitlustulemuste alusel

Kogu regressioonimudeli kirjeldusaste valitud kaheksa tunnuse juures osutus heaks, kirjeldades ära kuni 60% teenistusmotivatsiooni koguvariatsioonist (R-Squared = 0,60). Kõige paremini töötasid ajateenijate teenistusmotivatsiooni prognoosimisel järgmised tunnused: huvi teenistusega jätkamise vastu (B = 1), kus huvi jätkata pärast ajateenistust tegevteenistuses suurendab tõenäosust kalduda motivatsiooniskaalal tervelt ühe punkti võrra suurema skoori poole ning ajateenistuse kasulikkus isikliku arengu jaoks (B = 0,57), kus kasulikkuse tajumine suurendab tõenäosust kalduda teenistusmotivatsiooni skaalal peaaegu 0,6 punkti võrra suurema skoori poole. Peale selle veel võõrriigi rünnaku korral liitlaste abi saabumiseni Eesti kaitsmise võimaluse uskumine (B = 0,49), kus iga punkt Eesti riigi kaitsmise võimaluse uskumise skaalal suurendab tõenäosust kalduda teenistusmotivatsiooni skaalal umbes 0,2 punkti võrra suurema skoori poole, jäädes maksimaalselt 0,5 punkti juurde nende vastanute puhul, kelle hinnangul on võimalik Eestit kaitsta.

Ajateenistusse tulemise tunded vabatahtlikkuse puhul (B = 0,43) ja ajateenistuse vajalikkuse tunnetamine Eesti riigi julgeoleku seisukohalt (B = 0,39) on tunnused, mis toimisid võrdselt hästi teenistusmotivatsiooni prognoosimisel, kus meeleldi ajateenistusse tulemine (B = 0,43) ja ajateenistuse vajalikkuse tunnetamine Eesti riigi julgeoleku seisukohalt (B = 0,57) suurendavad mõlemad tõenäosust kalduda teenistusmotivatsiooni skaalal suurema skoori poole. Hästi töötas motivatsiooni prognoosimisel veel sügav õpihoiak (B = 0,3), kus iga punkt sellel skaalal suurendab tõenäosust kalduda teenistusmotivatsiooni skaalal 0,3 punkti võrra suurema skoori poole. Ajateenistusse vabatahtlikult või kutse alusel tulemine on prognoosiva tunnusena üsna vähese ennustamisvõimega (B = 0,14), kus need, kes tulid ajateenistusse vabatahtlikult, kalduvad teenistusmotivatsiooni skaalal skoorima ainult natuke enam kui need ajateenijad, kes tulid teenistusse kutse alusel.

Ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise soovi prognoosivad regressioonimudelid koostati nii esimesele kui ka kolmanda laine küsitluse alusel. Mõlemad on koostatud teenistusmotivatsiooni prognoosimise tunnustega samamoodi. Paraku osutus enamik teenistusmotivatsiooni prognoosimisel kasutatud tunnustest tegevteenistuse jätkamise soovi prognoosimisel statistiliselt ebaolulisteks. Samas osutusid aga esimese laine mudeli puhul statistiliselt olulisteks tunnusteks vanus, sügav ja pindmine õpihoiak ning teenistusmotivatsioon tervikuna. Samade tunnuste kasutamine mõlema mudeli puhul annab võimaluse neid mudeleid omavahel kõrvutada ning jälgida samade tunnuste prognoosivat mõju hinnanutele ajateenistuse alguses ning lõpus.

Esimese laine regressioonimudeli kirjeldusaste valitud viie tunnusega osutus üsna heaks ning kirjeldas ära kuni 45% tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumise koguvariatsioonist (R-Squared = 0,45). Kolmanda laine regressioonimudeli kirjeldusaste samade tunnustega osutus aga kesisemaks, kirjeldades ära 32% tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumise koguvariatsioonist (R-Squared = 0,32). Kolmanda laine regressioonimudel jäi ka statistiliselt ebaoluliseks eeskätt vastajate vähesuse ja ebaühtlase jaotumise tõttu sõltuva tunnuse skaalasid arvestades: võrreldes teiste kategooriatega on tegevteenistusest huvitatute hulk väga väike, mis võib mängida olulist rolli mudeli usaldusväärsuse kujunemisel. Tulemused on esitatid tabelites 6 ja 7 ning parema ja arusaadavama esituse huvides graafiliselt välja toodud joonistel 3 ja 4.

Ajateenistusse tulemine, kui see oleks vabatahtlik (B = 0,9 esimene laine ja B = 0,6 kolmas laine) on tunnus, mis toimis mõlema laine puhul võrdselt hästi tegevteenistuse võimaluse kaalumise prognoosimisel.

Tabel 6. Ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumist prognoosiv regressioonimudel esimese laine küsitluse alusel

		B (lower/upper)	SE	p
Vabaliige		0,3 (0,15 / 0,48)	0,08	0,006
Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas oleksite astunud ajateenistusse?	Ei	konstant	–	–
	Arvatavasti ei	0,1 (0,04 / 0,15)	0,03	0,001
	Arvatavasti jah	0,5 (0,42 / 0,56)	0,04	0
	Jah	0,9 (0,79 / 0,98)	0,05	0
Haridus	Kõrg	konstant		
	Kesk	0,1 (0,02 / 0,18)	0,04	0,015
	Põhi	0,3 (0,17 / 0,35)	0,05	0
Sügav õpihoiak		0,1 (0,04 / 0,11)	0,02	0
Pindmine õpihoiak		0,1 (0,03 / 0,09)	0,02	0
Teenistusmotivatsioon		0,2 (0,14 / 0,18)	0,01	0
N		2461		
(Pseudo) R-Squared		0,45		
Df		8		

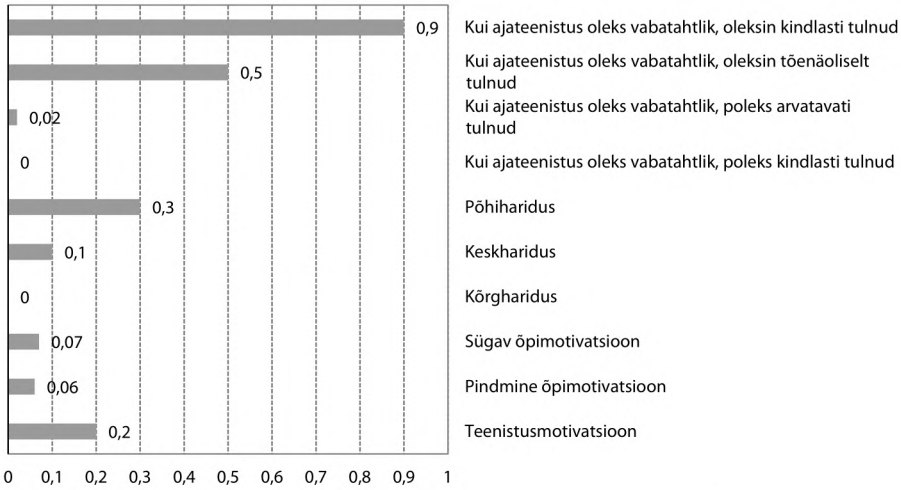

Joonis 3. Ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumist prognoosiv regressioonimudel esimese laine küsitlustulemuste alusel

Tabel 7. Ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumist prognoosiv regressioonimudel kolmanda laine küsitluse alusel

		B (lower/upper)	SE	P
Vabaliige		0,2 (–0,13 / 0,54)	0,17	0,24
Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas oleksite astunud ajateenistusse?	Ei	konstant	–	–
	Arvatavasti ei	0,08 (–0,05 / 0,2)	0,06	0,24
	Arvatavasti jah	0,27 (0,12 / 0,42)	0,08	0,001
	Jah	0,62 (0,42 / 0,81)	0,1	0
Haridus	Kõrg	konstant	–	–
	Kesk	0,18 (–0,01 / 0,4)	0,09	0,065
	Põhi	0,31 (0,1 / 0,52)	0,11	0,004
Sügav õpimotivatsioon		0,03 (–0,05 / 0,1)	0,04	0,53
Pindmine õpimotivatsioon		0,11 (0,03 / 0,18)	0,04	0,005
Teenistusmotivatsioon		0,18 (0,13 / 0,23)	0,02	0
N		587		
(Pseudo) R-Squared		0,32		
Df		8		

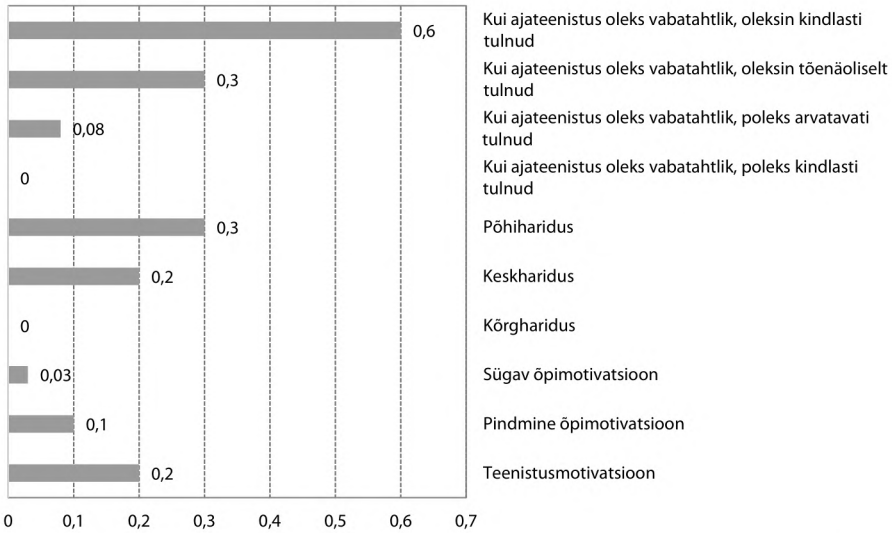

Joonis 4. Ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumist prognoosiv regressioonimudel kolmanda laine küsitlustulemuste alusel

Iga punkt sellel skaalal suurendab tõenäosust kalduda ajateenistuse järel tegevteenistuse võimaluse kaalumise skaalal esimeses laines vastavalt 0,9 punkti võrra suurema ja kolmandas laines 0,6 punkti võrra suurema skoori poole. Haridus tunnusena toimis samuti hästi (B = 0,3 mõlema laine puhul) tegevteenistuse kaalumise prognoosimisel, kus põhihariduse omamine suurendab tõenäosust kalduda 0,3 punkti suurema skoori poole ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumise skaalal ja seda nii esimese kui ka kolmanda laine puhul.

Tunnusena töötas ajateenistuse järel tegevteenistuse võimaluse kaalumise prognoosimisel hästi ka teenistusmotivatsioon (B = 0,2 mõlema laine puhul). Iga punkt teenistusmotivatsiooni skaalal suurendab tõenäosust kalduda ajateenistuse järel tegevteenistuse võimaluse kaalumisel 0,2 punkti suurema skoori poole mõlema laine puhul. Sügava ja pindmise õpihoiaku skaalad toimisid tunnusena tagasihoidlikumalt, kuid siiski statistiliselt olulisel määral. Iga punkt sügava õpihoiaku (B = 0,07 esimene laine ja B = 0,03 kolmas laine) skaalal suurendab tõenäosust kalduda ajateenistuse järel tegevteenistuse võimaluse kaalumise skaalal 0,07 (esimene laine) ja 0,03 (kolmas laine) punkti kõrgema skoori poole. Iga punkt pindmise õpihoiaku skaalal (B = 0,06 esimene laine ja B = 0,1 kolmas laine) suurendab tõenäosust kalduda tegevteenistuse võimaluse kaalumise skaalal 0,06 (esimene laine) ja 0,1 (kolmas laine) punkti kõrgema skoori poole.

4. Arutelu

Käesolev artikkel keskendus ajateenijate kompleksuuringu andmete puhul ennekõike ajateenijate õpihoiakutele ja teenistusmotivatsioonile, nende muutumisele ajateenistuse jooksul ning kaasnevatele seostele ja mõjuteguritele. Esimesed kaks hüpoteesi, mis keskendusid teenistusmotivatsiooni ja õpihoiakute omavahelisele seotusele ja muutumisele ajas, leidsid kinnitust. Meie ajateenijatel on teenistusse tulles suurem sisemine teenistusmotivatsioon ning sügavam õpihoiak välise teenistusmotivatsiooni ja pindmise õpihoiakuga võrreldes. Teenistusmotivatsioon väheneb ja õpihoiakud langevad aja jooksul, eriti sisemine teenistusmotivatsioon ja sügav õpihoiak, jäädes siiski ajateenistuse lõpuni domineerima vastavalt välise motivatsiooni ja pindmise õpihoiaku üle. Sarnaselt varem väidetuga ilmnes ka selles uuringus, et sügav õpihoiak on seotud ennekõike sisemise motivatsiooniga[56] ning

[56] **Chin, Brown** 2000, pp. 109–138.

pigem leidis uuringus tõestust asjaolu, et välisel teenistusmotivatsioonil on oma roll sisemise kõrval ning nad pigem toimivad sarnaselt, kuigi sisemise teenistusmotivatsiooni seosed ja mõjud on suuremad. Kuigi sõjaväes on välisel motivatsioonil oma roll ja koht[57], ei saa ka selle uuringu põhjal alahinnata sisemise teenistusmotivatsiooni mõju ja arendavat rolli. Preemiad, tähtajad, ranged suunised ja võistlusmomendi tekitamine kahandavad sisemist motivatsiooni[58], sest kognitiivse evolutsiooniteooria kohaselt kogevad inimesed neid elemente kui kontrolli nende käitumise üle. Andes inimesele vabaduse valida ja otsustada, kuidas ta midagi teha tahab, suurendab see sisemist teenistusmotivatsiooni, sest nii tunnetatakse autonoomiat[59].

Autonoomia tunnetamise olulisus ilmneb ka järgneva kolme hüpoteesi kontrollimisel. Kui ajateenijate uuringust võeti selle artikli tarbeks vaatluse alla need tegurid, mis ühtivad ka Moskose institutsionaalse ja ametialase orienteerituse trendidega, ilmnesid huvipakkuvad asjaolud. Oluliste tunnustena indekseerisid siin uuringus institutsionaalset orienteeritust küsimused, mis olid seotud positiivse meelestatusega ajateenistuse suhtes (nagu nt vabatahtlikult ja meeleldi ajateenistusse tulemine, ajateenistusse tulemine isegi siis, kui see oleks vabatahtlik), samuti osutusid hästi töötavateks tunnused, mis seostusid Eesti riigiga (nt ajateenistuse kasulikkuse tajumine riigi julgeoleku seisukohalt, liitlaste abi saamiseni Eesti riigi kaitsmise võimalusse uskumine). Ametialase orienteerituse põhiline indikaatorküsimus puudutas ajateenistuse kasulikkuse tunnetamist isikliku arengu seisukohalt.

Kõik need tegurid prognoosisid hästi ja usaldusväärselt kõrgemat teenistusmotivatsiooni, mistõttu saab väita, et Eesti ajateenijate puhul leidus teenimissoovi oluliste ennustajate seas motiive mõlemast orientatsioonist sarnaselt Segali[60] ja Eighmey[61] esile tooduga. Kuigi selgelt on ülekaalus institutsionaalsed tegurid, samamoodi kui näiteks USA armees, siis andsid oma osa ka ametialased tegurid. Siia juurde oleks huvitav uurida meie kaitsejõudude vabatahtlikku poolt ehk kaitseliitu ning vaadata, kas tulemus tuleb sama, sest esmapilgul on raske ette kujutada, et sarnaselt USA vabatahtliku armeega oleks Eesti kaitseliidus domineeriv ametialane orienteeritus.

---

[57] **Newsome** 2003, pp. 24–46.

[58] **Deci, Koestner, Ryan** 1999, pp. 627–668.

[59] **Deci, Ryan** 2000a, pp. 54–67.

[60] **Segal, D**. 1986. Measuring the Institutional/Occupational Change Thesis. – Armed Forces & Society, Vol. 12, No. 3, pp. 351–375.

[61] **Eighmey** 2006, pp. 307–328.

Kui võtta keskmesse ajateenistuse järel teenistuses jätkamise võimaluse kaalumise prognoos, siis ilmneb huvitava faktina asjaolu, et see, kas aega teenima tuldi vabatahtlikult või kutse alusel, ei mänginud edasise teenistuse jätkamise võimaluse kaalumisel olulist rolli. Samuti ei mänginud rolli ajateenistuse kasulikkuse tunnetamine ei isikliku arengu ega Eesti riigi julgeoleku seisukohalt. Edasise teenistussoovi prognoosimisel osutusid olulisteks vaid ajateenijate hinnangud selle kohta, kas nad oleksid tulnud aega teenima ka juhul, kui ajateenistus oleks vabatahtlik ja seda nii ajateenistuse alguses kui ka lõpus. Seega võib eeldada, et pelgalt vabatahtlikult ajateenistusse tulemine ei pruugi veel tähendada huvi tegevteenistuse vastu, vaid soovi lihtsalt ajateenistus kiiresti ja/või endale sobival ajal läbida. Küll hakkas teenistussoovi puhul mängima rolli haridus, kus põhiharidusega ajateenijate hulgas oli soov kõige suurem ja kõrgharidusega ajateenijate hulgas väikseim ning seda nii ajateenistuse alguses kui ka lõpus. See on ka mõistetav tulemus: kõrgharidusega inimestel on oma valikud tehtud ja sihid paigas ning nad on oma otsustes vabamad, põhiharidusega inimeste võimalused tööturul on väiksemad. Küll tasub tähelepanu pöörata asjaolule, et ajateenistuse lõpuks vähenes mõnevõrra ka nende keskharidusega ajateenijate hulk, kes kaalusid võimalust jätkata teenistust tegevväelasena, mis mõneti ühtib KVÜÕA igaaastase kogemusega, et paljud enne ajateenistuse läbimist immatrikuleeritud kadetikandidaadid loobuvad pärast ajateenistuse läbimist KVÜÕA-sse õppima asumisest[62].

Nendel ajateenijatel, kes kaaluvad kaitseväes teenistusega jätkamist, ei muutu teenistusmotivatsioon ajateenistuse jooksul, küll aga väheneb tegevteenistuses jätkamise soov neil, kellel domineerib sügavam õpihoiak. Samas suureneb jätkamise soov neil, kellel on ülekaalus pindmisem õpihoiak. Seega tundub, et need, kellel on tõsine huvi teenistuse vastu, ei lase endid otsustamisel, kas teenistusega jätkata või ei, eri teguritel mõjutada. Sügavama õpihoiaku poole kalduvate ajateenijate huvi vähenemist tegevteenistuse võimaluse vastu ja pindmisema õpihoiaku poole kalduvate ajateenijate vastava huvi suurenemist võib proovida seletada õpikeskkonnaga: kui keskkond on pigem pindmist õpihoiakut toetav, siis tõmbab see tulevikus pigem neid, kes on hoiakuliselt sellise eelistusega ja vastupidi tõukab neid, kes sooviksid rohkem

[62] **Kütt, K**. 2017. Ülevaade KVÜÕA-sse sissesaanutest, kes peale ajateenistuse läbimist õppima asumisest loobusid. KVÜÕA sisevõrk: OLULISED DOKUMENDID\Tagasiside aruanded\Aruanded 2017.

mõtestamist ja süvenemist nõudvat (õpi)keskkonda. Eelistused sõltuvad nii õppija kalduvusest[63] kui ka kontekstist, kus õpitakse[64].

Kokkuvõtvalt saab väita, et nii teenistusmotivatsioon kui ka õpihoiakud ning ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise võimaluse kaalumine ajateenistuse jooksul pigem vähenevad. Seega toimub ajateenistuse jooksul midagi sellist, mis seda tendentsi põhjustab, ja seda tasuks edaspidi lähemalt uurida. Uuringut silmas pidades jäi selle muutuse juures kõlama nii autonoomsuse kui ka sisemist motivatsiooni ja sügavat õpihoiakut mitte toetava keskkonna roll. Kohustuslik ajateenistus ja läbilõige kodanikest on paratamatult seotud ning väga suures pildis ja ajas see ei muutu või kui muutub, siis võtab aega, olemata otseselt väljaõpet läbiviivate isikute kontrolli all. Rohkem saab tegeleda sellega, mis juhtub ajateenijatega ajateenistuse jooksul.

Tasub meeles pidada, et ajateenijad on rohkem sisemiselt kui väliselt motiveeritud nii ajateenistusse tulles kui ka sealt lahkudes, samuti domineerib sügav õpihoiak välise üle. Samas toetab ajateenistuse kulg praegu nii teenistusmotivatsiooni, sügavat õpihoiakut kui ka ajateenistuse järel tegevteenistuses jätkamise otsuse langetamist, aga võiks olla ka vastupidi. Esimese sammuna peaks püüdlema selle poole, et hoida sisend- ja väljundtase sama ning liikuda edasi juba kasvamise poole. Loomulikult ei saa kasv olla lõputu, kuid arvestades Eesti kaitseväe plaane ja vajadusi, siis arenguruumi on kasvõi ajateenijate üldise motiveerituse suurendamisel, mis praegu on alla teenistusmotivatsiooni mõõtva küsimustiku skaala keskmise, vastates skaalal: 1 = üldse mitte; 2 = väga vähe; 3 = vähe; 4 = mõõdukalt; 5 = tugevalt; 6 = väga tugevalt; 7 = täpselt nii.

Nii nagu välise motivatsiooni ja pindmiste õpihoiakute toetamine vähendab sisemist motivatsiooni ja sügavaid õpihoiakuid, aitab ka sisemise motivatsiooni ja sügavate õpihoiakute toetamine kaasa välise motivatsiooni suurenemisele ja pindmiste õpihoiakute vähenemisele. Lõppkokkuvõttes mõjutab see soovi saada, olla ja jääda kaitseväega seotuks. Igapäevapraktikas tähendab see, et käitumusliku mõjutamise kõrvale peab järjest enam tulema isikust lähtuvaid mõjutegureid, mis toetavad autonoomiat ja enesetõhusust. Sellele aitavad kaasa suuremat iseotsustamist ja valikuvabadust pakkuvad harjutused ning toetavad ülemad, kes märkavad ka alalävise soorituse puhul ajateenija panust ja pingutust ning julgustavad edasi püüdma.

Uuringu üheks kitsaskohaks võib pidada pikka ja aeganõudvat ankeeti, kus artiklis käsitletud küsimustikud olid kõige lõpus, mis võis kaasa tuua

---

[63] **Chin, Brown** 2000, pp. 109–138.

[64] **McMillan, Weyers** 2011, lk 109.

andmekvaliteedi vähenemise. Seetõttu tasub teha kordusmõõtmine teistsuguse järjestuse ja lühema ankeediga. Kindlasti tasub motivatsiooni ja õpihoiakuid mõõta teatud ajaintervalli järel ka edaspidi, eriti kui väljaõppeprotsessis on toimunud süsteemsemad muudatused, nagu praegu käivituv sõduri baaskursuse ümberkorraldamine.

Kirjandus

Bentham, J. 1825. Rationale of reward. London.

Biggs, J. 1987. Student Approaches to Learning and Studying. Camberwell, Vic.: Australian Council for Educational Research.

Biggs, J. 1994. Approaches to learning: Nature and measurement of. – The International Encyclopedia of Education. Ed. by T. Husen and T. N. Postlethwaite. Pergamon, pp. 319–322.

Biggs, J.; Tang, C. 2011. Teaching for Quality Learning at University: Fourth Edition. Glasgow: Bell and Bain.

Biggs, J.; Kember, D.; Leung, D. 2001. The Revised Two Factor Study Process Questionnaire: R-SPQ-2F. – British Journal of Educational Psychology, Vol. 71, pp. 133–149.

Chambel, M. J.; Castanheira, F.; Oliveira-Cruz, F.; Lopes, S. 2017. Work Context Support and Portuguese Soldiers' Well-Being: The Mediating Role of Autonomous Motivation. – Military Psychology, Vol. 27, No. 5, pp. 297–310.

Chan, K.; Soh, S.; Ramaya, R. 2011. Military Leadership in the 21st Century: Science and Practice. Singapore.

Chin, C.; Brown, D. 2000. Learning in Science: A Comparison of Deep and Surface Approaches. – Journal of Research in Science Teaching, Vol. 37, No. 2, pp. 109–138.

Deci, E. L.; Koestner, R.; Ryan, R. M. 1999. A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. – Psychological Bulletin, Vol. 125, No. 6, pp. 627–668.

Deci, E. L.; Ryan, R. M. 1985. Intrinisic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press.

Deci, E. L.; Ryan, R. M. 2000a. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. – Contemporary Educational Psychology, Vol. 25, No. 1, pp. 54–67.

Deci, E. L.; Ryan, R. M. 2000b. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. – Psychological Inquiry, Vol. 11, No. 4, pp. 227–268.

Deci, E. L.; Ryan, R. M. 2002. Handbook of Self-Determination Research. The University of Rochester Press.

Delahaij, R.; Theunissen, N.; Six, C. 2014. The influence of autonomy support on self-regulatory processes and attrition in the Royal Dutch Navy. – Learning and Individual Differences, Vol. 30, pp. 177–181.

Eighmey, J. 2006. Why do Youth Enlist?: Identification of Underlying Themes. – Armed Forces & Society, Vol. 32, No. 2, pp. 307–328.

English, L.; Luckett, P.; Mladenovic, R. 2004. Encouraging a deep approach to learning through curriculum design. – Accounting Education, Vol. 13, No. 4: Approaches to Learning in Accounting Education, pp. 461–488.

Enhancing Human Motivation: How Leveraging Self-Determination Theory can set the Conditions for Accelerated and Lifelong Learning 2015. White Paper. Human Dimension Capabilities Development Task Force. Capabilities Development Integration Directorate. Mission Command Center of Excellence, pp. 1–37.

Gagné, M.; Deci, E. L. 2005. Self-determination theory and work motivation. – Journal of Organizational Behavior, Vol. 26, pp. 331–362.

Gagné, M.; Forest, J.; Gilbert, M.; Aubé, C.; Morin, E.; Malorni, A. 2010. The Motivation at Work Scale: Validation Evidence in Two Languages. – Educational and Psychological Measurement, Vol. 70, pp. 628–646.

Griffith, J. 2008. Institutional Motives for Serving in the U.S. Army National Guard: Implications for Recruitment, Retention, and Readiness. – Armed Forces & Society, Vol. 34, No. 2, pp. 230–258.

Heerden, A. van; Beer, M. de 2017. Perceived pathways to coping during military selection in South Africa – A positive psychology exploration. IMTA 2017, Bern: Conference Program, p. 63.

Kaitseväeteenistuse seadus 13.06.2012, jõustunud 01.04.2013. – RT I, 10.07.2012, 1 … RT I, 08.07.2016,8, § 159 lg 2 p 1–6; § 168 lg 2 p 1–7.

Kalvaitiene, G.; Bartuseviciene, I.; Sencila, V. 2011. Improving MET Quality: Relationship Between Motives of Choosing Maritime Professions and Students' Approaches to Learning. – International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation, Vol. 5, No. 4, pp. 535–540.

Karm, M. 2013. Õppemeetodid kõrgkoolis. Tartu: SA Archimedes.

Karton, I.; Vanari, K.; Mägi, J. 2010. Sisekaitseakadeemia üliõpilaste õpimotivatsioon, õpihoiak ja õppetööle pühendumine. – Sisekaitseakadeemia toimetised, nr 9, lk 142–161.

Kuperjanovi JVP ülem, 03.08.2016, käskkiri nr 3.

Kütt, K. 2017. Ülevaade KVÜÕA-sse sissesaanutest, kes peale ajateenistuse läbimist õppima asumisest loobusid. KVÜÕA sisevõrk: OLULISED DOKUMENDID\ Tagasiside aruanded\Aruanded 2017.

Lepper, M. R.; Greene, D.; Nisbett, R. E. 1973. Undermining children's intrinsic interest with extrinsic reward: A test of the "overjustification" hypothesis. – Journal ol Personality and Social Psychology, Vol. 28, No. 1, pp. 129–137.

Lindsay, D.; Watola, D.; Raymer, S. 2017. Diminishing Stress Through Building Alignment. IMTA 2017, Bern: Conference Program, p. 29.

Marton, F.; Säljö, R. 1976. On Qualitative Differences in Learning: I. Outcome and Process. – British Journal of Educational Psychology, Vol. 46, No. 1, pp. 4–11.

McMillan, K.; Weyers, J. 2011. Õppimine kõrgkoolis: tudengi käsiraamat. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Moskos, C. 1977. From Institution to Occupation: Trends in Military Organization. – Armed Forces & Society, Vol. 4, No. 1, pp. 41–50.

Moskos, C. C. 1986. Institutional/Occupational Trends in Armed Forces: An Update. – Armed Forces & Society, Vol. 12, No. 3, pp. 377–382.

Newsome, B. 2003. The myth of intrinsic combat motivation. – Journal of Strategic Studies, Vol. 26, No. 4, pp. 24–46.

Ryan, R. M.; Deci, E. L. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. – American Psychologist, Vol. 55, No. 1, pp. 68–78.

Ryan, R. M.; Deci, E. L. 2017. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness. New York: The Guilford Press.

Segal, D. 1986. Measuring the Institutional/Occupational Change Thesis. – Armed Forces & Society, Vol. 12, No. 3, pp. 351–375.

Shrestha, L.; Pant, S. N. 2018. Motivational Profiles of Medical Students of Nepalese Army Institute of Health Sciences. – Journal of Nepal Health Research Council, Vol. 15, No. 3, pp. 252–257.

Sowinski, C.; Ivey, G.; Léveillé, M. L. 2017. Military College Climate and Well-being Insights from Research at Canada's Military Colleges. IMTA 2017, Bern: Conference Program, p. 81.

Tammur, R. 2014. Enesemääratlemisel tuginevad motivatsiooni mõjutegurid isikukaitse büroo ja Sõjaväepolitsei näitel. [Lõputöö]. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Taylor, J. K.; Clerkin, R. M.; Ngaruiya, K. M.; Knox Velez, A.-L. 2015. An Exploratory Study of Public Service Motivation and the Institutional–Occupational Model of the Military. – Armed Forces & Society, Vol. 41, No. 1, pp. 142–162.

Thomas, K. W.; Jansen, E. 1996. Intrinsic motivation in the military: models and strategic importance. Calhoun: The NPS Institutional Archive, pp. 1–26.

Trigwell, K.; Prosser, M. 1991. Improving the quality of student learning: the influence of learning context and student approaches to learning on learning outcomes. – Higher Education, Vol. 22, No. 3, pp. 251–266.

Tõnisson, L. 2015. Ajateenijate õpihoiakud ning neid mõjutavad tegurid Kuperjanovi jalaväepataljoni näitel. [Lõputöö]. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused.

Valk, A.; Marandi, T.; Pilt, L.: Villems, A.; Ruul, K. 2006. Psychometric properties of the Estonian version of the revised 2-factor Study Process Questionnaire (R-SPQ-2F). Tartu: Tartu Ülikool.

Vallerand, R. J. 1997. Toward a Hierarchical Model of Intrinsic and extrinsic Motivation. – Advances in Experimental Social Psychology, Vol. 29, pp. 271–360.

Woodruff, T.; Kelty, R.; Segal, D. 2006. Propensity to Serve and Motivation to enlist Among American Combat Soldiers. – Armed Forces and Society, Vol. 32, No. 3, pp. 353–366.

Wrzesniewski,A.; Schwartz, B.; Cong, X.; Kane, M.; Omar, A.; Kolditz, T. 2014. Multiple types of motives don't multiply the motivation of West Point cadets. – PNAS, Vol. 111, No. 30, pp. 10990–10995.

Lisad

Lisa 1. Regressioonianalüüsis kasutatud tunnused esialgsel ning muudetud kujul koos vastanute arvuga.

Nr	Küsimus andmestikus	Esialgne skaala koos vastanute arvuga		Muudetud skaala koos vastanute arvuga	
1	Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, siis kas Te oleksite astunud ajateenistusse?	Jah, kindlasti	286 (87)	Pigem jah	756 (225)
		Arvatavasti jah	470 (138)		
		Arvatavasti mitte	1060 (216)	Pigem mitte	2041 (455)
		Kindlasti mitte	981 (239)		
2	Vanus	17	1	Kuni 19	786
		18	107		
		19	678		
		20	692		
		21	643	20 ja 21	1335
		22	537		
		23	208		
		24	98		
		25	54	22 ja vanem	929
		26	21		
		27	10		
		28	1		
3	Haridus	Põhiharidus	461	Põhi-haridus	744
		Kutseharidus põhihariduse baasil	283		
		Keskharidus	1405	Kesk-haridus	2092
		Kutseharidus keskhariduse baasil/keskeriharidus	687		
		Rakenduskõrgharidus	41	Kõrg-haridus	214
		Kõrgharidus (bakalaureusetase)	164		
		Kõrgharidus (magistri-/doktorikraad)	9		
4	Kuidas Te suhtute teenistusse tegevväelasena?	Kindlasti ei oleks nõus	681 (213)	Pigem mitte	1484 (409)
		Pigem ei oleks nõus	803 (196)		
		Sõltub pakutavatest tingimustest	858 (148)	Kahevahel	858 (148)
		Tõenäoliselt nõus	190 (41)		
		Kindlasti nõus	169 (42)	Pigem jah	359 (83)

Nr	Küsimus andmestikus	Esialgne skaala koos vastanute arvuga		Muudetud skaala koos vastanute arvuga	
5.	Kas Te läksite ajateenistusse vabatahtlikult või kutse alusel?	Vabatahtlikult isikliku avalduse alusel	1079	Seda tunnust ei muudetud	
		Kutse alusel	1925		
6.	Milliste tunnetega Te ajateenistusse tulite?	Tulin hea meelega	481	Pigem meeleldi	1373
		Olin valmis oma kohust täitma	892		
		Võimaluse korral oleks tulemata jätnud	1198	Pigem vastumeelselt	1574
		Tulin täiesti vastumeelselt	376		
7.	Hinnake palun, kas Teie arvates oleks võõrriigi relvastatud kallaletungi korral võimalik Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni?	Jah, kindlasti oleks	276	Seda tunnust ei muudetud	
		Tõenäoliselt jah	1022		
		Tõenäoliselt mitte	1126		
		Kindlasti mitte	345		
8.	Kuivõrd vajalikuks Te peate ajateenistuse läbimist Eesti riigi julgeoleku jaoks?	Kindlasti vajalik	578	pigem vajalik	1805
		Pigem vajalik	1227		
		Pigem mittevajalik	644	pigem mittevajalik	992
		Täiesti mittevajalik	348		
9.	Kuivõrd vajalikuks Te peate ajateenistuse läbimist isikliku arengu jaoks?	Kindlasti vajalik	598	pigem vajalik	1791
		Pigem vajalik	1193		
		Pigem mittevajalik	693	pigem mittevajalik	1068
		Täiesti mittevajalik	375		

Dr **INGA KARTON**
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste psühholoogia dotsent

Kol-ltn **TÕNIS MÄNNISTE**, MA
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste rakendusuuringute keskuse noorem-teadur

N-ltn **ALO TEPP**
1. jalaväebrigaadi Kalevi jalaväepataljoni rühmaülem

N-ltn **IVAR KORNILOV**
2. jalaväebrigaadi Kuperjanovi jalaväepataljoni rühmaülem

WHAT IF THEY FORGET WHO I AM? FEARS OF ESTONIAN CONSCRIPTS IN CONNECTION WITH THE SERVICE

Tiia-Triin Truusa, Kairi Talves

Abstract. The paper analyzes the fears that conscripts have during their conscription period. The analysis is based on the conscript survey in the human resources research project started in the Estonian Defence Forces (EDF) in 2016. As civilian life and the life that young men experience under the compulsory draft differ quite drastically, our research focuses on the question of what fears conscripts have in connection with the service. In this paper we analyze the open (free text) answers to the aforementioned question where the participants could elaborate on the fears they experience. The results are evaluated in relation to life-course theories and in context of societal changes in Estonia. The analysis also allowed us to examine the congruence between the conceptualization of Estonian conscription and the life goals of young men in the context of Estonian society. The results of the analysis show that the predominant fears that young men experience during their conscription period are connected to a loss of agency and status but also being away from their loved ones and not being able to continue with the plans for their life.

Keywords: *conscription, life-course, human resources research project, Estonian Defence Forces*

Võtmesõnad: *ajateenistus, elukaar, inimvara kompleksuuring, Eesti Kaitsevägi*

1. Introduction

Estonia, since its independence, has gone through multiple economic and societal reforms that have included drastic changes in almost all spheres of society. The rapidly changing security and defence environment of recent years has challenged the structures of military organizations as well. Interestingly, regardless of all these changes, Estonia has retained conscription service with high levels of support from the public. At first glance, the military might seem to have remained the same since the re-establishment of Estonian independence, but in fact, it has also undergone changes in its structure and leadership practices. However, the question remains whether the changes in the conceptualization of conscription service are congruent with the overall

societal changes in Estonia. From our perspective, studying the fears of young men starting the service gives us insight into how well the military can adapt to the rapid societal changes and how these affect the principles of compulsory conscription service. Our research question coincides with the survey question: what do conscripts fear in connection with their military service?

As the conscripts were not asked to elaborate on their positive opinions concerning the service period or the personal resources that they see as helpful for successfully completing the service, we are unable to provide a more balanced view of conscription. Although this has been rectified in the 2017–2018 data gathering period, we do believe that we should also give a voice to the critical viewpoints in order to understand them and improve the Estonian conscription service.

In Estonia, military service is divided into mandatory duty to serve in the Defence Forces and active service. Mandatory duty encompasses conscription service and reserve service, which a person liable to the national defence obligation has to undergo within the determined period of time. Conscription service is the performance of the mandatory duty with the purpose of acquiring basic military training in order to serve in the Defence Forces. It is compulsory for males liable to the national defence obligation; females are not required to serve, but may do so voluntarily. A person serving in conscription service is known as a conscript[1].

Estonia practices a form of conscription service whereby all men who are between the ages of 17–27 become call-up selectees and are expected to serve as conscripts, unless they become exempt from duty due to reasons provided in the Military Service Act[2]. Conscription service (mandatory training) lasts either for 8 or 11 months; the length of service depends on the military trade and also whether the conscript is designated for non-commissioned officer (NCO) training or not. Once the conscripts start their service, they undergo basic training that lasts for three months, during which practices of leave depend on the place of service. Some units allow weekend leave already during basic training, but other units allow weekend leave only after basic training is completed. After basic training those who have been selected for an 11-month period start the NCO and military trade training. Those selected

[1] **Military Service Act**. – RT I, 01.07.2016, § 5 (2). <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530062016006/consolide> (11.05.2018). [**Military Service Act**]

[2] **Military Service Act**, § 38.

for an 8-month period start military trade and later sub-unit training[3]. Since 2013 women can volunteer for conscription service, but women have been left out of our study because as of yet there are very few female conscripts in the EDF. Women can also decide to leave the service during the first ninety days without any repercussions, except that they cannot apply for conscription service again[4]. Male conscripts can time their service period by submitting an application to the Defence Resources Agency. Their request will be taken into account as far as possible if they successfully pass the medical examination.

In 2016, the EDF started a human resources research project to provide sufficient knowledge and regular monitoring regarding human resources in the national defence sector. We used data from the first round of the conscript survey (data collected in 2016–2017). We analyzed data from two groups who participated in the survey: conscripts who started military service in July 2016 and in October 2016. We used answers to open-ended questions as qualitative data to grasp the full range of thoughts about fears that are an important concern for conscripts.

As qualitative researchers we acknowledge that our underlying attitudes and assumptions can affect our research, therefore we want to make our position as researchers as transparent as possible. The first author of this paper has been a member of the Women's Voluntary Defence Organization since 2000 and the second author is currently working at the Estonian National Defence College. We both support conscription and the reserve-based defence model that Estonia has chosen for national defence.

The military is the part of the society that has been called upon to defend, so it is also vital to have an understanding of the given society. Therefore, the following section gives a short overview of the societal changes that have influenced Estonia since the country regained its independence in 1991, with particular emphasis on the youth.

---

[3] **Defence Resources Agency**. <https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/valjaoppetsukkel> (05.05.2018).

[4] **National Defence Duties Act**. – RT I, 13.04.2018, § 82 (11). <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/518042018001/consolide> (11.05.2018).

2. Context: society and individualization of life-course

The underlying social processes taking place in western societies over the course of the past decades are described as developments towards risk society, individualization, marketization, de-institutionalization etc. Beck and Beck-Gernsheim[5] have pointed out that the increasing levels of individualization and freedom of choice have provided everyone with the responsibility to design their own life-course, which inevitably induces the need to personally plan and effectuate more and more aspects of life. Estonia is no exception here; as a society it has undergone numerous economic and societal changes in fairly rapid succession since 1991. These changes have formed a society geared towards neoliberal values of competitiveness and orientation to success[6]. In the transformation process, over the course of years, economic dimensions of reforms have been prioritized, while distracting from their social implications[7]. Such an orientation to economic success has also strongly highlighted the individual's responsibility in social mobility[8]. The shift in values has involved a shift in the normative hierarchy of values, where the more collective Soviet-era ideals of universal solidarity, collective interests etc. were replaced by more individualistic values like individual interest, success and competition[9]. Inglehart and Welzel[10] divide values into two categories: firstly, traditional versus secular-rational and secondly, survival versus self-expression. The continuums have values like economic and physical security on the one end and the appreciation for self-expression, subjective well-being and quality of life on the other. They argue that Eastern European countries, including Estonia, are yet to make the value shift from materialist, survival values towards self-expression values, a process that has

---

[5] **Beck, Ulrich; Beck-Gernsheim, Elisabeth** 2002. Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences, London: Sage. [**Beck, Beck-Gernsheim** 2002]

[6] **Lauristin, Marju; Vihalemm, Peeter** 2010. Estonia's Transition to the EU: Twenty Years On, New York: Routledge.

[7] **Kennedy, Michael D**. 2002. Cultural Formations of Postcommunism: Emancipation, Transition, Nation, and War. Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 103–154.

[8] **Lauristin, Marju** 2003. Social Contradictions Shadowing Estonia's "Success Story". – Demokratizatsiya, Vol. 11 (4), pp. 601–616.

[9] **Talves, Kairi** 2018. The dynamics of gender representations in the context of Estonian social transformations. – Dissertationes Sociologicae Universitatis Tartuensis, Tartu: University of Tartu Press.

[10] **Inglehart, Ronald; Welzel, Christian** 2005. Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence, Cambridge: Cambridge University Press.

taken place in most Western and to some extent in post-communist Central European countries. A shift in the values, at least in official discourse, has started to take place as evidenced by the most recent speeches of the President of Estonia who also emphasises more self-expression and communal values[11, 12]. However, this shift is not yet clearly expressed in the mind-sets of the general public, as evidenced by social surveys in Estonia. In general, values in Estonian society still emphasise personal success, economic well-being and individual development, that is, values that are associated with working, earning and spending money[13].

In regards to young people, studies show that in the beginning of the 1990s they were less oriented towards altruistic values, such as being of use to the society. On the other hand, values connected to social position have become more important, particularly those related to material well-being, but also not having to work too hard and forgoing physically taxing work[14]. These aspects characterize the developments of post-transition societies where it is often believed that material well-being is strongly tied to hedonism and consumption[15]. Realo found that values connected to self-expression rose back to the level they had achieved prior to regaining independence only in 2008[16], though already the 1980s saw the fast changes of collective values towards more individualistic ones[17]. It is also important to realize that the military will soon be conscripting more and more young men whose parents were the young and most affluent segment in the society during the

---

[11] **Vabariigi President Vabariigi aastapäeva kontserdil ja vastuvõtul Eesti Rahva Muuseumis**. Vabariigi President. <https://www.president.ee/et/ametitegevus/koned/14153-2018-02-24-10-47-40/index.html> (01.04.2018).

[12] **President Kersti Kaljulaid Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva aktusel 24. veebruaril 2017 Estonia kontserdisaalis**. Vabariigi President. <https://www.president.ee/et/ametitegevus/koned/13080-2017-02-24-15-30-19/index.html> (01.04.2018).

[13] **Kalmus, Veronika; Talves, Kairi; Pruulmann-Vengerfeldt, Pille** 2013. Behind the Slogan of "e-State:" Digital Stratification in Estonia. – The Digital Divide: The Internet and Social Inequality in International Perspective. Ed. by Ragnedda, M.; Muschert, G. London: Routledge, p. 195.

[14] **Rämmer, Andu** 2018. Sotsiaalse tunnetuse muutused Eesti siirdeühiskonna kontekstis. – Dissertationes Sociologicae Universitatis Tartuensis, Tartu: University of Tartu Press, p. 34. [**Rämmer** 2018]

[15] **Kalmus, Veronika; Vihalemm, Triin** 2017. Väärtused ja identiteedid. – Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Toim. Vihalemm, P.; Lauristin, M.; Kalmus, V.; Vihalemm, T. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, p. 127. [**Kalmus, Vihalemm** 2017]

[16] **Realo, Anu** 2013. Estonian Human Development Report 2012/2013: Estonia in the World, Tallinn: Eesti Koostöökogu, pp. 48–58.

[17] **Rämmer** 2018, p. 55.

early years of transition – those who became the 'winners' of transition and showed high rates of adaptability in the new and rapidly changing environments. This was the generation that gave a higher estimation to their social position, regardless of their education, income and social status; they also perceived their social position higher compared with older generations by virtue of being young[18].

Additionally, being young and well-off means a stronger orientation towards individualistic, success-oriented values[19]. This is also echoed in statistics: in 2015 the percentage of young people simultaneously working and attending high-school was almost 10% and in 2016 already almost 40% of people between the ages of 15–24[20]. Having a job while studying can be associated with the need to achieve economic well-being, but it also reflects the expectations of the labor market that initial work experience is highly valued when starting a career. At the same time, it is clear that the younger generations now have more difficultly garnering success at a relatively early stage in their life as the desirable positions are already in the hands of the 1970s cohorts. The younger generations are encouraged into start-up type of activities, which demand investing ample time to achieve one's goals. As those between the ages of 15–20 and 21–30 assign more importance to life-style and social status related components compared to previous generations, where cultural and spiritual common experiences hold a much more significant value, it is also reflected in the social practices and life expectations of today's young people[21]. Kalmus *et al.* interpret such a development as the result of the fragmentation of cultural experiences and the pluralization of worldview.

Keeping in mind the changes that have taken place in Estonia, we now turn to the concept of life-course, in the context of fast-paced modern life, which is geared towards being in the right place at the right time to create opportunities for personal development. It also places more responsibility on the individual to take initiative and steer one's life towards success.

---

[18] **Lindemann, Kristiina** 2011. The changing perception of social position. – Towards a normal stratification order. Actual and perceived social stratification in post-socialist Estonia. Ed. by Saar, E. Frankfurt am Main: Peter Lang Publishers House, p. 488.

[19] **Kalmus, Vihalemm** 2017, p. 131.

[20] **Eesti Statistikaamet**. Statistika andmebaas. <https://www.stat.ee/> (12.03.2018).

[21] **Kalmus, Veronika; Masso, Anu; Lauristin, Marju** 2017. Põlvkondade eristumine muutuvas ühiskonnas. –Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Toim. Vihalemm, P.; Lauristin, M.; Kalmus, V.; Vihalemm, T. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, pp. 620–664. [**Kalmus *et al*.** 2017]

Life-course theory guides research on human lives by studying phenomena at the nexus of development trajectories and social change. According to Elder *et al*, life-course theory has five general principles; the two most relevant to our research are *the principle of Timing* and *the principle of Agency*[22]. In considering timing of life events, the developmental antecedents and consequences of life transitions, events, and behavioral patterns vary according to their timing in a person's life. Timing and sequencing, e.g. events taking place in life, should fit into what is seen as a norm in the society, so that life would continue without life-course interruptions. Agency implies that individuals construct their own life-course through the choices and actions they take within the opportunities and constraints of history and social circumstance. The idea that a person should have agency over one's life-course has become a normative value in western cultures. Life-course theory serves us well in guiding our study of the sequence of life events. Being drafted into the military in the Estonian context can be viewed as personally having a hand in the sequencing of life events. The reason for this is that although Estonia practices a strict type of conscription where each person of age, barring health issues, should do their conscription service, the reality is that there are ways to postpone and delay service. The percentage of those conscripted from any given cohort in Estonia is currently up to 30%[23]. Nevertheless, in recent years, the average age of conscripts is slowly becoming younger as more of the cohort is taken in directly after gymnasium (at the ages of 18–19). This leads to greater age–stratification which influences the social systems[24] and means that, for example, similarly to schools, conscription is being molded into a more age specific institution. However, in their civilian lives, people have more freedom in planning their life, meaning that an increasing number of things have to be negotiated, planned and personally brought about which creates a lot of uncertainty in people's lives[25].

---

[22] **Elder, Glen H.; Kirkpatrick Johnson, Monica; Crosnoe, Robert** 2003. The Emergence and Development of Life-course Theory. – Handbook of the Life-Course, Vol II. Ed. by Shanahan, M. J.; Mortimer, J. T.; Kirkpatrick Johnson, M. New York: Springer US, pp. 3–19. [**Elder *et al***. 2003]

[23] **Riigikaitse uus kava toob naised kaitseväkke**. – ERR, 2017. <https://www.err.ee/594677/riigikaitse-uus-kava-toob-naised-kaitsevakke> (02.04.2018).

[24] **Featherman, David L.; Sorensen, Annemette** 1983. Societal Transformation in Norway and Change in the Life-course Transition into Adulthood. – Acta Sociologica, Vol. 26 (2), pp. 105–126.

[25] **Beck, Beck-Gernsheim** 2002.

In spite of the rapid changes in society, in essence, the institution of the military has remained much the same, despite the structural changes militaries have undergone. Armed forces are still strongly hierarchical, with external unifiers such as uniforms, insignia and specific traditions. Military culture is also regarded as different from what is considered the norm in civilian society, being a culture that stresses such qualities as unity, discipline and sacrifice[26]. The military culture has a more collective and anti-individualistic perspective. The intensity with which new members of the armed forces are plunged into military culture is high enough that it is probably quite difficult to leave the military unchanged[27]. If the same holds true for the conscription service, then it also might apply to the difficulties conscripts meet in adapting to the military environment. Especially as, for the majority, conscription is not a choice that they would make if given the option of not serving. It is also clear that planning and making choices, within the particular limitations of their world, can have important consequences for future life trajectories[28]. In the context of conscription or joining the military voluntarily, the literature recognizes military service as one of two options: a positive turning-point or a disruptive event in the life-course[29].

Another societal trend in established democracies is declining levels of civic engagement[30]. For this reason, but not only, the promotion of agency-stimulating aims both in school curriculums and in youth work has become more and more prevalent. It has become increasingly important to give voice to and also listen to what the youth have to say[31]. In Estonia, the younger generations are more active in spontaneous actions and in civil society networks, take active measures to manage their time better and are also multitaskers to a much larger degree than the older generations[32]. This in turn

---

[26] **Rahbek-Clemmensen, Jon; Archer, Emerald M.; Barr, John; Belkin, Aaron; Guerrero, Mario; Hall, Cameron; Swain, Katie E. O**. 2012. Conceptualizing the civil-military gap: a research note. – Armed Forces and Society, Vol. 38 (4). pp. 669–678.

[27] **Grimell, Jan** 2015. A Transitional Narrative of Military Identity: Eris's Story. – International Journal for Dialogical Science, Vol. 9 (1), pp. 135–157.

[28] **Elder *et al*.** 2003, p. 15.

[29] **Wilmoth, Janet M; London, Andrew S**. 2013. Life-course Perspectives on Military Service. An Introduction. – Life-Course Perspectives on Military Service. Ed. by Wilmoth, J. M.; London, A. S. New York: Routledge, pp. 1–19.

[30] **Ekman, Joakim; Amnå, Erik** 2012. Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. – Human Affairs, Vol. 22 (3), p. 283.

[31] **Fleming, Jennie** 2013. Young People's Participation — Where Next? – Children & Society, Vol. 27 (6), pp. 484–495.

[32] **Kalmus *et al*.** 2017, p. 658.

means that the younger generations are increasingly more focused on gaining new experiences and skills or, in other words, building their own personal life-skills portfolio that can be used for obtaining a higher social status.

In this sense, at the individual level, conscription means a set of structural obligations that may contradict a young person's life plans and opportunities. Regarding defence models that use conscription, it is important to understand how compulsory military service fits into a young person's life plans in the deinstitutionalized societal context – where one is expected to demonstrate agency, which means that one has both the freedom as well as obligation to be actively in charge of one's life. This dissonance is vividly seen in the trepidation felt by those serving as conscripts.

3. Data and method

3.1. Survey data

For this paper we use the data collected in 2016–2017 in the conscript survey of the EDF human resources research project. The data was collected using a questionnaire in electronic format (LimeSurvey) and the survey was carried out in all military units involved in training conscripts in Estonia. The survey was filled out three times (waves) during the conscription service: in the beginning, in the middle (after basic training) and at the end of the service. For the current analysis we used the answers to the question: what are the fears and problems that you have in connection with your conscription service? Namely, the answers to the open-ended question were used. The open-ended question where conscripts were asked about their fears related to conscription was preceded by a matrix format question, which included statements about difficulties in continuing education after the conscription period, concerns about the physical demands and stamina, not being able to endure the psychological stress, difficulties in continuing in the same job after their mandatory draft, worries about the economic well-being of their families, giving up hobbies and not being able to engage in free time activities. After having rated the difficulties on the scale from "Yes, this is the dominant concern that I have" to "No, this does not concern me at all", the participants were given the chance in an open-ended (free text) question to bring up concerns that were not listed in the previous survey question. Despite the fact that conscripts had already answered the matrix question, about 10% seized the chance to either communicate their concerns or elaborate on their concerns in the open-ended question. As the data was more versatile and richer

than we had anticipated, we understood that the themes expressed and doubts raised deserved a more thorough analysis in order to understand the implications in the Estonian context today.

3.2. Analysis and operationalization of the method

Open-ended survey questions can prove to be challenging to analyze, as the answers can contain short concise remarks but also have more short narrating answers. It is clear, however, that these types of questions provide an opportunity to "vent" one's frustrations[33]. As a result these types of answers can provide valuable insight into quantitative survey data. Furthermore, depending on the richness of the answers, they pose a separate data unit for deeper analysis with qualitative methods. This approach seemed especially prudent in our case, as it provided a more profound knowledge of the fears of conscripts. On the other hand, analyzing and contextualizing the qualitative data revealed a wider picture of the position of the defence forces and military in young people's lives in a changing society.

We used a cross-case qualitative thematic analysis to analyze the answers to the open-ended questions. This type of analysis is conducted in order to find the recurring patterns and themes across all the collected data[34]. The data was assembled by compiling the answers from all the questionnaires where the open ended question concerning fears of conscripts was answered. We as researchers ascribe to the constructionist approach in research. That is, we believe that knowledge is created in interaction[35], in this case, we the researchers interacting with the conscripts through their texts. The themes that we found are data-driven or inductive[36], meaning that our starting point was not in a theoretical framework that we superimposed on the answers, but rather while discussing our results we started drawing on different theories to explain the thematic categories that we had determined in the corpus.

---

[33] **Jackson, Kristin M.; Trochim, William M. K**. 2002. Concept Mapping as an Alternative Approach for the Analysis of Open-Ended Survey Responses. – Organizational Research Methods, Vol. 5 (4), p. 308.

[34] **Braun, Virginia; Clarke, Victoria** 2006. Using Thematic Analysis in Psychology. – Qualitative Research in Psychology, Vol. 3 (2), p. 79.

[35] **Berger, Peter L.; Luckmann, Thomas** 1991. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, London: Penguin.

[36] **Mayring, Philipp** 2000. Qualitative Content Analysis. – Forum Qualitative Sozialforschung /Forum: Qualitative Social Research, Vol. 1 (2). <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089> (28.01.2018).

Therefore, we used latent thematic analysis[37]. Throughout the whole coding procedure we used multiple iterations in creating categories to strengthen internal code coherence and inter-coder verification (only the codes that both authors agreed upon were retained) to ensure transparency and reliability of coding[38].

We started by using line-by-line coding[39] to determine initial codes and writing memos to notice the prevalence of different themes and how they are connected to each other. After that we collated codes into themes and sub-themes. This process resulted in the following thematic categories.

1. Personal changes and development:
   a) Changes in personal life (including temporal and economic factors);
   b) Changes in self-determination;
   c) Changes in status (including loss of status through loss of skills; loss of social standing due to not having time to keep up social connection).
2. Adaptation to the military context:
   a) Adaptation to military culture/mindset;
   b) Adaptation to the physical context of the military.

4. Results

The overall impression regarding the fears of the conscripts shows that these are connected to the radical change of environment that is, moving from a civilian world into a military environment with its own rules and behavioral expectations. In the following paragraph we describe the results based on the categories and sub-categories that our qualitative analysis produced. It must be made clear that the military as a disruption of life-course is a self-evident category in this analysis, as we concentrated on the fears that are connected mostly to negative opinions and this must be taken into account throughout this article.

---

[37] **Aronson, Jodi** 1995. A Pragmatic View of Thematic Analysis. – The Qualitative Report, Vol. 2 (1). <https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2069&context=tqr/> (12.04.2018).

[38] **Talves, Kairi; Kalmus, Veronika** 2015. Gendered Mediation of Children's Internet Use: A Keyhole for Looking into Changing Socialization Practices. – Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, Vol. 9 (1). <https://cyberpsychology.eu/article/view/4332> (28.01.2018).

[39] **Charmaz, Kathy** 2014. Constructing Grounded Theory, London: Sage Publications.

4.1. Personal changes and development

4.1.1. Changes in personal life

The fears related to changes in personal life can be characterized with the keyword 'time' and reflected by the assumptions of conscription being time-consuming, a waste of time, a loss of time, stopping time etc. In this sense, conscripts are afraid of being separated from life and losing time that would change their life during the conscription as well as affect their future. Part of the time-related fears are connected with temporality of the conscription period and concerns about the future through the perspective of time-consciousness. For example, in some cases conscription is perceived as cutting off a remarkable amount of time from life and significantly interrupting life plans.

> *Time stops during conscription. We are effectively separated from the rest of the world and this is scary. The rest of the world moves on while we are here. The whole year will be lost. My life plans will be postponed. Some things I intended to do this year are cut off and these cannot be done in the following years.*

Another aspect of time-related fears was connected to the attitudes about conscription as a waste of time. Some conscripts describe it through the obligation to fulfill meaningless tasks putting the whole meaning of conscription under question, while the others see conscription as a loss and waste of time in their life.

> *I am reluctant to study 'the military' and prepare for war and this is a waste of time for me.*
> *It is a complete waste of time, as I am totally uninterested in warfare. The waste of time can only be alleviated if I could go to the Navy. I do not see any reason why I should participate in SBC* (Soldiers Basic Course)*, instead I could directly go to marine's basic course. You can't force someone to be interested in something they are not.*
> *Probably it will turn out to be 11 months of wasted time for me.*
> *I am afraid the time goes slowly.*

Besides time-related issues, conscription may also change life from an economic perspective, especially if the conscript has a family or other obligations such as house loans etc.

> *I will have difficulties paying my house loan.*
> *One cannot afford a flat for 100€ per month. It is all on thin ice.*

4.1.2. Changes in self-determination

Fears about changes in self-determination are mostly reflected as loss of agency, loss of identity and loss of connection with life outside the confines of compulsory military service. These fears particularly show that conscription is perceived as a period that will lead to unwanted and in some ways even dangerous changes in the self and personal identity. One of the most serious fears about conscription is that it transforms people into something completely different and influences their minds in negative ways

> *I will become more arrogant and aggressive.*
> *I will start thinking like a soldier and civilian life will become distant.*
> *Becoming an emotionless robot like all the others.*
> *Becoming brain-washed.*

In addition to concerns about losing their own identity, conscripts are afraid that they will lose connections with civilian life and relationships with friends and relatives. Similar to the fear of losing their identity, the fear of losing social connections expresses the feelings of agony because of the unknown and the fear inducing situation of having been conscripted. In its totality, these feelings seem to take on a somewhat paralyzing form, especially in the beginning of the conscription.

> *Conscription destroys the conscript's life and relationships out there.*
> *They will forget me; they will forget that I ever even existed.*
> *I am afraid that after 11 months, the people around me will not be the same anymore, because I cannot communicate with them or to be together.*

Changes in self-determination are also expressed by loss of personal freedom and the right to decide the course of one's own life. In some ways, it seems to accentuate the previously described reactions of losing identity and connections with civilian life

> *I do not have my OWN life at all. There are orders all the time. They give us orders even when to eat. I think one should know himself if he wants to eat or not.*
> *I cannot make plans about my life. It is done by others who are totally immature.*
> *I will lose my mind, because I do not feel like a free man.*

4.1.3. Changes in status

The fear of losing the connection with civilian life is probably most vividly described in fears about changes in status. It clearly expresses the fear of losing the position that the conscripts felt they had achieved before they were conscripted. One of the most common fears is related to sports. Many sportsmen who have already managed to establish themselves in their chosen field are worried that they cannot keep up in competition, because they do not have the opportunities to practice as much as needed or to do specific exercises during the conscription period. There are also others who have acquired skills that need constant practice to at least maintain the level obtained, not to mention additional practice to advance in the chosen filed.

> *I am a professional surfer and if I do not practice for 11 months, I can just as well start taking it as an amateur.*
> *It is impossible to practice the heavy lifting as much as I need it.*
> *I am a musician, I need to practice a lot more than possible here. Also if I am not on the scene, I lose connections and opportunities. Much will be lost in a year, start all over again.*

Another aspect of losing status in civilian life is connected with relationships and especially with losing girlfriends or breaking up relationships. Many of these fears are taken as myths that seem to keep circling among young people and therefore feeding the negative image of conscription service.

> *70% of guys are dumped by their girlfriends, I wouldn't want this to happen with me.*
> *Conscription "helped" us to break up.*
> *I do not have enough time to talk with my girlfriend and this may lead to a break-up. Most of my friends who have been in conscription have ended up like this.*
> *I am afraid the connection with my partner is weakening. In some ways it is a kind of challenge for us, but it really scares me.*

Besides fears about what may happen with relationships during the conscription period that are in many ways based on the experiences and rumors of friends, there are also fears about everyday difficulties that the conscripts feel their relatives may have if they are not at home.

> *I need to run a farm at home.*
> *Serious health problems in my family + my parents broke up.*

Crisis in my relationship with my wife, therefore the children are in a complicated situation.
It is a burden for my partner to get by on her own, while I am here on 'vacation'.

Another pattern of losing status is related to work-life and especially to those who run a company or are self-employed. They are afraid that during the conscription their company will go bankrupt as they personally are not involved in it.

I had to say 'no' to many good job offers, that's why I am extremely critical of conscription.
My company is almost bankrupt and all my plans have been postponed for a year. It is really difficult to operate something if you cannot get out of here.
I'll lose my career.

A large segment of fears about personal development are related to education and problems with continuing with vocational school or university after the period of conscription. But what makes these fears more serious, is that many conscripts are worried that the conscription period has a negative influence on their motivation, skills and even intellectual capacities, because they feel that conscription does not support their development, which is particularly a problem for those who have graduated gymnasium just before entering conscription. They are used to a structured school system and the gap of stepping into a completely different environment produces many fears for them.

Afraid that I cannot cope with my studies in the university after a break.
I cannot strengthen my knowledge and keep it up-to-date if I am here.
The loss of perspectives for self-development.
I will become intellectually inactive.
Degeneration.

4.2. Adaptation to the military context

4.2.1. Adaptation to military culture/mindset

Problems with adaptation is one of the key issues that continues throughout different stages of conscription. It systematically shows that each next step in conscription means a lot of uncertainty and worries about coping with changes. It starts with the beginning of conscription, where most of the fears related to adaptation are connected with picking up on or adapting to the

military culture and mindset, while at the end of conscription, the opposite, re-adaptation with civilian life, is mentioned. Worries and fears about adaptation to the military mindset and culture mostly influence the first period of conscription. In the beginning of conscription, the stress and fear about not being able to settle in is causing strong reflections about individuality and personal attitudes towards the military. It vividly comes out in pronounced anti-war and anti-military attitudes in general.

> *I am reluctant to study the military and prepare for war, the time is wasted.*
> *I do not want to learn how to kill people. I hate war, hate killing, and hate demolition.*

Similarly, in the beginning of conscription, the attitudes about the mindset in the military and conscription system obscure the positive image of conscription, and rather feed the fear related to adapting to the demands of discipline, commanders, everyday life and co-conscripts in conscription service.

> *As there is not enough staff, some drill sergeants think they are gods.*
> *The moronic orders!*
> *You never know if you get to have R&R over the weekend. If some sergeant says that some men will stay in the barracks for some senseless reason… And this decision is made, let's say, on Friday afternoon, you have to cancel all your plans.*
> *Some conscripts are ACTUALLY sick, but nobody helps them, because nobody believes them.*

Although complications with settling back into civilian life at the end of conscription are expressed less strongly compared to difficulties expressed at the beginning of conscription, some problems related to stepping back into civilian life were mentioned. These are mostly generalized problems about changing the mindset and environment and fears of coping with these issues.

> *It is difficult to re-adapt to civilian life.*
> *After conscription I do not have an income for a while, I cannot imagine how I can manage that.*
> *Difficult to restore my old life.*

4.2.2. Adaptation to the physical context of the military

Fears about adaptation to the physical context in conscription are related to the physical environment, which includes spending a lot of time in close contact with others, enduring a harsh and ascetic environment that is very

different from home, but also performing and fulfilling tasks that are either considered to be too challenging or not challenging enough. Additional pressures are felt due to the knowledge that others depend on one's skills and endurance.

> *I don't want to be a burden, if I don't manage to carry all my stuff, others will have to pick up my slack.*
> *I fail, everyone is punished.*
> *Functions associated with life and thinking are suspended for 11 months, this may cause a problem once back on the civil street. Artificially restoring breathing and pulse may come as a shock.*
> *Conscription should not be a form of imprisonment.*
> *You have hardly woken up when there are already those living on your back, picking on others, breathing down your neck.*

Health issues are most often connected to insufficient or unaccustomed nutrition and recuperation possibilities or practices, but also sustaining injuries due to accidents on exercises either through one's own or someone else's inattentiveness or old injuries becoming more prominent again.

> *Cannot get the food that I believe to be healthy and good for me, so the chances of becoming depleted both physically and mentally are quite big.*
> *Presently I have a knee injury and I am afraid that it will just get more serious and that it'll be a problem for the rest of my life.*
> *I am afraid that someone will do something stupid with the live-ammo and someone will get hurt.*
> *Poor food and few opportunities for healthy exercise. You have to eat large portions fast, only three times a day (doctors suggest 5 times a day, smaller portions and needless to say no gorging), no snacks in-between, to boot you never get the protein needed. Can't do appropriate sports, instead you run on asphalt or walk with 30 kg on your back, so that after the conscript period everyone's knees are shot.*
> *No time alone and recuperation.*

Regarding these answers, we noticed that the results differ to an extent between the beginning, middle and the end of conscription. In the first survey wave, in the beginning of the conscription service, the open-ended answers were most numerous and discussed the problems connected to conscription service but also insecurities clearly directed towards the civilian lives and how to pick up where one left off as easily as possible. Concerns were expressed particularly over the lack of contact with family, partners and social circles but also about continuing education after service, self-development and agency. The first answers vividly reflected the fear of a long period

that has to be spent in the service, and fear of wasting or losing valuable time. In the second survey wave problems discussed are directed mostly toward the immediate surroundings, the military environment and the people that they came into contact with. In the third wave the open-ended answers were the least numerous but were connected to the imminent release and reconnecting to civilian lives, economic concerns and uncertainty about the future.

5. Discussion

The results show that although the public strongly supports conscription, the fears of the conscripts reflect that the period is seen not as part of their life-course, but as an interruption in their normal life, with a strong emphasis on the aspect of losing one's place in society and missing out on social connections. The implications of this include high drop-out rates and avoidance. Timing and agency, the chance to take the initiative to decide when one wants to acquire a vocation, start university or start a family have become much more common and also expected of people. Normative life-course has become an elective life-course, but unlike many other options that people have, military conscription is seemingly unavoidable, yet there are several ways to postpone being drafted and about two thirds of every cohort is not drafted at all. Also, as research has shown, it is best to complete compulsory military service after gymnasium and before other obligations in life and so the age bracket when young people are drafted is becoming smaller. In addition, Estonia is gradually raising the number of conscripts from 3000 to 4000 a year and at the same time the birth cohorts are reaching an all-time low. These factors altogether produce a trend that moves counter to the de-institutionalization and individualization of life-course.

We will start our discussion from the aspect that most often finds its way into analysis and discussion when addressing conscript issues, namely that of adaptation to the military environment and culture. In his work with Finnish conscripts, Salo[40] points out that during the conscription period the socialization process is very intense, but the initial commitment to the military is the highest during the last weeks of basic training and then it starts dropping and, conceivably due to the relatively short period of conscription, does not

[40] **Salo, Mikael** 2008. Determinants of Military Adjustment and Attrition during Finnish Conscription service. – Issue 21 of Julkaisusarja 2—Tutkimuksia. National Defence University, p. 5. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67908/978-951-44-7470-5.pdf;sequence=1> (01.05.2017).

start climbing before the conscripts are released. The socialization begins already prior to conscription as "anticipatory socialization" with searching for information from websites and friends who already have experience with conscription. Our own research in Estonia supports that the adaptation to military environment and culture is higher among those who have personally had prior encounters with the military either at school or through youth organizations connected to the voluntary defence organization, the Defence League[41]. However, when we look at the problems that conscripts describe in connection with adaptation to the physical and cultural environment of the military, it is evident that the overall knowledge and preparedness for what awaits these young people in the military is relatively low. It is self-evident though that no matter how good the information that people have prior to their conscription, it will be stressful to get used to so many people sharing the same living space and the group dynamics will proceed through the stages of conflict and co-operation regardless. Ideally, one of the possible solutions is to give the young people the psychological and behavioral tools to cope with such stress. One of the sources of stress is also fear for one's health, which can be damaged through unsuitable dietary options and training regimes; these are structural questions that can be addressed within the Defence Forces as much as possible. There is also fear of injury through accident. However, statistics indicate that the rate of accidents in the civilian population in that same age bracket is just as high as in the military. One of the reasons why accidents in the military might be feared as much as they are is that accidents happening in the military are widely publicized and can also be used as a propaganda tool by non-Estonian actors[42].

On a more personal level and due to the more precise age-stratification that is now taking place with conscription it is also necessary to allow for personal adaptation to the military mind-set and culture. Arguably, it is not possible to project one specific linear timetable for transitioning from youth to adulthood, as different people might be at different stages of transition at the

[41] **Kasearu, Kairi; Truusa, Tiia-Triin** 2018. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: University of Tartu, National Institute for Health Development and ENDC, pp. 12–27. [**Kasearu, Truusa** 2018]

[42] **Kook, Urmet** 2018. Sputnik rakendas Eesti ajateenija tulistamisjuhtumi propagandavankri ette. – ERR. <https://www.err.ee/689851/sputnik-rakendas-eesti-ajateenija-tulistamisjuhtumi-propagandavankri-ette> (02.04.2018).

same age[43]. Nevertheless, it is more or less a period of intense identity formation both on personal and social levels, that is, the formation of personal identity and also social identity[44]. This would seem to indicate that, at least for some, role conflict is inevitable. This has to be taken into account when designing the socialization process, training conscripts and teaching future officers. The need to be taken seriously and for one's opinions to matter is also echoed in the data that we have. The young men conscripted today often start their service after gymnasium or sometimes also take a break from their vocational or university studies in order to perform their duty. The environment they come from is geared towards taking responsibility for one's own development, taking initiative and actively participating in one's education, and the difference between what is demanded of them as conscripts comes into stark contrast to what is expected of them in their civilian lives. Perhaps if conscripts were considered more from a future reservist aspect, as people who receive military training but are not turned into soldiers, it would help the defence forces to utilize and harness the potential of conscripts.

One of the most dominant categories was the aspect of time in conscription, which is easy to understand through the concept of social acceleration[45], most notably the "contraction of the present". This means that the time period when action-orientated experiences and also expectations still matter is significantly reduced. Hence, the worries over the experiences and skills expiring. The more we can accelerate our ability, for example to go to different places, see new things, and learn new activities, the less incompatibility there is between the possibilities of experience we can realize in our lifetimes and the closer we come to having a truly 'fulfilled' life. The same acceleration in combination with the processes of individualization means that increasingly more aspects of our lives have to be constantly tended to. This also means tending to meaningful relationships, demands on investing time and the immediacy of responses has become common place. The urgency of the fear of losing contact with a girlfriend, with friends, but also with the family has become more pronounced in connection with social acceleration. Another aspect of contemporary life in Estonia, but also in other countries,

---

[43] **Abel, Gillian Michelle; Fitzgerald, Lisa Jane** 2008. On a Fast-Track into Adulthood: An Exploration of Transitions into Adulthood for Street-Based Sex Workers in New Zealand. – Journal of Youth Studies, Vol. 11 (4), pp. 361–376.

[44] **Erikson, Erik H**. 1959. Identity and the Life Cycle: Selected Papers. New York: International Universities Press.

[45] **Rosa, Hartmut** 2013. Social Acceleration: A New Theory of Modernity, New York: Columbia University Press, p. 76. [**Rosa** 2013]

is the process of societal projectification, which notably affects people's lives. Life is conceived as a series of projects, the more they differ from one another, the more valuable they are[46]. It becomes imperative to pursue one or another activity, to always have a project or an idea, and always to be looking for something together with other people. Being successful in a projectified society is closely linked to being available, flexible and connected, while sacrificing lifelong plans, stable conditions and social predictability[47]. Invoking the project discourse thus implies not only the exclusion and suppression of non-project aspects, but also the disconnecting of everything that does not fit into the project management discourse[48]. Conscription service is seen as a kind of project by a select few, but this aspect of the society could be put to use when conceptualizing conscription in Estonia. At this time, the fears indicate that the conscript period is seen as missing out on projects, whereas it could be thought of in precisely the opposite manner. The threat of not being able to keep up with change and thus losing out on opportunities produces an immediate pressure to heighten the pace of life, or in other words, 'to stay current'[49]. This leads to a temporalization of life, to a perspective of one's own life as a project. Such temporalities increase people's feelings that they need to be available and present and keep up with the rapid changes of society. In such a context, being 'away' for a year might seem like an extremely long period of time and induce the feelings of being distant, isolated and excluded from an important part of life. At the same time, young people are increasingly incorporating a 'gap year'[50] into their lives, which means taking time off after graduating from high school and before starting their further education. The difference with conscription service really lies in the agency factor and also whether or not the experiences and skills acquired during the gap year fit the personal life-portfolio.

From the aspect of life-course sequencing and agency, we see that economically, as evidenced by our results and also by general statistics, active

---

[46] **'55: W. F. Garrett-Petts|Open Engagement'**. <http://openengagement.info/55-w-f-garrett-petts/> (02.04.2018).

[47] *Ibid.*

[48] **Chiapello, Eve; Fairclough, Norman** 2002. Understanding the New Management Ideology: A Transdisciplinary Contribution from Critical Discourse Analysis and New Sociology of Capitalism. – Discourse & Society, Vol. 13 (2), pp. 185–208.

[49] **Rosa** 2013, p. 308.

[50] **Martin, Andrew J**. 2010. Should students have a gap year? Motivation and performance factors relevant to time out after completing school. – Journal of Educational Psychology, Vol. 102 (3), pp. 561–576.

young people are motivated to start earning fairly early and also they become engaged in social projects that are often invested in as a part of one's personal life portfolio already before finishing high-school. The option that allows a person to begin conscription in Estonia at a time that is most convenient for the conscript is a welcome one, but it also shows that those opting for this choice are most often those who are fulfilling their duty so that they could get it out of the way[51] and not as an investment into their future. This means that conscription service is not understood as the first step of life-long service in the reserves or as a possible option for gaining social capital.

Finally, we would like to emphasize the intensity of the qualitative responses; some of them are very strongly emotional opinions signaling fairly high levels of frustration. Although qualitative responses were given by approximately 10% of survey responders, it is vital to remember that these were people who had already rated their fears answering a survey question. In that light and knowing that the military works to a great degree on the basis of unit cohesion and morale, then our findings, acknowledging the limitations, should not be taken lightly. One strongly under-motivated and circumstantially frustrated unit member presents a difficulty for the leaders and for the unit as a whole.

6. Conclusions

In conclusion, the analysis shows that the fears of conscripts today are connected to the fear of losing one's place in life and missing out on opportunities while fulfilling their conscription duty.

The words and the intensity that young people use to describe their fears connected to compulsory military service indicate that we as a society will have to find a better fit between how the military know-how and skills are being taught to conscripts and consider how to utilize and incorporate the developmental and personal agency needs of contemporary conscripts. This also includes framing the skills and knowledge acquired during conscription as something that can be used in civilian lives, while not losing sight of the ultimate purpose of their training in the military. The aspects that will add to the compilation of one's personal life portfolio could be more clearly defined. Conscription is compulsory and as such it may be difficult to see it as a positive experience that can advance one's life goals. A discussion on

[51] **Kasearu, Truusa** 2018, p. 20.

the purpose of military conscription in Estonian society is necessary, so that a form of consensus can be reached on the societal level. So far the discussion has been somewhat scarce as the societal agreement on the model of national defence has been fairly unanimous. At least an overwhelming majority sees the reserve army based model as the right model for Estonia. It is clear that the tensions between the goals of modern education and how to teach conscripts to become skilled and useful reserve members need to be addressed. Needless to say the issue of social justice is becoming increasingly difficult to address. A society striving for more equality will be hard pressed in justifying the inequality that arises when only 1/3 of the birth cohort ends up serving in the military and in the more distant future the question may arise why half of the society, namely women, do not have the same obligation as men to participate in national defence. It is time to discuss how to find the optimum between the needs of the military and of the civilian society, which in the end really are parts of the same entity: a prosperous and secure well-defended nation.

References

'55: W. F. Garrett-Petts|Open Engagement'. <http://openengagement.info/55-w-f-garrett-petts/> (02.04.2018).

Abel, Gillian Michelle; Fitzgerald, Lisa Jane 2008. On a Fast-Track into Adulthood: An Exploration of Transitions into Adulthood for Street-Based Sex Workers in New Zealand. – Journal of Youth Studies, Vol. 11 (4), pp. 361–376.

Aronson, Jodi 1995. A Pragmatic View of Thematic Analysis. – The Qualitative Report, Vol. 2 (1). <https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article= 2069&context=tqr/> (12.04.2018).

Beck, Ulrich; Beck-Gernsheim, Elisabeth 2002. Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences, London: Sage.

Berger, Peter L.; Luckmann, Thomas 1991. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, London: Penguin.

Braun, Virginia; Clarke, Victoria 2006. Using Thematic Analysis in Psychology. – Qualitative Research in Psychology, Vol. 3 (2), pp. 77–101.

Charmaz, Kathy 2014. Constructing Grounded Theory, London: Sage Publications.

Chiapello, Eve; Fairclough, Norman 2002. Understanding the New Management Ideology: A Transdisciplinary Contribution from Critical Discourse Analysis and New Sociology of Capitalism. – Discourse & Society, Vol. 13 (2), pp. 185–208.

Defence Resources Agency. <https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/valjaoppetsukkel> (05.05.2018).

Eesti Statistikaamet. Statistika andmebaas. <https://www.stat.ee/> (12.03.2018).

Ekman, Joakim; Amnå, Erik 2012. Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. – Human Affairs, Vol. 22 (3), pp. 283–300.

Elder, Glen H.; Kirkpatrick Johnson, Monica; Crosnoe, Robert 2003. The Emergence and Development of Life-course Theory. – Handbook of the Life-Course, Vol II. Ed. by Shanahan, M. J.; Mortimer, J. T.; Kirkpatrick Johnson, M. New York: Springer US, pp. 3–19.

Erikson, Erik H. 1959. Identity and the Life Cycle: Selected Papers. New York: International Universities Press.

Featherman, David L.; Sorensen, Annemette 1983. Societal Transformation in Norway and Change in the Life-course Transition into Adulthood. – Acta Sociologica, Vol. 26 (2), pp. 105–126.

Fleming, Jennie 2013. Young People's Participation — Where Next? – Children & Society, Vol. 27 (6), pp. 484–495.

Grimell, Jan 2015. A Transitional Narrative of Military Identity: Eris's Story. – International Journal for Dialogical Science, Vol. 9 (1), pp. 135–157.

Inglehart, Ronald; Welzel, Christian 2005. Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence, Cambridge: Cambridge University Press.

Jackson, Kristin M.; Trochim, William M. K. 2002. Concept Mapping as an Alternative Approach for the Analysis of Open-Ended Survey Responses. – Organizational Research Methods, Vol. 5 (4), pp. 307–336.

Kalmus, Veronika; Masso, Anu; Lauristin, Marju 2017. Põlvkondade eristumine muutuvas ühiskonnas. – Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Toim. Vihalemm, P.; Lauristin, M.; Kalmus, V.; Vihalemm, T. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, pp. 620–664.

Kalmus, Veronika; Talves, Kairi; Pruulmann-Vengerfeldt, Pille 2013. Behind the Slogan of "e-State:" Digital Stratification in Estonia. – The Digital Divide: The Internet and Social Inequality in International Perspective. Ed. by Ragnedda, M.; Muschert, G. London: Routledge, pp. 193–206.

Kalmus, Veronika; Vihalemm, Triin 2017. Väärtused ja identiteedid. – Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Toim. Vihalemm, P.; Lauristin, M.; Kalmus, V.; Vihalemm, T. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, pp. 111–139.

Kasearu, Kairi; Truusa, Tiia-Triin 2018. Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. – Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. Tartu: University of Tartu, National Institute for Health Development and ENDC, pp. 12–27.

Kennedy, Michael D. 2002. Cultural Formations of Postcommunism: Emancipation, Transition, Nation, and War. Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 103–154.

Kook, Urmet 2018. Sputnik rakendas Eesti ajateenija tulistamisjuhtumi propagandavankri ette. – ERR. <https://www.err.ee/689851/sputnik-rakendas-eesti-ajateenija-tulistamisjuhtumi-propagandavankri-ette> (02.04.2018).

Lauristin, Marju 2003. Social Contradictions Shadowing Estonia's "Success Story". – Demokratizatsiya, Vol. 11 (4), pp. 601–616.

Lauristin, Marju; Vihalemm, Peeter 2010. Estonia's Transition to the EU: Twenty Years On, New York: Routledge.

Lindemann, Kristiina 2011. The changing perception of social position. – Towards a normal stratification order. Actual and perceived social stratification in post-socialist Estonia. Ed. by Saar, E. Frankfurt am Main: Peter Lang Publishers House, pp. 481–499.

Martin, Andrew J. 2010. Should students have a gap year? Motivation and performance factors relevant to time out after completing school. – Journal of Educational Psychology, Vol. 102 (3), pp. 561–576.

Mayring, Philipp 2000. Qualitative Content Analysis. – Forum Qualitative Sozialforschung /Forum: Qualitative Social Research, Vol. 1 (2). <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089> (28.01.2018).

Military Service Act. – RT I, 01.07.2016, § 5 (2). <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530062016006/consolide> (11.05.2018).

National Defence Duties Act. – RT I, 13.04.2018, § 82 (11). <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/518042018001/consolide> (11.05.2018).

President Kersti Kaljulaid Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva aktusel 24. veebruaril 2017 Estonia kontserdisaalis. Vabariigi President. <https://www.president.ee/et/ametitegevus/koned/13080-2017-02-24-15-30-19/index.html> (01.04.2018).

Rahbek-Clemmensen, Jon; Archer, Emerald M.; Barr, John; Belkin, Aaron; Guerrero, Mario; Hall, Cameron; Swain, Katie E. O. 2012. Conceptualizing the civil-military gap: a research note. – Armed Forces and Society, Vol. 38 (4). pp. 669–678.

Realo, Anu 2013. Estonian Human Development Report 2012/2013: Estonia in the World, Tallinn: Eesti Koostöökogu, pp. 48–58.

Riigikaitse uus kava toob naised kaitseväkke. – ERR, 2017. <https://www.err.ee/594677/riigikaitse-uus-kava-toob-naised-kaitsevakke> (02.04.2018).

Rosa, Hartmut 2013. Social Acceleration: A New Theory of Modernity, New York: Columbia University Press.

Rämmer, Andu 2018. Sotsiaalse tunnetuse muutused Eesti siirdeühiskonna kontekstis. – Dissertationes Sociologicae Universitatis Tartuensis, Tartu: University of Tartu Press.

Salo, Mikael 2008. Determinants of Military Adjustment and Attrition du-ring Finnish Conscription service. – Issue 21 of Julkaisusarja 2—Tutkimuksia. National Defence University. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67908/978-951-44-7470-5.pdf;sequence=1> (01.05.2017).

Talves, Kairi 2018. The dynamics of gender representations in the context of Estonian social transformations. – Dissertationes Sociologicae Universitatis Tartuensis, Tartu: University of Tartu Press.

Talves, Kairi; Kalmus, Veronika 2015. Gendered Mediation of Children's Internet Use: A Keyhole for Looking into Changing Socialization Practices. – Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, Vol. 9 (1). <https://cyberpsychology.eu/article/view/4332> (28.01.2018).

Vabariigi President Vabariigi aastapäeva kontserdil ja vastuvõtul Eesti Rahva Muuseumis. Vabariigi President. <https://www.president.ee/et/ametitegevus/koned/14153-2018-02-24-10-47-40/index.html> (01.04.2018).

Wilmoth, Janet M; London, Andrew S. 2013. Life-course Perspectives on Military Service. An Introduction. – Life-Course Perspectives on Military Service. Ed. by Wilmoth, J. M.; London, A. S. New York: Routledge, pp. 1–19.

TIIA-TRIIN TRUUSA, MSW
University of Tartu, Faculty of Social Sciences and Education, Institute of Social Studies, junior research fellow

KAIRI TALVES, MA
Centre for Applied Research of the Estonian Natonal Defence College, specialist for research and development

MENTAL HEALTH IN THE MILITARY CONTEXT: EMOTIONAL STATES AND HELP-SEEKING BEHAVIOURS DURING CONSCRIPTION

Merle Purre, Leila Oja

Abstract

Introduction: Mental health problems and help-seeking behaviours for them in the military context has become an important topic of research. Most of the current studies address the topic among service members and mission veterans. These studies indicate that the fear of being stigmatized is a considerable obstacle towards seeking help. There is, however, something of a knowledge gap concerning mental health among conscripts. Traditionally, the military ethos has promoted self-reliance, duty, as well as other masculine qualities. These qualities are instilled in conscripts during their time in the service. A strict adherence to the military ethos and these masculine values can, however, hinder help-seeking behaviours among recruits.

Purpose: To explore changes in the mental wellbeing of conscripts and their attitudes towards help-seeking during the conscription period by analysing their emotional states and tracking their interactions with support services.

Method: In order to research changes in the mental wellbeing of conscripts during their conscription service, an emotional state questionnaire (EST-Q2) was administered three time times over the course of the service period. The questionnaire was part of a more complex survey. In order to evaluate how well the conscripts were able to adapt to the service and cope with stressors, the results, in relation to the symptoms of depression, anxiety and other problems, were analysed. Help-seeking behaviours among conscripts finishing their service were also analysed in order to provide more information about the use of mental health support services.

Results: The prevalence of symptoms related to depression and anxiety increased during the course of conscription, whereas the problems related to social phobias, mental exhaustion and sleep disturbances somewhat decreased. According to the results, approximately half of the conscripts present during the 3rd phase of the survey did not have any contact with any of the designated support services (a psychologist, social worker, or chaplain).[1]

Keywords: *mental health, conscript service, help-seeking, stigma*

Võtmesõnad: *vaimne tervis, ajateenistus, abi otsimine, stigma*

[1] Sincerest words of gratitude for instrumental help and support go to Diva Eensoo and Anu Aluoja.

1. Mental health in military

The military culture can be characterised by its combat oriented, self-reliant masculine-warrior ethos[2]. In the context of health behaviours, internalizing the ideological position that men should be tough, competitive and emotionally inexpressive can have detrimental effects on a man's physical and mental health[3]. Addis and Mahalik concluded that help-seeking behaviours are often dependent on the degree to which an individual adheres to these particular masculine gender-role norms that are often incongruent with seeking professional help[4]. In their study, Acosta et al. pointed out that there is a greater stigma associated with men seeking help than there is with women seeking help. Assistance is often seen as a last resort, and men often feel that there is an expectation to be stoic, self-controlled and self-sufficient.[5]

Mental health problems among active duty military personnel and service members returning from deployment have gained significant research attention in recent years[6, 7, 8]. There are multiple studies highlighting the prevalence of post-traumatic stress disorder, major depression, substance abuse, sleep disturbances and suicide attempts among military servicemen and veterans[9]. At the same time, several studies have found that those military personnel suffering from psychiatric problems tend to underutilize the available

---

[2] **Dunivin, K. O**. 1994. Military culture: Change and continuity. – Armed Forces & Society, Vol. 20, No. 4, p. 533.

[3] **Courtenay, W. H**. 2000. Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being – Social Science & Medicine, Vol. 50, No. 10, pp. 1385–1401.

[4] **Addis, M. E.; Mahalik, J. R**. 2003. Men, Masculinity, and the Contexts of Help Seeking – American Psychologist, Vol. 58, No.1, p. 8.

[5] **Acosta, J. D.** ***et al***. 2014. Mental Health Stigma In The Military. – RAND National Defense Research Institute, p. 12. [**Acosta** 2014]

[6] **Hoge, C. W.** ***et al***. 2002. Mental Disorders among US Military Personnel in the 1990s: Association with High Levels of Health Care Utilization and Early Military Attrition – American Journal of Psychiatry, Vol. 159, No. 9, pp. 1576–1583.

[7] **Zinzow, H. M.** ***et al***. 2013. Barriers and Facilitators of Mental Health Treatment Seeking among Active-Duty Army Personnel – Military Psychology, Vol. 25, No. 5, pp. 514–535.

[8] **Sareen, J.** ***et al***. 2007. Combat and Peacekeeping Operations in Relation to Prevalence of Mental Disorders and Perceived Need for Mental Health Care: Findings from a Large Representative Sample of Military Personnel. – Archives of General Psychiatry, Vol. 64., No. 7, pp. 843–852.

[9] **Hom, M. A.** ***et al***. 2017. A Systematic Review of Help-Seeking and Mental Health Service Utilization among Military Service Members. – Clinical Psychology Review, Vol. 53, p. 60. [**Hom** 2017]

mental health services[10]. Mental health among conscripts is substantially less researched. Nevertheless the influence of the conscription service on the mental health of soldiers could be of the utmost importance at both the personal and national levels, especially for those countries that presently use, or have reinstated conscription. As national compulsory conscription introduces a wide spectrum of young men into the military environment, the culture, skills and values that are taught in that environment are instilled into a remarkably large proportion of the nation's population.

Hom *et al.* found that there is a stigma attached to mental health disorders and to seeking help in general that is particularly ingrained in the military culture[11]. Acosta *et al.* defined the mental health stigma as a dynamic process by which service members perceive or internalize a marked identity about themselves, or others around them, in terms of a mental health disorder. In the military context, a mental health stigma is defined as 1) The experiences of service members in response to military institutional factors leading to discriminatory treatment; 2) The attitudes, beliefs and behaviours of others towards the service members who exhibit symptoms of or have been diagnosed with mental health disorders, or who seek treatment.[12] A stigma can be unintentionally perpetuated through the warrior ethos, and the mindset of: "I don't need help. I can handle things myself. If I need help, I am weak." – as well as through military leaders and other aspects of the health care and military environment[13]. Pury *et al.* noted that the preference for self-management of mental health problems may be one manifestation of self-stigma, as service members may believe that by not being able to solve the problem on one's own, it is a sign of weakness and cowardice[14]. Vogt shows that these negative beliefs about mental health and treatment seeking are a key barrier towards military personnel and veterans seeking assistance for mental issues.[15]

---

[10] *Ibid.,* p. 68.

[11] *Ibid.*, p. 62.

[12] **Acosta** 2014, p. 12.

[13] **Gibbons, S. W. *et al*.** 2014. Military Mental Health Stigma Challenges: Policy and Practice Considerations. – The Journal for Nurse Practitioners, Vol. 10, No. 6, p. 368.

[14] **Pury, C. L. S. *et al.*** 2014. Blended Courage: Moral and Psychological Courage Elements in Mental Health Treatment Seeking by Active Duty Military Personnel. – The Journal of Positive Psychology, Vol. 9, No. 1. pp. 30–41; **Hom** 2017, p. 63.

[15] **Vogt, D**. 2011. Mental Health-Related Beliefs as a Barrier to Service Use for Military Personnel and Veterans: A Review. – Psychiatric Services, Vol. 62, pp. 135–142.

Nash and colleagues have traced the historic origins of the military and veteran mental health stigma. World War I brought with it tremendous casualties, as well as the problem referred to as 'shell shock' or '*nervenshock*'. This condition became undeniably relevant and in 1916, a special "War Congress" was held in Munich, where the leading psychiatrists and neurologists of the day adopted the view that "persistent distress or functional impairment following exposure to a traumatic stressor could only occur in an individual with "hysteria", a pre-existing personality weakness". The particular choice of wording is undoubtedly, intentionally stigmatizing, especially when applied to male service members who understood it to be a term with feminine connotations. As a political consequence, the German government was relieved of its obligation to pay disability pensions to veterans suffering from combat stress. The French, British, and later, the Americans followed suit by adopting a similar doctrine and policy.[16]

Support from military leadership and peers may facilitate help-seeking among service members[17]. Britt *et al.* have shown that leadership can have a profound effect on whether a mental health problem either becomes a stigma with the consequent barriers, or receives adequate treatment. Leaders who employ negative behaviours (e.g. embarrassing unit members in front of others) may be more likely to create a work atmosphere that contributes to higher levels of stigma related to mental health care, whereas leaders who engage in more positive behaviours may be more likely to remove the practical impediments that prevent seeking care, and make accommodations for those who wish to seek treatment.[18] Research shows soldiers will suffer more from the effects of loneliness and combat stress if their officers are emotionally and instrumentally less supportive.[19]

---

[16] **Nash, W. P.; Silva, C.; Litz, B**. 2009. The Historic Origins of Military and Veteran Mental Health Stigma and the Stress Injury Model as a Means to Reduce It. – Psychiatric Annals, Vol. 39, No. 8, pp. 789–794.

[17] **Hom** 2017, p. 65.

[18] **Britt**, **T. W.; Wright, K. M.; Moore, D. W**. 2012. Leadership as a Predictor of Stigma and Practical Barriers toward Receiving Mental Health Treatment: A Multilevel Approach. – Psychological Services, Vol. 9, No.1, pp. 26–37.

[19] **Solomon, Z.; Mikulincer, M.; Hobfoll, S. E**. 1986. Effects of social support and battle intensity on loneliness and breakdown during combat. – Journal of personality and social psychology, Vol. 51, No. 6, pp. 1269–1276.

2. Relevance in conscription

Conscription service is comparatively less common than voluntary military service, thus there is significantly less literature related to mental health problems and help-seeking behaviours among conscripts. Among the EU countries conscription is used by Austria, Denmark, Lithuania, Cyprus, Greece, Finland, Estonia[20] and – Sweden[21]. In the three former countries, service is either not mandatory, or can be regarded as strongly recommended, as recruits are mainly volunteers. In the latter five countries, conscription is mandatory.[22, 23] Sweden reintroduced conscription in 2018. The variance and temporal changes in the conscription practices among countries is often the upshot of a country's population and the perceived threat level. For smaller nations the number of voluntary recruits may often not be enough to meet the quota necessary to address national security concerns. Mental health problems can also have an impact on the number of recruits needed to address security concerns. Schei[24] found a high incidence rate (48%) of mental distress among Norwegian army conscripts. This was manifested in scores that surpassed the cut-off point of the screening questionnaire (GHQ[25]) that was used. He points out that psychological discontent can have a negative influence on a soldier's motivation to learn the intended skills and attitudes. A significant rate of mentally distressed conscripts during parts of the training can have a deleterious influence on an army's overall efficiency in critical situations. In the given sample, psychiatric diagnoses accounted for 56% of all of the medical dismissals during the service.

---

[20] **Bieri, M**. 2015. Military conscription in Europe: new relevance. – CSS Analysis in Security Policy, No. 180, p. 2.

[21] **Government Offices of Sweden. 2017**. Sweden reactivates conscription. – Government of Sweden. <http://www.government.se/articles/2017/03/re-activation-of-enrolment-and-the-conscription> (20.03.2018).

[22] **Schilde, K**. 2017. European Military Capabilities: Enablers and Constraints on EU Power? – JCMS: Journal of Common Market Studies, Vol. 55 (1), pp. 37–53.

[23] **European Organisation of Military Associations** 2017. Conscientious objection to military service – input for Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/RuleOfLaw/ConscientiousObjection/EUROMIL.pdf> (20.03.2018).

[24] **Schei, E**. 1994. A Strengthening Experience? Mental Distress during Military Service. – Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, Vol. 29, No. 1, pp. 40–45. [**Schei** 1994]

[25] **Goldberg, D.; Williams, P**. 1998 [1988]. A user's guide to the General Health Questionnaire. Windsor: NFER-Nelson.

Social environment for conscripts is highly influenced by military leaders and the leadership style of a leader can have a strong influence on shaping the overall military experience for conscripts. Thus, attitudes amongst service members (towards mental illnesses and help-seeking) can indirectly shape the views and values of the conscripts. As Salo *et al.* have pointed out, the quality of leaders and training is critical in order to insulate the conscripts from stress and support them through their coping and adjustment period. Moreover, the main psychosocial functions of a leader who acts as a role model is to serve as an effective counsellor. Counselling can help provide the recruit with the means of facing adversity as a healthy and whole person. It can foster social and coping skills, as well as encourage problem recognition and solution finding. In this way leaders can make it possible for conscripts to direct their behaviours towards more constructive outcomes instead of finding negative ways to cope with problems.[26]

It must be noted that there are significant situational factors that differentiate the active duty military service from (peacetime) conscription. Conscripts do not take part in military combat, therefore, they are less susceptible to physical and mental trauma and the chance of suffering from of PTSD is significantly reduced. The issues affecting active duty servicemen are therefore less relevant in the conscription service. Nevertheless, the start of service for a conscript can be compared to a dealing with a catastrophe, or a civilian disaster situation when all resources and skills are needed to deal with multiple situational stressors in a new environment[27].

The main stressors of social experiences in conscription arise from the specific nature of the situation, such as isolation from family and friends, the constant presence of unknown people, and being under multiple demands of authority[28]. It is also often the first time a person has lived away from home[29]. For this reason the stress in the beginning might be even more relevant. Salo points out that in during the course of conscription, training, and the learning of new skills can help reduce anxiety and stress. This is because routine behaviour patterns require less attention, and produce less

[26] **Salo, M**. 2008. Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service. – Maanpuolustuskorkeakoulu, p. 36.

[27] *Ibid.*, p. 23.

[28] *Ibid.*, p. 47.

[29] *Ibid.*, p. 28, 38.

of a cognitive load[30]. After basic skills and knowledge have been learned, military training may even support functional coping and help to ease the adjustment to the military service. Maladjustment problems can be reduced by telling the recruits exactly what is happening to them, when it will be happening, and why it will happen. Confusing information and an uncertain future can increase the recruits' state of anxiety.[31]

3. Conscription in the Estonian Defence Force

In Estonia, conscription is compulsory for all male citizens from ages 17 to 27, while women can enter service on a voluntary basis. Service lasts for eight or eleven months. A military rank is obtained upon completion. As all of the call-up selectees need to pass a medical examination, which may deem them unfit for service, drafted conscripts serve as a cross-section of young, physically and mentally healthy men.

In Estonia, the number of call-up selectees has steadily decreased since 2010, mainly due to diminishing birth rates. In 2016, the number of call-up selectees entering the service was 3272, along with 33 women joining voluntarily, bringing the total number of new conscripts to 3305. In general, after the medical examination, a relatively large group of men are exempted from conscription due to problems with physical or mental health. In 2016, 32% of call-up selectees were deemed fit for service, 44% were given temporary exemptions, and 24% were determined to be permanently unfit for service.[32] Based on data from the last 5 years, the main reasons for exemption have been relatively persistent, with diseases of the musculoskeletal system and connective tissue[33] (i.e. problems with joints or muscles) being the main diagnosis group. In 2016, psychiatric and behavioural disorders constituted 25% of temporary exemptions from the service and 42% of the permanent

[30] **Orasanu, J. M.; Backer, P**. 1996. Stress and military performance. – Series in applied psychology. Stress and human performance. Ed. by Driskell, E.; Salas, E. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., p. 108, referenced through **Salo** 2008, p. 27.

[31] **Salo** 2008, p. 28.

[32] **Estonian Ministry of Defence** 2017. Report on the performance of the national defence obligation and the organisation of the service in the Defence Forces for 2016.

[33] Subgroup of diagnoses in accordance with ICD-10 (International Classification of Diseases) codes M00-M99.

exemptions.[34] Attrition has remained relatively stable in recent years. In 2016, the rate of attrition was 19.3% with the main causes for ending the service prematurely being medical. Attrition due to other reasons was insignificant.

4. Aims and methods

4.1. Study aims

This present study seeks to examine:

I. Changes in the prevalence of the symptoms of mental distress during conscription;
II. The ways in which the emotional state in the beginning of the conscription service is related to: a) Entering the service voluntarily, as opposed to being called up; b) Attrition from service;
III. The rate of contact with medical and support services and the perceived helpfulness of different agents of support as seen by conscripts who are about to finish their service;
IV. Help-seeking behaviours in conscripts reporting symptoms of mental distress.

4.2. Sample

Data from the 2016 Estonian Conscript Survey was analysed. The data was gathered at three different times during the conscription period, with the first phase taking place during the first month, the second phase occurring after basic training (at 4th–5th month) and the third 1–2 weeks before the end of service[35]. The cross-sectional sample sizes of the survey are the following: The 1st phase (N = 2677), the 2nd phase (N = 2084) and the 3rd phase (N = 1176). The longitudinal sample was comprised of conscripts who were present in all three of the survey phases (N = 750). General socio-demographic information for both samples is shown in Table 1. The longitudinal sample sizes for EST-Q2 subscales are given in Table 2. Data from female conscripts was excluded from the current analysis due to both the small sample size (1st wave:

[34] Additional stable amount of exemptions from recruitment is amounted to legal reasons, e.g. criminal offences or reaching 28 years of age.

[35] As one group of conscripts was drafted in July and the other in October (with service lengths being respectively 11 and 8 months), the first and second phases of survey were conducted separately and the third jointly, as both groups finish their service together.

N = 24, 3rd wave: N = 8) and gender differences related to help-seeking. As there exists a gender gap in mental health service use[36], special focus is placed on men's emotional states and help-seeking.

Table 1. Socio-demographic data from Estonian Conscript Survey 2016

		Cross-sectional sample		Longitudinal sample	
		N	%	N	%
Age group	17–19 years	694	26.2	244	32.8
	20–22 years	1632	61.5	432	58.1
	23–25 years	303	11.4	64	8.6
	26–28 years	24	0.9	4	0.5
Main language at home	Estonian	2214	83.8	612	82.8
	Russian	429	16.2	127	17.2
Highest level of education achieved	Basic education	437	16.5	110	14.8
	Vocational training with a basic education background	230	8.7	53	7.1
	General secondary education	1240	46.7	396	53.2
	Vocational secondary education	550	20.7	135	18.1
	Professional higher education	39	1.5	9	1.2
	Bachelors' degree	149	5.6	39	5.2
	Masters' degree or PhD	8	0.3	2	0.3
Joining conscription	Voluntary, on personal application	970	37.1	309	42.0
	On call-up notice	1643	62.9	426	58.0

[36] **Elise, P.; Verhaeghe, P.; Bracke, P**. 2015. The gender gap in mental health service use. – Social psychiatry and psychiatric epidemiology, Vol. 50, No. 7, pp. 1089–1095.

4.3. Measures

4.3.1. EST-Q2

A self-reported emotional state questionnaire (EST-Q2[37, 38]) was administered at three points during the service as a part of a complex overall survey of the conscripts. The subscales of the EST-Q2 covered depression, anxiety, social phobia, panic disorder and agoraphobia, exhaustion and problems with sleep. Every subscale consisted of possible complaints (e.g. feeling sad; inability to relax; waking from sleep too early) to which respondents gave a prevalence value (*Never; Rarely; Sometimes; Often; All the time*). The number of items comprising each of the subscales, the corresponding minimum, and maximum scores and Cronbach's alpha values for reliability[39] are presented in Table 2. A higher score indicates a higher estimate of experienced distress.

Table 2. EST-Q2 subscale characteristics and responding longitudinal sample sizes

EST-Q2 subscale	N of items	Score min.	Score max.	Cronbach's α[a]	N[b]
Depression	8	0	32	0.885	663
Anxiety	6	0	24	0.843	669
Panic disorder and agoraphobia	5	0	20	0.761	680
Social phobia	4	0	16	0.909	681
Exhaustion	4	0	16	0.882	674
Problems with sleep	3	0	12	0.809	683

[a] Based on 1st wave of survey
[b] Longitudinal sample size

[37] **Aluoja, A.** ***et al***. 1999. Development and psychometric properties of the Emotional State Questionnaire, a self-report questionnaire for depression and anxiety. – Nordic Journal of Psychiatry, Vol. 53, No. 6, pp. 443–449.

[38] **Ööpik, P.** ***et al***. 2006. Screening for depression in primary care. – Family practice, Vol. 23, No. 6, pp. 693–698.

[39] Cronbach's alpha values for all three waves of survey were calculated, with α values mostly rising through waves. The difference was most remarkable on the subscale of panic disorder and agoraphobia scale; with the 3rd wave Cronbach's α = 0.913.

A score of over 11 on the EST-Q2 subscale depression can point to the presence of a mood disorder[40]. Nevertheless, the given scales are not used here as a clinical screening method, but are rather used to evaluate the emotional changes taking place during the length of service. The case prevalence of the depression score will be given to offer comparability with the general population, whereas changes in mean and individual scores are central to the analysis.

The threshold for meaningful change was defined using the Standard Error of Measurement (SEM) proposed by McHorney & Tarlow[41], which has been determined to be one of the most promising distribution-based methods for evaluating individual changes in health-related quality of life measures[42]. The SEM is calculated using the reliability of the given measure and standard deviation as a baseline.

4.3.2. Contact with medical help and support services

Conscripts present during the 3rd phase of the assessment were asked to evaluate aspects of their service that ranged from perceived helpfulness of the leaders to specific support services (psychologist, social worker, chaplain). Survey items regarding satisfaction with medical help and specific support services were used to create a series of binary variables that were used to determine the help-seeking rates among conscripts finishing their service.

4.3.3. Self-evaluated health status

The self-evaluated health status was assessed in all three phases of the survey. This was done by answering the question "How do you evaluate your health in general?". Answers were given on a 5-item scale (*Good; Quite Good; Average; Quite Bad; Bad*).

---

[40] *Ibid.*, p. 2.

[41] **McHorney, C. A.; Tarlov, A. R**. 1995. Individual-patient monitoring in clinical practice: are available health status surveys adequate? – Quality of Life Research, Vol. 4, No. 4, pp. 293–307.

[42] **Wyrwich, K. W.; Wolinsky, F. D**. 2000. Identifying meaningful intra-individual change standards for health-related quality of life measures. – Journal of evaluation in clinical practice, Vol. 6, No.1, pp. 44–45.

4.4. Data analysis

Data was analysed using the IMB SPSS Statistics version 23 for descriptive statistics and reliability analysis. The general linear model repeated measures procedure was used to evaluate changes in the mean scores between survey waves and between-group one-way ANOVA analysis was used to evaluate differences in EST-Q2 mean scores.

5. Results

5.1. Changes in emotional states

In both the total and longitudinal samples, depression symptoms became more prevalent during the period of conscription, as is shown in Table 3. Pairwise comparisons using the general linear model repeated measures procedure show the mean difference to be statistically significant when comparing the 1st phase scores to the 2nd and 3rd phase scores (p = .001). The difference between the two latter phases is less distinct.

Table 3. Case prevalence rates and **changes in mean scores** in EST-Q2 subscale depression

Wave of survey; point during conscription	Cross-sectional sample		Longitudinal sample	
	%, Case prevalence[a]	Score mean[b]	%, Case prevalence[a]	Score mean[b]
1st wave; first month	34.6 (N=2583)	9.43 (SD=6.82)	32.7 (N=663)	8.89 (SD=6.35)
2nd wave; month 4 or 5	39.0 (N=1824)	10.27 (SD=7.10)	36.0 (N=663)	9.72 (SD=6.97)
3rd wave, 1–2 weeks before end of service	36.1 (N=825)	9.81 (SD=6.87)	37.3 (N=663)	9.80 (SD=6.67)

[a] Case prevalence of depression refers to a subscale score >11, pointing to significant distress.
[b] Subscale minimum value: 0, maximum value: 32.

The main trends in the mean scores by subscales are shown in Table 4. The statistical significance of changes in the mean scores between the survey phases was determined by using the general linear model repeated measures procedure. The relevance of symptoms related to anxiety and the inability to relax showed a slight, although statistically insignificant increase. The prevalence of problems related to panic disorder and agoraphobia rose during

the service. The subscale scores related to social phobia, fatigue, and problems with sleep showed a decline, meaning that the problems related to those aspects of mental health diminished among the conscripts who served the full length of their service.

Table 4. Trends in mean scores in EST-Q2 subscales among longitudinal sample

EST-Q2 Subscale and trend	Mean scores by survey waves	Sig.[a] of changes by waves		
		I → II	II → III	I → III
Anxiety: ↑	I. 7.46 (SD= 4.98) II. 7.79 (SD= 5.58) III. 7.90 (SD= 5.62)	.242	1.000	.118
Panic disorder and agoraphobia: ↑	I. 1.14 (SD= 2.08) II. 1.45 (SD= 2.95) III. 1.65 (SD= 5.62)	.018	.391	.000
Social phobia: ↓	I. 3.44 (SD= 3.69) II. 2.91 (SD= 3.57) III. 2.77 (SD= 3.62)	.000	1.000	.000
Exhaustion: ↓	I. 7.00 (SD= 4.58) II. 7.01 (SD= 4.17) III. 6.54 (SD= 4.68)	1.000	.023	.015
Problems with sleep: ↓	I. 4.95 (SD= 3.48) II. 4.80 (SD= 3.68) III. 4.32 (SD= 3.59)	.690	.002	.000

[a] Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni

Comparing the scores on the individual level throughout the survey phases shows the overall stability of mental states during conscription. This can be seen in Table 5. To evaluate the changes, the differences between the subject's scores from the three survey phases were calculated pairwise, with negative scores reflecting an increased incidence (and thus, prevalence of symptoms) over time. Stability in scores between measurements is here defined as a change in the score that is less than 1 SEM for the given subscale. That allows us to take into consideration the variability of score ranges due to the subscales being comprised of different numbers of items. It also allows for the evaluation of meaningful changes at the individual level.

Table 5. Score stability in EST-Q2 subscale scores between survey waves among longitudinal sample

	Score increased[a], %			Remained same, %			Score decreased[a], %		
Subscale	1st vs 2nd	2nd vs 3rd	1st vs 3rd	1st vs 2nd	2nd vs 3rd	1st vs 3rd	1st vs 2nd	2nd vs 3rd	1st vs 3rd
Depression	34.5	30.7	38.8	41.2	38.8	34.1	24.3	30.5	27.1
Anxiety	25.6	28.6	33.8	44.8	43.9	38.1	29.6	27.5	28.1
Panic disorder & agoraphobia	15.4	15.2	17.9	72.5	70.6	68.3	12.1	14.2	13.8
Social phobia	17.5	19.1	17.8	52.7	57.1	49.5	29.8	23.8	32.7
Exhaustion	24.7	20.9	23.0	51.0	52.2	46.4	24.3	26.9	30.6
Problems with sleep	19.4	17.8	19.0	58.2	57.0	52.1	22.4	25.2	28.9

[a] Threshold for meaningful change: an increase or decrease in scores that is bigger than 1 SEM, calculated using the comparison baseline in each subscale.

The subscale of depression showed the highest rate among conscripts whose scores increased throughout the service. Thus, 38.8% of conscripts in the longitudinal sample reported more symptoms of depression in the 3rd phase of the survey than were reported in the 1st. Whilst the majority of the conscripts' scores remained stable, it is interesting to note that 27.1% of conscripts experienced a decrease of symptoms related to depression throughout the service, with changes being more prominent in the latter part of it.

Stability was most apparent in relation to panic disorder and agoraphobia, as 68.3% of conscripts' scores remained stable from the 1st phase of the survey to the last.

The subscale with the biggest rate of conscripts showing decreasing scores was social phobia, as 32.7% of conscripts in the longitudinal sample reported fewer symptoms at the end of the service than they had reported at the beginning.

5.2. The link between emotional states in the beginning of service and attrition

The mean scores for the EST-Q2 subscales of depression and anxiety show the average score as being higher among those who left the service prematurely, as compared to the conscripts who served the full length of the service.

One-way, between-groups ANOVA analysis confirmed that the differences in the 1st phase depression subscale scores were significant (F (1, 2583) = 75.74, $p < .001$), and showed that the conscripts who left the service prematurely reported more depressive symptoms during the first months (M = 12.09, SD = 7.69) as compared to the conscripts who served the full length of service (M = 8.94, SD= 6.53). The difference in 1st phase anxiety scores was also significant (F (1, 2598) = 47.76, $p < .001$), showing that the group of conscripts who were lost due to attrition reported more anxiety (M = 9.46, SD = 5.50) already during the first months, when compared to those who served the full-term (M = 7.54, SD = 5.01).

5.3. Emotional states' connection with mode of entry to service

The score means for conscripts entering the service voluntarily were lower than for those who were called up to conscript service. One-way between-groups ANOVA analysis was conducted to compare the effect on voluntary application to reported mental distress in the first phase of the survey. The difference in depression subscale scores was significant (F (1, 2549) = 34.44; $p < .001$), showing that the conscripts who applied voluntarily reported fewer symptoms related to depression (M = 8.40, SD = 6.47) as compared to the conscripts who had been called up for the service (M = 10.03, SD = 6.95). The difference in anxiety subscale scores was significant (F (1, 2566) = 42.58, $p < .001$) with the voluntary conscripts reporting less anxious symptoms (M = 6.98, SD = 5.25) than the conscripts who were called up for service (M = 8.35, SD = 4.97).

5.4. Seeking help

To assess the proportion of conscripts possibly needing or seeking help, we looked at their overall self-evaluated health status together with the EST-Q2 subscale results regarding depression, as is shown in Table 6. Among the conscripts who perceived their health status to be bad or quite bad, 69.6% had a score showing that they suffered from significant mental distress. Among the conscripts who rated their health status to be good, or quite good, 77.6% of the conscripts' reported low depression scores. Among the group of conscripts with a low depression score, 67.4% rated their health status as good, or quite good.

Table 6. Self-evaluated general health status by depression subscale scores in 1st wave cross-sectional sample

			EST-Q2 Depression Score		Total
			Low[a]	High[a]	
Self-evaluated health status	Good or Quite good	Count	1136	327	1463
		% within group	77.6%	22.4%	100.0%
	Average	Count	493	438	931
		% within group	53.0%	47.0%	100.0%
	Quite bad or Bad	Count	56	128	184
		% within group	30.4%	69.6%	100.0%
Total		Count	1685	893	2578
		% within group	65.4%	34.6%	100.0%

[a] Subscale score of depression >11 designated as high; score ≤11 as low.

Altogether, half of the men (51.0%) who were present during the 3rd phase of the assessments reported that they had not had any contact with the specific support services, i.e. they had not met with a psychologist, a social worker or a chaplain during their time in the service. Among the conscripts scoring over the case prevalence threshold for depression in the 1st phase of the survey, 45.9% had no contact with any of the specific support services during their conscription period. Interestingly, while over half of conscripts had not been in contact with either of the three specific support services, 39.3% had had contact with all three, as can be seen in Table 7.

According to 3rd phase of the survey results, 58.4% of the cross-sectional sample of respondents (N = 802) had not been in contact with a chaplain during their conscription service, while 55.6% reported that they had not been in contact with a psychologist. 53.9% reported themselves as having no contact with a social worker. Rates of no contact for the longitudinal sample (N = 679) were respectively 57.1% with a chaplain and 54.9% with a psychologist, with the rates of contact with a social worker proving to be the same in both samples. On the other hand, only 7.9% of conscripts present in 3rd phase of survey reported themselves as having not been in contact with medical help during their service, as shown in Table 7. The respective rate for the longitudinal group was 8.7%.

Table 7. Rate of contact with medical help and specific support services according to EST-Q2 depression subscale score among 3rd wave cross-sectional sample.

			EST-Q2 Depression score; 1st wave		Total
			Low[a]	High[a]	
Medical help	Contact	Count % within group	485 92.2%	234 91.8%	719 92.1%
	No contact	Count	41	21	62
		% within group	7.8%	8.2%	7.9%
Specific support services (psychologist; social worker; chaplain)	Contact with all three	Count	205	102	307
		% within group	39.0%	40.0%	39.3%
	Contact with two	Count	14	14	28
		% within group	2.7%	5.5%	3.6%
	Contact with one	Count	26	22	48
		% within group	4.9%	8.6%	6.1%
	No contact	Count	281	117	398
		% within group	53.4%	45.9%	51.0%
Total		Count	526	255	781

[a] EST-Q2 Depression subscale score >11 designated as high; score ≤11 as low.

As can be seen in Table 8, conscripts perceived the platoon commanders and platoon sergeants to be most supportive agents when needing to resolve problems related to their time in the service, as well as personal problems. Nearly one third of the conscripts regarded the commanders and sergeants to be always, or nearly always helpful. When compared with the military leaders, the three specific support services were perceived as being the least relevant for help-seeking. While less than 8% (N = 744) of the respondents perceived the specific support services (social worker, psychologist, chaplain) as being always, or nearly always helpful, it is important to note that majority of the conscripts did not, in fact, have contact any with them at all.

Table 8. Agents of support as perceived by conscripts in 3rd wave of survey, cross-sectional sample

Agent of support seen helpful	Always or nearly always (%)	Never (%)[a]
Platoon commander (Rühmaülem)	33.1	21.6
Platoon sergeant (Rühmavanem)	31.1	21.7
Squad commander (Jaoülem)	29.4	29.3
Company CPO (Chief Petty Officer) (Kompanii veebel)	18.6	44.8
Company commander (Kompanii ülem)	18.0	45.4
Spokesperson for conscripts (Ajateenijate esindusmees)	14.6	50.7
Unit commander (Väeosa ülem)	9.8	66.0
Social worker (Sotsiaaltöötaja)	6.9	79.0
Psychologist (Psühholoog)	6.6	79.3
Chaplain (Kaplan)	6.9	80.9

[a] The option *"Never"* could be chosen regardless of whether or not the respondent had contact with the given agent of support during their service period.

To further examine the perceived helpfulness of special support services among conscripts, Table 8a provides participants' rates that differentiated by their reported contact with the given support service. Conscripts that reported contact with the given services rated them to be helpful more often than conscripts who had not been in contact with the service.

Table 8a. Perceived helpfulness of special support services in the 3rd phase cross-sectional sample.

			Perceived helpfulness in solving problems				
Agent of support	Contact with service		Always or nearly always	Mostly	Occasio-nally	Never	Total
Social worker	Yes	Count	47	43	41	217	348
		% among conscripts with contact	13.5%	12.4%	11.8%	62.4%	100.0%
	No	Count	6	11	13	390	420
		% among conscripts without contact	1.4%	2.6%	3.1%	92.9%	100.0%
	Total		53	54	54	607	768
			6.9%	7.0%	7.0%	79.0%	100.0%
Psycho-logist	Yes	Count	43	45	46	202	336
		% among conscripts with contact	12.8%	13.4%	13.7%	60.1%	100.0%
	No	Count	8	8	9	407	432
		% among conscripts without contact	1.9%	1.9%	2.1%	94.2%	100.0%
	Total		51	53	55	609	768
			6.6%	6.9%	7.2%	79.3%	100.0%
Cha-plain	Yes	Count	44	40	32	199	315
		% among conscripts with contact	14.0%	12.7%	10.2%	63.2%	100.0%
	No	Count	9	12	10	422	453
		% among conscripts without contact	2.0%	2.6%	2.2%	93.2%	100.0%
	Total		53	52	42	621	768
			6.9%	6.8%	5.5%	80.9%	100.0%

6. Discussion

Mental health concerns related to depression increased throughout the conscription among the longitudinal sample, with the case prevalence rising from 32.7% among the 1st phase respondents to 37.3% among the 3rd phase respondents. This result indicates a significant decrease in the mental well-being of conscripts during the length of service. It also illustrates the exceptional stress experienced during the conscription service, as the prevalence of depression among men in the civilian population in Estonia is estimated to be about 4–6.7%[43, 44]. The current data also showed an increase in reported anxiety during conscription, which may be related to the conscripts experiencing problems with adjustment.

Health concerns related to panic disorder and to agoraphobia had a low prevalence, although analysis of the conscript's data in the longitudinal group showed that there was an increase of distress in each of the successive phases of the survey. What is more, nearly a fifth of the conscripts experienced an increase in symptoms related to those problems throughout their time in the service.

The results regarding conscript's feelings of social phobia, problems with sleep and fatigue actually showed a decrease during their time in the conscription service. It may be plausible to attribute these improvements in mental wellbeing to the benefits of military discipline. The continuous routine of addressing superiors, commanding peers and subordinates, and giving situation reports can help familiarize the conscripts, and eventually desensitize them to situations that provoke social anxiety and phobia. The improvement in reported sleep quality could be also be due to the adherence to a strict and physically taxing routine – if the rare opportunity for rest arises, then conscripts fall asleep more easily. Better quality sleep can also help to diminish fatigue. Improvement in these subscales can indicate an adjustment period within the service. It is also important to note that at the beginning of the conscript service, the period of basic training can be more unpredictable, as conscripts are often subject to irregular alarms and drills.

---

[43] **Kleinberg, A.; Aluoja, A.; Vasar, V**. 2010. Point prevalence of major depression in Estonia. Results from the 2006 Estonian Health Survey. – European Psychiatry, Vol. 25, No. 8, pp. 485–490.

[44] **Aluoja, Anu *et al***. 2004. Symptoms of depression in the Estonian population: prevalence, sociodemographic correlates and social adjustment. – Journal of affective disorders, Vol. 78, No. 1, pp. 27–35.

Interestingly, the conscripts who joined the service voluntarily reported fewer symptoms of anxiety and depression as compared to those who entered service after receiving their call-up notice. A possible explanation for this may be due to the perceived control over the situation. A voluntary application provides an opportunity for choosing the time for completing the service, whereas being called up means entering the service on the terms determined by the Defence Resources Agency. Additional promotion for the option of joining the service on one's own application could be beneficial for both parties.

Conscripts who left the service prematurely due to attrition reported more emotional distress already in the beginning of service. They showed more symptoms of depression and anxiety than did their peers, who succeeded in completing their service. Thus, the monitoring of the emotional state of conscripts may provide opportunities for early intervention and referral to the specific support services. Currently, help-seeking from specific support services (psychologist, social worker, chaplain) was relatively scarce, especially in comparison to seeking medical help. 45.9% of conscripts who reported significant distress during the 1st phase of the survey did not seek help from a psychologist, a social worker, or a chaplain during their time in the conscription service. As medical support was utilized by nearly all conscripts in the longitudinal sample, it may be beneficial to include routine evaluations of the conscripts' mental health with the medical consultations. Early referral to a specific support service may possibly decrease attrition resulting from mental health problems.

If the stigma related to mental illnesses in the military context is a multifaceted phenomenon, then the attitudes towards psychiatric problems in the mandatory conscription service are even more complex. According to Schei[45], a psychiatric diagnosis has long been a well-known way to obtain a premature discharge in most military systems, which may explain some of the high prevalence of psychiatric diagnoses among conscripts. Thus, conscripts who seek counsel from a psychologist can sometimes be viewed as a 'simulant' who is seeking "an easy way out". This may decrease the chance of seeking help when mental health support is actually needed. Self-stigma can occur when soldiers with mental health issues convince themselves that they are weak and just want to quit the service. Conscripts might also refrain from seeking help if they plan to apply for a gun permit, as a diagnosis of

[45] **Schei** 1994, p. 44.

most mental and behavioural disorders excludes them from obtaining one[46]. Moreover, an institutional stigma might prevent conscripts from seeking help from specific support services. Self-stigma may be a factor in preventing conscripts from reaching out for help, due to the unavoidable disclosure to one's superiors.

Mental health problems are correlated with stigma and with suicide[47], thus not seeking specific help for mental health problems can have severe consequences. Laukkala *et al.* points out that suicide was one of the leading causes of death among Finnish conscripts during the years 1991–2007, with most of the suicide victims contacting the healthcare services shortly before their suicide due to somatic symptoms, but without expressing suicidal thoughts. A vast majority of the conscripts who committed suicide did not have any recognizable health-related limitations at the beginning of their time in the service.[48] Suicide among Estonian conscripts has steadily declined after 1995, with two cases having taken place over the last decade[49]. Nevertheless, it is important to pay attention to suicide prevention, as the military environment can exacerbate mental health issues due to the presence of multiple stressors, together with access to firearms and the military ethos of self-sufficiency possibly discouraging help-seeking.

There are some likely benefits to raising service members' awareness of mental health problems, as well as making leaders more conscious of mental health problems and encouraging service members to seek help from support services. Platoon commanders, platoon sergeants and squad commanders are seen as the biggest agents of support, and therefore may be able to spot problems early on, and even possibly influence conscripts' attitudes towards help-seeking. One kind of intervention could be the inclusion of psychoeducation

---

[46] **Weapons Act**, 13.06.2001, § 36. – RT I 2001, 65, 377, entry into force 31.03.2002, latest redaction RT I, 09.03.2018, 9. <https://www.riigiteataja.ee/akt/109032018009> (27.03.2018) **The procedure for medical examinations of applicants for an acquisition permit or a weapons permit, the list of health disorders precluding the issue of a permit, and the requirements for the content and format of a medical certificate**, 21.06.2007, § 2. – RT I 2007, 42, 308, entry into force 01.07.2007, latest redaction RT I, 26.03.2015, 12. <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032015012>.

[47] **Rüsch, N.** ***et al.*** 2014. Does the Stigma of Mental Illness Contribute to Suicidality? – The British Journal of Psychiatry, Vol. 205, No. 4, pp. 257–259.

[48] **Laukkala, T.** ***et al.*** 2014. Suicides among Military Conscripts between 1991–2007 in Finland – A Descriptive Replication Study. – Nordic Journal of Psychiatry, Vol. 68, No. 4, pp. 270–274.

[49] From personal correspondence with Andres Siplane, former chief of support centre at Estonian Defence Forces.

for all of the relevant groups (conscripts, service members) and an emphasis on the normativity of emotional distress in a high-stress environment, as well as the efficacy of therapy and early help. As the NATO survey shows, conscripts may be interested in additional resilience training to address stress and feelings of depression – even more so than service members[50]. It has also been found that conscripts who had been in contact with specific support services were more likely to see them as helpful in solving problems, in comparison to conscripts who had not had any personal contact with them. Thus, one way of encouraging help-seeking from specific support services may be to raise awareness of the function and the possibilities of such services in solving service-related and personal problems.

Hom *et al.* have devised an approach that emphasizes the efficacy of evidence based treatments for reducing distress and psychiatric symptoms, while increasing the service members' awareness of the types and severity of symptoms that warrant professional attention. Hom's approach also communicates that self-management often does not sufficiently address mental health problems[51]. Langston *et al.* pointed out the need for long-term anti-stigma programs that take the military culture into account, and that seek ways to reduce the organizational barriers. Organizational policies and programs that are aimed at providing soldiers with mental health support need to be acceptable to both mental health professionals, and more importantly, to those in positions of command.[52]

* * *

In summary, the current analysis of the longitudinal sample of male conscripts showed a rise in the prevalence of symptoms related to depression, anxiety, panic disorder and agoraphobia in the high-stress environment of military conscription. The prevalence of symptoms related to social phobia, fatigue and problems with sleep lessened through the course of service in the given sample.

---

[50] **Adler, A. B. *et al.*** 2013. NATO survey of mental health training in army recruits. – Military Medicine, Vol. 178, No.7, p. 765.

[51] **Hom** 2017, p. 63.

[52] **Langston, V.; Gould, M.; Greenberg, N. 2007**. Culture: What Is Its Effect on Stress in the Military? – Military Medicine, Vol. 172, No. 9, p. 934.

Conscripts who voluntarily joined the service reported fewer health concerns in relation to depression and anxiety than the conscripts who entered the service via a call-up notice did.

Symptoms of anxiety and depression were related to attrition – with the conscripts who were exempted prematurely reporting more distress already in the early stages of their service, compared to conscripts who had completed their service as planned.

About half of the conscripts in the 3rd phase of survey did not report any contact with the specific support services (psychologist, social worker, chaplain) throughout their time in the service. Help was rarely sought, even in the event of problems, as nearly half of the conscripts who had reported significant distress in the 1st phase of the survey did not seek assistance from any of the aforementioned services by the time the 3rd phase of the survey was administered. Medical help, on the other hand, was sought by a vast majority of conscripts in the longitudinal sample.

Results suggest that conscripts perceive specific support services to be less helpful than military leaders in solving service-related and personal problems. Taking into account the conscripts' contact with the given services, conscripts who had contacted the support services held more favourable views of them, in comparison to the conscripts who had no such contact.

7. Limitations and ideas for further research

The lower levels of anxiety and depression reported in the 1st phase of the survey among conscripts who succeeded in completing their services, in contrast to those who left prematurely due to attrition, may be attributable to different causes. It may reflect the possibility that conscripts with better mental health have more endurance throughout service and are more likely to complete it. It may also point to the more determined conscripts reporting fewer mental health problems in the beginning of the service. Also, the longitudinal group's results may be more representative of conscripts who were more motivated to take part in the survey as opposed to their counterparts who were not present in all of the survey phases. In light of these results, the relation between motivation and mental health states warrants further research.

No data was available in regards to the help-seeking behaviours among conscripts who were exempted due to attrition; this is a limitation of the study, as well as an aspect that needs further research. It would be helpful (e.g. for evaluating and/or planning the support services' work) to compare

the help-seeking rates of conscripts who complete their service to the rate of help-seeking among conscripts who had problems severe enough to compel them to leave the service. It is possible that these individuals did actually seek help, but the support received was not enough to alleviate the problems. They also might not have perceived those specific support services as being helpful. The problem also could have been exacerbated by other barriers that discourage conscripts and military personnel from seeking help (e.g. institutional or self-stigma).

Bibliography

Acosta, J. D. ***et al***. 2014. Mental Health Stigma In The Military. – RAND National Defense Research Institute, p. 12.

Addis, M. E.; Mahalik, J. R. 2003. Men, Masculinity, and the Contexts of Help Seeking – American Psychologist, Vol. 58, No.1, p. 8.

Adler, A. B. ***et al***. 2013. NATO survey of mental health training in army recruits. – Military Medicine, Vol. 178, No.7, pp.760–766.

Aluoja, A. ***et al***. 1999. Development and psychometric properties of the Emotional State Questionnaire, a self-report questionnaire for depression and anxiety – Nordic Journal of Psychiatry, Vol. 53, No. 6, pp. 443–449.

Aluoja, A. ***et al***. 2004. Symptoms of depression in the Estonian population: prevalence, sociodemographic correlates and social adjustment. – Journal of affective disorders, Vol. 78, No. 1, pp. 27–35.

Bieri, M. 2015. Military conscription in Europe: new relevance. – CSS Analysis in Security Policy, No. 180, pp. 1–4.

Britt, T. W.; Wright, K. M.; Moore, D. W. 2012. Leadership as a Predictor of Stigma and Practical Barriers toward Receiving Mental Health Treatment: A Multilevel Approach – Psychological Services, Vol. 9, No.1, pp. 26–37.

Courtenay, W. H. 2000. Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being – Social Science & Medicine, Vol. 50, No. 10, pp. 1385–1401.

Dunivin, K. O. 1994. Military culture: Change and continuity. – Armed Forces & Society, Vol. 20, No. 4, p. 533.

Estonian Ministry of Defence. 2017. Report on the performance of the national defence obligation and the organisation of the service in the Defence Forces for 2016.

European Organisation of Military Associations. 2017. Conscientious objection to military service – input for Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/RuleOfLaw/ConscientiousObjection/EUROMIL.pdf> (20.03.2018).

Gibbons, S. W. ***et al***. 2014. Military Mental Health Stigma Challenges: Policy and Practice Considerations – The Journal for Nurse Practitioners, Vol. 10, No. 6, pp. 365–372.

Goldberg, D.; Williams, P. 1998 [1988]. A user's guide to the General Health Questionnaire. Windsor: NFER-Nelson.

Government Offices of Sweden. 2017. Sweden reactivates conscription – Government of Sweden. <http://www.government.se/articles/2017/03/re-activation-of-enrolment-and-the-conscription> (20.03.2018).

Hoge, C. W. ***et al***. 2002. Mental Disorders among US Military Personnel in the 1990s: Association with High Levels of Health Care Utilization and Early Military Attrition – American Journal of Psychiatry, Vol. 159, No. 9, pp. 1576–1583.

Hom, M. A. ***et al***. 2017. A Systematic Review of Help-Seeking and Mental Health Service Utilization among Military Service Members – Clinical Psychology Review, Vol. 53, pp. 59–78.

Kleinberg, A.; Aluoja, A.; Vasar, V. 2010. Point prevalence of major depression in Estonia. Results from the 2006 Estonian Health Survey – European Psychiatry, Vol. 25, No. 8, pp. 485–490.

Langston, V.; Gould, M.; Greenberg, N. 2007. Culture: What Is Its Effect on Stress in the Military? – Military Medicine, Vol. 172, No. 9, pp. 931–935.

Laukkala, T. ***et al***. 2014. Suicides among Military Conscripts between 1991–2007 in Finland – A Descriptive Replication Study – Nordic Journal of Psychiatry, Vol. 68, No. 4, pp. 270–274.

McHorney, C. A.; Tarlov, A. R. 1995. Individual-patient monitoring in clinical practice: are available health status surveys adequate? – Quality of Life Research, Vol. 4, No. 4, pp. 293–307.

Nash, W. P.; Silva, C.; Litz, B. 2009. The Historic Origins of Military and Veteran Mental Health Stigma and the Stress Injury Model as a Means to Reduce It. – Psychiatric Annals, Vol. 39, No. 8, pp. 789–794.

Ööpik, P. ***et al***. 2006. Screening for depression in primary care. – Family practice, Vol. 23, No. 6, pp. 693–698.

Orasanu, J. M., Backer, P. 1996. Stress and military performance. – Series in applied psychology. Stress and human performance. Ed. by Driskell, E.; Salas, E. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., pp. 89–125.

Pattyn, E.; Verhaeghe, P.; Bracke, P. 2015. The gender gap in mental health service use. – Social psychiatry and psychiatric epidemiology, Vol. 50, No. 7, pp. 1089–1095.

Pury, C. L. S. ***et al***. 2014. Blended Courage: Moral and Psychological Courage Elements in Mental Health Treatment Seeking by Active Duty Military Personnel – The Journal of Positive Psychology, Vol. 9, No. 1, pp. 30–41.

Rüsch, N. ***et al***. 2014. Does the Stigma of Mental Illness Contribute to Suicidality? – The British Journal of Psychiatry, Vol. 205, No. 4, pp. 257–259.

Salo, M. 2008. Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service – Maanpuolustuskorkeakoulu, p. 36.

Sareen, J. ***et al.*** 2007. Combat and Peacekeeping Operations in Relation to Prevalence of Mental Disorders and Perceived Need for Mental Health Care: Findings from a Large Representative Sample of Military Personnel – Archives of General Psychiatry, Vol. 64, No. 7, pp. 843–852.

Schei, E. 1994. A Strengthening Experience? Mental Distress during Military Service – Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, Vol. 29, No. 1, pp. 40–45.

Schilde, K. 2017. European Military Capabilities: Enablers and Constraints on EU Power? – JCMS: Journal of Common Market Studies, Vol. 55 (1), pp. 37–53.

Solomon, Z.; Mikulincer, M.; Hobfoll, S. E. 1986. Effects of social support and battle intensity on loneliness and breakdown during combat – Journal of personality and social psychology, Vol. 51, No. 6, pp. 1269–1276.

The procedure for medical examinations of applicants for an acquisition permit or a weapons permit, the list of health disorders precluding the issue of a permit, and the requirements for the content and format of a medical certificate, 21.06.2007, § 2. – RT I 2007, 42, 308, entry into force 01.07.2007, latest redaction RT I, 26.03.2015, 12. <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032015012>

Vogt, D. 2011. Mental Health-Related Beliefs as a Barrier to Service Use for Military Personnel and Veterans: A Review – Psychiatric Services, Vol. 62, pp. 135–142

Weapons Act, 13.06.2001, § 36. – RT I 2001, 65, 377, entry into force 31.03.2002, latest redaction RT I, 09.03.2018, 9. <https://www.riigiteataja.ee/akt/109032018009> (27.03.2018).

Wyrwich, K. W.; Wolinsky, F. D. 2000. Identifying meaningful intra-individual change standards for health-related quality of life measures. – Journal of evaluation in clinical practice, Vol. 6, No.1, pp. 39–49.

Zinzow, H. M. *et al*. 2013. Barriers and Facilitators of Mental Health Treatment Seeking among Active-Duty Army Personnel – Military Psychology, Vol. 25, No. 5, pp. 514–535.

MERLE PURRE, M.A.
Doctoral Student in Sociology in Tartu University

Ph.D. **LEILA OJA**
National Institute for Health Development, Researcher

AJATEENISTUSEST ENNE TÄHTAEGA RESERVI ARVAMISE SOTSIAALSED TEGURID JA DÜNAAMIKA

Kairi Kasearu, Ulvi Uulimaa-Margus

ÜLEVAADE. Ühiskonnas toimuv areng – vaba tööjõu liikumine riikide vahel ning uute töövaldkondade ja -kohtade tekkimine – esitab väljakutse ka inimressursile militaarvaldkonnas. Põhiküsimus on see, kuidas värvata inimesi kaitsestruktuuridesse ja vähendada tööjõu voolavust. Enamik uuringuid ja analüüse on keskendunud tegevteenistujatele ehk elukutselistele sõjaväelastele. See uuring keskendub ajateenijatele ja nende enne tähtaega reservi arvamisele teenistuse jooksul. Artikli eesmärk on selgitada välja, kas ja milliste sotsiaalsete ja hoiakuliste tegurite kaudu on võimalik prognoosida ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamist ja milline on siin dünaamika. Uuringu tulemused toovad esile, et enne tähtaega reservi arvamine on jaotunud teenistuse jooksul ühtlaselt, ajateenistusest väljalangemist prognoosib kõige tugevamalt ajateenija rahulolu oma tervisliku seisundiga ajateenistuse alguses ja meelestatus ajateenistusse tulla. Ajateenistusest väljalangemise risk kasvab koos vanusega, on seotud lähedaste suhtumisega ajateenistusse ja ajateenistusele eelnenud majandusliku olukorraga.

Võtmesõnad: *ajateenistusest väljalangemine, hoiakud, sotsiaaldemograafilised faktorid*

Key words: *attrition, attitudes, socio-demographic profile*

1. Sissejuhatus

Julgeolek ja selle tagamine on tõusnud taas rohkem päevakorda ning muutumas Euroopas üheks võtmeküsimuseks[1]. Ka Eesti militaarvaldkonna arengudokumentides on rõhutatud, et konfliktide hulk pole vähenenud ja mitmele, juba varasemast ajast külmutatud vastasseisule pole lahendust leitud[2]. Võrreldes eelmise arengukavaga, tahetakse kehtiva riigikaitse arengukava järgi

[1] **Riekeles, G. E**. 2016. A Security and Defence Union. – European View, Vol. 15, No. 1, pp. 14–15.

[2] **Eesti julgeolekupoliitika alused** 2017. <http://www.kmin.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/395xiii_rk_o_lisa.pdf> (23.12.2017).

suurendada ajateenijate arvu veerandi võrra – võtta aastas varem plaanitud 2500 asemel teenistusse 3200 ajateenijat.[3] Positiivne on see, et kutsealuste ajateenistusse värbamisel täitis kaitseressursside amet samamoodi nagu eelmistel aastatel 2016. aastaks kehtestatud plaani. Samal ajal ei jõua kõik ajateenijad ajateenistuse lõpetamiseni ja nad arvatakse reservi enne tähtaega. Viimase 10 aasta jooksul on enne teenistuse lõppu reservi arvatud suhteliselt palju ajateenijaid (vt joonis 1). Tuleb nentida, et Eestis püsib ajateenistuse katkestanute osakaal viimasel kolmel aastal ühe viiendiku lähedal. Reservi arvamise aluseks enne tähtaja lõppu on läbi aastate olnud tervislikud põhjused, oluliselt vähem on ametlikult enne teenistuse lõppu reservi arvatud perekondlikel põhjustel. Ka siin on olnud muutusi, näiteks 2012. aasta aastaaruandes nenditi olukorra paranemist ja juhiti tähelepanu sellele, et suurim ja põhimõtteline muutus tervislikel põhjustel enne tähtaega reservi arvamisel oli seotud psüühika- ja käitumishäirete osakaalu järsu vähenemisega. Arvati, et see muutus on tingitud ajateenijate väljaõppekvaliteedi, kaadrikaitseväelaste ettevalmistuse (psühholoogiakursused Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste väljaõppekavades, psühholoogiaalase ettevalmistuse tõhustamine allohvitseride väljaõppes jne) ja väeüksuste sisekliima paranemisest.

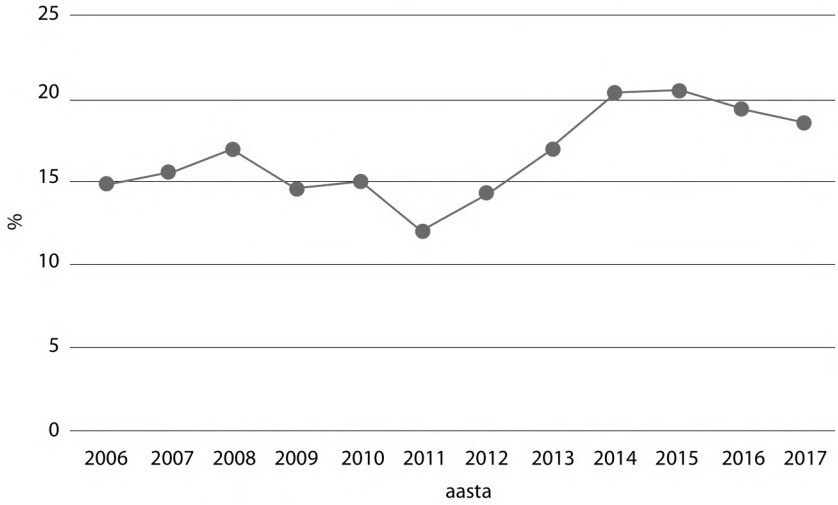

Joonis 1. Teenistusest enne tähtaja lõppu reservi arvamise dünaamika (%)

[3] **Riigikaitse arengukava 2013–2022**. <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/riigikaitse-arengukava> (23.12.2017).

Võiks eeldada, et positiivne areng Kaitseväes avaldab pikemaajalist mõju ja järgnevate aastate statistikas kajastub väljalangemise protsendi langus, paraku on see viimastel aastatel olnud pigem tõusutrendis[4]. Peale väljalangemise teenistuse jooksul tuleb ajateenistuse planeerimisel arvestada kutsealuste arvu vähenemisega seoses 2000. aastate alguse väiksearvuliste sünnikohortidega[5] ja teisalt Kaitseväe kasvava vajadusega ajateenijate järele. Selles kontekstis muutub ajateenijate väljalangemise temaatika veelgi aktuaalsemaks. Võttes arvesse väljaõppe kulukust, on oluline selgitada võimalikult varases etapis välja kutsealused, kes ei sobi ajateenistusse või ei ole võimelised seda läbima. Soome näitel on ajateenistus endiselt oluline etapp noorte meeste elus ja selle läbimine on üks edukuse märke. Katkestamist tõlgendatakse ebaedu ja saamatusena, mistõttu on nii noorte meeste kui ka kaitseväe jaoks tähtis selgitada võimalikult varakult välja ajateenistuse läbimise võimekus või selle puudumine.[6] Ajateenistusest väljalangemist saab kujundada värbamispoliitika kaudu, nt Soomes eelistatakse teenistuse jaoks mittekõlblikuks tunnistamisel lõplikku, mitte ajutist lahendust, mis küll vähendab väljalangemise protsenti, kuid teisalt võivad jääda kõrvale need potentsiaalsed kutsealused, kes mingi aja möödudes suudaksid teenistuse siiski läbida[7]. Eestis on ajateenistusest väljalangemist mõjutavate tegurite temaatika suhteliselt uudne. 2011. aastal käsitles seda teemat Juursoo oma magistritöös „Psüühikahäirete tõttu ajateenistusest vabastamine: psühhomeetriliste testidega leitud prediktorid", kus ta uuris, kuivõrd psüühikahäired on seotud ajateenistusest väljalangemisega[8]. Ajateenistuse keskkonda ja sellega kohanemist mõjutavaid tegureid on uurinud Kattai ja Kask[9] ning kaitseväe teenistusest

---

[4] **Kaitseväekohustuse täitmisest riigis 2006–2016**. <https://www.kra.ee/kodanik-ja-riigikaitse/uuringud-ja-aruanded/> (15.01.2018).

[5] **Kasearu, K.; Trumm. A**. 2016. Ajateenistusse kutsutute ja kutsealauste võrdlus 17–27-aastaste meeste üldpopulatsiooniga aastatel 2000–2014. – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Toim. Trumm, A. Tartu: Tartu Ülikool, lk 31.

[6] **Appelqvist-Schmidlechner, K.; Henriksson, M.; Parkkola, K.; Stengard, E**. 2013. Predictors of Completing Compulsory Military Service Among Men Who Have Recieved a Temporary Exemption from Service. – Military Medicine, Vol. 178, No. 5, p. 549. [**Appelqvist-Schmidlechner *et al***. 2013]

[7] *Ibid.,* p. 549.

[8] **Juursoo, M**. 2011. Psüühikahäirete tõttu ajateenistusest vabastamine: psühhomeetriliste testidega leitud prediktorid. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli psühholoogia instituut.

[9] **Kattai, K.; Kask, K**. 2016. Ajateenistuse keskkond kohanemise toetajana. – Sõjateadlane, nr 1, lk 133, 139. [**Kattai, Kask** 2016]

väljalangemise põhjuseid arstlike komisjonide otsuste põhjal Piksööt ja Oja[10]. Praegune artikkel keskendub küsimusele, kuivõrd on ajateenistusest väljalangemine seotud ajateenija hoiakutega ning kas teatud vanuses, hariduse ja perekonnaseisuga ajateenijatel on suurem risk ajateenistusest enne tähtaega välja kukkuda. Samuti on fookuses reservi arvamise dünaamika ehk see, kuivõrd on võimalik tuvastada reservi arvamise sesoonsust või seotust väljaõppetsüklitega.

2. Teenistusest enne tähtaega lahkumise põhjused ja riskitegurid

Tulenevalt Eesti ajateenistuse regulatsioonidest[11] on enne tähtaega reservi arvamine võimalik seoses tervislike põhjustega, mis tähendab Kaitseväe arstliku komisjoni otsuse põhjal ajateenija mittevastavust kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele. Perekondlike põhjustena on seaduses esile toodud ajateenija saamine lapsevanemaks, lapse ülalpidamiskohustus või kohustus pidada ülal raske või sügava puudega inimest, kellel puuduvad teised ülalpidamiskohustusega isikud ning ülalpidamiskohustus tuleneb perekonnaseadusest. Lisaks perekondlikele põhjustele on võimalik ajateenistusest vabastada ajateenija, kes osutub valituks Riigikokku või Euroopa Parlamenti, ajateenija, kelle puhul kohaldatakse tõkendina elukohast lahkumise keeldu või vahi alla võtmist või jõustub kohtuotsus, millega ajateenijale mõistetakse vabadusekaotuslik karistus. Ajateenistuskoha ülem võib ajateenija ajateenistusest vabastada ka siis, kui ajateenijal on tekkinud raske perekondlik olukord või esmase sõjaväelise väljaõppe läbinud ajateenija võetakse tegevteenistusse kadetina.[12] Kuigi ajateenistusest enne tähtaega vabastamise võimalusi on mitmeid, siis enamik on siiski seotud tervislike põhjustega[13, 14].

---

[10] **Piksööt, J.; Oja, L**. 2016. Kaitseväe teenistusest väljalangemise põhjused arstlike komisjonide otsuste põhjal. Ülevaade 2013–2015. Raport. Tallinn: SJKK.

[11] **Kaitseväeteenistuse seadus**, 10.07.2012, § 56. – RT I 2012, jõustunud 01.04.2013, viimane redaktsioon RT I, 01.03.2017, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001> (17.02.2018). [**KVTS** 2012]

[12] *Ibid.*

[13] **Kaitseväekohustuse täitmisest riigis 2006–2016**. <https://www.kra.ee/kodanik-ja-riigikaitse/uuringud-ja-aruanded/> (15.01.2018).

[14] **Larsson, H.; Broman, L.; Harms-Ringdahl, K**. 2009. Individual Risk Factors Associated with Premature Discharge from Military Service. – Military Medicine, Vol. 174, No. 1, pp. 9–20.

Tervis on omakorda seotud sotsiaaldemograafiliste ja psühholoogiliste teguritega[15]. Sellest eeldusest lähtutakse ka praeguses uuringus, lähenedes teenistusest väljalangemisele isiksusega seotud sotsiaalsete ja hoiakuliste tegurite vaatenurgast. Soome ajateenijate hulgas tehtud uuringutele tuginedes on Salo oma doktoritöös välja toonud järgmisi sotsiaalseid ja hoiakulisi tegureid, mis prognoosisid teenistusest väljalangemist. Näiteks ilmnes, et sõdurid, kes olid abielus või kellel oli majanduslikke probleeme, kohanesid teenistusega raskemini[16], samuti oli teenistusest väljalangemine ennustatav emotsionaalse stabiilsuse, teenistuses jätkamise soovi ja haridustaseme põhjal. Teenistusega kohanesid paremini need, kes suutsid aktsepteerida autoriteete, olid emotsionaalselt rohkem teenistusele pühendunud, parema füüsilise tervise ja sotsiaalsete oskustega[17]. Kuna ajateenijate seas pole kahjuks korraldatud eriti palju uuringuid, oleme laiendanud oma vaadet sõjaväeteenistuse katkestamisele üldisemalt. Teenistusest väljalangemise või teenistuse katkestamise põhjused võib jagada kolme suuremasse rühma.

Esiteks: eelhoiak ja valmisolek teenistus läbida. Näiteks Gibson ja Hackenbracht uurisid teenistusest väljalangemise riski ajas, võttes vaatluse alla teenistusele eelnenud suhtumise – enesekindlus baastreening edukalt läbida ja teenistusse tuleku otsusekindlus. Uuringus leidis kinnitust, et need, kes teenistuse alguses kahtlesid oma otsuses ja võimes sõduri baastreening läbida, langesid teenistusest suurema tõenäosusega kiiremini välja – peamiselt baastreeningu esimesel perioodil (esimese 120 päeva jooksul).[18] Soome ajateenijate näitel võib samuti kinnitada, et positiivne eelhoiak ning usk ajateenistuses kohaneda ja hakkama saada suurendas tõenäosust teenistus läbida[19].

Teiseks: isiksuse psühholoogiline profiil. Conte, Heffner jt uurisid isiksuse tüüpe, väljalangevust ja töö tulemuslikkust ning leidsid, et isiksuseomadused määravad inimeste kohanemise militaarkeskkonnas. Paremini kohanesid

---

[15] **Smith, T. C.; Zamorski, M.; Smith, B; Riddle, J. R.; LeardMann, C. A.; Wells, T. S.; Engel, C. C.; Hoge, C. W.; Adkins, J; Blaze, D. and the Millennium Cohort Study Team** 2007. The Physical and Mental Health of a Large Military Cohort: Baseline Functional Health Status of the Millennium Cohort. – BMC Public Health, Vol. 7, No. 340, pp. 1–13.

[16] **Salo, M**. 2008. Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. Publication Series 2. Research report No. 21, PhD Thesis. Tampere: University of Tampere, p. 178.

[17] *Ibid.,* pp. 191–192.

[18] **Gibson, J. L.; Hackenbracht, J**. 2014. An Event History of First-Term Soldier Attrition. – Military Psychology, Vol. 26, No. 1, pp. 55– 66.

[19] **Appelqvist-Schmidlechner *et al*.** 2013, p. 553.

militaareluga sõdurid, keda iseloomustas madal neurootilisuse ja kõrge tundlikkuse tase ning leplikkus. Nendel sõduritel oli suurem distsipliinitunnetus ja oluliselt väiksem risk teenistusest välja langeda.[20] Emotsioonide ja suhtumise mõju elusituatsioonides toimetulekul ja stressisituatsioonis vastu pidada on tõestatud mitmes uuringus. Näiteks Datu ja King[21] ning Gloria ja Steinhardt[22] leidsid, et positiivsema suhtumisega üliõpilastel oli suurem tõenäosus jääda olukordades optimistlikuks ja uudses situatsioonis toime tulla. Seevastu negatiivsed emotsioonid ja stress olid tugevalt seotud ärevuse ja depressiooni sümptomitega. Sama on leidnud Riolli, Savicki ja Spain[23], kes uurisid missioonipiirkondades töötanud sõjaväelasi. Uurimistulemused näitasid, et positiivsed emotsioonid aitasid traumaatiliste (tööst tingitud) situatsioonidega toime tulla, ennetades ja hoides ära negatiivseid reaktsioone.

Kolmandaks teenistuse katkestamise mõjutegurite grupiks võib pidada lapsepõlvekodu tausta ja lähedaste suhtumist. Kvalitatiivset uurimisviisi rakendades on teenistusest loobumisele lähenetud Inglismaal, kus sõlmitakse sõjaväega ühinemiseks teenistusleping ehk teenistusse asutakse vabatahtlikult. Paraku on esimeste nädalate jooksul loobujaid üle 20%. Uuringu tulemusel leiti, et otsus lahkuda on iga sõduri puhul väga personaalne. Mõnel juhul võib see tulla nelja esimese nädala, mõnel juhul nelja kuu jooksul. Lahkumisotsuse tagamaad peituvad psühholoogiliste (sõduri sisemiste) ja füüsiliste (keskkonnast tulenevate) aspektide koosmõjus, kus vastuolu tekkis nii tsiviilelu ja militaarelu (suhtlus)kultuuri kui ka liikumisvabaduse vahel. Samuti põhjendati lahkumisotsust ühelt poolt koduigatsuse, kuid teiselt poolt kodus tekkinud probleemidega.[24] Viimaste keskmes on lähedased ja nende

---

[20] **Conte, J. M; Heffner, T. S; Roesch, S. C; Aasen, B**. 2017. A Person-centric Investigation of Personality Types, Job Performance, and Attrition. – Personality and Individual Differences, Vol. 104, pp. 554–559.

[21] **Datu, J. A. D.; King, R. B**. 2016. Prioritizing Positivity Optimizes Positive Emotions and Life Satisfaction: A Three-wave Longitudinal Study. – Personality and Individual Differences, Vol. 96, pp. 113–114.

[22] **Gloria, C. T.; Steinhardt, M. A**. 2016. Relationships Among Positive Emotions, Coping, Resilience and Mental Health. – Stress and Health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress, Vol. 32, No. 2, pp. 153–155.

[23] **Riolli, L.; Savicki, V.; Spain, E**. 2010. Positive Emotions in Traumatic Conditions Mediation of Appraisal and Mood for Military Personnel. – Military Psychology, Vol. 22, No. 2, pp. 218–219.

[24] **Kiernana, M. D.; Repperb, J.; Arthurd, A**. 2015. Why do they fail? A Qualitative Follow Up Study of 1000 Recruits to the British Army Infantry to Understand High Levels of Attrition. – Work, Vol. 52, pp. 925–927.

heaolu, mis võivad väljenduda ajateenijate hirmudes[25]. USA-s tehtud uuringud toovad esile, et peale nelja-aastast teenistust loobub oma kohustustest teenida sõjaväes ligikaudu 20% ohvitseridest ning kergemini langetasid lahkumisotsuse sõjaväelased, kelle abikaasa ei toetanud sõjaväelase elukutset[26]. Lähedaste mõju ajateenistuses toimetulekule kajastasid ka Kattai ja Kask: nende küsitletud ajateenijate esindusmehed osutasid, et suhtlemisvõimaluste olemasolu ajateenistuses on ülimalt tähtis ja asendamatu. Suhtlemisvõimalused lähedastega aitavad teenistuse alguses kohaneda süsteemiga, eriti isikutel, kellel on oma pere või kes ei saa kõige paremini hakkama ja vajavad seetõttu lähedaste toetust. Leiti, et lähedasele oma hingeelust rääkimine on paljusid kohanemisel ja toimetulekul aidanud.[27] Seega on perekonna ja sotsiaalse võrgustiku toetus ajateenistuse läbimisel vajalik toetusmehhanism[28].

Teisalt on mitmes töös jälgitud vanematekodu pikemaajalist mõju laste eluteele, sh kaitseväeteenistuse läbimisele või mitteläbimisele. Soomes tehtud uurimused tõid selgelt esile, et kahe vanemaga perest pärit noormeestel oli suurem tõenäosus läbida ajateenistus kui lahutatud või üksikvanemaga perest noortel[29, 30] ning lapsepõlves kogetud majanduslikud raskused ja vanemate alkoholism suurendas ajateenistusest vabastamise tõenäosust[31].

---

[25] **Talves, K.; Truusa, T.-T**. 2017. Mis on ajateenijal mureks? Hirmud ja probleemid seoses ajateenistusega ja nende muutumine teenistuse jooksul. – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Artiklikogumik 2017. Toim. Trumm, A. Tartu: SJKK.

[26] **Huffman, A. H.; Casper, W. J.; Payne, S. C**. 2014. How Does Spouse Career Support Relate to Employee Turnover? Work Interfering with Family and Job Satisfaction as Mediators. – Journal of Organizational Behavior, Vol. 35, pp. 205–206.

[27] **Kattai, Kask** 2016, lk 148.

[28] **Appelqvist-Schmidlechner *et al***. 2013, p. 554.

[29] **Appelqvist-Schmidlechner *et al***. 2013, p. 549.

[30] **Multimäki P.; Sourander, A.; Nikolakaros, G.; Helenius, H.; Aronen, E.; Tamminen, T.; Kumpulainen, K.; Moilanen, I.; Piha, J.; Almqvist, F.; Parkkola, K**. 2008. Childhood Predictors of Military Fitness: a Prospective, Community-based, Follow-up Study from Age 8 to Age 18. – Military Medicine, Vol. 173, p. 149.

[31] **Appelqvist-Schmidlechner K.; Upanne, M.; Henriksson, M.; Parkkola, K.; Stengard, E**. 2010. Young Men Exempted from Compulsory Military or Civil Service in Finland – A group of Men in Need of Psychosocial Support. – Scandinavian Journal of Public Health, Vol. 38, pp. 168–176. [**Appelqvist-Schmidlechner *et al***. 2010]

3. Eesmärk ja meetod

Eeltoodud uuringud näitasid selgelt, et ajateenijate teenistusest väljalangemine ja teenistuses kohanemine sõltub mitmest psühholoogilisest ja sotsiaalsest tegurist. Järgnevas analüüsis vaatleme, milliste sotsiaalsete tegurite põhjal on ennustatav teenistusest väljalangemine Eestis. Uuringu eesmärk on selgitada välja, milline on ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise dünaamika teenistuse jooksul ning kuivõrd on võimalik väljalangemist prognoosida ajateenijate sotsiaalseid tegureid ja tervisega rahulolu silmas pidades ajateenistuse alguses. Analüüsi valimiks on 2016. aasta ajateenijate kompleksuuringu eel- ja põhikutse ajateenijad, kes vastasid küsimustikule uuringu esimeses etapis ehk ajateenistuse alguses. Siinjuures on oluline mainida, et eelkutsega ajateenistusse värvatute teenistus kestab 11 kuud ehk ligikaudu 330 päeva ning põhikutse teenistus 8 kuud ehk ligikaudu 240 päeva. Analüüsi kaasati eelkutsest 1794 ajateenijat, kellest arvati enne teenistuse lõppu reservi 361, põhikutsest oli analüüsi kaasatud 1176 ajateenijat, kellest välja kukkus 185.

3.1. Analüüsi ülesehitus ja kasutatud tunnused

Analüüsis rakendati kirjeldava statistika meetodeid, sündmusloo analüüsi (COX-i regressioonimudelid) ja Kaplan-Meieri elukestvusfunktsiooni. Sündmusloo analüüs vaatleb sündmuse toimumise tõenäosust ajas (selle artikli puhul enne tähtaega reservi arvamise tõenäosust). Andmete puhul ei ole probleemi vasaktsentseerimisega, sest ajateenistuse algus on suhteliselt täpselt fikseeritav, ega paremtsentseerimisega, sest ajateenistus lõpeb kõigi ajateenijate reservi arvamisega. Samas on tsentseerimine oluline, kuna eel- ja põhikutse teenistus on eri pikkusega.

„Kompleksuuringu I etapi andmestikule lisati pärast ajateenistuse lõppemist tunnused „enne tähtaega reservi arvamine" (1 – arvati enne tähtaega reservi; 0 – läbis ajateenistuse) ja väeosades fikseeritud „reserviarvamise kuupäev". Reserviarvamise kuupäeva alusel moodustati ajateenistuse kestus ehk iga ajateenija jaoks arvutati välja tema ajateenistuses viibimise aeg päevades. Eelkutse puhul on teenistuse alguskuupäevaks 3. juuli, põhikutse puhul 2. oktoober ning ajateenistuse kestuse analüüsimiseks on lõpukuupäevaks 31. mai. Kuigi nii teenistuse alguse kui ka lõpu täpne kuupäev väeosade vahel erinesid, on analüüsi jaoks lähtutud kõigi ajateenijate puhul konkreetsetest kuupäevadest. Enne tähtaega reservi arvatud ajateenijate jaoks arvutati ajateenistuse kestus järgmiselt: reservi arvamise kuupäevast lahutati

ajateenistuse alguse kuupäev ning teenistuse läbinud ajateenijate puhul teenistuse lõpukuupäevast alguskuupäev. Seega kujunes ajateenistuse läbinud eelkutse ajateenijate teenistuse kestuseks 335 päeva ja põhikutse ajateenijate teenistuse kestuseks 243 päeva.

Ajateenistusest enne tähtaega vabastamist prognoositi järgmiste tunnuste alusel: ajateenija vanus (pidev tunnus, 18–28 eluaastat); omandatud haridus (1 – põhiharidus; 2 – keskharidus; 3 – (rakendus)kõrgharidus); teenistusse astumise viis (1 – isikliku avalduse alusel; 2 – kutse alusel); majanduslik olukord enne teenistusse astumist (1 – raskused toimetulekul; 2 – oli võimalik suurema mureta hakkama saada, aga midagi erilist ka lubada ei saanud; 3 – tulime hästi toime). Elukaaslase/tüdruksõbra suhtumine teenistusse (1 – ei ole elukaaslast/tüdruksõpra; 2 – suhtus hästi; 3 – pigem hästi; 4 – halvasti). Tunnus moodustati kahe küsimuse alusel: „Kas enne ajateenistusse astumist elasite koos elukaaslase/abikaasaga?" (1 – jah; 2 – ei; 3 – ei, kuid olin püsisuhtes) ja „Kuidas suhtus teie teenistusse astumisse tüdruksõber/elukaaslane/abikaasa"? (1 – hästi; 2 – pigem hästi; 3 – halvasti; 4 – pigem halvasti).

Skaalal mõõdeti rahulolu tervisega (1 – väga rahul; 2 – pigem rahul; 3 – pigem pole rahul; 4 – ei ole üldse rahul) ning ajateenistusse asumise viisi ning küsimuse „Kui ajateenistus oleks vabatahtlik, kas siis oleksite asunud teenistusse?" (1 – kindlasti; 2 – arvatavasti jah; 3 – arvatavasti mitte; 4 – kindlasti mitte) alusel moodustati uus tunnus „ajateenija tüüp". Tunnuse puhul on eristatud neli kategooriat: 1 – ajateenijad, kes tulid teenistusse isikliku avalduse alusel ja asuksid teenistusse ka siis, kui teenistus oleks vabatahtlik ehk „aktiivsed vabatahtlikud"; 2 – ajateenijad, kes tulid kutse alusel, kuid oleksid valmis olnud teenistusse astuma ka vabatahtlikult ehk „passiivsed vabatahtlikud"; 3 – ajateenijad, kes küll tulid isikliku avalduse alusel, kuid jätaksid tulemata, kui teenistus oleks vabatahtlik ehk „ajastajad" ning 4 – ajateenijad, kes tulid kutse alusel ja jätaksid teenistusse tulemata kui see oleks vabatahtlik ehk „vastumeelsed seadusetäitjad". Tabelis 1 on esitatud valimi jaotus vastavalt eeltoodud tunnustele.

Tabel 1. Ajateenijate sotsiaaldemograafiline profiil (kompleksuuringu 2016. aasta I etapi andmed)

		N = 2677	%
Vanusegrupp	17–19-aastased	694	26.2
	20–22-aastased	1632	61.5
	23–28-aastased	303	11.4
Kodune keel	eesti	2234	83,8
	vene	433	16,2
Omandatud haridus	põhiharidus	439	16.4
	kutseharidus põhihariduse baasil	231	8.6
	keskharidus	1257	47
	kutseharidus keskhariduse baasil	553	20.7
	rakenduskõrgharidus	39	1.5
	kõrgharidus (BA)	150	5.6
	kõrgharidus (MA/PhD)	8	0.3
Ajateenistusse astumise viis	isikliku avalduse alusel	993	37.7
	kutse alusel	1644	62.3
Ajateenija tüüp	aktiivsed vabatahtlikud	422	17,4
	passiivsed vabatahtlikud	240	9,9
	ajastajad	473	19,6
	vastumeelsed seadusetäitjad	1284	53,1
Enne teenistuse lõppu reservi arvatud	jah	424	15,8
	ei	2253	84,2

4. Tulemused

Esmalt võrdleme ajateenistusest enne tähtaega reservi arvatud ajateenijaid ja ajateenistuse läbinud ajateenijaid nende vanuse, haridustaseme ja teenistusse astumise viisi alusel. Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvatud ajateenijad on vanemad kui ajateenistuse läbinud ajateenijad, keskmine vanus vastavalt 21,1 (SD = 1,62) ja 20,7 (SD = 1,65) eluaastat ($F = 22,8$, $p < 0,001$). Vabatahtlikult ehk isikliku avalduse alusel ajateenistusse asunud noormeestest on enne tähtaega reservi arvatud 12,6% ja kutse alusel tulnud noormeestest 17,9%,

seega ilmneb kutse alusel teenistusse astunud noormeeste puhul suurem tõenäosus enne tähtaega reservi arvamiseks ($\chi^2 = 12{,}9$, $p < .001$). Ajateenijate haridustaseme ja väljalangemise vahel statistiliselt olulist seost esile ei tulnud. Küll aga esineb seos koduse keele ja teenistusest enne tähtaega vabastamise vahel ($\chi^2 = 7{,}7$, $p < 0{,}005$), nimelt on eestikeelsetest ajateenijatest 15% ja venekeelsetest ajateenijatest 20,8% enne tähtaega reservi arvatud.

Järgnevalt hindame ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise riski Kaplan-Meieri elukestvusfunktsiooni alusel ehk vaatame, kas ja kuivõrd reservi arvamise dünaamika varieerub gruppide kaupa. See meetod võimaldab võrrelda, kuivõrd on teenistusest väljalangemine sotsiaalsete gruppide puhul erineva intensiivsusega. Joonisel 2 on esitatud ajateenijate kumulatiivne risk teenistusest enne tähtaega reservi arvata eelkutse ja põhikutse kaupa. Ilmneb, et ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamine ei erine eel- ja põhikutse puhul statistiliselt olulisel määral ($\chi^2(1) = 0{,}50$, $p = .480$). Nii eel- kui ka põhikutse ajateenijatest ligi 5% arvatakse reservi esimese 100 päeva jooksul, 200. teenistuspäevaks on reservi arvatud 12%, põhikutse lõpuks 13,7% ja eelkutse lõpuks 17,3% ajateenijatest. Seega jaotub teenistusest enne tähtaega reservi arvamine teenistuse jooksul suhteliselt ühtlaselt ning ei saa kinnitada väidet, et sõduri baaskursuse jooksul oleks suurem tõenäosus teenistusest väja arvata. Kuna kahe kutse väljalangevuse dünaamika vahel ei ole statistiliselt olulist erinevust[32], siis käsitleme edaspidi eel- ja põhikutset koos.

Vene- ja eestikeelsete ajateenijate puhul ilmneb, et teenistusest väljalangemise risk on esimese 100 päeva jooksul suhteliselt sarnane, 4,5% eestikeelsetest ajateenijatest ja 5,5% venekeelsetest ajateenijatest on reservi arvatud 100. teenistuspäevaks, kuid edaspidi hakkab vahe kahe rühma vahel suurenema ($\chi^2(1\ ) = 8{,}64$, $p = .003$). Kui venekeelsete ajateenijate puhul enne tähtaega reservi arvatud ajateenijate osakaal kasvab 4.–8. kuul 13,3% võrra, siis eestikeelsete ajateenijate puhul on sama näitaja 9%.

[32] Siinkohal on oluline rõhutada, et väljalangevuse dünaamika vahel ei ole erinevust, küll aga saaksime statistiliselt olulise erinevuse eel- ja põhikutse väljalangevuse protsendi kõrvutamisel, mis tuleneb sellest, et eelkutse on ajaliselt pikem ja seetõttu kasvab vigastuste või terviseseisundi halvenemise tõttu reservi arvatute osakaal. Kaplan-Mayeri analüüs võimaldab järeldada, et kui põhikutse kestaks sama kaua kui eelkutse, oleks ilmselt enne tähtaega reservi arvatute osakaal samasugune.

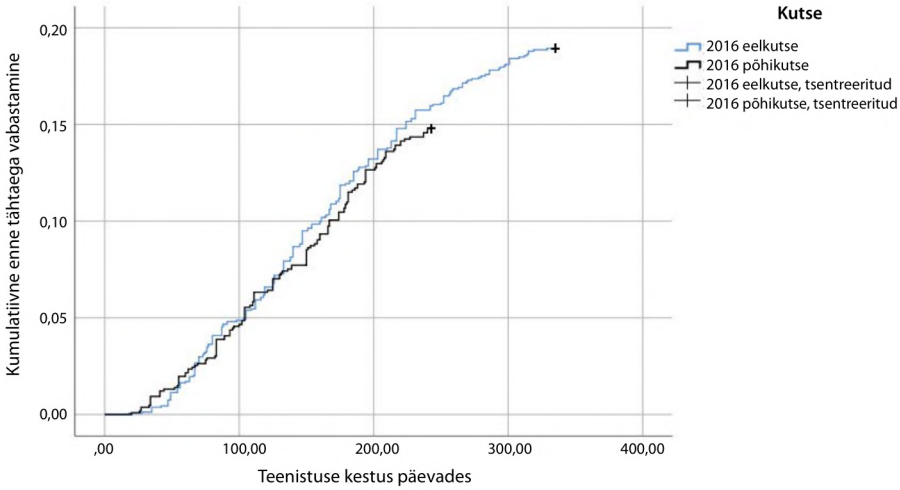

Joonis 2. Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise kumulatiivne risk[33]

Järgnevalt vaatame, kuivõrd kutse ja isikliku avalduse alusel teenistusse astunud ajateenijate puhul tulevad esile teenistusest enne tähtaega reservi arvamise mustrid. Siinkohal eristame käitumist ja teisalt hoiakulist valmisolekut ehk eristame ajateenijad vastavalt sellele, milline on nende suhtumine vabatahtlikult ajateenistusse astumisse. Joonisel 3 on selgelt esile toodud, et kõige suurem on enne tähtaega reservi arvatud ajateenijate osakaal „vastumeelsete seadusetäitjate" seas. Tegemist on ajateenijatega, kes on asunud teenistusse kutse alusel ja nad ei tuleks teenistusse, kui see oleks vabatahtlik. Sellest grupist arvatakse üle viiendiku reservi enne teenistuse lõppu. Kõige väiksem on enne tähtaega reservi arvatute osakaal aktiivsete vabatahtlike hulgas ehk tegu on noortega, kes tulevad teenistusse isikliku avalduse alusel ning nad tuleksid teenistusse ka siis, kui ajateenistus oleks täiesti vabatahtlik. Seega leiab siinkohal selgelt kinnitust, et enne tähtaega reservi arvamine varieerub vastavalt ajateenistusse astumise viisile ja meelestatusele ($\chi^2(3) = 21{,}16$, $p < .001$).

[33] Tsentreeritud punktidena on märgitud ajateenistuse lõpp ehk kõigi ajateenijate arvamine reservi.

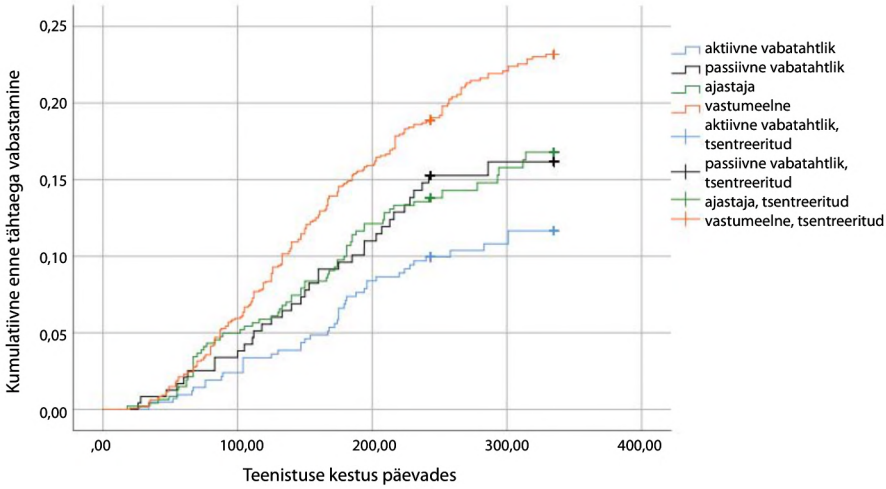

Joonis 3. Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise kumulatiivne risk ajateenistusse astumise ja meelestatuse tüübi alusel[34]

Uuringud on toonud esile vanematekodu (kahe vanemaga pere ja pere majanduslik olukord) mõju teenistusest lahkumisele[35] ja seega vaatame, kuivõrd need tegurid mõjutavad teenistusest enne tähtaega vabastamist Eestis. Esmalt vaatame, kuidas on seotud ajateenistuse läbimine perekondliku taustaga ehk kas ajateenija pärineb perest, kus olid mõlemad vanemad või mitte. Selgub, et Eestis ei ole see tegur ajateenistuse läbimise seisukohast eriti määrav ($\chi^2(1) = 4{,}4$, $p = .037$). Ilmneb, et ajateenijate hulgas, kes elasid 15-aastaselt koos mõlema vanemaga, on teenistusest enne tähtaega vabastatute osakaal paari protsendipunkti võrra väiksem. Seega pikemaajalisem vanemate kodu mõju teenistuse läbimisele toimet ei avalda, küll aga on ajateenistuse läbimine seotud lähedaste suhtumisega ajateenistusse astumisel. Ajateenijad, kes tajusid vanemate halvustatavat suhtumist, langevad suurema tõenäosusega ajateenistusest välja, kui need, kelle vanemate hoiak on pooldav ($\chi^2(3) = 35{,}2$, $p < 0{,}01$). Samuti osutub oluliseks elukaaslase, abikaasa või püsipartneri toetav hoiak ($\chi^2(4) = 34{,}3$, $p < 0{,}01$). Vallalistest ajateenijatest ehk neist, kel puudub püsipartner, arvati enne tähtaega reservi 13%, positiivselt suhtuva elukaaslasega ajateenijate grupist samuti 13% ning nendest ajateenijatest, kes leidsid, et nende elukaaslane pidas pigem halvaks ajateenistusse tulemist, 21%.

[34] Tsentreeritud punktidena on märgitud ajateenistuse lõpp ehk kõigi ajateenijate arvamine reservi.

[35] **Appelqvist-Schmidlechner *et al***. 2010, p. xx.

Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamine on seotud teenistusele eelnenud majandusliku olukorraga ($\chi^2(2) = 30{,}5$, $p < 0{,}01$) Ajateenijatest, kellest 17,3% hindas teenistuse alguses oma majandusliku olukorda raskeks, langes teenistuse jooksul välja 23,6%. Ajateenijatest, kellest 31,6% hindas oma majandusliku olukorda keskmiseks, arvati enne teenistuse lõppu reservi 15,8%. Kõige väiksem on enne tähtaega reservi arvatud ajateenijate osakaal (13%) nende ajateenijate seas, kes kirjeldasid oma majanduslikku olukorda „hästi hakkama saavana".

Kuna ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise peamine põhjus on tervis ja varasemad uuringud on samuti seostanud teenistusest väljalangemist eelkõige tervislike põhjustega, siis vaatame, kuivõrd on võimalik ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamist ennustada ajateenija tervisega rahulolu hinnangu järgi ajateenistuse alguses. Ajateenijatest 70% oli ajateenistuse alguses oma tervisega rahul ja 30% mitte. Selgelt tuleb esile statistiliselt oluline seos ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise ja tervisega rahulolu vahel ($\chi^2(1) = 97{,}2$, $p < 0{,}01$). Ajateenijatest, kes teenistusse tulles olid oma tervisega rahul, arvatakse teenistuse jooksul reservi 11,4%, seevastu tervisega rahulolematutest ajateenijatest 25,6%. Seega prognoosib tervisega rahulolu teenistuse alguses suhteliselt hästi teenistusest enne tähtaega reservi arvamist. Erisused tulevad ilmsiks kohe teenistuse alguses, sõduri baaskursuse jooksul arvatakse reservi umbes 10% oma tervisega rahulolematutest ja 2,4% tervisega rahulolevatest ajateenijatest. Tabelis 2 on esitatud täpsemalt ajateenistuse läbimise tõenäosus teenistuse kestuse kolme etapi kaupa vastavalt sellele, milline oli ajateenijate rahulolu tervisega teenistuse alguses (arvutuste aluseks on võetud eeldus, et kui ajateenistus oleks kõigil ajateenijatel 11 kuud pikk). Seega ilmneb, et kui tervisega väga rahul ja pigem rahulolevate ajateenijate hulgas on teenistusest väljalangemine ajateenistuse jooksul suhteliselt ühtlane, siis need ajateenijad, kes on oma tervisega rahulolematud, langevad välja ajateenistuse esimeses ja teises etapis. Kolmandas etapis ehk teenistuse viimase 100 päeva jooksul on ajateenistusest väljalangemise tõenäosus kõigi ajateenijate puhul sarnane ega varieeru tervisega rahulolu kontekstis.

Tabel 2. Elukestvusfunktsiooni tabel: ajateenijate rahulolu oma tervisega ja teenistuse läbimise tõenäosus protsentides

Kuivõrd olete rahul oma praeguse tervisega?	Teenistuse algusest möödunud päevade arv	Tõenäosus läbida teenistus (%)
Väga rahul (n = 403)	100	98
	200	93
	300	89
Pigem rahul (n = 1454)	100	97
	200	92
	300	88
Pigem ei ole rahul (n = 651)	100	92
	200	82
	300	77
Üldse ei ole rahul (n = 153)	100	80
	200	61
	300	59

4.1. Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise prognoosimudelid

Regressioonimudelisse kaasasime need tunnused, mis elukestvusfunktsiooni analüüsi käigus osutusid olulisteks: vanus, kodune keel, majanduslik olukord enne ajateenistust, ajateenistusse asumise tüüp, elukaaslase/tüdruksõbra suhtumine ja rahulolu tervisega. Kui eelnevalt vaatasime iga tunnuse seost enne tähtaega ajateenistusest väljaarvamisega eraldi, siis nüüd on nad mudelisse kaasatud komplektina. Komplektina kaasamine tähendab seda, et kui me hindame nt majandusliku olukorrale antud hinnangu seost väljalangemisega, siis kõikide teiste mudelisse kaasatud tunnuste alusel on ajateenijad ühesugused ehk teiste tunnuste mõju on elimineeritud. Cox-i regressioonanalüüsi tegime kahes osas ehk esimeses mudelis kaasatud tunnustele lisasime teises mudelis tervisega rahulolu tunnuse. Ilmneb, et eeltoodud seostest jäävad kehtima vanuse, elukaaslase/tüdruksõbra arvamuse, majandusliku olukorra ja tervisega rahulolu seos väljalangemisega. Vanuse kasvades risk teenistusest välja langeda kasvab. Ajateenijatel, kes ei olnud teenistuse alguses püsisuhtes, on 1,5 korda väiksem risk teenistusest enne tähtaega reservi

arvamiseks kui neil ajateenijatel, kes tajusid püsipartneri negatiivset suhtumist teenistusse astumisel. Sarnane riskitase on ka ajateenijatel, kes tajusid partneri väga pooldavat või pigem pooldavat suhtumist, võrreldes negatiivset suhtumist tajuvate ajateenijatega. Seega saab öelda, et ajateenistusse tulek ja edukus teenistuse läbimisel ei sõltu mitte ainult kutsealusest endast, vaid olulist rolli mängib siin lähedaste suhtumine ja toetus. Subjektiivne hinnang oma leibkonna majandusliku toimetuleku kohta mõjutas teenistusest väljalangemist statistiliselt olulisel määral. Kui leibkonnal oli toimetulekul majanduslikke raskusi, siis suurendas see riski teenistusest välja langeda 1,7 korda, võrreldes nendega, kes väitsid, et nende leibkond tuli hästi toime.

Mudelisse on samuti kaasatud ajateenistusse astumise viisi ja meelestatuse tunnus. Ilmneb, et nendel ajateenijatel, kes tulid teenistusse isikliku avalduse alusel ja kes tuleksid teenistusse ka siis, kui teenistus oleks vabatahtlik, on 1,5 korda väiksem risk ajateenistusest enne tähtaeg välja langeda, võrreldes ajateenijatega, kes tulid kutse alusel ja vabatahtlikult ajateenistusse ei astuks.

Teise mudelisse lisasime ajateenijate hinnangu oma tervisele ajateenistuse alguses ehk neil paluti hinnata, kuivõrd rahul on nad oma tervisega. Tervisega rahulolu tunnuse lisamisel paranes mudeli kirjeldusvõime tunduvalt, teisalt vähenesid eelnevas mudelis ilmnenud statistiliselt olulised seosed. Uue tunnuse mudelisse lisamisel (tabel 3, mudel 2) vähenes vanuse mõju teenistusest väljalangemisele ning püsisuhte kvaliteedil ei olnud enam tähtsust, kuid suhte olemasolu oli oluline.

Samuti vähenes majanduslikes raskustes olnud ajateenijate risk teenistusest välja langeda. Oluline on see, et ajateenistusse astumise viis ei oma enam tähtsust. Seega võib öelda, et ajateenistusse astumise viisi seos väljalangemisega tuleneb sellest, et aktiivsete vabatahtlike rahulolu oma tervisega on keskmisest suurem ning seetõttu on nende enne tähtaega teenistusest vabastamise risk väiksem. Üldiselt saab esile tuua, et ajateenijatel, kes olid ajateenistuse alguses oma tervisega rahul või pigem rahul, on 3,7 korda väiksem risk teenistusest enne tähtaega reservi arvamiseks, ja nendel ajateenijatel, kes pigem pole rahul oma tervisega, on kaks korda väiksem risk, võrreldes ajateenijatega, kes ei olnud üldse oma tervisega rahul. Eraldi vaatasime veel koosmõju tervisega rahulolu ja teiste tunnuste (püsipartneri suhtumine, majanduslik olukord) vahel. Joonis 3 näitab seost väljalangemise, püsipartneri olemasolu ja suhtumise ning tervisega rahulolu vahel.

Tabel 3. Cox-i regressioonimudelid: teenistusest väljalangemise riskitegurid

			Mudel 1		Mudel 2		
		Kordaja b	Kordaja standardhälve	Riskisuhe exp(b) usaldusvahemikuga[x],	Kordaja b	Kordaja standardhälve	Riskisuhe exp(b) usaldusvahemikuga[x],
Vanus		0,10**	0,03	1,11 (1,04–1,19)	0,09**	0,03	1,10 (1,03–1,17)
Kodune keel[a]: eesti keel		–0,16	0,13	0,85 (0,66–1,10)	–0,07	0,13	0,93 (0,72–1,21)
Elukaaslase suhtumine ajateenistusse[b]	Ei ole tüdruksõpra	–0,42***	0,12	0,66 (0,52–0,84)	–0,41***	0,12	0,67 (0,53–0,84)
	Suhtus hästi	–0,46*	0,22	0,63 (0,41–0,97)	–0,40	0,22	0,67 (0,44–1,02)
	Suhtus pigem hästi	–0,33*	0,16	0,72 (0,52–0,99)	–0,22	0,16	0,80 (0,58–1,11)
Subjektiivne hinnang oma leibkonna majanduslikule toimetulekule[c]							
	Oli raskusi toimetulekul	0,54***	0,13	1.72 (1,33–2,23)	0,43***	0,13	1,54 (1,18–1,99)
	Oli võimalik ilma mureta hakkama saada	0,13	0,12	1.14 (0,90–1,45)	0,10	0,12	1,11 (0,87–1,41)
Ajateenistusse asumise tüüp[d]							
	Aktiivsed vabatahtlikud	–0,38*	0,18	0,68 (0,48–0,98)	–0,25	0,18	0,78 (0,54–1,12)
	Ajastajad	–0,01	0,16	0,99 (0,72–1,35)	0,03	0,16	1,03 (0,75–1,40)
	Passiivsed vabatahtlikud	–0,20	0,19	0,82 (0,57–1,18)	–0,09	0,19	0,91 (0,63–1,32)
Kuivõrd rahul olete oma praeguse tervisega[e]							
	Väga rahul				–1,32***	0,21	0,27 (0,18–0,40)
	Pigem rahul				–1,31***	0,16	0.27 (0,20–0,37)
	Pigem ei ole rahul				–0,70***	0,16	0,50 (0,36–0,68)
	Hii-ruut		76,6		171,5		
	Df		10		13		
	Olulisuse tõenäosus		0,001		0,001		

[x] Usaldusnivoo on 95%.
[a] Taustkategooria: vene keel; [b] taustkategooria: suhtus halvasti; [c] taustakategooria: tulime hästi toime; [d] taustakategooria: vastumeelsed seadusetäitjad; [e] taustakategooria: üldse ei ole rahul
*p ≤ 0,05; ** p ≤ 0,01; *** p ≤ 0,001

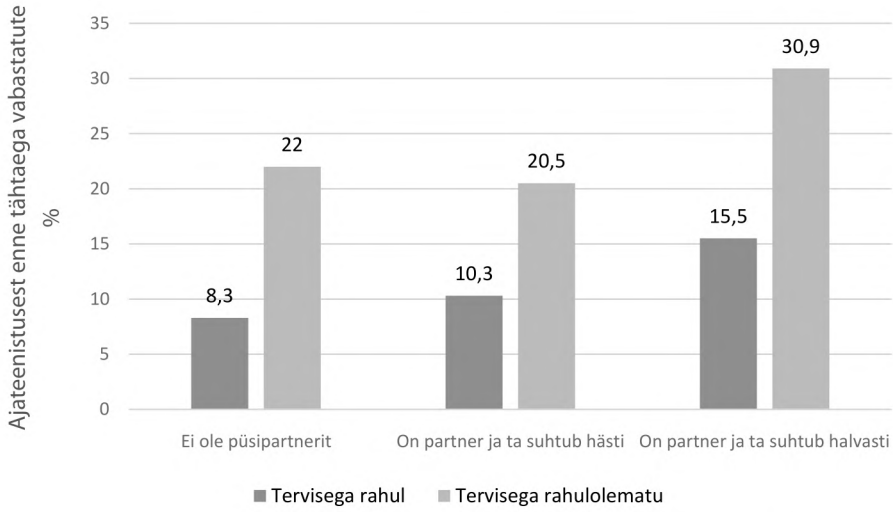

Joonis 3. Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvatute osakaal, arvestades püsipartneri olemasolu ja tema suhtumist ajateenistusse ning tervisega rahulolu (%)

Selgelt tuleb esile, et nii tervisega rahulolevate kui ka rahulolematute ajateenijate puhul suurendab püsipartneri negatiivne suhtumine ajateenistusse enne tähtaega teenistusest vabastamise riski. Nendest ajateenijatest, kelle partner suhtub teenistusse toetavalt, kuid nad on rahulolematud oma tervisega, arvatakse üks viiendik enne tähtaega reservi, samas kui partneri negatiivset suhtumist tajuvatest ajateenijatest 31%.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise prognoosimudelid toovad esile selge seose teenistusse astumise vanuse, püsisuhte olemasolu, tajutud kehvema majandusliku olukorra ja tervisega rahulolu ning ajateenistusest väljalangemise vahel. Mida vanem, oma tervise ja majandusliku olukorraga rahulolematum, püsisuhtepartneri negatiivset suhtumist tajuvam on ajateenija teenistuse alguses, seda suurem on risk, et ta arvatakse enne tähtaega reservi. Ja vastupidi, noortel, ilma püsisuhtepartnerita, tervise ja oma majandusliku olukorraga rahulolevatel ajateenijatel on suurem tõenäosus ajateenistus läbida.

5. Arutelu ja kokkuvõte

Ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamine on ühelt poolt väga selgelt reglementeeritud. Ajateenistuse reservi arvamise peamine alus on teenistuja tervislik seisund ehk peamiselt selle halvenemine teenistuse jooksul. Seda

kinnitab kogumikus ka Oja ja Piksöödi artikkel, mis näitas, et ajateenistuse alguses on võimalik teatavas ulatuses prognoosida ajateenistusest väljalangemise riski ja seda nii ajateenijate tervise enesehinnangu kui ka füüsilise võimekuse ja põetud haiguste ning ravimite tarbimise põhjal. Tulemus on vastavuses Taanila jt[36] järeldusega, mille kohaselt madal tervise enesehinnang prognoosis teenistusest vabastamist. Seega on selge, et tervis on peamine võtmetegur, samas ei ole see üksühene.

Artikli analüüs näitab, et ajateenijate puhul on tervis seotud ootuspäraselt nende vanusega, kuid olulist rolli mängivad ka sotsiaalsed tegurid: püsipartneri olemasolu ja tema hoiak ning tajutud majanduslik olukord, nende tunnuste mõju jäi isegi siis oluliseks, kui arvesse oli võetud tervisega rahulolu. Siin ilmnes oluline muster partneri olemasolu ja tema suhtumise, tervisega rahulolu ja väljalangemise vahel. Nimelt, vähene rahulolu oma terviseseisundiga suurendab väljalangemise riski kõige enam nende ajateenijate hulgas, kes tajuvad, et nende partner suhtus ajateenistusse tulemisse pigem negatiivselt. Seega saame ühelt poolt öelda, et partneri negatiivne suhtumine teenistusse ja rahulolematus oma tervisega koosmõjus võimendavad riski ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamiseks. Miks see nii on? Ilmselt on siin taga asjaolu, et ajateenija rahulolematus tervisega ja partneri negatiivne suhtumine on omavahel mitmel viisil seotud. Esiteks võib partneri negatiivne suhtumine ajateenistusse tuleneda sellest, et ta on mures ajateenija tervisliku seisundi pärast. Teisalt hindavad teenistusse pessimistlikumalt meelestatud ajateenijad nii oma tervist kui ka partneri suhtumist negatiivsemalt ehk on kriitilisemad kogu protsessi puhul. Kolmandaks ei tohi unustada võimalust, et ajateenijad tõlgendavad anonüümset küsitlust kui persoonipõhist infokogumise protsessi ehk võimalust väljendada oma rahulolematust tervisega, mis on eelsamm teenistusest vabastamiseks. Samas osutusid kriitilisus ja eelhäälestatus ootamatult headeks enne tähtaega reservi arvamist prognoosivateks teguriteks. Seega peegelduvad siin hoiakud ja motivatsioon, mis loovad eelhäälestatuse teenistusse astumiseks. Varasemad uuringud on toonud esile seose motivatsiooni, hoiakute ning ajateenistuse eduka läbimise vahel[37] ning rõhutavad, et ajateenija enda pühendumus ehk soov teenistus läbida on määrava tähtsusega[38]. Võime nentida, et ilmselt ka Eestis on ajateenijate enne

---

[36] **Taanila H.; Hemminki, A. J.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H.; Parkkari, J**. 2011. Low Physical Fitness is a Strong Predictor of Health Problems Among Young Men: a Follow-up Study of 1411 Male Conscripts. – BMC Public Health, Vol. 11, p. 590.

[37] **Salo** 2008, p. 178.

[38] **Appelqvist-Schmidlechner *et al***. 2013, p. 555.

tähtaega teenistusest reservi arvamise puhul oluline vahendav tegur „pühendumus ajateenistusele". Ilmselt mängib ka siin olulist rolli ajateenijate motivatsioon nagu ka tegevteenistuses jätkamise puhul[39].

Oluline on samuti rõhutada, et ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamine jaotub suhteliselt ühtlaselt teenistuse jooksul, ei saa öelda, et reservi arvamise intensiivsus on kõrgem teenistuse alguses, küll aga tuli esile, et teatavate rühmade puhul on teenistuse alguses reservi arvamine intensiivsem, nt need ajateenijad, kes ei ole oma tervisega teenistuse alguses rahul, langevad kiiremini ajateenistusest välja. Samas, kui eesti- ja venekeelsete ajateenijate puhul ilmneb pigem trend, kus erisused reservi arvamises tulevad esile pigem teenistuse teises pooles. Seega oleks edaspidi oluline analüüsida detailsemalt, kuivõrd reservi arvamisel pandud diagnoosid varieeruvad vastavalt sellele, millisel ajahetkel on reservi arvamise otsus tehtud. Teisalt tuleb meeles pidada, et kuigi eelkutse ja põhikutse ajateenijate puhul on reservi arvatute osakaal erinev ehk eelkutse ajateenijatest suurem osa arvatakse reservi enne tähtaega, on siinkohal tegemist teenistuse kestuse ehk aja efektiga. Kuna ajateenistus on eelkutse puhul kolme kuu võrra pikem, siis suurendab see automaatselt võimalust teenistusest välja langeda, samas ei ole siin põhjuseks eel- ja põhikutse sisulised erisused, vaid tegemist on puhtalt teenistuse kestusest tuleneva erinevusega.

Artiklis vaatasime tegurite mõju ajateenistuse alguses või enne seda ja analüüsist jäid kõrvale kõik tegurid, mis mõõdavad teenistuses kohanemist (ajateenistusega rahulolu, rühma sotsiaalne sidusus ja suhted rühmas) ja selle seost ajateenistusega. Seda peamiselt põhjusel, et nende aspektide kohta kogusime andmeid uuringu II küsitlusetapis, mis aga tähendab, et meil puuduvad vastavad andmed ajateenijate kohta, kes langesid teenistusest välja uuringu I ja II küsitlusetapi vahel. Seega koorub siit välja andmete dünaamilisuse temaatika, mida peab kindlasti edaspidi võtma arvesse nii inimressursi uuringute planeerimisel kaitsevaldkonnas kui ka olemasolevate andmete analüüsimisel.

[39] Vaata **Karton jt** 2018 artiklit käesolevas Sõjateadlase numbris.

Kirjandus

Appelqvist-Schmidlechner, K.; Upanne, M.; Henriksson, M.; Parkkola, K.; Stengard, E. 2010. Young Men Exempted from Compulsory Military or Civil Service in Finland – A group of Men in Need of Psychosocial Support. – Scandinavian Journal of Public Health, Vol. 38, pp. 168–176.

Appelqvist-Schmidlechner, K.; Henriksson, M.; Parkkola, K.; Stengard, E. 2013. Predictors of Completing Compulsory Military Service Among Men Who Have Recieved a Temporary Exemption from Service. – Military Medicine, Vol. 178, No. 5, pp. 549–556.

Kaitseväekohustuse täitmisest riigis 2006–2016. <https://www.kra.ee/kodanik-ja-riigikaitse/uuringud-ja-aruanded/>.

Conte, J. M; Heffner, T. S; Roesch, S. C; Aasen, B. 2017. A Person-centric Investigation of Personality Types, Job Performance, and Attrition. – Personality and Individual Differences, Vol 104, pp. 554–559.

Datu, J. A. D.; King, R. B. 2016. Prioritizing Positivity Optimizes Positive Emotions and Life Satisfaction: A Three-wave Longitudinal Study. – Personality and Individual Differences, Vol 96, pp. 113–114.

Eesti julgeolekupoliitika alused 2017. <http://www.kmin.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/395xiii_rk_o_lisa.pdf> (23.12.2017).

Gibson, J. L.; Hackenbracht, J. 2014. An Event History of First-Term Soldier Attrition. – Military Psychology. Vol. 26, No. 1, pp. 55– 66.

Gloria, C. T.; Steinhardt, M. A. 2016. Relationships Among Positive Emotions, Coping, Resilience and Mental Health. – Stress and Health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress, Vol. 32, No. 2, pp. 153–155.

Huffman, A. H; Casper, W. J; Payne, S. C. 2014. How Does Spouse Career Support Relate to Employee Turnover? Work Interfering with Family and Job Satisfaction as Mediators. – Journal of Organizational Behavior, Vol. 35, pp. 194–212.

Juursoo, M. 2011. Psüühikahäirete tõttu ajateenistusest vabastamine: psühhomeetriliste testidega leitud prediktorid. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli psühholoogia instituut.

Kaitseväeteenistuse seadus, 10.07.2012, § 56. – RT I 2012, jõustunud 01.04.2013, viimane redaktsioon RT I, 01.03.2017, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001> (17.02.2018).

Kasearu, K.; Trumm. A. 2016. Ajateenistusse kutsutute ja kutsealauste võrdlus 17–27-aastaste meeste üldpopulatsiooniga aastatel 2000–2014. – Riigikaitse inimvara arendamine: võimalused ja väljakutsed. Toim. Trumm, A. Tartu: Tartu Ülikool, lk 22–32.

Kiernana, M. D.; Repperb, J.; Arthurd, A. 2015. Why do they fail? A Qualitative Follow Up Study of 1000 Recruits to the British Army Infantry to Understand High Levels of Attrition. – Work, Vol. 52, pp. 921–934.

Kattai, K.; Kask, K. 2016. Ajateenistuse keskkond kohanemise toetajana. – Sõjateadlane, nr 1, lk 133–139. <http://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2016/02/S%C3%B5jateadlane_1_06_Kattai_Kask.pdf> (25.12.2017)

Larsson, H.; Broman, L.; Harms-Ringdahl, K. 2009. Individual Risk Factors Associated with Premature Discharge from Military Service. – Military Medicine, Vol. 174, No. 1, pp. 9–20.

Multimäki P.; Sourander, A.; Nikolakaros, G.; Helenius, H.; Aronen, E.; Tamminen, T.; Kumpulainen, K.; Moilanen, I.; Piha, J.; Almqvist, F.; Parkkola, K. 2008. Childhood Predictors of Military Fitness: a Prospective, Community-based, Follow-up Study from Age 8 to Age 18. – Military Medicine, Vol. 173, pp. 146–154.

Piksööt, J.; Oja, L. 2016. Kaitseväe teenistusest väljalangemise põhjused arstlike komisjonide otsuste põhjal. Ülevaade 2013–2015. Raport. Tallinn: SJKK.

Riigikaitse arengukava 2013–2022. <http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/riigikaitse-arengukava> (23.12.2017).

Riolli, L.; Savicki, V.; Spain, E. 2010. Positive emotions in traumatic conditions mediation of appraisal and mood for military personnel. – Military Psychology, Vol. 22, No. 2, pp. 207–223.

Riekeles, G. E. 2016. A Security and Defence Union. – European View, Vol. 15, No. 1, pp. 13–26.

Salo, M. 2008. Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. Publication Series 2. Research report No. 21, PhD Thesis. Tampere: University of Tampere.

Smith, T. C; Zamorski, M; Smith, B; Riddle, J. R; LeardMann, C. A; Wells, T. S; Engel, C. C; Hoge, C. W; Adkins, J; Blaze, D and the Millennium Cohort Study Team. 2007. The Physical and Mental Health of a Large Military Cohort: Baseline Functional Health Status of the Millennium Cohort. – BMC Public Health, Vol. 7, No. 340, pp. 1–13.

Taanila H.; Hemminki, A. J.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H.; Parkkari, J. 2011. Low Physical Fitness is a Strong Predictor of Health Problems Among Young Men: a Follow-up Study of 1411 Male Conscripts. – BMC Public Health, Vol. 11, p. 590. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-590>

Talves, K.; Truusa, T.-T. 2017. Mis on ajateenijal mureks? Hirmud ja probleemid seoses ajateenistusega ja nende muutumine teenistuse jooksul. – Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Artiklikogumik 2017. Toim. Trumm, A. Tartu: SJKK, lk 85–96.

Dr **KAIRI KASEARU**
Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi üldsotsioloogia dotsent

ULVI UULIMAA-MARGUS, MA
Eesti Kunstiakadeemia disainiteaduskonna õppetöö koordinaator, Tartu Ülikooli sotsioloogia magistrant

TERVISE TÕTTU AJATEENISTUSEST ENNE TÄHTAEGA VÄLJALANGEMINE JA SELLEGA SEOTUD TEGURID

Leila Oja, Jaanika Piksööt

Ülevaade[1]. Artiklis käsitletakse ajateenistusest väljalangemist ja seda ennustavaid tervisega seotud tegureid. Analüüsis võrreldakse riigikaitse inimvara kompleksuuringu (2016) esimeses küsitlusetapis vastanute ja Kaitseressursside Ameti (KRA) andmetel teenistusest tervise tõttu väljalangenud ajateenijate andmeid. Võrdlus annab võimaluse selgitada, kas terviseprobleemide näol ajateenistuses on tegemist varasemate probleemide süvenemisega või on põhjus muus. Samuti püüab artikkel vastata küsimusele, mil määral on võimalik ajateenistusest väljalangemist prognoosida taustatunnuste, enesekohase terviseseisundi hinnangu, sooritusvõime tulemuste, ravimite kasutamise, kaitsetahte või muude tunnuste alusel. Analüüsi tulemusel selgus, et kõige sagedasemad teenistusest väljalangemist põhjustavad terviseprobleemid on lihasluukonna ja sidekoehaigused ning psüühika- ja käitumishäired, sealjuures on enamiku teenistusest väljalangenute puhul tegemist teenistuse jooksul tekkinud probleemidega, mitte varasemate süvenemise või taasavaldumisega. Taustatunnuste põhjal eristuvad tervise tõttu enne väljaõppe lõppu väljalangenud ajateenijad selle poolest, et nad on vanemad, olid enne ajateenistust pigem kooselus elavad kui vallalised, nende pere majanduslik sissetulek on väiksem ning nende koduseks keeleks pole enamasti eesti keel. Võrreldes teiste ajateenijatega on neil madalam hinnang oma tervisele, neil esineb sagedamini kroonilisi haigusi ning enne ajateenistusse astumist tarvitasid nad sagedamini retseptiravimeid. Tervise tõttu väljalangenute hulgas on rohkem neid, kes ajateenistusse astudes hindavad oma füüsilist vormi (väga) halvaks ning pole saanud vigastuste tõttu sportida. Emotsionaalse tervise vallas esineb väljalangenutel depressiooni sümptomeid oluliselt sagedamini. Väljalangejate seas on rohkem noori, kes on ajateenistusse tulnud n-ö kutse alusel, mitte ise teenistuse aega valides. Samuti on väljalangejate hulgas rohkem noori, kes tulid teenistusse pigem vastumeelselt.

Võtmesõnad: *ajateenistus, tervis, haigused, väljalangevus*

Keywords: *compulsory military service, health, diseases, drop-out from military service*

[1] Artikkel valmis strateegilise jätkusuutlikkuse kompetentsikeskuse (SJKK) tegevuse raames. SJKK on TÜ ühiskonnateaduste Instituudi ja Tervise Arengu Instituudi eksperte ühendav interdistsiplinaarne mõtte- ja arenduskoda, mille tegevust rahastab Kaitseministeerium.

1. Sissejuhatus

Väikeriigil on igas valdkonnas vähe ressursse ja seda ka inimvara arvestades. Riigikaitse arengukava 2013–2022 järgi on plaanis aastani 2022 võtta igal aastal teenistusse kuni 3200 ajateenijat[2]. Arvestades vähenevat rahvastikku, väheneb ka arvele võetavate kutsealuste arv. Kui hinnata terviseprobleemidega noorte arvu suurenemist, siis reservi ettevalmistuse tagamiseks on põhjust lähemalt analüüsida väljalangemise põhjusi. Eestis põhineb riigikaitse reservarmeel ja seega on vaja analüüsida väljalangevust mõjutavaid tervisetegureid ajateenistust alustanud noorte hulgas, et võimaldada ajateenistus edukalt läbida, säilitades tervise ja võitlusvõime kohustuslikus kaitseväeteenistuses.

1.1. Kutsealuste tervis Eestis

Täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu[3] 2012. aasta andmetel oli 16–27-aastastest noortest meestest 29%-l pikaajaline haigus või terviseprobleem. Peamised terviseprobleemid selles vanuses Eesti meeste seas on seotud traumade (23,4%), liigesehaiguste (7,9%), lülisambahaiguste (7,2%), depressiooni (6,2%), kõrgenenud vererõhu (5,1%) ja ülekaalu või rasvumisega (3,6% vastanutest)[4]. Kuigi küsitlusuuringute kohaselt hindab ise oma tervist heaks või väga heaks 18–26-aastastest meestest 79%, siis füüsilist võimekust hindavad heaks või väga heaks vaid pooled samaealistest noortest[5]. Noorukite tervisenäitajate analüüsi järgi on kuni 19-aastaste noorte seas viimastel aastatel rahulolu oma kehalise vormi ja füüsiliste võimetega vähenenud. Kui 2006. aastal oli enese vormiga rahul iga teine, siis 2014aastal vaid 45%[6].

---

[2] **Riigikaitse arengukava 2013–2022**. <http://www.kaitseministeerium.ee/riigikaitse2022/riigikaitse-arengukava/index.html>.

[3] **Tekkel, M.; Veideman, T**. 2012. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2012. [**Tekkel, Veideman** 2012]

[4] *Ibid.*

[5] **Oja, L**. 2016. SJKK tegevused tervise valdkonnas. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. SJKK Tervise visioonikonverents „Inimressurss ja tervis kaitsevaldkonnas". Toim. Oja. L. Tallinn/Tartu: SJKK, lk 4–12.

[6] **Oja, L.; Piksööt, J**. 2017. Changes in Health Behavior and Health Status of Adolescents between 2006 and 2014. PCS 2nd Annual Health Care Conference 2017, 7–8 April, Lisbon, Portugal. Program and Abstracts, 78. [**Oja, Piksööt** 2017]

Noorte tervisetrend aastatel 2006–2014 näitab, et 15–19-aastaste hulgas on tervisekäitumise ja enesehinnangu põhjal tervisenäitajad küll paranenud, kuid noorukite seas on kasvanud krooniliste haiguste või terviseprobleemide esinemissagedus 19%-lt 36%-le[7]. Üksikdiagnooside kaupa on näiteks oluliselt suurenenud astma esinemissagedus 1,6%-lt 6,6%-le, allergia 11,5% -lt 17,6%-le, seljavalu 2,1%-lt 9,7%-le, peavalu 2,9%-lt 10,0%-le ja depressioon 0,6%-lt 3,5%-le. Kaheksa aasta jooksul vähenes normkaaluga noorte hulk ja suurenes rasvunud (KMI > 30) noorte osakaal (1,2%-lt 3,8%-le). Samas noorte osakaal, kelle igapäevaelu tervislike probleemide tõttu oleks oluliselt piiratud, pole suurenenud[8].

Positiivsena saab välja tuua, et aastaks 2014 oli noorukite riskikäitumine paranenud. Oluliselt oli vähenenud narkootikumide proovimine (21,2% *vs.* 11,8%), regulaarsete suitsetajate osakaal (26,4% *vs.* 12,8%) ja alkoholi tarbimine (38,8% *vs.* 20,1%). Kehalise aktiivsuse vallas oli noorte hulgas suurenenud mõõdukalt aktiivsete kehaliste tegevuste (kõndimine, jalgrattasõit) osakaal. Kuid nende noorte osakaal, kes on füüsiliselt aktiivsed vähemalt 60 minutit päevas (vastavalt WHO soovitustele), ei ole oluliselt muutunud. Analüüs[9] kinnitas, et terviseprobleemide ja krooniliste haiguste avaldumist võivad mõjutada oluliselt rohkem muud tegurid kui eluviisist põhjustatud harjumused.

1.2. Varasemad uuringud ja analüüsid, mis põhjendavad tervise tõttu ajateenistusest väljalangemist

Varasem ülevaade kaitseväeteenistusest väljalangemise tervisega seotud põhjustest on Kaitseressursside Ameti arstliku komisjoni (KRA AK) otsuste põhjal koostatud 2016. aastal[10]. Ülevaade hõlmas ajavahemikku 2013–2015 ja selles analüüsiti nii kutsealuste tervisenõuetele vastavust kui ka ajateenijate väljalangevust tervise tõttu. Ilmnes, et kutsealustel, kes ei vasta kaitseväekohuslaste tervisenõuetele, on põhilised diagnoosid lihasluukonna ja sidekoehaigused (20–24% kõikidest diagnoosidest) ning psüühika- ja käitumishäired (19–23%). Samad diagnoosid on olnud valdavad ka ajutiselt tervisenõuetele mittevastavatel kutsealustel, vastavalt 36–45% ja 14–15%

---

[7] **Oja, Piksööt** 2017.

[8] *Ibid.*

[9] *Ibid.*

[10] **Piksööt, J.; Oja, L.** 2016. Kaitseväe teenistusest väljalangemise põhjused arstliku komisjoni otsuste põhjal. Ülevaade 2013–2015. Raport. Tallinn: SJKK. [**Piksööt, Oja** 2016]

kõikidest juhtudest. 17–19-aastaste kutsealuste seas olid kõikidest määratud diagnoosidest levinuimad (umbes 30%) psüühika- ja käitumishäired. Kutsealustel vanuses 25–27 aastat olid peamised terviseprobleemid (37% kõikidest põhjustest) lihasluukonna ja sidekoehaigused. Üksikutest diagnoosidest esines kutsealustel kõige rohkem kõrgevererõhutõbe, mida diagnoositi u 6% juhtudest. Kui normaalkaaluliste hulgas esines kõrgvererõhutõbe 4%, siis rasvunute hulgas 14%.

Ajateenijatel, kes vabastati enne tähtaega teenistusest, oli arstliku komisjoni otsuse põhjal kõige enam probleeme silma- ja silmamanuste haigustega (45%), millele järgnesid taas lihasluukonna ja sidekoehaigused (13%) ning psüühika- ja käitumishäired (10%). Aastatel 2013–2015 langes tervise tõttu enne tähtaega teenistusest esimese kolme kuu jooksul välja kuni 39% ajateenijatest. 61%-l oli terviseprobleeme teenistuse hilisemas etapis[11].

Rahvastiku tervise statistika peegeldub ka Kaitseressursside Ameti arstliku komisjoni otsustes. Kui 2014. aastal ei vastanud 26% kutsealustest KRA arstliku komisjoni tervisenõuetele[12], siis 2016. aasta andmetel ei vastanud tervisenõuetele 24%, ajutiselt ei vastanud tervisenõuetele 44% ning vaid 32% kutsealustest vastas kehtivatele tervisenõuetele. KRA hinnangul on kaitseväekohustuslaste terviseseisund ja arstliku komisjoni tehtud otsused sarnased eelmiste aastate vastava statistikaga[13].

Nende noorte hulgast, kes küll vastasid KRA AK tervisenõuetele ja asusid ajateenistust läbima, vabastati 2016. aastal tervisliku seisundi tõttu teenistusest 653 ajateenijat, mis moodustab 19,3% ajateenistusse astunutest. Ka siin on väljalangevuse osakaal jäänud eelmise aruandlusperioodiga võrreldes samale tasemele. Kui Eestis on väljalangevus ajateenistusest ligikaudu 20%, siis Soomes on väljalangevus tervise tõttu enne teenistusaja lõppu poole väiksem[14]. Taanila ja kaasautorite uuring[15] kinnitas, et Soomes vabastatakse igal aastal 13–14% ajateenijatest enne tähtaega. Vähene aeroobne võimekus

---

[11] **Piksööt, Oja** 2016.

[12] **Kaitseministeerium** 2015. Aruanne kaitseväekohutuse täitmisest ja kaitseväe teenistuse korraldamisest 2014. aastal. Tallinn.

[13] **Kaitseministeerium** 2017. Aruanne kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväe teenistuse korraldamisest 2016. aastal. Tallinn. [**Kaitseministeerium** 2017]

[14] **Salo, M**. 2008. Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service. Publication series 2. Research report No 21, PhD thesis. Tampere, Finland: University of Tampere.

[15] **Taanila, H.; Hemminki, A. J. M.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H.; Parkkari, J**. 2011. Low physical fitness is a strong predictor of health problems among young men: a follow-up study of 1411 male conscripts. – BMC Public Health, Vol. 11, p. 590. [**Taanila *et al*.** 2011]

ja madal haridustase on uuringu kohaselt enne tähtaega teenistusest vabastamist soodustavad tegurid.

Iga teenistusest vabastatud ajateenijaga kaotab kaitsevägi ühe tulevase reservväelase. Kaitseväe arstliku komisjoni (KAK) andmetel moodustasid vahemikus 2007–2014 psüühika- ja käitumishäirete tõttu vabastatud ajateenijad keskmiselt 31% vabastatute koguarvust (ulatus 24–42%), millest omakorda neurootilised ja stressiga seotud häired (sh kohanemishäired) moodustavad 53% (ulatus 42–64%)[16]. Samas märgitakse, et kui kohanemisraskused on üheks ajateenistusest väljalangemise põhjuseks, siis kohanemisele kaasaaitamisel on väga suur roll ülematel – tegevväelased peavad ajateenijaid juhendama, selgitama tegevuse eesmärke, andma tagasisidet ning ajateenijaid julgustama[17].

1.3. Peamised tervisest tingitud väljalangemise põhjused

Militaarvaldkonna kirjandusest leiab palju tõendeid tervisest tingitud väljalangemise põhjuste kohta, kuid võrreldes kutselise armeega, on reservarmeel põhinevat ajateenistust vähe uuritud.

Levinum terviseprobleem enamikes relvajõududes üle kogu maailma on vigastused, eriti ülekoormusest tingitud vigastused[18, 19, 20]. On teada mitmeid tegureid, mida on seostatud nii vigastuste riskiga kui ka kõrgema kurnatuse

---

[16] **Kattai, K.; Kask, K**. 2016. Ajateenistuse keskkond kohanemise toetajana. – Sõjateadlane, nr 1, lk 133–164. [**Kattai, Kask** 2016]

[17] **Tihaste, M**. 2005. Suitsidaalse käitumise ennetamine ja vaimse tervise edendamine militaarses süsteemis: juhendmaterjal. Eesti-Rootsi vaimse tervise ja suitsidoloogia instituut. [Viidatud **Kattai, Kask** 2016, lk 133 järgi.

[18] **Zambraski, E. J.; Yancosek, K. E**. 2012. Prevention and rehabilitation of musculoskeletal injuries during military operations and training. – Journal of Strength and Conditioning Research, Vol. 26(2), pp. 101–106.

[19] **Knapik, J. J.; Bullock, S. H.; Canada, S.** ***et al***. 2004. Influence of an injury reduction program on injury and fitness outcomes among soldiers. – Injury Prevention, Vol. 10(1), pp. 37–42.

[20] **Bullock, S. H.; Jones, B. H.; Gilchrist, J.; Marshall, S. W**. 2010. Prevention of physical training-related injuries: recommendations for the military and ohter active populations based on expedited systematic reviews. – American Journal of Preventive Medicine, Vol. 38(1), pp. 156–181. [**Bullock** ***et al***. 2010]

tasemega. Mitmetes uuringutes[21, 22, 23]on vigastusi soosivateks faktoriteks olnud näiteks vanus, abielu, madalam haridustase, liiga kõrge või madal kehamassiindeks (KMI), madal kehaline aktiivsuse tase, samuti liiga suur joostes läbitud nädalane kilomeetrite arv, peale selle veel vähene aeroobne võimekus ja lihasjõud ning varasemad vigastused ja suitsetamine. Kurnatust soodustavad vanus, madalam haridustase, madal sissetulek, halb terviseseisund, kõrge või ka madal KMI, vähene kehaline aktiivsus, halb kehaline vorm, varasemad akuutsed vigastused, suitsetamine ja spordiklubisse mittekuulumine[24, 25, 26]. Šveitsi armee hinnangul[27] on olulised vigastuste riskitegurid sõdurite baasettevalmistuse ajal liiga kõrged kehalised nõuded, jalgsi läbitud distantsid, iganädalaste kehaliste nõuete monotoonsus, vähene spordiga tegelemine ja vähene öine puhkeaeg. Kokku kirjeldavad nimetatud uuringu järgi need muutujad ära 98,8% vigastuste põhjustest.

1.4. Üldfüüsilise võimekuse osa tervisest

Hea füüsiline vorm annab tunnistust valmisolekust täita ajateenijatele pandud ülesandeid ning halb füüsiline vorm on väljaõppe läbimisel riskifaktor. Seega peab kaitsevägi suurendama jõupingutusi, et aidata sõduritel säilitada tervist ja sooritusvõimekust väljaõppe jooksul[28]. Aasta-aastalt on see pingutus

---

[21] **Knapik, J. J.; Sharp, M. A.; Canham-Chervak, M.; Hauret, K.; Patton, J. F.; Jones, B. H**. 2001. Risk factors for training-related injuries among men and women in basic combat training. – Medicine & Science in Sports & Exercise, Vol. 33(6), pp. 946–954. [**Knapik** ***et al.*** 2001]

[22] **Blacker, S. D.; Wilkinson, D. M.; Bilzon, J. L.; Rayson, M. P**. 2008. Risk factors for training injuries among British Army recruits. – Military Medicine, Vol. 173(3), pp. 278–286. [**Blacker** ***et al***. 2008]

[23] **Taanila, H.; Suni, J.; Pihlajamaki, H.** ***et al.*** 2010. Aetiology and risk factors of musculoskeletal disorders in physically active conscripts: a follow-up study in the Finnish Defence Forces. – BMC Musculoskelet Disord, Vol. 11, p. 146. [**Taanila** ***et al***. 2011]

[24] ***Bullock et al***. 2010.

[25] **Reis, J. P.; Trone, D. W.; Macera, C. A.; Rauh, M. J**. 2007. Factors associated with discharge during marine corps basic training. – Military Medicine, Vol. 172(9). pp. 936–941.

[26] **Taanila** ***et al***. 2011.

[27] **Wyss, T.; Roos, L.; Hofstette, M. C.; Frey, F.; Mader, U**. 2014. Impact of training patterns on injury incidences in 12 Swiss Army Basic Military training schools. – Military Medicine, vol. 179(1), pp. 49–55. [**Wyss** ***et al***. 2014]

[28] **Leyk, D.; Witzki, A.; Will, G.; Rohde, U.; Rüther, T**. 2015. Even one is too musch: sole presence of one of the risk factors owerweight, lack of exercise and smoking redudes physical fitness of young soldiers. – Journal of Strength and Conditioning Research, Vol. 11, pp. 199–203.

järjest suurem, kuna viimase kümnendi olulised muutused eluviisis, nagu istuva eluviisi domineerimine ja ebatervisliku toitumise tulemused, peegelduvad ka riigikaitse inimfaktoris. Vähese kehalise võimekuse puhul tekib küsimus, kuidas väeosad saavad värvata piisavalt sõdureid tulevaste sõjaliste ülesannete täitmiseks või ka missioonidele[29]. Hea tervis ja piisav kehaline võimekus on sõduri puhul võtmetähtsusega tegurid[30]. Kehaline võimekus sõjaväeteenistuses on oluline mitte ainult hea tervise tagamiseks, vaid ka sõjaliste eriülesannete täitmiseks, vigastuste vältimiseks ja kurnatuse vähendamiseks[31].

Teiste riikide näited on kinnitanud, et vähene kehaline võimekus on üks oluline ajateenistusest väljalangemise põhjus enne sõduri baaskursuse lõppu, kuna tekivad vigastused või ilmnevad terviseprobleemid[32, 33]. Parema füüsilise ettevalmistusega ja treenitud sõduritel on vigastuste määr neli korda väiksem[34] kui treenimata sõduritel. Ajateenijate kehaline võimekus mõjutab nii ajateenijate väljaõpet kui ka sõjaväeliste kohustuste täitmist[35].

Nõrk kehaline võimekus võib intensiivse kehalise treeningu käigus põhjustada lihas- ja luukonna vigastusi. Nõrga ülakeha jõu näitajatega ajateenijatel (kätekõverdused alla 22 korra minutis) on võimalus saada akuutne vigastus 1,4 korda suurem kui tugeva ülakeha jõuga noortel[36].

---

[29] **Vaara, J**. 2017. Physical fitness trends in soldiers – Implications for recruitment and combat readiness. – Journal of Science and Medicine in Sport, Vol. 20(2), p. 11.

[30] **Wyss *et al.*** 2014.

[31] **Knapik J. J.; Sharp M. A.; Steelman R. A**. 2017 Secural trends in the physical fitness of United States Army recruits, 1975–2013. – Journal of Scince and Medicine in Sport, Vol. 20(2), p. 13.

[32] **Talbot, L.; Weinstein, A. A.; Fleg, J. L**. 2009. Army Physical Fitness Test Scores Predict Coronary Heart Disease Risk in Army National Guard Soldiers. – Military Medicine, Vol. 174, p. 245.

[33] **Taanila *et al*.** 2011.

[34] **Rosendahl, L.; Langberg, H.; Skov-Jensena, A.; Kiaer, M**. 2003. Incidence of injury and physical performance adaptations during military training. – Clinical Journal of Sport Medicine, Vol. 13, pp. 157–163.

[35] **Tomczak, A.; Bertrandt, J.; Kłos, A**. 2012. Physical fitness and nutritional status of polish ground force unit recruits. – Biology of Sport, Vol. 29(4), pp. 277–280.

[36] **Taanila, H.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H. K.; Mattila, V. M.; Ohrankämmen, O.; Vuorinen, P.; Parkkari, J. P**. 2015. Risk factors of acute and overuse muscoskeletal injures among young conscripts: a population-based kohort study. – BMC Muscoskeletal Disorders, Vol. 16, p. 104.

Füüsilise võimekuse mõju terviseprobleemide avaldumisele on selgelt kinnitanud Taanila ja kaasautorid[37], kelle analüüsi tulemusel selgus, et nõrga kerejõu ja vähese aeroobse võimekusega ajateenijatel on risk, et tekivad alaselja valud. Ka võib vähene kehaline võimekus intensiivse kehalise treeningu käigus põhjustada luu- ja lihaskonna vigastusi.

Noorsõduritega seotud uuringud on võrreldes varasema ajaga kinnitanud lihaskonna probleemide sagenemist. Seetõttu soovitatakse pöörata enam tähelepanu traumade ja ülekoormusvigastuste ennetusele[38]. Ennetav sekkumine on vajalik noorte ülekaalu korral ning aeroobse võimekuse ja lihaskonna arendamiseks[39]. Kehalise võimekuse testide soorituse tulemus annab võimaluse prognoosida nii ülekoormuse kui ka väljalangevuse riski. Näiteks noortel, kes ei suuda läbida kehalise võimekuse testi sõjaväeteenistusse tulles, suureneb risk saada väljaõppe ajal vigastada 1,31 korda. Nendel, kes vähemalt kord pöördusid terviseprobleemi tõttu meditsiiniteenistusse, oli ülekoormusest tingitud vigastuse tõttu väljalangemise risk 1,15 korda suurem, võrreldes noorsõduritega, kes sooritasid edukalt füüsiliste testide normid sõjaväeteenistusse tulles.[40]

Varasemad Eesti ajateenijate andmete uuringud on kinnitanud, et hoolimata suurest punktisummast, mida ajateenijad koguvad sõduri baaskursuse järel üldfüüsiliste testide sooritamisel, selgub üksiktestide arvestuses, et testides ei suuda 3–10% noori vastupidavus- ja kerejõuteste miinimumtasemel sooritada[41]. Väljalangemine ajateenistusest enne teenistusaja lõppu tervislikel põhjustel püsib 20% tasemel[42].

---

[37] **Taanila, H.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H. K.; Mattila, V. M.; Ohrankämmen, O.; Vuorinen, P.; Parkkari, J. P**. 2012. Predictors of low back pain in physically active conscripts with special emphasis on muscular fitness. – The Spine Journal, Vol. 12(9), pp. 737–748.

[38] **Frilander, H.; Miranda, H.; Mutanen, P.; Martelin, T.; Pihlajamäki, H.; Viikari-Juntura, E**. 2012. Trends in Musculoskeletal Disorders and Related Health Care Utilization Among Conscripts in Finland, 1967–2006. – Military Medicine, Vol. 177(9). pp. 1069–1074.

[39] **Crump, C.; Sundquist, J.; Winkleby, M. A.; Sundquist, K**. 2016. Interactive Effects of Physical Fitness and Body Mass Index on the Risk of Hypertension. – JAMA internal medicine, Vol. 176(2), pp. 210j.

[40] **Bedno, S.; Cowan, D. N.; Urban, N.; Niebuhr, D. W**. 2013. Effect of pre-accession physical fitness on training injuries among US Army recruits. – Work, Vol. 44(4), pp. 509–515. [**Bedno *et al***. 2013]

[41] **Oja, L.; Piksööt,** J. 2016. Ajateenijate füüsilise võimekuse areng väljaõppe perioodil. Raport. Tallinn/Tartu: SJKK. [**Oja, Piksööt** 2016]

[42] **Kaitseministeerium** 2017.

Eelnevast lähtudes püstitati järgmised uurimisküsimused:

1) Missuguste terviseprobleemide tõttu arvatakse kõige sagedamini enne tähtaega reservi?
2) Kui suur osa neist avaldub juba enne ajateenistusse tulekut ja kui palju teenistuse ajal?
3) Milliste sotsiaaldemograafiliste ning tervise ja füüsilise võimekusega seotud tegurite põhjal on võimalik ajateenistuse alguses prognoosida ajateenijate väljalangevust?

2. Metoodika

Uurimisküsimustele vastuse saamiseks kasutati inimvara kompleksuuringu[43] 2016. aasta ajateenijate 1. küsitlusetapi andmeid, millele olid lisatud enne tähtaega reservi arvamise põhjuseks olnud RHK-10 koodid[44]. Analüüsi valimisse kuulus 2639 noormeest, neist 1579 alustas ajateenistust juulis ja 1060 oktoobris. Tervise tõttu enne tähtaega reservi arvatuid oli RHK-10 koodide alusel andmestikus 528, neist 408 olid vastanud ka kompleksuuringu 1. etapi küsimustikule.

Ajateenijate kompleksuuringu andmetest kaasati käesolevasse analüüsi:

1) sotsiaaldemograafilised tegurid – ajateenija vanus, kodune keel (eesti, mitte-eesti), hinnang leibkonna majandusliku olukorra kohta (raskused toimetulekul, saime hakkama, aga midagi erilist lubada ei saanud, tulime hästi toime), perekonnaseis (abikaasa või elukaaslase olemasolu);
2) ajateenistusse tulekuga seotud tegurid – teenistusse tuleku aeg (eel- või põhikutse), teenistusse astumise viis (isikliku avalduse alusel, korralise kutse alusel), meelsus teenistusse astumisel (tulin hea meelega, olin valmis oma kohust täitma, võimalusel oleks tulemata jätnud, tulin vastumeelselt);
3) tervisega seotud tegurid – hinnang oma tervisele (hea, üsna hea, keskmine, halb, üsna halb), kroonilise haiguse esinemine, viimasel 12 kuul enne teenistust diagnoositud või ravitud haigused, depressiooni sümptomite esinemine[45] (EEK-2 depressiooni alaskaalal 11 punkti või rohkem),

---

[43] **Allik, S.; Talves, K**. 2016. Inimressursi kompleksuuringu väljatöötamine kaitsevaldkonnas. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. Toim. Oja, L. Tartu: SJKK, lk 13–23.

[44] **Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium** 1994. Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon, RHK-10 (International classification of diseases, ICD-10. Classificatio Internationalis morborum, CIM-10). Toim. Bogovski, P.; Laan, I. [**Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium** 1994]

[45] **Aluoja, A.; Shlik, J.; Vasar, V.; Luuk, K.; Leinsalu, M**. 1999. Development and psychometric properties of the Emotional State Questionnaire, a self-report questionnaire for depression and anxiety. – Nord Journal Psychiatry, Vol. 53, pp. 443–449.

retseptiravimite tarvitamine (viimase 4 nädala jooksul, viimase 6 kuu jooksul, viimase 12 kuu jooksul, rohkem kui 12 kuud tagasi või mitte kunagi);

4) kehalise võimekusega seotud tegurid – hinnang oma füüsilisele võimekusele (väga hea, üsna hea, rahuldav, üsna halb, väga halb), tervisespordi harrastamine enne teenistusse tulekut (vähemalt 4 korda nädalas, 2–3 korda nädalas, 2–4 korda kuus, mõned korrad aastas või üldse mitte, ei saanud vigastuse või haiguse tõttu sportida), üldfüüsilise testi tulemused (kätekõverduste, istesse tõusu ja 3200 m jooksu vähemalt miinimumnõuetele ehk ≥60 punktile sooritamine).

Andmeanalüüsiks kasutati statistikaprogrammi IBM Statistics SPSS versiooni 22. Gruppidevahelised erinevused leiti χ^2-analüüsi abil. Ajateenistusest väljalangemise riskitegurite väljaselgitamiseks kasutati binaarset logistilist regerssioonanalüüsi. Mudelisse kaasati kõik tegurid, mis eelneva χ^2-analüüsi põhjal näitasid statistiliselt olulist erinevust kahe grupi vahel. Mudelisse lisati tegurid kahes etapis – esimeses etapis lisati sotsiaaldemograafilised (kodune keel, vanus, majanduslik olukord, perekonnaseis) ja ajateenitusse tulekuga seotud tegurid (meelsus ajateenistusse astumisel, juuli või oktoobri kutse, isikliku avalduse või kutse alusel tulnud). Teises etapis jäeti mudelisse eelnevas etapis olulised tegurid, lisades neile tervise ja füüsilise võimekusega seotud tegurid. Tulemustena toodi välja iga uuritud teguri riskisuhe referentsgruppi arvestades (Exp(B)) koos statistilise olulisusega ning mudeli kirjeldusevõime (Nagelkerke R^2) koos vabadusastmete arvu (df) ja mudeli statistilise olulisusega. Erinevused loeti statistiliselt oluliseks p väärtusel alla 0,05.

3. Tulemused

3.1. Tervise tõttu ajateenistusest enne tähtaega väljaarvamise põhjused

Kompleksuuringu küsitlusandmete põhjal esines teenistusse tulekule eelnenud aasta jooksul noormeestel kõige enam traumasid, vigastusi, mürgistusi (9,4% ajateenijatest), allergiat (6,6%), liigesehaigusi (5,6%) ja seljaprobleeme (4,8%).

Tervise tõttu reservi arvatud vastajate võrdlus ajateenistuse läbinutega (joonis 1) aga näitas, et teenistusest väljalangejad olid juba enne ajateenistust mitmesuguste terviseprobleemidega rohkem kimpus – eelkõige esines neil endi hinnangul sagedamini seljavalusid (10,0 *vs.* 3,8%; $\chi2(1) = 29,5$; $p < 0,001$), liigesehaigusi (11,0 *vs.* 4,6%; $\chi2(1) = 26,9$; $p < 0,001$),

depressiooni (7,4 *vs.* 2,8%; $\chi 2$ (1) = 21,3; $p < 0{,}001$) ja traumasid, vigastusi, mürgistusi (14,7 *vs.* 8,4%; $\chi 2(1) = 16{,}0$; $p < 0{,}001$).

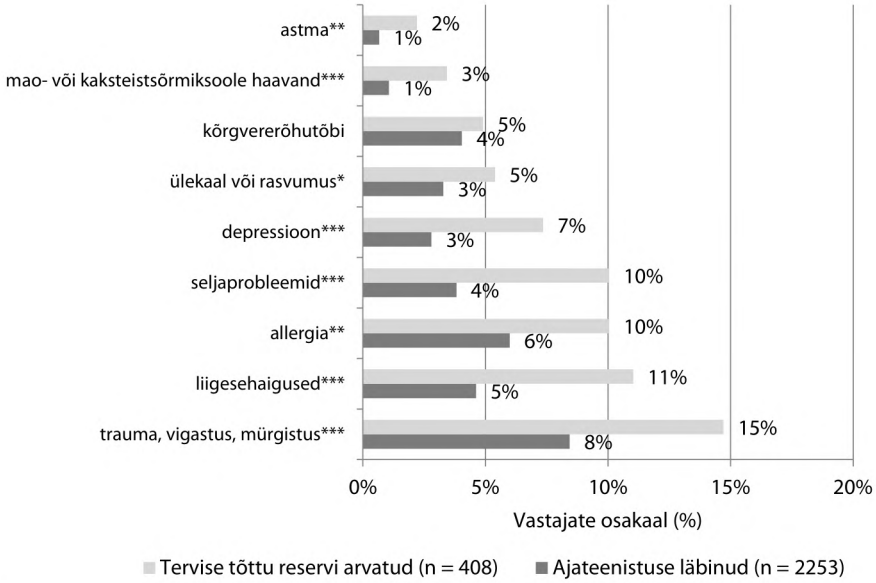

Joonis 1. Ajateenijate hinnangul enne ajateenistust (viimase 12 kuu jooksul) diagnoositud või ravitud haigused küsimustiku vastuste põhjal (*p < 0,05; **p < 0,01; ***< 0,001; erinevused leitud $\chi 2$ analüüsiga)

Võrreldes enne tähtaega reservi arvamise põhjuseid KRA andmestiku alusel ja kompleksuuringu küsitluse põhjal, selgus et kõige levinumad terviseprobleemid suures osas kattusid (tabel 1). Kõige sagedasemaks teenistusest väljalangemist põhjustavaks terviseprobleemiks oli M-diagnoos ehk lihasluukonna ja sidekoehaigused, mis kokku moodustasid 41,3% reservi arvamise diagnoosidest. Neile järgnesid psüühika- ja käitumishäired (F; 17,6%) ning vigastused, mürgistused ja muud välispõhjuste toime tagajärjed (S ja T; 10,4%).

Kõrvutades teenistusest enne tähtaega reservi arvamise põhjuseid KRA ning enne ajateenistust esinenud terviseprobleeme küsitluse järgi, saame järeldada, et enamiku teenistusest väljalangenute puhul on pigem tegemist teenistuse jooksul tekkinud probleemidega, mitte varasemate süvenemise või taasavaldumisega. Näiteks ainult ligi viiendik, 19% M-diagnoosiga väljalangenutest (n = 218) väitis ka küsimustikus, et neil on teenistusele eelneva aasta jooksul esinenud probleeme liigeste ja/või seljaga. 36%-l seljaprobleemide tõttu väljalangenud ajateenijatest on küsitluse järgi seljaprobleeme

juba enne ajateenistust. F-diagnoosiga reservi arvatud noormeestel (n = 93) esines vaid u 6%-l enda hinnangul depressioon juba ajateenistusele eelneval aastal, sh umbes 2% tarvitas ka retseptiravimeid depressiooni ja 2% ärevushäirete raviks.

Tabel 1. Tervise tõttu enne tähtaega reservi arvamise põhjused RHK-10 diagnoosiklasside järgi

Diagnoosiklass	n	%
Lihasluukonna ja sidekoehaigused (M00–M99)	**218**	**41,3**
– sh osteopaatia e luuhaigestumus ja kondropaatia e kõhrehaigestumus (M80–M94)	*102*	*19,3*
– sh dorsopaatia e seljahaigestumus (M40–M54)	*50*	*9,5*
– sh liigeste muud haigusseisundid (M20–M25)	*44*	*8,3*
Psüühika- ja käitumishäired (F00–F99)	**93**	**17,6**
– sh neurootilised, stressiga seotud ja somatoformsed häired (F40–F49)	*52*	*9,8*
– sh meeleoluhäired (F30–F39)	*16*	*3,0*
Vigastused, mürgistused ja teatavad muud välispõhjuste toime tagajärjed (S00–T98)	**55**	**10,4**
– sh põlve- ja säärevigastused (S80–S89)	*19*	*3,6*
Hingamiselundite haigused (J00–J99)	**29**	**5,5**
Kaasasündinud väärarendid, deformatsioonid ja kromosoomianomaaliad (Q00–Q99)	**21**	**4,0**
Silma- ja silmamanuste haigused (H00–H59)	**19**	**3,6**
Vereringeelundite haigused (I00vI99)	**18**	**3,4**
Naha- ja nahaaluskoe haigused (L00–L99)	**18**	**3,4**
Seedeelundite haigused (K00–K93)	**17**	**3,2**
Närvisüsteemi haigused (G00–G99)	**11**	**2,1**
Muu	**29**	**5,5**
Kokku	**528**	**100,0**

Kokkuvõttes saab märkida, et väljalangenute hulgas on enam neid noori, kellel olid terviseprobleemid juba enne ajateenistust, kuid need pole olnud põhjuseks ajateenistusest enne tähtaega vabastamiseks.

3.2. Tervise tõttu reservi arvamist ennustavad tegurid

Ajateenistusest väljalangemist mõjutavate tegurite väljaselgitamiseks analüüsiti tervise tõttu reservi arvatud ning teenistuse läbinud ajateenijate erinevusi sotsiaaldemograafiliste ja teenistusega seotud taustatunnuste ning tervise ja füüsilise võimekuse põhjal.

Tulemuste põhjal saab väita, et ajateenistusest enne tähtaega tervise tõttu väljalangemine kasvab vanusega – kui 18–19-aastastest arvati enne tähtaega reservi 10% ajateenijatest, siis 23-aastaste ja vanemate hulgas on nende osakaal kaks korda suurem, u 20% (tabel 2). Peale selle on teenistusest väljalangemine oluliselt suurem nende ajateenijate hulgas, kelle majanduslik olukord on kehvem, kodune keel ei ole eesti keel ning kes elavad koos abikaasa või elukaaslasega.

Teenistusega seotud teguritest on enne tähtaega reservi arvamisega kõige enam seotud meelsus teenitusse astumisel – kui hea meelega teenistusse tulnutest arvati enne tähtaega reservi kümnendik ajateenijatest (9,7%), siis vastumeelselt tulnute hulgas oli väljalangemine tervelt 27%. Noorte hulgas, kes planeerisid ajateenistusse tulekut ja asusid teenitusse isikliku avalduse alusel, oli väljalangenuid oluliselt vähem (12,2%) kui nende hulgas, kes asusid teenistusse kutse alusel (17,3%). Samuti oli ajateenistusest väljalangejate hulk suurem juulis teenistusse tulnute hulgas (19,6%), võrreldes oktoobris alustanutega (15,3%). Viimane erinevus on ilmselt põhjustatud ajateenistuse pikkusest – kui juulis alustanud ajateenijate teenistuse pikkus on 11 kuud, siis oktoobris alustanutel 8 kuud.

Kõik artiklis käsitletud tervisega seotud tegurid on oluliselt seotud teenistusest enne tähtaega reservi arvamisega. Kui (üsna) hea tervise enesehinnanguga ajateenijatest arvati enne tähtaega tervise tõttu teenistusest välja 11,5% noormeestest, siis (üsna) halva tervisega ajateenijate hulgas oli see osakaal mitu korda suurem, koguni 40,4%. Samuti oli teenistusest väljalangejatel sagedamini kroonilisi haigusi või terviseprobleeme ning nad tarvitasid sagedamini retseptiravimeid.

Depressiooni sümptomite esinemine EEK-2 depressiooni alaskaala põhjal suurendas väljalangemist kaks korda – kui madalama depressiooni skooriga vastajate hulgas oli väljalangejaid 11,7%, siis kõrgema skooriga (> 11 punkti) vastajate hulgas oli vastav osakaal 21,7%.

Tabel 2. Teenistusest tervise tõttu enne tähtaega välja langenud ja ajateenistuse läbinud ajateenijate sotsiaaldemograafilised ja teenistusega seotud taustaandmed ning tervise ja füüsilise võimekuse näitajad (erinevused kahe grupi vahel on leitud χ2 analüüsiga)

Tunnus		Kategooriad	Ajateenistuse läbinute seas	Tervise tõttu reservi arvatute seas	Reservi arvatud (%)[a]	χ^2(df)
			N (%)	N (%)		
Taustaandmed	Kodune keel	Eesti	1903 (84,5)	320 (78,4)	14,4	9,2(1) **
		Mitte-eesti	350 (15,5)	88 (21,6)	20,1	
	Vanus	18–19	637 (28,3)	71 (17,4)	10,0	24,0(2) ***
		20–22	1360 (60,4)	271 (66,4)	16,6	
		23 ja vanem	256 (11,4)	66 (16,2)	20,5	
	Hinnang pere majanduslikule olukorrale	Olid raskused toimetulekul	344 (15,7)	96 (24,5)	21,8	21,0(2) ***
		Saime hakkama, aga midagi erilist lubada ei saanud	690 (31,6)	127 (32,4)	15,5	
		Tulime hästi toime	1152 (52,7)	169 (43,1)	12,8	
	Elukaaslase/ abikaasa olemasolu	Jah	309 (13,7)	87 (21,3)	22,0	15,8(1) ***
		Ei	1944 (86,3)	321 (78,7)	14,2	
	Kutse	2016, juuli	1426 (59,2)	347 (66,2)	19,6	8,8(1) **
		2016, oktoober	981 (40,8)	177 (33,8)	15,3	
	Teenistusse astumine	Avalduse alusel	868 (39,1)	121 (30,0)	12,2	12,1(1) ***
		Kutse alusel	1350 (60,9)	282 (70,0)	17,3	
	Meelsus teenistusse astumisel	Tulin hea meelega	389 (17,9)	42 (10,8)	9,7	51,9(3) ***
		Valmis oma kohust täitma	694 (31,9)	93 (23,8)	11,8	
		Võimalusel oleks tulemata jätnud	866 (39,8)	171 (43,8)	16,5	
		Tulin vastumeelselt	227 (10,4)	84 (21,5)	27,0	

Tervis	Hinnang oma tervisele	Hea või üsna hea	1335 (59,4)	173 (42,6)	11,5	109,5(2) ***
		Keskmine	801 (35,6)	157 (38,7)	16,4	
		Halb või üsna halb	112 (5,0)	76 (18,7)	40,4	
	Kroonilise haiguse esinemine	Jah	485 (21,7)	189 (46,7)	28,0	112,3(1) ***
		Ei	1749 (78,3)	216 (53,3)	11,0	
	Depressiooni sümptomite esinemine	Depressiooni skoor ≤11p	1530 (68,4)	200 (50,9)	11,7	45,3(1) ***
		Depressiooni skoor >11p	695 (31,6)	193 (49,1)	21,7	
	Retsepti-ravimite tarvitamine	Viimase 4 nädala jooksul	255 (12,1)	97 (25,3)	27,6	55,9(3) ***
		Viimase 6 kuu jooksul	391 (18,5)	81 (21,1)	17,2	
		Viimase 12 kuu jooksul	259 (12,3)	46 (12,0)	15,1	
		Rohkem kui 12 kuud tagasi/ mitte kunagi	1205 (57,1)	159 (41,5)	11,7	
Füüsiline võimekus	Hinnang oma füüsilisele võimekusele	Väga või üsna hea	733 (33,0)	115 (28,5)	13,6	10,3(2) **
		Rahuldav	1043 (46,9)	179 (44,4)	14,6	
		Halb või väga halb	447 (20,0)	109 (27,0)	16,6	
	Varasem tervisespordi harrastamine	Vähemalt 4 x nädalas	484 (21,6)	92 (22,9)	16,0	51,9(4) ***
		2–3 x nädalas	610 (27,2)	95 (23,6)	13,5	
		2–4 x kuus	613 (27,3)	90 (22,4)	12,8	
		Mõned korrad aastas või üldse mitte	487 (21,7)	90 (22,4)	15,6	
		Ei saanud vigastuse/ haiguse tõttu sportida	48 (2,1)	35 (8,7)	42,2	
	Üldfüüsilise testi tulemused	Kätekõverdused < 60p	715 (32,4)	138 (36,1)	16,2	2,1(1) *n.s.*
		Kätekõverdused ≥ 60p	1493 (67,6)	244 (63,9)	14,0	
		Istesse tõus < 60p	956 (43,4)	178 (46,6)	15,7	1,4(1) *n.s.*
		Istesse tõus ≥6 0p	1249 (56,6)	201 (53,4)	14,0	
		3200m jooks < 60p	1126 (51,6)	208 (55,9)	15,6	2,4(1) *n.s.*
		3200m jooks ≥ 60p	1057 (48,4)	164 (44,1)	13,4	

*p < 0,05; **p < 0,01; ***< 0,001; *n.s.* – erinevus ei ole statistiliselt oluline

[a] Tervise tõttu enne tähtaega reservi arvatute osakaal (%) vastavas grupis

Füüsilise võimekuse näitajatest on teenistusest väljalangemisega oluliselt seotud hinnang oma füüsilisele vormile – väljalangevus on suurem nende vastajate hulgas, kes enda hinnangul on halvasvõiväga halvas füüsilises vormis. Tervisespordi harrastamise sagedus enne ajateenistust ei ole väljalangemisega seotud lineaarselt, varieerudes 12–16% vahel. Seevastu nende ajateenijate hulgas, kes vigastuste või terviseprobleemide tõttu üldse sportida ei saanud, oli väljalangevus väga suur, koguni 42,2%. Üldfüüsiliste testide sooritamise edukus ajateenistuse algul teenistusest väljalangemisega oluliselt seotud ei olnud.

Eelkäsitletud tegurite olulisus koosmõjus teiste teguritega selgitati välja logistilise regressioonanalüüsi abil, mis tehti kahes etapis. Esimeses etapis lisati sotsiaaldemograafilised (kodune keel, vanus, majanduslik olukord, perekonnaseis) ning ajateenitusse tulekuga seotud tegurid (meelsus ajateenistusse astumisel, juuli või oktoobri kutse, isikliku avalduse või kutse alusel tulnud). Teises etapis jäeti mudelisse ainult eelnevas etapis olulised tegurid (vanus, majanduslik olukord, perekonnaseis, meelsus ajateenistusse astumisel, kutse), lisades neile tervise ja füüsilise võimekusega seotud tegurid (hinnang oma tervisele, kroonilise terviseprobleemi esinemine, depressiooni sümptomite esinemine EEK-2 järgi, retseptiravimite tarvitamine, hinnang oma füüsilisele võimekusele, varasem tervisespordi harrastamine). Kõigi mudelisse kaasatud tunnuste riskisuhe ja statistiline olulisus koos mõlema mudeli kirjeldusvõimega on esitatud tabelis 3.

Mudeli 1 põhjal saab välja tuua, et teenistusest enne tähtaega tervise tõttu reservi arvamine on prognoositav leibkonna kehvema majandusliku olukorra, teenistusse astumisel negatiivsema meelsuse, pikema teenistusaja, ajateenija kõrgema vanuse ning abikaasa või elukaaslase olemasoluga. Mudelisse kaasatud tunnustest ei olnud teiste teguritega koosmõjus enam olulise mõjuga kodune keel ning teenistusse kutsega või avalduse alusel astumine, seetõttu jäeti need tunnused järgnevast analüüsist välja.

Pärast tervise ja füüsilise võimekuse tegurite mudelisse lisamist kasvas mudeli kirjeldusvõime olulisel määral, 6%-lt 16%-le. Mudeli 2 põhjal võib välja tuua, et teenistusest väljalangemist oluliselt prognoosivad tunnused on hinnang oma tervisele, varasem kroonilise haiguse esinemine, retseptiravimite tarvitamine, depressiooni sümptomite esinemine, varasem tervisespordi (mitte)harrastamine, abikaasa või elukaaslase olemasolu, meelsus teenistusse astumisel ja teenistusse astumise aeg. Vanus, perekonna majanduslik olukord ja hinnang oma füüsilisele võimekusele selles mudelis enam statistiliselt olulised ei olnud.

Tabel 3. Teenistusest tervise tõttu enne tähtaega väljalangemise riskitegurid binaarse logistilise regresioonanalüüsi põhjal

Tunnus		Kategooriad	Exp(B)[a]	Exp(B)[b]
Taustaandmed	Kodune keel	Eesti	1	–
		Mitte-eesti	1,24	–
	Vanus	mudelis pidevtunnusena	1,10*	1,07
	Hinnang pere majanduslikule olukorrale	Olid raskused toimetulekul	1,65***	1,26
		Saime hakkama, aga midagi erilist lubada ei saanud	1,15	1,11
		Tulime hästi toime	1	1
	Elukaaslase/ abikaasa olemasolu	Jah	1,44*	1,62**
		Ei	1	1
	Kutse	2016, juuli	1,37**	1,40*
		2016, oktoober	1	1
	Teenistusse astumine	Avalduse alusel	1	–
		Kutse alusel	1,18	–
	Meelsus teenistusse astumisel	Tulin hea meelega	1	1
		Valmis oma kohust täitma	1,22	1,04
		Võimalusel oleks tulemata jätnud	1,77**	1,43
		Tulin vastumeelselt	2,90***	1,67*
Tervis	Hinnang oma tervisele	Hea või üsna hea	–	1
		Keskmine	–	0,99
		Halb või üsna halb	–	2,59***
	Kroonilise haiguse esinemine	Jah	–	1,98***
		Ei	–	1
	Depressiooni sümptomite esinemine	Depressiooni skoor ≤ 11p	–	1
		Depressiooni skoor > 11p	–	1,49**
	Retseptiravimite tarvitamine	Viimase 4 nädala jooksul	–	2,02***
		Viimase 6 kuu jooksul	–	1,22
		Viimase 12 kuu jooksul	–	1,30
		Rohkem kui 12 kuu tagasi/mitte kunagi	–	1

Tunnus		Kategooriad	Exp(B)[a]	Exp(B)[b]
Füüsiline võimekus	Hinnang oma füüsilisele võimekusele	Väga või üsna hea	–	1
		Rahuldav	–	1,00
		Halb või väga halb	–	1,00
	Varasem tervisespordi harrastamine	Vähemalt 4 x nädalas	–	1
		2–3 x nädalas	–	0,74
		2–4 x kuus	–	0,58**
		Mõned korrad aastas või üldse mitte	–	0,64*
		Ei saanud vigastuse/haiguse tõttu sportida	–	1,64*

a Mudel 1: Nagelkerke R2 = 0,06, df = 10, p < 0,001
b Mudel 2: Nagelkerke R2 = 0,16 df = 21, p < 0,001
*statistiliselt oluline erinevus p < 0,05; **p < 0,01; ***< 0,001

Mudeli 2 tulemustest saab järeldada, et kõige enam prognoosivad teenistusest väljalangemist tervisega seotud tegurid. Teenistuse algul enesehinnangu järgi halva või väga halva tervisega ajateenijate teenistusest väljalangemise risk on koguni 2,6 korda suurem kui nendel ajateenijatel, kes hindavad oma tervist heaks või üsna heaks (p < 0,001). Aasta jooksul enne ajateenistust kroonilise terviseprobleemi esinemine suurendab väljalangemise riski kaks korda (p < 0,001). Väga oluline näitaja on veel retseptiravimite tarvitamine, seda just vahetult enne teenistusse tulekut – ajateenijatel, kes tarvitasid nelja nädala jooksul enne teenistust retseptiravimeid, on kaks korda suurem risk enne tähtaega reservi arvamiseks (p < 0,001). Samuti suurendab väljalangemise tõenäosust 1,5 korda depressiooni sümptomite esinemine EEK-2 järgi (p < 0,01).

Seega saab analüüsitulemuste põhjal kokku võtta, et teenistusest väljalangemist oluliselt ennustavateks tervisega seotud teguriteks on tervise enesehinnang, varasem kroonilise haiguse esinemine, retseptiravimite tarvitamine, depressiooni sümptomite esinemine ning varasem tervisespordi (mitte)harrastamine. Sotsiaaldemograafilistest teguritest on oluline riski ennustaja abikaasa või elukaaslase olemasolu ning teenistusega seotud teguritest meelsus ajateenistusse astumisel ja teenistusse tulemise aeg.

4. Arutelu

Kui varasem militaarmeditsiini kirjandus on väljalangemisega seotud teema käsitlemisel toetunud peamiselt kutselise armee näidetele, siis käesolev analüüs võimaldab lisaks varasemale teadmisele aru saada, milline on reservarmeel põhineva ajateenistuse puhul tervisest tingitud väljalangevus.

Varasematest ülevaadetest ilmneb, et ajateenistusest meditsiiniliste näidustuste põhjal enne tähtaega reservi arvamise tausta ei ole Eestis süstemaatiliselt uuritud, kuid üheks oluliseks mõjutajaks võib olla suur kehaline koormus ajateenistuse alguses[46]. Peale suurenenud kehalise koormuse kogevad ajateenijad SBK ajal küllaltki järsku muutust keskkonna-, elu- ja töötingimustes[47] ning sellest tulenevaid kohanemisraskusi[48]. Seega kujutab SBK endast ajateenistuse perioodi, mille ajal kumuleerub suurenenud kehalisest koormusest ja keskkonnavahetusest tingitud stress, mis võib ületada noorte meeste füsioloogilise kohanemisvõime ja suurendada meditsiiniliste näidustuste tõttu ajateenistusest enne tähtaega reservi arvamise tõenäosust[49].

Inimvara kompleksuuringu tulemusest ilmneb, et ajateenistusest enne tähtaega tervise tõttu väljalangemine on peale meditsiiniliste näidustuste sõltuv ka vanusest. Kui 18–19-aastastest ajateenijatest arvati enne väljaõppe lõppu teenistusest välja 10%, siis 23-aastaste ja vanemate hulgas on väljalangenute osakaal kaks korda suurem. Kui arvestada ka teiste taustatunnuste mõju, siis selgub, et väljalangenud ajateenija on eeldatavalt vanuselt vanem, kehvema majandusliku olukorraga ning elab koos abikaasa või elukaaslasega. Ka varasemad uuringud on kinnitanud muude faktorite kõrval nii sõdurite vanuse kui ka kooselus olemise mõju vigastuste ja kurnatuse tekkele kaitseväes[50,51,52].

---

[46] **Ööpik, V.; Timpmann, S.; Rips, L.; Olveti, I.; Kõiv, K.; Mooses, M.; Mölder, H.; Varblane, A.; Lille, H. R.; Gapeyeva, H**. 2016. Sõduri baaskursuse läbimisega seotud koormuste mõju hindamine ajateenija organismile. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. SJKK Tervise visioonikonverents „Inimressurss ja tervis kaitsevaldkonnas". Toim. Oja, L. Tallinn/Tartu: SJKK, lk 42–54. [**Ööpik jt** 2016]

[47] **Tanskanen, M. M.; Kyröläinen, H.; Uusitalo, A. L**. 2011. Serum sex hormonebinding globulin and cortisol concentrations are associated with overreaching during strenuous military training. – Journal of Strength and Conditioning Research, Vol. 25, pp. 787–797.

[48] **Kattai, Kask** 2016.

[49] **Ööpik jt** 2016.

[50] **Knapik, J. J.; Canham-Chervak, M.; Hauret, K.; Hoedebecke, E.; Laurin, M. J.; Cuthie, J**. 2001. Discharges during U.S. Army basic training: injury rates and risk factors. – Military Medicine, Vol. 166(7), pp. 641–647.

[51] **Blacker *et al***. 2008.

[52] **Taanila *et al***. 2010.

Üheks vigastuste riskifaktoriks on peetud ka liialt kõrget ajateenijate motivatsiooni[53], mille kohaselt ajateenistust alustanud suurte ootustega ja väga motiveeritud noored satuvad kergemini traumadesse. Käesolev analüüs seda seisukohta ei kinnita, sest väljalangejate seas oli enam noori, kes olid ajateenistust alustanud korralise kutse alusel, mitte ise teenistuse alguse aega valides. Samuti oli väljalangejate hulgas oluliselt rohkem ajateenistusse vastumeelselt tulnud noori.

Ajateenistusse saab võtta just sellises terviseseisundis noori, nagu neid rahvastikus vastavas vanusrühmas esineb. Inimvara kompleksuuringu küsitluse tulemusel selgus, et teenistusse tulekule eelnenud aasta jooksul esines 9,4%-l ajateenijatest traumasid, vigastusi, mürgistusi, 6,6%-l allergiat, 5,6%-l liigesehaigusi ja 4,8%-l seljaprobleeme.

Kui võrrelda tulemusi Eestis korraldatud terviseuuringutega, saab märkida, et vigastusi ja mürgistusi on kutsealuste vanuserühma kuuluvate noorte hulgas olnud palju ka varasematel aastatel. Näiteks Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu (TKU) järgi esines 2014. aastal 17–27-aastastel noormeestel vigastusi 16%, sama aasta Eesti terviseuuringu (ETeU) andmetel 17% ja Tervise Arengu Instituudi tervisestatistika ja uuringute andmebaasi (TSUA) alusel oli 2013.–2014. aastal samaealistel vigastusi ja mürgistusi 21%[54]. Lihasluukonna ja sidekoehaigusi esines 2014. aastal 17–27-aastaste hulgas 4–12% (TKU 2014, ETeU 2014). Siit ilmneb, et haiguste levimus 2016. aasta inimvara kompleksuuringu järgi on võrreldav varasemate rahvastikupõhiste riigiuuringute tulemustega.

Kui hinnata haiguste seost väljalangevusega, siis näitas analüüs, et teenistusest enne tähtaega väljalangenud ajateenijatel esines enda hinnangul juba enne ajateenistust rohkem terviseprobleeme, võrreldes ajateenijatega, kes jätkasid teenistust. Sama analüüsi kohaselt suurendavad nii kroonilise terviseprobleemi esinemine kui ka retseptiravimite tarvitamine enne ajateenistust väljalangemise riski kaks korda. Väljalangejate hulgas esines sagedamini kroonilisi haigusi, sh ülekaalulisust, seljavalusid, liigesehaigusi, depressiooni, traumasid, vigastusi, mürgistusi ja allergiat. Tulenevalt terviseprobleemidest oli neil ka madalam hinnang oma tervisele – käesoleva analüüsi kohaselt on teenistuse algul enesehinnangu põhjal halva või väga halva

[53] **Roos, L.; Boesch, M.; Sefidan, S.; Frey, F.; Mader, U.; Annen, F.; Wyss, T**. 2015. Adapted Marching Distances and Physical Training Decrease Recruits' Injuries and Attrition. – Military Medicine, Vol. 180(3). pp. 329–336.

[54] **Oja, Piksööt** 2016.

tervisega ajateenijate teenistusest väljalangemise risk kuni 2,6 korda suurem kui nendel ajateenijatel, kes hindavad oma tervist heaks või üsna heaks.

Varasemad uuringud on kinnitanud, et sõduri ettevalmistuses baaskursuse ajal põhjustavad kurnatust just halb terviseseisund, kõrge või ka madal KMI, halb kehaline vorm ning varasemad ja akuutsed vigastused[55,56].

Peale haiguste ulatuslikuma levimuse on tervise tõttu väljalangenute hulgas rohkem neid, kes ajateenistusse astudes hindavad oma füüsilist vormi halvaks või väga halvaks. Samuti pole nad saanud vigastuste tõttu sportida. Ka varem on täheldatud[57], et tõenäoliselt suurem osa ajateenijatest kogeb süstemaatilise ja tugeva kehalise treeningu mõju esmakordselt elus alles ajateenistuse alguses, kus kehalise koormuse määr ületab tunduvalt neile varasemast elust harjumuspäraseks saanud koormuse taset. Šveitsi armee näitel[58] on olulisteks vigastuste riskifaktoriteks just suured kehalised nõuded sõduri baasettevalmistuse jooksul, jalgsi läbitud distantsid ja varasem vähene kehaline treening. Vigastustesse sattumise risk ja selle ulatus on seotud noorsõdurite füüsiliste testide tulemustega[59].

Eesti ajateenijate näitel korraldatud uuring kinnitas ajateenijate organismi suhteliselt head kohanemisvõimet SBK ajal kogetava kehalise koormusega ning töö ja elukeskkonna vahetusest tingitud stressiga[60].

Puudulikku kohanemist on peetud sagedase haigestumise põhjuseks ja haigused omakorda vähendavad organismi kohanemisvõimet[61]. Kohanemisvõime avaldub ka emotsionaalses enesetundes. Uuringu tulemusel selgus, et emotsionaalse tervise vallas on väljalangenutel oluliselt kõrgemad depressiooniskoorid ning depressiooni sümptomite esinemine EEK-2 järgi suurendab ajateenistusest enne tähtaega väljalangemise tõenäosust 1,5 korda. Ka on varasemad uuringud märkinud, et mida suuremad on stressi, emotsionaalse enesetunde ja ärevuse näidud, seda madalam on soorituse tase[62]. Uuringud

---

[55] **Knapik *et al.*** 2001.

[56] **Taanila *et al.*** 2011.

[57] **Ööpik jt** 2016.

[58] **Wyss *et al.*** 2014

[59] **Bedno *et al.*** 2013.

[60] **Ööpik jt** 2016.

[61] **Lyon, B. L.** 2012. Stress, coping, and health: A conceptual overview. – Handbook of stress, coping and health:implications for nursing research, theory and practice. Ed. by Rice, V. H. Los Angeles: Sage. [Viidatud **Kattai, Kask** 2016, lk 135 järgi.]

[62] **Kask, T.** 2006. Ajateenijate stressi, emotsionaalse enesetunde ja eksamiärevuse seosed militaarsooritusega Eesti kaitseväes. Magistritöö. Tartu: Audentese Ülikooli psühholoogia õppetool.

tegevteenistujate näitel on selgitanud, et mida kõrgem on kas isiklik või tööga seotud stressi tase, seda suurem on vigastuste risk[63].

Prognoosides väljalangevust, võib uuringu tulemusel märkida, et ajateenistusest väljalangemist ennustavad olulised tunnused on halvem hinnang oma tervisele, varasem kroonilise haiguse esinemine, retseptiravimite tarvitamine, depressiooni sümptomite esinemine, varasem tervisespordi (mitte) harrastamine, abikaasa või elukaaslase olemasolu, meelsus teenistusse astumisel ja teenistusse astumise aeg.

5. Kokkuvõte

Ajateenistusest väljalangemise põhjused

Kõige sagedasemaks teenistusest väljalangemist põhjustavaks terviseprobleemiks oli M-diagnoos ehk erinevad lihasluukonna ja sidekoehaigused, mis kokku moodustasid 41% reservi arvamise diagnoosidest. Neile järgnesid psüühika- ja käitumishäired (F; 18%) ning vigastused, mürgistused ja muud välispõhjuste toime tagajärjed (S ja T; 10%).

Kõrvutades teenistusest enne tähtaega reservi arvamise põhjuseid KRA ning enne ajateenistust esinenud terviseprobleeme küsitluse järgi, saame järeldada, et enamike teenistusest väljalangenute puhul on pigem tegemist teenistuse jooksul tekkinud probleemidega, mitte varasemate probleemide süvenemise või taasavaldumisega.

Ajateenistusest väljaarvatute ja teenistust jätkavate noorte võrdlus

Taustatunnuste alusel eristuvad enne teenistuse lõppu väljalangenud ajateenijad selle poolest, et nad on vanemad, nad elasid enne ajateenistust pigem kooselus kui olid vallalised, nende pere majanduslik sissetulek on väiksem ning nende koduseks keeleks pole sagedamini eesti keel.

Tervise tõttu enne tähtaega reservi arvatud ajateenijatel on võrreldes teiste ajateenijatega madalam hinnang oma tervisele, neil esineb sagedamini kroonilisi haigusi, sh ülekaalulisust, liigesehaigusi, seljaprobleeme, astmat, haavandtõbe, depressiooni, traumasid-vigastusi-mürgistusi ja allergiat.

---

[63] **Bedno, S.; Hauret, K.; Loringer, K.; Kao, T. C.; Mallon, T.; Jones, B**. 2014. Effects of personal and occupational stress on injuries in a young, physically active population: a survey of military personnel. – Military Medicine, Vol. 179(11), pp. 1311–1318.

Ajateenistusest väljalangenute hulgas on enam neid, kes enne ajateenistusse astumist tarvitasid retseptiravimeid. Tervise tõttu väljalangenute hulgas on rohkem neid, kes ajateenistusse astudes hindavad oma füüsilist vormi (väga) halvaks ja pole saanud vigastuste või terviseprobleemide tõttu sportida.

Emotsionaalse tervise vallas on väljalangenutel oluliselt suuremad depressiooni sümptomite näitajad. Väljalangejate seas on rohkem noori, kes on ajateenistusse tulnud n-ö kutse alusel, mitte ise teenistuse aega valides. Samuti on väljalangejate hulgas rohkem neid, kes tulid ajateenistusse pigem vastumeelselt.

Väljalangemise prognoos

Teenistusest väljalangemist prognoosivad tunnused on hinnang oma tervisele, varasem kroonilise haiguse esinemine, retseptiravimite tarvitamine, depressiooni sümptomite esinemine, varasem tervisespordi (mitte)harrastamine, abikaasa või elukaaslase olemasolu, meelsus teenistusse astumisel ja teenistusse astumise aeg.

Kõige enam prognoosivad ajateenistusest väljalangemist mitmesugused tervisega seotud tegurid. Teenistuse algul enesehinnangu põhjal halva või väga halva tervisega ajateenijate teenistusest väljalangemise risk on umbes 2,6 korda suurem kui nendel ajateenijatel, kes hindavad oma tervist heaks või üsna heaks.

Kroonilise terviseprobleemi esinemine enne ajateenistust suurendab väljalangemise riski kaks korda, nagu ka retseptiravimite tarvitamine nelja nädala jooksul enne teenistusse tulekut. Halb emotsionaalne enesetunne enne ajateenistusse astumist EEK-2 depressiooni sümptomite alaskaala järgi suurendab väljalangemise tõenäosust 1,5 korda.

Kirjandus

Allik, S.; Talves, K. 2016. Inimressursi kompleksuuringu väljatöötamine kaitsevaldkonnas. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. Toim. Oja, L. Tartu: SJKK, lk 13–23.

Aluoja, A.; Shlik, J.; Vasar, V.; Luuk, K.; Leinsalu, M. 1999. Development and psychometric properties of the Emotional State Questionnaire, a self-report questionnaire for depression and anxiety. – Nord Journal Psychiatry, Vol. 53, pp. 443–449.

Bedno, S.; Cowan, D. N.; Urban, N.; Niebuhr, D. W. 2013. Effect of pre-accession physical fitness on training injuries among US Army recruits. – Work, Vol. 44(4), pp. 509–515.

Bedno, S.; Hauret, K.; Loringer, K.; Kao, T. C.; Mallon, T.; Jones, B. 2014. Effects of personal and occupational stress on injuries in a young, physically active population: a survey of military personnel. – Military Medicine, Vol. 179(11), pp. 1311–1318.

Blacker, S. D.; Wilkinson, D. M.; Bilzon, J. L.; Rayson, M. P. 2008. Risk factors for training injuries among British Army recruits. – Military Medicine, Vol. 173(3), pp. 278–286.

Bullock, S. H.; Jones, B. H.; Gilchrist, J.; Marshall, S. W. 2010. Prevention of physical training-related injuries: recommendations for the military and ohter active populations based on expedited systematic reviews. – American Journal of Preventive Medicine, Vol. 38(1), pp. 156–181.

Crump, C.; Sundquist, J.; Winkleby, M. A.; Sundquist, K. 2016. Interactive Effects of Physical Fitness and Body Mass Index on the Risk of Hypertension. – JAMA internal medicine, Vol. 176(2), pp. 210–216.

Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium 1994. Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon, RHK-10 (International classification of diseases, ICD-10. Classificatio Internationalis morborum, CIM-10). Toim. Bogovski, P.; Laan, I.

Frilander, H.; Miranda, H.; Mutanen, P.; Martelin, T.; Pihlajamäki, H.; Viikari-Juntura, E. 2012. Trends in Musculoskeletal Disorders and Related Health Care Utilization Among Conscripts in Finland, 1967–2006. – Military Medicine, Vol. 177(9). pp. 1069–1074.

Kaitseministeerium 2015. Aruanne kaitseväekohutuse täitmisest ja kaitseväe teenistuse korraldamisest 2014. aastal. Tallinn.

Kaitseministeerium 2017. Aruanne kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväe teenistuse korraldamisest 2016. aastal. Tallinn.

Kask, T. 2006. Ajateenijate stressi, emotsionaalse enesetunde ja eksamiärevuse seosed militaarsooritusega Eesti kaitseväes. Magistritöö. Tartu: Audentese Ülikooli psühholoogia õppetool.

Kattai, K.; Kask, K. 2016. Ajateenistuse keskkond kohanemise toetajana. – Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), nr 1, lk 133–164.

Knapik, J. J.; Bullock, S.H.; Canada, S. *et al*. 2004. Influence of an injury reduction program on injury and fitness outcomes among soldiers. – Injury Prevention, Vol. 10(1), pp. 37–42.

Knapik, J. J.; Canham-Chervak, M.; Hauret, K.; Hoedebecke, E.; Laurin, M. J.; Cuthie, J. 2001. Discharges during U.S. Army basic training: injury rates and risk factors. – Military Medicine, Vol. 166(7), pp. 641–647.

Knapik, J. J.; Sharp, M. A.; Canham-Chervak, M.; Hauret, K.; Patton, J. F.; Jones, B. H. 2001. Risk factors for training-related injuries among men and women in basic combat training. – Medicine & Science in Sports & Exercise, Vol. 33(6), pp. 946–954.

Knapik J. J.; Sharp M. A.; Steelman R. A. 2017 Secural trends in the physical fitness of United States Army recruits, 1975–2013. – Journal of Scince and Medicine in Sport, Vol. 20(2), p. 13.

Leyk, D.; Witzki, A.; Will, G.; Rohde, U.; Rüther, T. 2015. Even one is too musch: sole presence of one of the risk factors owerweight, lack of exercise and smoking

redudes physical fitness of young soldiers. – Journal of Strength and Conditioning Research, Vol. 11, pp. 199–203.

Lyon, B. L. 2012. Stress, coping, and health: A conceptual overview. – Handbook of stress, coping and health:implications for nursing research, theory and practice. Ed. by Rice, V. H. Los Angeles: Sage.

Oja, L. 2016. SJKK tegevused tervise valdkonnas. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. SJKK Tervise visioonikonverents „Inimressurss ja tervis kaitsevaldkonnas". Toim. Oja. L. Tallinn/Tartu: SJKK, lk 4–12.

Oja, L.; Piksööt, J. 2016. Ajateenijate füüsilise võimekuse areng väljaõppe perioodil. Raport. Tallinn/Tartu: SJKK.

Oja, L.; Piksööt, J. 2017. Changes in Health Behavior and Health Status of Adolescents between 2006 and 2014. PCS 2nd Annual Health Care Conference 2017, 7–8 April, Lisbon, Portugal. Program and Abstracts, 78.

Piksööt, J.; Oja, L. 2016. Kaitseväe teenistusest väljalangemise põhjused arstliku komisjoni otsuste põhjal. Ülevaade 2013–2015. Raport. Tallinn: SJKK.

Riigikaitse arengukava 2013–2022. <http://www.kaitseministeerium.ee/riigikaitse2022/riigikaitse-arengukava/index.html>.

Reis, J. P.; Trone, D. W.; Macera, C. A.; Rauh, M. J. 2007. Factors associated with discharge during marine corps basic training. – Military Medicine, Vol. 172(9). pp. 936–941.

Rosendahl, L.; Langberg, H.; Skov-Jensena, A.; Kiaer, M. 2003. Incidence of injury and physical performance adaptations during military training. – Clinical Journal of Sport Medicine, Vol. 13, pp. 157–163.

Roos, L.; Boesch, M.; Sefidan, S.; Frey, F.; Mader, U.; Annen, F.; Wyss, T. 2015. Adapted Marching Distances and Physical Training Decrease Recruits' Injuries and Attrition. – Military Medicine, Vol. 180(3). pp. 329–336.

Salo, M. 2008. Determinants of military adjustment and attrition during Finnish conscript service. Publication series 2. Research report No 21, PhD thesis. Tampere, Finland: University of Tampere.

Zambraski, E. J.; Yancosek, K. E. 2012. Prevention and rehabilitation of musculoskeletal injuries during military operations and training. – Journal of Strength and Conditioning Research, Vol. 26(2), pp. 101–106.

Taanila, H.; Hemminki, A.J.M.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H.; Parkkari, J. 2011. Low physical fitness is a strong predictor of health problems among young men: a follow-up study of 1411 male conscripts. – BMC Public Health, Vol. 11, p. 590.

Taanila, H.; Suni, J.; Pihlajamaki, H. *et al.* 2010. Aetiology and risk factors of musculoskeletal disorders in physically active conscripts: a follow-up study in the Finnish Defence Forces. – BMC Musculoskelet Disord, Vol. 11, p. 146.

Taanila, H.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H. K.; Mattila, V. M.; Ohrankämmen, O.; Vuorinen, P.; Parkkari, J. P. 2012. Predictors of low back pain in physically active conscripts with special emphasis on muscular fitness. – The Spine Journal, Vol. 12(9), pp. 737–748.

Taanila, H.; Suni, J. H.; Pihlajamäki, H. K.; Mattila, V. M.; Ohrankämmen, O.; Vuorinen, P.; Parkkari, J. P. 2015. Risk factors of acute and overuse

muscoskeletal injures among young conscripts: a population-based kohort study. – BMC Muscoskeletal Disorders, Vol. 16, p. 104.

Talbot, L.; Weinstein, A. A.; Fleg, J. L. 2009. Army Physical Fitness Test Scores Predict Coronary Heart Disease Risk in Army National Guard Soldiers. – Military Medicine, Vol. 174, p. 245–252.

Tanskanen, M. M.; Kyröläinen, H.; Uusitalo, A. L. 2011. Serum sex hormone-binding globulin and cortisol concentrations are associated with overreaching during strenuous military training. – Journal of Strength and Conditioning Research, Vol. 25, pp. 787–797.

Tekkel, M.; Veideman, T. 2012. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2012. [Health Behavior among Estonian Adult Population, 2012].

Tihaste, M. 2005. Suitsidaalse käitumise ennetamine ja vaimse tervise edendamine militaarses süsteemis: juhendmaterjal. Eesti-Rootsi vaimse tervise ja suitsidoloogia instituut.

Tomczak, A.; Bertrandt, J.; Kłos, A. 2012. Physical fitness and nutritional status of polish ground force unit recruits. – Biology of Sport, Vol. 29(4), pp. 277–280.

Vaara, J. 2017. Physical fitness trends in soldiers – Implications for recruitment and combat readiness. – Journal of Science and Medicine in Sport, Vol. 20(2), p. 11.

Wyss, T.; Roos, L.; Hofstette, M. C.; Frey, F.; Mader, U. 2014. Impact of training patterns on injury incidences in 12 Swiss Army Basic Military training schools. – Military Medicine, Vol. 179(1), pp. 49–55.

Ööpik, V.; Timpmann, S.; Rips, L.; Olveti, I.; Kõiv, K.; Mooses, M.; Mölder, H.; Varblane, A.; Lille, H. R.; Gapeyeva, H. 2016. Sõduri baaskursuse läbimisega seotud koormuste mõju hindamine ajateenija organismile. – Inimressurss ja riigikaitse: tervis. Artiklikogumik. SJKK Tervise visioonikonverents „Inimressurss ja tervis kaitsevaldkonnas". Toim. Oja, L. Tallinn/Tartu: SJKK, lk 42–54.

Dr **LEILA OJA**
Tervise Arengu Instituudi teadur

JAANIKA PIKSÖÖT, MSc
Tervise Arengu Instituudi analüütik

SUMMARIES IN ENGLISH AND IN ESTONIAN

Militaarpärand: kasutamiseks või unustamiseks?

Taavi Laanepere, Tiia-Triin Truusa, Linda Cooper

Artiklis vaadeldakse militaarkogemuse aspekte, mille kaudu kujuneb või kujundatakse kestlik militaarpärand. Eesmärk on visandada kontseptuaalne mudel, mis kirjeldab Eesti Kaitseväe reservväelaste motivatsiooni dünaamikat, liikudes regulaarselt tsiviilmaailmast militaarsfääri ja tagasi. Militaarpärandi mudel hõlmab militaaridentiteedi loomist ajateenistuses ning selle hilisemat kestmist ja taastumist reservõppekogunemistel. Mudel on tuletatud veteranide siirdemudelist, mis kirjeldab elukutseliste sõdurite tsiviilellu siirdumist Suurbritannias. Nii veteranide siirdemudeli kui ka militaarpärandi mudeli aluseks on Pierre Bourdieu' teoreetiline raamistik. Militaarpärandi mudelist lähtuv artikli diskussioon põhineb Bourdieu' kapitalide teoorial. Olulisemateks mõisteteks mudeli mõistmisel on väli, *habitus* ja kapitalide konversioon.

Artikkel on olemuselt teoreetiline, mida illustreeritakse mõningate asjakohaste empiiriliste näidetega ajateenijate kompleksuuringu 2016 tulemustest. Autorid usuvad, et mida parem on kapitalide konverteeritavus tsiviil- ja militaarväljade vahel, seda parem on ajateenijate ja reservväelaste motivatsioon panustada riigikaitsesse. Militaarväljal omandatud kultuuriline, sotsiaalne ja sümboolne kapital tuleb mõtestada ja arendada kasumlikuks investeeringuks ka tsiviilvälja kontekstis. Ja vastupidi, üha enam avalduvad kasumlikuna ka mõned tsiviilväljal omandatud kapitalid tänapäeva militaarväljal. Positiivselt mõtestatud ja kestlik militaarpärand muudab lihtsamaks reservväelaste taaskohanemise militaarväljal vajalike oskuste ja reeglitega. Kapitalide konversioonivõimaluste avardamine aga aitab kaasa militaar-*habituse* püsimisele tsiviilväljal. Loodetavasti annavad nii militaarpärandi mudel kui ka sellest lähtuv diskussioon inspiratsiooni lahendusteks, mis aitavad suurendada reservväelaste valmisolekut panustada motiveeritult riigikaitsesse.

Kahtlemata mõjutab militaarpärandi nähtavust ja mõju ühiskonnas aktuaalne julgeolekupoliitiline olukord, mille mudelisse kaasamine võiks pakkuda mõtteainet militaarpärandi mudeli arendamisel. Ühtlasi pakub

artikkel Eesti militaarsotsioloogia kontekstis värske teoreetilise vaatenurga Kaitseväe inimvara kompleksuuringu tulemuste interpreteerimiseks. Artikli autorid usuvad, et militaarpärandi mudelil on potentsiaali luua ühine lähtekoht rahvusvaheliseks diskussiooniks ja koostööks riikide vahel, kus riigikaitses on tähtis roll ajateenistusel ja reservväel.

How Important is Compulsory Military Service in the Opinion of Conscripts? Influencers and Change of Ratings During the Service Period

Anet Müürsoo

The aim of this study is to find out what conscripts think about compulsory military service, if their attitude changes during the service period, and if so, what the possible influencers are. The theory part of this article describes the relation between values and attitudes and how they are connected to ratings and human behaviour. In addition, the article looks at how changeable attitudes (and through that also the ratings) can be and what might affect this. Furthermore, the article includes a summary from previous studies about the attitudes of Estonians towards compulsory military service. The quantitative research method is used in the analysis part of this article. Two main questions were analysed: "In your opinion, how important is conscription for the security of Estonia?" and "In your opinion, how important is conscription for your personal development?" Based on those two questions, a total identifier was used to analyze changes in attitude.

The results show that the attitudes of conscripts towards the importance of military service can change during the time they serve. For approximately one third of the soldiers who entered compulsory military service in 2016, the attitudes about the importance of conscription changed during the service period. There is no certain propensity in which direction the attitudes changed. It is remarkable that during the analysis it was impossible to distinguish any social groups whose attitudes about military service were more likely to change. It was found that compared to conscripts whose mother tongue is Russian, Estonian native speakers are more likely to think that military service is necessary throughout their whole time in service. It can also be pointed out that the attitude of those who entered conscription voluntarily changes only somewhat, meaning that after the Soldier's Basic Course (SBC)

they still think that conscription is important for their personal development or for national security.

The results also showed that the change of attitudes towards the importance of compulsory military service can be better explained through defence-themed attitudes that the soldiers had developed after completing the SBC. The main tendency is that the more positively conscripts regard defence-themed attitudes (importance of foreign missions and the level of skills needed to protect Estonia in case of foreign aggression), the more likely it is that they do not find compulsory military service to be unnecessary. Important influencers are also the factors of coming to the military service with a positive attitude and being willing to serve even if it was not mandatory. A positive attitude correlates with a better attitude towards the importance of compulsory military service.

Satisfaction with Compulsory Military Service in the Estonian Defense Forces and Determining Factors

Eteri Demus

The aim of this study is to explore how conscripts themselves evaluate different aspects of Estonian military service and how these, together with their socio-demographic characteristics, could affect their personal life satisfaction through the compulsory military service. The data was gathered by the Estonian National Defence College. The data was analysed using various statistical analysis methods (descriptive statistics and regression).

Based on the results of the analysis, it was found that the life satisfaction of conscripts changed significantly during their military service, being the highest at the start of the service before any military influence. The lowest life satisfaction was after the Soldier's Basic Course which is rather expected because many previous studies describe this period as a cultural shock for conscripts. Life satisfaction was higher again at the end of the military service when more socialization and stronger relations among conscripts could have led to the emergence of a collective identity.

Satisfaction with the different aspects of military service came out to be one of the main influences on life satisfaction during the military service, as connections between life satisfaction and satisfaction with military service are statistically significant in many cases, for example the intergroup relations, the relations with commanders, also the perception of autonomy and

usefulness of military training. The results of the analysis proved that conscripts who joined the military service voluntarily had significantly higher satisfaction with the service than those who were drafted. It was interesting to see that only education and age, out of all the socio-demographic aspects which were examined in this paper, have significant influence on satisfaction with military service.

While the key topic of this research is (life) satisfaction, it is important to understand that satisfaction is a very complex topic to study because of the variety of indicators that could influence it so that the same variables might not give the same results for different individuals. The results of this study show that the environment offered by the Defence Forces and how individuals react to this is more important than the conscript's socio-demographic background. In addition, contrary to expectations, the data revealed that despite the isolation from everyday life, satisfaction with different aspects still evolved from the same principles as outside of the military service. This means that it should, at least in theory, be possible to keep conscripts' life satisfaction on a similar level as before the start of the military service throughout the whole period of service.

The Factors Forecasting the Service Motivation of Conscripts and Their Desire to Continue Active Service

Inga Karton, Tõnis Männiste, Alo Tepp, Ivar Kornilov

The main purpose of conscription is training. However, the motivation of conscripts influences the quality of the acquisition of the skills necessary for reservists. Motivation also has an impact on the readiness of reservists to return to reservist service after their conscription. In addition, conscripts' motivation level has an impact on whether they consider the possibility to continue their service as active service members after conscription. Based on the above, this article focuses on the conscripts' service motivation and learning motivation and their evolution throughout their conscription service, as well as on related aspects and factors.

The research is based on a questionnaire from the human resource sustainability survey of the Estonian Defence Forces developed by the Centre of Excellence for Strategic Sustainability of Tartu University, the National Institute of Health Development and the Estonian National Defence College. The basic structure of the questionnaire is interdisciplinary and involves

different fields, including service motivation and learning attitudes. The sample includes all persons who started their conscription service in July and October of 2016.

According to the main hypotheses of this article, the service motivation and learning attitudes of conscripts decrease during their service, and those conscripts with higher service motivation tend to consider the possibility of further service as active service members.

The survey confirmed the proposed hypothesis according to which both the service motivation and learning attitudes of conscripts decrease during their service. Also, service motivation played an important role in considering the possibility to continue in the military after conscription. Although the overall service motivation decreased during conscription, it remained on the same level throughout conscription service for those conscripts who were considering a career in the military. Regarding changes in the considerations to continue in active service, it turned out that it decreased among the conscripts with a mainly deep learning attitude and increased among the conscripts with a mainly surface learning attitude.

„Äkki nad unustavad mu ära?" Ajateenijate hirmud seoses teenistusega Kaitseväes

Tiia-Triin Truusa, Kairi Talves

Artikkel keskendub ajateenijate hirmudele seoses teenistusega Kaitseväes. Analüüsi aluseks on Tartu Ülikooli, Tervise Arengu Instituudi ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste koostöös algatatud inimvara kompleksuuringu 2016. aastal Kaitseväes teenistust alustanud ajateenijate küsitlusandmed. Kaitseministeeriumi tellitud ja Turu-uuringute AS-i Juhan Kivirähki juhtimisel tehtud uuringu „Avalik arvamus ja riigikaitse" põhjal on Eestis olnud taasiseseisvumisest saadik kohustuslikule ajateenistusele väga suur ühiskondlik toetus. Sama uuringu andmed näitavad ka seda, et vanuserühmade lõikes on toetus teenistusele erinev, kõige väiksem on toetus selles vanuserühmas, keda ajateenistus kõige otsesemalt puudutab ehk siis vanuses 18–27.

Artiklis kasutame küsimusele „Millised on teie isiklikud hirmud ja /või probleemid seoses teenistusega kaitseväes?" vabas vormis antud vastuseid. Nende vastuste kui tekstikorpuse kvalitatiivne analüüs on artikli keskmes. Lähtuvalt sellest, et küsimusega taheti vastus saada hirmude ja probleemide kohta, annavad artiklile tooni nimelt negatiivsed hinnangud. Võimalust

vastata küsimusele vaba tekstiga, kasutas ligi 10% uuringus osalenutest, mis ei ole õnneks suur osakaal, kuid tulemustesse tuleb sellest hoolimata suhtuda tõsiselt, sest nagu selgub ka meie artiklist, ei ole tegemist pelgalt rahulolematusega. Pigem peegeldavad tulemused laiemalt Eesti ühiskonnas toimuvaid muutusi, millega tuleb ka ajateenistust kujundades ja seal õpetades arvestada.

Ankeetküsitluse vabade vastuste analüüs on eripärane sellepärast, et vastused varieeruvad paarist sõnast pikemate lõikudeni. Seetõttu tegelesime mõlemad artikli autorina ka tekstide kodeerimisega ja analüüs on tehtud nende koodide põhjal, mille puhul mõlemad kodeerijad olid ühel meelel. Selline lähenemine võimaldab tagada analüüsitava tekstimaterjali parema sisemise koherentsuse ja vältida ületõlgendusi. Koodide alusel moodustasime kaks tuumkategooriat ja nende alamkategooriad: 1) isiklik areng ja muutused, sh muutused isiklikus elus, muutused enesemääratluses, muutused staatuses; 2) kohanemine militaarkeskkonnaga, sh kohanemine militaarkultuuri ja -mõttemaailmaga, kohanemine militaarkeskkonnaga.

Tulemustest selgub, et kuigi Eesti avalikkuses on suhtumine ajateenistusse väga positiivne, peegeldavad ajateenijate hirmud, et seda nähakse pigem katkestusena, mitte sujuva ja vajaliku osana nende elus. Seesugused hoiakud võivad olla üheks põhjuseks, miks ajateenistusest väljalangevus on suhteliselt sage. Eesti ühiskonnas individualiseerimise ja sotsiaalse aja kiirenemisega seotud protsessid peegelduvad ajateenijate hirmudes, eeskätt kartuses kaotada oma positsioon ühiskonnas ning lasta käest võimalused, mis tekiksid ajateenistuses viibimise ajal. Kuna ajateenistusse mineku puhul on tegemist väga olulise muutusega noore inimese elus ning sealne elukorraldus erineb väga palju elust tsiviilis, on üheks suuremaks hirmuks ajateenistuse alguses militaarkultuuri ja -keskkonnaga kohanemise hirm, sh näiteks kohanemine eluolu, distsipliini, füüsilise koormuse ja ajateenistuse nõuetega. Kuna see hirm on väiksem neil, kes on enne ajateenistust militaarvaldkonnaga kokku puutunud, nt riigikaitseõpetuse tundides osalemise kaudu või riigikaitsega seotud vabatahtlikes organisatsioonides, tundub, et ajateenistusse tulles on noorte teadlikkus eesootavast suhteliselt vähene.

Kui kohanemisega seotud hirmud on ennekõike keskkonnast tulenevad ja neid saab oskusliku teavitustöö ja ajateenistuseks ettevalmistusega vähendada, on märksa tõsisemaks probleemiks hirmud, mis seonduvad enda muutumisega ning aja kaotsiminekuga ajateenistuses olles. Ajateenistust ei nähta vajaliku ning mõtestatud osana oma elukaares. See on omamoodi seotud aja kiirenemise protsessiga ühiskonnas, kus teatavas ajahetkes toimuvad protsessid on kokku surutud ja ajutised. See tekitab inimestes tunde, et nad peavad olema kohal, käima ajaga kaasa ja haarama kinni igast võimalusest, et

kohanduda kiirete muutustega ühiskonnas. Samas toob individualiseerimine kaasa surve oma elu ise aktiivselt kujundada. Seesuguste ühiskondlike protsessida koosmõju toob kaasa elukaare jaotumise nn projektideks, ajutisteks perioodideks, kus oodatakse maksimaalset kohalolekut. Ajast mahajäämise, staatuse kaotamise ning suhete kaotamise tunne on selliste protsesside paratamatu kõrvalnähtus. Viibida ajateenistuses peaaegu aasta, võib tunduda sellises kontekstis väga pika ajana ning elust maha- ja eemalejäämise tunne on kerge tekkima.

Analüüsides ajateenijate vastuseid hirmude kohta, torkab ennekõike silma nende intensiivsus. See tekitab mõtte, et ilmselt oleks aeg avada ühiskondlik arutelu selle üle, mida me eeldame, et ajateenija teenistuses õpib ja kuidas on neid oskusi võimalik edaspidi tsiviilmaailmas eduka eneseteostuse toetamiseks rakendada. Kohustusliku ajateenistuse põhimõte peaks sisaldama – nii ajateenistuse eesmärkide, läbiviimise kui ka väljaõppe mõttes – neid vaatenurki, kuidas see sobitub noorte inimeste elukaarde viisil, et seda nähakse pigem positiivse ning kasuliku kogemusena ning paremini seotuna muude aspektidega elus.

Vaimne tervis militaarkontekstis: emotsionaalne enesetunne ja abi otsimine ajateenistuse jooksul

Merle Purre, Leila Oja

Vaimse tervise probleemid ja neile abi otsimine militaarkontekstis on pälvinud laialdast teaduslikku tähelepanu. Valdav osa kirjandusest vaatleb seda problemaatikat tegevteenistujate ja missioonilt naasnud veteranide seas. Nende gruppide hulgas nähakse vaimse tervise probleemide stigmatiseerimist olulise barjäärina abini jõudmisel.

Vaimse tervise seisundeid ja abi otsimist ajateenijate seas on uuritud oluliselt vähem. Seega puuduvad põhjalikud teadmised selle kohta, kuidas muutub ajateenijate emotsionaalne seisund teenistuse jooksul ning mil määral pöördutakse psüühilist tervist puudutavate tervisekaebustega abivõimaluste poole.

Käesoleva töö eesmärk oli uurida muutusi ajateenijate emotsionaalses enesetundes ajateenistuse jooksul ning vaadelda abivõimaluste poole pöördunute osakaalu ajateenijate seas. Inimvara kompleksuuringu ajateenijate küsitluse käigus uuriti teenistuse jooksul kolmel korral ajateenijate emotsionaalset enesetunnet EEK-2 küsimustiku abil. Analüüsiti vaimse

tervise probleemidega seotud sümptomite esinemist, et mõista teenistusega kohanemist ja stressoritega toimetulekut. Hindamaks vaimset tervist puudutava abi poole pöördumist, uuriti, kas ja mil määral on kolmandas küsitlusetapis osalenud ajateenijad puutunud kokku sotsiaaltöötaja, psühholoogi ja kaplani tugiteenusega.

Analüüs osutas depressiooni, ärevuse ning paanikahäire ja agorafoobiaga seotud tervisekaebuste esinemissageduse suurenemisele ajateenistuse jooksul. Sotsiaalfoobiale, kurnatusele ja uneprobleemidele viitavate tervisekaebuste esinemine teenistuse käigus vähenes.

Emotsionaalset enesetunnet teenistuse alguses võib mõjutada see, mil määral tajutakse kontrolli ajateenistusse astumise üle. Vabatahtlikult isikliku avalduse alusel teenistusse astunud ajateenijad raporteerisid depressiooni ja ärevusega seotud sümptomite kohta vähemal määral kui need, kes asusid aega teenima kutse alusel. Depressiooni ja ärevusega seotud tervisekaebuste esinemine teenistuse alguses oli analüüsi tulemusel seotud ka enne tähtaega reservi arvamisega. Statistiliselt oluline erinevus teenistuse katkestanud ajateenijate ja väljaõppe läbinud ajateenijate tulemuste vahel ilmnes juba esimese küsitluslaine puhul.

Rohkem kui pooled kolmandas küsitluslaines osalenud ajateenijatest ei olnud teenistuse jooksul puutunud kokku sotsiaaltöötaja, psühholoogi või kaplani tugiteenusega. Kui umbes pooltel ajateenijatest ei olnud kontakti ühegagi neist tugitöötajatest, siis huvitava tähelepanekuna oli peaaegu 40% ajateenijaid puutunud kokku kõigi kolmega. Vaimse tervise probleemide esinemise ja abiotsimise seos oli vähene – peaaegu pooled ajateenijad, kelle tulemused esimeses küsitluslaines viitasid märkimisväärsele distressile, ei olnud kolmanda küsitluslaine toimumise ajaks puutunud kokku ühegagi nimetatud tugiteenustest. Meditsiiniabi poole pöördumist raporteeris seevastu enamik ajateenijad. See võib anda põhjuse kaaluda võimalust muuta emotsionaalse enesetunde hindamine osaks tavapärasest meditsiinilisest ülevaatusest. See võimaldaks suunata distressi kogevad ajateenijad spetsiifilise abi poole ning varajase sekkumisega vaimse tervise probleemidest tingitud väljalangevust vähendada.

Tulemustest ilmnes asjaolu, et ajateenijad näevad spetsiifilisi tugiteenuseid märkimisväärselt vähem oluliste abiallikatena kui ümbritsevaid sõjaväelisi ülemaid. Võttes abiallikaid puudutavate hoiakute analüüsimisel arvesse ajateenijate kontakti vastava tugiteenusega, ilmnes kontaktis olnud ajateenijate positiivsem hinnang teenustele. See osutab erinevustele abiallikate kuvandis ajateenijate seas – kui puudub isiklik kontakt teenusega, siis pigem ei nähta seda probleemide lahendamisel potentsiaalse abina. Seega on üks

võimalus ajateenijate tugiteenuste poole pöördumise soosimiseks teha rohkem teavitustööd, mis avaks tugiteenuste kui abiallikate sisu ja funktsiooni. Samuti võib oluliseks tööriistaks osutuda sõjaväeliste ülemate koolitamine selles vallas, mis lihtsustaks vaimse tervise probleemide varast märkamist ja asjakohast sekkumist.

Attrition Among Estonian Conscripts – Social Factors and Their Dynamics

Kairi Kasearu, Ulvi Uulimaa-Margus

Conscription has been abolished in many countries; however, changes in the security environment and recruitment needs have brought the question of conscription back to the table. Compulsory military service has its pros and cons from different perspectives – societal and individual. An indicator of the effectiveness of conscription is the attrition rate during the service period. In Estonia, the attrition rate has been relatively high – approximately one fifth of conscripts have been discharged from service. The aim of the study is to explore which social and demographic factors have an impact on the risk of attrition. Based on data from the Estonian Conscript Survey, we estimate the risk of attrition among draftees during their service (8 or 11 months). The survey was carried out in 2016–2017 among conscripts who were drafted during this time period. We apply multivariate survival analysis (Cox proportional hazards regression) to estimate the effect of sociodemographic characteristics and attitudes on attrition. Conscript attrition is also related to the attitudes of significant others and the conscript's satisfaction with their health and degree of military readiness. Based on the results of the analysis, we found that the attrition risk is higher among older conscripts. This association could be described by other factors: partnership status, poor health and economic difficulties. Namely, the risk of attrition is higher among those who were not satisfied with their health at the beginning of the service and who had difficulties in coping economically. Moreover, the partner's (spouse, unmarried cohabiting partner) negative attitude towards conscript service was significantly associated with being discharged from service. To conclude, the results indicate that although the official reasons for being discharged from service are related to health problems, our analysis shows that there is a range of other contributing social factors.

Predictive Factors for Dropping out of Compulsory Military Service for Health Reasons

Leila Oja, Jaanika Piksööt

The article deals with drop-outs and predictive health-related factors. The analysis compares the data of the Defence Resources Agency regarding conscripts who dropped out because of health during the training period and the respondents of the first polling wave in the 2016 human resources survey. This comparison provides the opportunity to find out whether health problems in compulsory military service are the escalation of previous health problems or they are caused by other reasons.

The article also seeks to determine to what extent it is possible to predict who is more likely to drop out from compulsory military service on the basis of background characteristics, self-assessed health, physical fitness performance, use of medications, motivation etc.

Based on the background characteristics, the results confirm that the conscripts who drop out before the end of training differentiate in terms of their older age, they were living in partnership before the conscription, their family income is lower and they more frequently do not speak Estonian at home.

Compared to other conscripts, they have lower health ratings; they are more likely to suffer from chronic diseases including obesity, joint diseases, back problems, asthma, stomach ulcers, depression, injuries, poisonings, and allergies. Before entering military service they were more likely to use prescription drugs.

Among those who drop out from military service due to health, there are more of those who at the beginning of military service self-assessed their physical condition as (very) poor, and due to injuries they have not been involved in sports.

As to emotional health, the conscripts who drop out of military service before the end have significantly higher depression scores compared to conscripts who complete the required military service.

Among the drop-outs there are more young people who start their military service on a compulsory basis, rather than choosing their own time for military service. The drop-outs also tend to start their compulsory military service rather reluctantly.

AUTORID

Dr **LINDA COOPER**. *Haridus*: aastast 2006 East Londoni Ülikool, diplom erivajadustega inimeste hariduse erialal; 2010 Anglia Ruskini Ülikool, bakalaureusekraad hariduse ja laste arengu erialal; 2013 Anglia Ruskini Ülikool, teaduskraad õppimise ja õpetamise erialal (kõrghariduses); 2014 Anglia Ruskini Ülikool, filosoofiadoktori kraad hariduses.

Töökoht ja amet: alates 2013. aastast Cambridge'i ülikooli BUILD-projekti teadusassistent; Anglia Ruskini Ülikooli haridusteaduskonna hariduse ja laste arengu vanemlektor ja kursuse juhendaja; aastast 2015 Anglia Ruskini Ülikooli veteranide ning perede militaar- ja sotsiaalteaduste instituudi (VFI) teadur; alates 2018. aastast VFI teaduskeskuse *Forces in Mind Trust* (FiMT) akadeemiline juht.

ETERI DEMUS (1993). *Haridus*: 2013–2016 Tartu Ülikool, bakalaureusekraad sotsiaalteaduste erialal; alates 2016. aastast magistriõpingud sotsioloogia erialal Tartu Ülikoolis.

Dr **INGA KARTON** (1970). *Haridus*: 1995–2001 Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna psühholoogia osakond, BSc kraad psühholoogias; 2001–2004 Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduskonna psühholoogia osakond, MSc kraad psühholoogias; 2008–2015 Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskonna psühholoogia instituut, PhD kraad kliinilises psühholoogias.

Töökoht ja amet: 2005–2013 Sisekaitseakadeemia, lektor; 2013–2014 Tartu Ülikool, kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetooli projekti assistent; alates aastast 2011 Marienthali Psühhiaatria ja Psühholoogia Keskuse psühholoog; alates aastast 2014 KVÜÕA sõjaväepedagoogika ja juhtimise õppetooli psühholoogia dotsent.

Dr **KAIRI KASEARU** (1980). *Haridus*: 1998–2002 Tartu Ülikool, bakalaureusekraad sotsioloogia erialal; 2002–2004 õpingud Konstanzi Ülikoolis sotsioloogia ja psühholoogia erialal; 2004 Tartu Ülikool, *magister artium*'i kraad sotsioloogia erialal; 2010 Tartu Ülikool, *doctor philosophiae* kraad sotsioloogia erialal.

Töökoht ja amet: 2005–2010 Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi sotsioloogia assistent; 2010–2013 Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi juhataja ja sotsioloogia lektor; alates 2015 Tartu

Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi üldsotsioloogia dotsent; 2013. aastast uurimisprojekti „Kaitseväe inimfaktoriga seonduv jätkusuutlikkus" vastutav täitja.

N-ltn **IVAR KORNILOV** (1990). *Haridus*: 2014–2017 KVÜÕA, rakenduskõrgharidus sõjaväelise juhtimise erialal.

Töökoht ja amet: 2012–2014 Lõuna kaitseringkonna Kuperjanovi jalaväepataljoni instruktor; alates 2017. aastast 2. jalaväebrigaadi Kuperjanovi jalaväepataljoni staabikompanii rühmaülem.

Kol-ltn **TAAVI LAANEPERE** (1969). *Haridus*: 1991–1995 Tartu Ülikooli usuteaduskond, *baccalaureus artium*'i kraad usuteaduses; 1995–1996 EELK Usuteaduse Instituudi pastoraalseminar (*pro ministerio*), ordineeritud vaimulik; 1996 Kaitseväe kaplanite baaskursus; 1998 Lahingukool, ohvitseri väljaõppe I aste; 1999 kaplanite baaskursus, USA armee kaplaniteenistuse keskus ja kool, Fort Jackson, SC; 2001–2004 Tartu Ülikooli usuteaduskond, *magister theologiae* kraad; 2005 KVÜÕA, ohvitseri väljaõppe II aste; 2006 Balti Kaitsekolledž, riigikaitseametnike kursus; alates 2017. aastast Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna doktorant.

Töökoht ja amet: 1987–1989 ajateenistus Nõukogude armees; 1995–1996 EELK Loksa Maarja koguduse vikaar; 1996–2000 õhutõrjedivisjoni kaplan; 2000–2006 Kaitsejõudude Peastaabi personaliosakonna vanemkaplan; 2006–2014 Kaitseväe peastaabi personaliosakonna peakaplan; 2014–2015 toetuse väejuhatuse toetusteenuste keskuse peakaplan; alates aastast 2016 KVÜÕA rakendusuuringute keskuse nooremteadur.

Kol-ltn **TÕNIS MÄNNISTE** (1973). *Haridus*: 1992–1996 Eesti Riigikaitse Akadeemia, bakalaureusekraad kaitseväe õppesuunal, 2003–2006 Tartu Ülikool, magistrikraad koolikorralduse erialal; 2007 Balti Kaitsekolledž, brigaadi staabiohvitseride kursus; 2007–2008 Balti Kaitsekolledž, vanemstaabiohvitseride kursus; alates aastast 2014 doktoriõpe Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudis.

Töökoht ja amet: 2008–2014 KVÜÕA taktika õppetooli sõjaväepedagoogika suunaülem-dotsent; 2014–2015 KVÜÕA sõjaväepedagoogika ja juhtimise õppetooli ülem-lektor ning alates aastast 2015 KVÜÕA rakendusuuringute keskuse nooremteadur.

ANET MÜÜRSOO (1993). *Haridus*: 2013–2016 Tartu Ülikool, bakalaureusekraad sotsioloogia erialal, kõrvalerialana rahvusvahelised suhted; 2015 Johannes Gutenbergi ülikool Mainzis, vahetusüliõpilane; alates 2016. aastast magistriõpingud sotsioloogia erialal Tartu Ülikoolis.

Dr **LEILA OJA** (1966). *Haridus*: 1987–1994 Tartu Ülikool, teadusmagistri kraad sporditeadustes; 1995–2002 Tartu Ülikool, doktorikraad liikumis- ja sporditeadustes.

Töökoht ja amet: 1991–2009 Tartu Ülikooli spordipedagoogika instituudi lektor, 2005 Sotsiaalministeeriumi terviseinfo ja analüüsi osakonna projektijuht, alates aastast 2005 Tervise Arengu Instituudi teadur; 2009–2012 NATO töögrupi HFM/TG-178 „Impact of Lifestyle and health status on Military fitness" liige; 2013–2017 tervise valdkonna ekspert strateegilise jätkusuutlikkuse kompetentsikeskuses (SJKK).

JAANIKA PIKSÖÖT (1983). *Haridus*: 2002–2006 Tartu Ülikool, loodus- ja tehnoloogiateaduskond, loodusteaduse bakalaureusekraad bioloogia erialal, 2006–2008 Tartu Ülikool, loodusteaduse magistri kraad bioloogiaõpetaja erialal.

Töökoht ja amet: 2008–2014 Tartu Ülikooli loodusteadusliku hariduse keskuse spetsialist; 2014–2015 Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse analüütik; 2015–2017 Tervise Arengu Instituut, strateegilise jätkusuutlikkuse kompetentsikeskuse analüütik.

MERLE PURRE (1991). *Haridus*: 2010–2015 Tartu Ülikool, bakalaureuse- ja magistrikraad semiootikas. Alates 2016 doktoriõpingud sotsioloogia erialal Tartu Ülikoolis.

Töökoht ja amet: alates 2013. aastast ühiskonnauurija ja koolitaja (vaimse tervise alane teavitus- ja koolitustöö) MTÜ-s Peaasjad.

ANDRES SAUMETS (1968). *Haridus:* 1990–1994 Kõrgem Usuteaduslik Seminar, rakenduskõrgharidus teoloogi ja usuõpetaja erialal; 1992–1993 Hamburgi ülikooli usuteaduskond ja Hamburgi teoloogiline seminar; 1994–1997 Tartu Ülikooli usuteaduskond, bakalaureuse- ja magistriõpe, *magister theologiae* kraad; 1998 Würzburgi ülikooli katoliiklik usuteaduskond (DAADi stipendium); 2003 Hamburgi rahu-uuringute ja julgeolekupoliitika instituut (International Fellowship Graf Baudissin).

Töökoht ja amet: 1994–2015 Tartu Kõrgema Usuteadusliku Seminari ajaloolise usuteaduse lektor ja dotsent; 1997–2001 Tartu Ülikooli usuteaduskonna ajaloolise usuteaduse lektor; 2002–2013 KVÜÕA dotsent ning humanitaar- ja sotsiaalteaduste õppetooli juhataja; 2013–2016 KVÜÕA rakendusuuringute keskuse toimetaja-teadur; alates aastast 2016 KVÜÕA rakendusuuringute keskuses ajakirja Sõjateadlane peatoimetaja.

KAIRI TALVES (1978). *Haridus*: 2000–2007 Tartu Ülikool, bakalaureuse- ja magistrikraad sotsioloogias; alates 2007 doktoriõpingud sotsioloogias.

Töökoht ja amet: 2010–2013 Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi teadur; 2013–2014 Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, rahvusvahelise laste heaolu uuringu projekti koordinaator; alates aastast 2014 KVÜÕA rakendusuuringute keskuse teadustöö korralduse spetsialist.

N-ltn **ALO TEPP** (1990). *Haridus*: 2009–2012 Sisekaitseakadeemia, korrektsiooni eriala; 2014–2017 KVÜÕA, rakenduskõrgharidus sõjaväelise juhtimise erialal.

Töökoht ja amet: alates 2017. aastast 1. jalaväebrigaadi Kalevi jalaväepataljoni staabi- ja tagalakompanii staabirühma ülem.

TIIA-TRIIN TRUUSA (1976). *Haridus*: 1997–2003 Tartu Ülikool, bakalaureusekraad sotsiaaltöö erialal; 2003–2010 Tartu Ülikool, magistrikraad sotsiaaltöö erialal; alates 2014. aastast sotsioloogia doktoriõpingud.

Töökoht ja amet: alates 2014. aastast Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, nooremteadur; 2017–2018 Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi projektijuht.

ULVI UULIMAA-MARGUS (1978). *Haridus*: 1996–2000 Sisekaitseakadeemia diplomiõpe; 2000–2001 Tallinna Pedagoogikaülikool, bakalaureusekraad sotsiaaltöö erialal; 2004 Tallinna Pedagoogikaülikool, magistrikraad sotsiaaltöö erialal; alates 2016. aastast sotsioloogia magistrant Tartu Ülikoolis.

Töökoht ja amet: 2000–2007 Eesti vanglasüsteem (Harku, Kesk- ja Murru vangla), sotsiaaltöötaja; 2007–2010 Sisekaitseakadeemia justiitskolledž, assistent; 2010–2011 Sisekaitseakadeemia justiitskolledži täienduskoolituse vanemspetsialist; 2012–2013 Sisekaitseakadeemia, sisejulgeoleku magistriõppe programmijuht; alates aastast 2016 Eesti Kunstiakadeemia disainiteaduskonna õppetöö koordinaator.

CONTRIBUTORS

Ph.D. **LINDA COOPER.** *Education*: since 2006 University of East London, Diploma in Special Educational Needs; 2010 Anglia Ruskin University, Bachelor of Arts (Honours) in education and childhood studies; 2013 Anglia Ruskin University, postgraduate certificate in learning and teaching (higher education); 2014 Anglia Ruskin University, Doctor of Philosophy in education.

Professional career: since 2013 research assistant at the University of Cambridge on the 'BUILD' Project, and Anglia Ruskin University, Department of Education, senior lecturer and course leader in education and childhood studies; since 2015 Anglia Ruskin University, Veterans & Families Institute for Military Social Research (VFI), research fellow; since 2018 academic lead for the Forces in Mind Trust (FiMT) Research Centre, hosted by the VFI.

ETERI DEMUS (1993). *Education*: 2013–2016 University of Tartu, bachelor's degree in social sciences; since 2016 Tartu University, obtaining a master's degree in social sciences.

Ph.D. **INGA KARTON** (1970). *Education*: 1995–2001 University of Tartu, Faculty of Social Sciences, Department of Psychology, BSc degree in psychology; 2001–2004 University of Tallinn, Faculty of Social Sciences, Department of Psychology, MSc degree in psychology; 2008–2015 University of Tartu, Faculty of Social Sciences and Education, Institute of Psychology, Ph.D. degree in clinical psychology.

Professional career: 2005–2013 Estonian Academy of Security Sciences, lecturer; 2013–2014 University of Tartu, Chair of Criminal Law, Crimonology and Cognitive Psychology, project assistant; since 2011 Marienthal Psychiatry and Psychology Centre, psychologist; since 2014 ENDC, Chair of Military Pedagogy and Leadership, associate professor of psychology.

Ph.D. **KAIRI KASEARU** (1980). *Education*: 1998–2002 University of Tartu, bachelor's degree in sociology; 2002–2004 studies at the University of Konstanz in sociology and psychology, 2004 University of Tartu, *magister artium*'s degree in sociology; 2010 University of Tartu, Ph.D. degree in sociology.

Professional career: 2005–2010 University of Tartu, Institute of Sociology and Social Policy, research assistant; 2010–2013 University of Tartu, Institute of Sociology and Social Policy, head of the institute and lecturer in sociology; since 2015 University of Tartu, Institute of Social Studies, associate

professor of general sociology. Since 2013 the principal investigator of the project "Sustainability of Human resources in the Estonian Defence Forces".

2nd Lt. **IVAR KORNILOV** (1990). *Education*: 2014–2017 Estonian National Defence College, professional higher education in military leadership.

Professional career: 2012–2014 Kuperjanov Infantry Battalion of the Southern Defence Command, instructor; since 2017 Kuperjanov Infantry Battalion of the 2nd Infantry Brigade, Platoon Commander of Staff Company.

Lt. Col. **TAAVI LAANEPERE** (1969). *Education*: 1991–1995 University of Tartu, Faculty of Theology, bachelor's degree in theology; 1995–1996 Pastoral-Theological Seminary (*pro ministerio*, priest of Estonian Evangelical Lutheran Church); 1996 Orientation Course of Chaplains; 1998 Reserve Officer Course ROK-8 in the Non-commissioned Officer School of the Estonian Defence Forces; 1999 Chaplain Officer Basic Course, United States Army Chaplain Center and School, Fort Jackson, SC; 2001–2004 University of Tartu, Faculty of Theology (*magister theologiae*); 2005 Estonian National Defence College, Battalion Tactics and Junior Officer Staff Course; 2005–2006 Civil Servant Course at the Baltic Defence College; since 2017 University of Tartu, doctoral studies.

Professional career: 1987–1989 Conscription service in the Soviet Army; 1995–1996 vicar of the EELC Maarja Congregation at Loksa; 1996–2000 chaplain of Air-Defence Division; 2000–2006 EDF senior chaplain; 2006 coordinating chaplain of EUFOR, Camp Butmir, Sarajevo, BiH; 2006–2015 EDF, chief of chaplains; since 2016 the Centre for Applied Research of the ENDC, junior research fellow.

Lt. Col. **TÕNIS MÄNNISTE** (1973). *Education:* 1992–1996 Estonian National Defense and Public Service Academy, curriculum of defense forces; 2003–2006 master studies and Master of Arts degree in School Management; 2007 Baltic Defence College, Army Intermediate Command and Staff Course; 2007–2008 Baltic Defence College, Joint Command and General Staff Course; since 2015 doctoral studies in Tartu University, Institute of Education.

Professional career: 2008–2014 Estonian National Defence College, Chair of Tactics, chief-associate professor; 2014 END, chief of the Military Pedagogy and Leadership Subdivision; since 2015 Centre for Applied Research of the ENDC, junior research fellow.

ANET MÜÜRSOO (1993). *Education*: 2013–2016 University of Tartu, bachelor's degree in sociology, minor specialisation: international relations; 2015 as an exchange student at Johannes Gutenberg University in Mainz; since 2016 University of Tartu, obtaining a master's degree in sociology.

Dr. **LEILA OJA** (1966). *Education*: 1987–1994 University of Tartu, *magister artium*'s degree in sport sciences; 1995–2002 University of Tartu, PhD degree in exercise and sport sciences.

Professional career: 1991–2009 University of Tartu, Institute of Sport Pedagogy and Coach Sciences, lecturer; 2005 Ministry of Social Affairs, project manager; since 2005 National Institute for Health Development, researcher; 2009–2012 member of the NATO working group HFM/TG-178 "Impact of Lifestyle and Health Status on Military Fitness"; 2013–2017 health expert in the Center of Excellence for Strategic Sustainability.

JAANIKA PIKSÖÖT (1983). *Education*: University of Tartu, Faculty of Science and Technology, 2002–2006 Bachelor of Science's degree in biology, 2006–2008 Master of Science's degree in natural sciences (biology teacher).

Professional career: 2008–2014 University of Tartu, Centre of Natural Science Education, specialist; 2014–2015 University of Tartu, Centre for Educational Research and Curriculum Development, data analyst; 2015–2017 National Institute for Health Development, Center of Excellence for Strategic Sustainability, data analyst.

MERLE PURRE (1991). *Education*: 2010–2015 Tartu University, bachelor's and master's degrees in semiotics. From 2016 doctoral student in sociology in Tartu University.

Professional career: since 2013 social researcher and mental health lecturer in NGO Peaasjad (Peaasi.ee).

ANDRES SAUMETS (1968). *Education:* 1990–1994 Tartu Theological Seminary, professional higher education in theology and religious education; 1992–1993 University of Hamburg and Theological Seminary of Hamburg; 1997 University of Tartu, *magister theologiae*; 1998 University of Würzburg, Faculty of Catholic Theology (DAAD scholarship); 2003 IFSH at the University of Hamburg (International Fellowship Graf Baudissin).

Professional career: 1994–2015 Tartu Theological Seminary, lecturer and associate professor of historical theology; 1997–2001 University of Tartu, Faculty of Theology, lecturer of historical theology; 2002–2013 Estonian

National Defence College, chief of the Chair of Humanities and Social Sciences and associate professor; 2013–2016 ENDC, editor-in-chief and research fellow in the Centre for Applied Research; since 2016 ENDC, editor-in-chief of the Estonian Journal of Military Studies (Sõjateadlane).

KAIRI TALVES (1978). *Education*: 2000–2007 University of Tartu, bachelor's and *magister artium*'s degrees in sociology; since 2007 doctoral studies in sociology.

Professional career: 2010–2013 University of Tartu, Faculty of Social Sciences and Education, Institute of Sociology and Social Policy, researcher; 2013–2014 University of Tartu, Institute of Social Studies, International Survey of Children's Worlds, fieldwork manager, since 2014 Centre for Applied Research of the Estonian Natonal Defence College, specialist for research and development.

2nd Lt. **ALO TEPP** (1990). *Education*: 2009–2012 Estonian Academy of Security Sciences, correction specialty; 2014–2017 Estonian National Defence College, professional higher education in military leadership.

Professional career: since 2017 Kalev Infantry Battalion of the 1st Infantry Brigade, Commander of the Staff Platoon of the Staff and Logistics Company.

TIIA-TRIIN TRUUSA (1976). *Education*: 1997–2003 University of Tartu, bachelor's degree in social work; 2003–2010 University of Tartu, Master of Social Work degree; since 2014 University of Tartu, doctoral studies in sociology.

Professional career: since 2014 University of Tartu, Faculty of Social Sciences and Education, Institute of Social Studies, junior research fellow; 2017–2018 University of Tartu, Institute of Social Studies, project manager.

ULVI UULIMAA-MARGUS (1978). *Education*: 1996–2000 Estonian Academy of Security Sciences; 2000–2001 Tallinn Pedagogical University, bachelor's degree in social work; 2004 Pedagogical University of Tallinn, master's degree in social work; since 2016 University of Tartu, master's course in sociology.

Professional career: 2000–2007 Harku, Central and Murru Prison, social worker; 2007–2010. Estonian Academy of Security Sciences, College of Justice, assistent; 2011–2012 Estonian Academy of Security Sciences, College of Justice, in-service training senior specialist; 2012–2013 Estonian Academy of Security Sciences, master program manager; since 2016 Estonian Academy of Arts, Faculty of Design, coordinator of academic affair.

ISSN 2461 - 4376 (print)
ISSN 2461 - 4386 (online)

KAITSEVÄE ÜHENDATUD ÕPPEASUTUSED
ESTONIAN NATIONAL DEFENCE COLLEGE